

TESAM AKADEMİ DERGİSİ
Turkish Journal of TESAM Academy
CİLT VOLUME: 10 SAYI ISSUE: 1 OCAK JANUARY 2023
ISSN: 2148 - 2462 E-ISSN: 2458 - 9217 DOI: 10.30626/tjbe

TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)
Adına İmtiyaz Sahibi Owner
Dr. Yıldırım DENİZ

Yazı İşleri Müdürü Chief Executive Officer
Dr. Yıldırım DENİZ

Editör Editor
Muhammet AYDOĞAN

Alan Editörleri Section Editors*
Doç. Dr. Arzu AL (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇCİ (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz ERYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Levent Ersin ORALLI (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Turgay MÜNYAS (Okan Üniversitesi)
*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Çeviri Editörleri Translation Editors
Bülent KARAKUŞ, Neslihan KAYALI

Yardımcı Editör Associate Editor
Ferzan TAŞPINAR

Yayın Kurulu Editorial Board*
Prof. Dr. Ahmet NOHUTÇU (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Barış ÖZDAL (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan KÖNİ (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Önder KUTLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Yayın Türü Publication Type
Yerel Süreli Yayın

Yayın Periyodu Publication Period
Altı ayda bir Ocak (Kış) ve Temmuz (Yaz) aylarında yayımlanır.
Biannual (Winter & Summer)

TESAM Akademi Dergisi uluslararası katılımlı ve hakemli bir dergidir.
Yayınlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.
Turkish Journal of Tesam Academy is the official peer-reviewed, international journal of the
Turkey. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Hakem ve Danışma Kurulu Board of Reviewing Editors*

- Prof. Dr. Adem ÇAYLAK (Kocaeli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ahmet KOYUNCU (N. Erbakan Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Ali Z. SAĞIROĞLU (A. Yıldırım Beyazıt Üni.)
- Prof. Dr. Alparslan CEYLAN (Manas Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Atasay ÖZDEMİR (Milli Savunma Üni.)
- Dr. Öğr. Üyesi Aynur ERDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. A. Yasemin YALTA (Hacettepe Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Barış ADIBELLI (Dumlupınar Üni.)
- Prof. Dr. Canan ATEŞ EKŞİ (Ankara Hacı B. V. Üni.)
- Doç. Dr. Cüneyt ÖZSAHİN (N. Erbakan Üniversitesi)
- Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU (Uludağ Üni.)
- Doç. Dr. Deniz Şenol SERT (Özyeğin Üniversitesi)
- Dr. Ekaterina CLİMENKO (Stanford University)
- Prof. Dr. Elmira KHABİBULLİNA (Kazan Fed. Uni.)
- Doç. Dr. Erdal BAYRAKÇI (N. Erbakan Üniversitesi)
- Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ (Gelişim Üni.)
- Prof. Dr. Fadıl HOCA (International Vision University)
- Prof. Dr. Fatih MANGIR (Selçuk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fatma TAŞDEMİR (Ankara Hacı B. V. Üni.)
- Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ferudun YILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fırat Purtaş (Ankara Hacı B. V. Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ferhat TEKİN (N. Erbakan Üniversitesi)
- Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes Üni.)
- Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (Milli Savunma Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hamza ATEŞ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL (Ankara HBV. Üni.)
- Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR (Pamukkale Üniversitesi)
- Prof. Dr. İlhami DURMUŞ (Ankara Hacı B. V. Üniversitesi)
- Doç. Dr. İlsur Nafikov (İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU (Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. İmam Bakır KANLI (Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. İrfan ALBAYRAK (Ankara Üniversitesi)
- Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN (İstanbul Medeniyet Üni.)
- Prof. Dr. I. S. WEKKE (Sekolah Tinggi Agama Islam Negeri)
- Prof. Dr. Kamuran REÇBER (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER (İstanbul Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet A. AYDEMİR (Muş Alparslan Üni.)
- Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM (International Balkan Uni.)
- Prof. Dr. Mehmet S. DİLEK (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mehmet YÜCE (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Meral SERARSLAN (Selçuk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR (Uludağ Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muammer DEMİREL (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. M. Afandi SALLIH (University of Soltan Zainal A.)
- Prof. Dr. Mohammed SHAHRİARİ (University of Asia Pacific)
- Prof. Dr. Mustafa LAMBA (Mehmet Akif Ersoy Üni.)
- Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN (Ankara Hacı B. V. Üni.)
- Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN (Türk-Alman Üni.)
- Doç. Dr. M. Nazan ARSLANEL(G.Osmanpaşa Üni.)
- Prof. Dr. M. Ozan BAŞKOL (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Murat SABİR (Batı Kazakistan İnovasyon ve Tek. Üni.)
- Prof. Dr. Nejat DOĞAN (Anadolu Üniversitesi)
- Doç. Dr. Öner AKGÜL (Ahi Evran Üniversitesi)
- Prof. Dr. Özlem OĞUZHAN (Medeniyet Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA (İstanbul Aydın Üni.)
- Doç. Dr. Rüveyda KIZILBOĞA ÖZASLAN (Marmara Üni.)
- Dr. Öğr. Üyesi Sertaç SERDAR (Uludağ Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN (Bakü Devlet Üniversitesi)
- Prof. Dr. Stephen WİLKS (University of Exeter)
- Prof. Dr. Tuncay ÖGÜN (Muğla Üniversitesi)
- Prof. Dr. Turgay UZUN (Muğla Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ulvi KESER (Girne Amerikan Üniversitesi)
- Doç. Dr. Umut KEDİKLİ (Karabük Üniversitesi)
- Doç. Dr. Veysel KURT (İstanbul Medeniyet Üni.)
- Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI (Atatürk Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ (Ankara Hacı B. V. Üni.)

*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Bu Sayıda Görev Alan Hakemler Editors*

Prof. Dr. Ahmet ÖZKİRAZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üni.)

Prof. Dr. Armağan GÖZKAMAN (Beykent Üniversitesi)

Prof. Dr. Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Gökhan ÖZKAN (Bursa Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK (Ankara HBV Üniversitesi)

Prof. Dr. Kamer KASIM (Bolu Abant İzzet Baysal Üni.)

Prof. Dr. Murat YEŞİLTAŞ (Ankara Sosyal Bilimler Üni.)

Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN (Ankara HBV Üni.)

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet UÇAR (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Kemal NURDOĞAN (Süleyman Demirel Üni.)

Doç. Dr. Arzu AL (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Elif GÜNEREN GENÇ (İstanbul Ticaret Üni.)

Doç. Dr. Gülberk GÜLTEKİN SALMAN (Kadir Has Üni.)

Doç. Dr. Halit Burç AKA (Tekirdağ Namık Kemal Üni.)

Doç. Dr. Kemal ÇİFTÇİ (Giresun Üniversitesi)

Doç. Dr. Öner AKGÜL (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Doç. Dr. Rüveyda KIZILBOĞA ÖZASLAN (Marmara Üni.)

Doç. Dr. Sertan AKBABA (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Doç. Dr. Sevgi SEZER (Balıkesir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Canan MUTER ŞENGÜL (Anadolu Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Damla MURSÜL (Nuh Naci Yazgan Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Dilara SÜLÜN (İzmir Demokrasi Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN (Manisa Celal Bayar Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Kadri Kaan RENDA (Hacettepe Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Levent Ersin ORALLI (Ankara HBV Üni.)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin ERENDOR (Kırgızistan Manas Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Murat JANE (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Neriman HOCAOĞLU BAHADIR (Kırklareli Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Recep GÜLMEZ (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sedat DOĞAN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sina KISACIK (Kıbrıs İlim Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ülke Evrim UYSAL (Beykent Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Veysel BİLİCİ (Kırklareli Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Volkan GÖÇÖĞLU (Afyon Kocatepe Üni.)

Öğr. Gör. Dr. Güney Ferhat BATI (Kıbrıs Amerikan Üni.)

Dr. Arzu Yılmaz ASLANTÜRK (Karadeniz Teknik Üni.)

Dr. Emrah YILDIZ (Ankara HBV Üniversitesi)

*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Indexing-Abstracting

ULAKBİM
Academic Keys
Acar Index
Araştırmax
ASOS

CiteFactor
DRJI
ESJI
INFOBASE INDEX
INDEX COPERNICUS

I2OR
Journal Factor
Open AIRE
SOBİAD
TEI

EBSCO
DOAJ

ile indekslenmekte ve / veya özetlerine yer verilmektedir.

Tasarım ve Uygulama Graphic Design RMG Medya

Baskı ve Cilt Publisher

Adres: Anadolu Mahallesi Karlıdağ Caddesi No:32 Yıldırım/BURSA

Tel: 0 224 251 04 14

İletişim Correspondence

Küçükbakkalköy Mah. Kayışdağı Cad. Bilgi Plaza

No: 111 K:2 D:8 Ataşehir/İstanbul

Tel: (0216) 461 00 47

E-Posta tesamakademi@gmail.com

hakemlidergi.tesam.org.tr / www.tesam.org.tr

İÇİNDEKİLER Table of Contents

IX Editörden / Editorial

XII MAKALELER / ARTICLES

1 İsrail Sağının Batı Şeria'nın Statüsüne Dair Hukuki Yaklaşımını Anlamak

Understanding the Israeli Right's Legal Approach on the Status of the West Bank

Araştırma Makalesi / Research Article

Diren ÇAKMAK

25 Stratejik Düşünceden Ortak Eyleme AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ve Avrupa Savunma Bütünleşmesi

From Strategic Thinking to Common Action, EU's Common Security and Defense Policy and European Defense Integration

Araştırma Makalesi / Research Article

Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU

53 Avrupa Yeşil Mutabakatının Denizyolu Taşımacılığı Kökenli Hava Kirliliği Yönünden İncelenmesi

Investigation of the European Green Deal in Terms of Maritime Transportation Based Air Pollution

Araştırma Makalesi / Research Article

Hilal YILDIRIR KESER-Gökçe Çiçek CEYHUN

75 Changes in the Geopolitics of Central Asia in the Post-Cold War Era

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Orta Asya'da Jeopolitik Değişimler

Araştırma Makalesi / Research Article

Mehmet Seyfettin EROL-Şafak OĞUZ

93 Yerel Yönetimler ve Siyasal Katılım: İstanbul Beyaz Masa Örneği

Local Governments and Political Participation: The Case of the Istanbul Beyaz Masa

Araştırma Makalesi / Research Article

Merve AYGÜN-Mustafa KÖMÜRCÜOĞLU

- 127** Amerika'da Üç Tönnies: Park, Sorokin ve Parsons Alımlamaları
Three Tonniees in America: The Receptions of Park, Sorokin and Parsons
Araştırma Makalesi / Research Article
Muhammed Oğuzhan GÜNER-Mehmet Ali AKYURT
- 157** Yerel Seçim Bildirgelerinin Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi
The Evaluation of Local Election Manifestos in Terms of Social Policy
Araştırma Makalesi / Research Article
Ramazan TİYEK
- 187** Bölgeselcilik Tartışmaları Işığında Merkezi Asya'nın Güvenlik Mimarisini Anlamak
Understanding the Security Architecture of the Central Asia in the Light of Regionalism Debates
Araştırma Makalesi / Research Article
Sezgin KAYA
- 227** Russian-Turkish Factor in Nagorno-Karabakh Based on Materials in Russian Media
Dağlık Karabağ Çatışmasında Rus-Türk Faktörü (Rusya Medyasındaki Materyallere Dayalı Olarak)
Araştırma Makalesi / Research Article
Svetlana SARIBAYOVA
- 247** Küresel Rekabetin Afrika Cephesi: ABD ve Çin Politikalarının Karşılaştırılması
Africa front of Geopolitical Competition: Comparison of US and China Policies
Araştırma Makalesi / Research Article
Tunç DEMİRTAŞ

- 271** Investigating Status Consumption, Fashion Orientation and Social Comparison as the Trigger Factors of Online Compulsive Buying
Sanal Kompulsif Satın Almanın Tetikleyicisi Olarak Statü Tüketimi, Moda Yönelimlilik ve Sosyal Karşılaştırmanın İncelenmesi
Araştırma Makalesi / Research Article
Yaman ÖZTEK-Özgür ÇENGEL
- 295** Neoklasik Realist Teori Çerçevesinde Barack H. Obama Dönemi'nde Türkiye – ABD İlişkilerinin Analizi
In the Framework of Neoclassical Realist Theory Under Barack H. Obama Analysis of Turkey – USA Relations
Araştırma Makalesi / Research Article
Yıldırım DENİZ-Bariş ÖZDAL
- 327** Fransız ve Rus Devrimi Özelinde Altan Devrimlerin Otoriter Yönetimlere Dönüşme Nedenleri
Reasons for the Transformation of Revolutions from Below to Authoritarian Governments in the Cases of French and Russian Revolutions
Araştırma Makalesi / Research Article
Zehra ERATA-Mehmet Talha PAŞAOĞLU
- 357** European Union Global Strategy and Turkey: An Analysis of the Term 2016-2021
Avrupa Birliği Küresel Stratejisi ve Türkiye: 2016-2021 Dönemine Yönelik Bir İnceleme
Araştırma Makalesi / Research Article
Zühal ÜNALP ÇEPEL
- 370** **Düzeltilme / Erratum**
- 374** **Yayın İlkeleri / Editorial Policy**

EDİTÖRÜN NOTU

Değerli Okurlar,

Geçmişten günümüze gelişmiş ülkelerin, geri kalmış yahut gelişmekte olan ülkelere nazaran farkını bilimsel çalışmaların ve bu çalışmaların niceliği ve bilhassa niteliğinin belirlediğini görmekteyiz. Bu durum gelişmiş ülkeleri bilgi ihracatçısı konumuna getirirken, az gelişmiş ülkeleri bu ülkelere bağımlı hale getirmektedir.

Türkiye'nin gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşması ve hedeflerini gerçekleştirmesi için bilim dünyasına katkı sağlayacak özgün çalışmaların artırılmasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle nitelikli bilginin üretilmesinde önemli role sahip *think-tank* (düşünce kuruluşu) ve üniversitelere, aktarılması sürecinde ise bilimsel araştırmalara gerekli önem verilmelidir. Yapılan araştırmalar ve yayımlanan akademik çalışmalar bu sürecin temel taşlarını oluşturmaktadır. Araştırma yapmak kadar araştırmacının duyurulması ve bilginin yayılması da önemlidir. Bu bağlamda akademik dergiler araştırmacıların yapmış oldukları araştırmayı duyurabilmeleri için en etkin yöntemlerden birisidir.

Bu ay TESAM olarak 10. sayımızı yayınlamamızın heyecanı içerisindeyiz. TESAM Akademi Dergisi, 10 yıllık yayın hayatı boyunca bilimin geniş kitlelere ulaşmasını amaç edinerek bilgi üretilmesine katkı sağlayan dergimiz hem ulusal hem de uluslararası akademik camiada referans kaynağı olma hedefini gerçekleştirmek için emin adımlarla ilerlemektedir.

Bu vizyon çerçevesinde TESAM Akademi Dergisi; yayına kabul öncesinde makaleleri, özgünlüğü ve bilime katkı anlamında titizlikle değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Bu doğrultuda alanında uzman Türkiye'nin en önemli akademisyenleri ile birlikte çalışmalarını yürütmektedir.

Bu sayımızda, Sosyal Bilimler alanında on dört makale bulunmaktadır. Doç. Dr. Diren ÇAKMAK'ın makalesinde, İsrail Sağlık Batı Şeria'nın Statüsüne Dair Hukuki Yaklaşımı incelenerek Pompeo Doktrini bakışıyla değerlendirilmiştir. Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU'nun yazdığı makalede stratejik düşünceden ortak eyleme giden Küresel Stratejinin OGSP'nin içeriğini nasıl derinleştirdiğini ve bu değişikliğin AB'nin siyasi bütünleşme süreci içindeki yerini Avrupa Savunma Bütünleşmesi üzerinden sorgulamayı amaçlamıştır. Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER ve Doç. Dr. Gökçe Çiçek CEYHUN'un makalesinde Avrupa Yeşil Mutabakatına ilişkin literatüre yer verilmiş ve deniz taşımacılığından kaynaklanan karbon emisyonuna ilişkin kirlilik verileri kullanılarak

denizcilik kökenli hava kirliliğinin etkileri değerlendirilmiştir. Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL ve Doç. Dr. Şafak OGUZ'un yazdığı makalede ise Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya jeopolitiğindeki değişimleri incelemekte ve Kalpgah gibi teorilerin hala Avrasya politikasında önemini koruduğunu öne sürmektedir. Doktora Öğrencisi Merve AYGÜN ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖMÜRÇÜOĞLU'nun makalesinde, İstanbul Beyaz Masaya gelen vatandaşların talep, öneri, şikâyet gibi başvurularla belediye yönetiminde ortak olup olmadığına yönelik araştırma yapılması hedeflenmektedir. Doktora Öğrencisi Muhammed Oğuzhan GÜNER ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali AKYURT'un yazdığı makalede, Ferdinand Tönnies'in (1855-1936) Amerikan sosyoloji ortamını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Doç. Dr. Ramazan TİYEK'in makalesinde ise yerel seçim bildirelileri sosyal politika açısından analiz edilmiştir. Doç. Dr. Sezgin KAYA'nın makalesinde, realist paradigmanın işbirliği olgusuna yaklaşımı çerçevesinde Merkezi Asya'daki bölgeselci girişim, oluşum ve örgütlerin bölge güvenliğine etkileri analiz edilmiştir. Doktora Öğrencisi Svetlana SARIBAYOVA'nın makalesinde Rus medyasındaki yayınlara dayanarak, Dağlık Karabağ çatışmasında iki kilit aktör Rusya ve Türkiye'nin pozisyonları analiz edilmiştir. Dr. Tunç DEMİRTAŞ'ın yazmış olduğu makalede ise küresel jeopolitik rekabetin en önemli aktörlerinden Çin ve ABD'nin Afrika politikalarını şekillendiren dinamikler ve temel parametreler belirlenerek kıtadaki öncelikleri incelenmiştir. Prof. Dr. Yaman ÖZTEK ve Prof. Dr. Özgür ÇENGEL'in makalesinde sanal kompulsif satın almayı, statü tüketimi, moda yönelimi ve sosyal karşılaştırma gibi çeşitli post-modern tüketim modelinin bir fonksiyonu olarak ileri süren teorik bir çerçeve sunmuştur. Dr. Yıldırım DENİZ ve Prof. Dr. Barış ÖZDAL'ın makalesinde, Neoklasik Realist Teori çerçevesinde Barack H. Obama dönemi'nde Türkiye – ABD ilişkileri analiz edilmiştir. Yüksek Lisans Öğrencisi Zehra ERATA ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Talha PAŞAOĞLU'nun makalesinde modern çağdaki en önemli devrimler olarak sayılabilecek Fransız ve Rus devrimleri özelinde alttan devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerini konu edinmiştir. Dr. Öğr. Üyesi Zühal ÜNALP ÇEPEL'in makalesinde AB dış politikasında Türkiye'nin konumuna odaklanmayı ve AB'nin 2016-2021 döneminde dış politikasında Türkiye'ye daha fazla yer vermesinin nedenlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Son olarak gerek yayınladığımız -veya yayınlamadığımız- makaleleriyle, gerek bilimsel hakemlikleri ve danışmanlıkları ile destek olan akademisyenlerimize, dergimiz yayın kurulu ve TESAM çalışanları adına teşekkürü bir borç biliriz.

Editör

Muhammet AYDOĞAN

MAKALELER
ARTICLES

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

İsrail Sağının Batı Şeria'nın Statüsüne Dair Hukuki Yaklaşımını Anlamak

Understanding the Israeli Right's Legal Approach on the Status of the West Bank

Öz

Arap devletleri, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlal ettiğini ve İsrail'in Batı Şeria'da işgalci olduğunu savunurlar. İsrail sağı ise, bir işgal olmadığını, sorunun tartışmalı topraklar sorunu olduğunu öne sürer. İsrail sağına göre, İsrail Batı Şeria'yı ilhak edebilir. Türkiye'de yaygın olarak İsrail sağının Batı Şeria'daki hak iddiası dinsel gerekçelere göre açıklanır. İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki yaklaşımı önemsenmez. Bu ise, İsrail siyasetini anlamayı sınırlandırır. Çalışma ile Türkçe literatürdeki bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, İsrail sağının, Doğu Timor, Batı Sahra, Suriye-Lübnan ile Vietnam-Kamboçya örneklerine bakışı açıklanmakta ve böylece İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair temel tezinin anlaşılması sağlanmaktadır. ABD'nin Batı Şeria'nın statüsüne yaklaşımı ele alınmakta ve İsrail sağının tezi üzerinden tartışma yürütülmektedir. İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair temel tezi Pompeo Doktrini'nin iskeletini teşkil ettiği için, çalışma Pompeo Doktrini'ni doğru değerlendirmeye imkan sunmaktadır. Çalışma ile İsrail'e yönelik çifte standardı görmek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Batı Şeria, İsrail, Filistin, Pompeo Doktrini, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi.

Abstract

Arab states argue that Jewish settlements in the West Bank violate the Article 49 (6) of the Fourth Geneva Convention and that Israel is the occupier in the West Bank. On the other hand, the Israeli right argues that there is no occupation and that the problem is the disputed territories. According to the Israeli right, Israel can

Diren ÇAKMAK

Doç. Dr.,
Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.
direncakmak@hitit.edu.tr
ORCID : 0000-0002-2024-7831

Cilt / Issue: 10(1) 1-22
Geliş Tarihi: 28.06.2022
Kabul Tarihi: 31.12.2022

Atf: Çakmak, D. (2023). İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki yaklaşımını anlamak. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 1-22. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1245643>

annex the West Bank. In Türkiye, the claim of the Israeli right in the West Bank is widely explained on the religious ground. The legal approach of the Israeli right on the status of the West Bank is ignored. This limits the understanding of Israeli politics. With this study, this deficiency in Turkish literature is aimed to be eliminated. In the study, the perspective of the Israeli right on the examples such as East Timor, Western Sahara, Syria-Lebanon and Vietnam-Cambodia is explained, so it is provided that the basic thesis of the Israeli right on the status of the West Bank is understood. The USA's approach on the status of the West Bank is handled and a discussion is conducted on the thesis of the Israeli right. Since the basic thesis of the Israeli right on the status of the West Bank constitutes the skeleton of the Pompeo Doctrine, the study provides an opportunity to evaluate the Pompeo Doctrine correctly. With the study, it is possible to see the double standard towards Israel.

Keywords: West Bank, Israel, Palestine, Pompeo Doctrine, Fourth Geneva Convention.

Extended Abstract

Arab states argue that Jewish settlements in the West Bank violate Article 49(6) of the Fourth Geneva Convention and that Israel is the occupier in the West Bank. On the other hand, the Israeli right argues that there is no occupation and that the problem is the disputed territories. The Israeli right draws attention to the fact that Article 49(6) of the Fourth Geneva Convention is not applied to the Indonesian settlers in East Timor, Moroccan settlers in Western Sahara, Syrian settlers in Lebanon, and Vietnamese settlers in Cambodia, but it is applied to Jewish settlers in the West Bank. According to the Israeli right, in the cases other than West Bank, war crime is not mentioned. But in the case of West Bank, it is claimed that Israel committed war crime because of Jewish settlements.

After the independence of East Timor, Indonesian settlers were not expelled from East Timor. The removal of Indonesian settlements from East Timor was not demanded. No compensation was provided. According to the Israeli right, even if the Palestinian Authority becomes an independent state in the future, no need to dismantle Jewish settlements outside the Green Line. It is not reasonable to displace nearly half a million Jews. Israel can't be asked to pay compensation to a possible independent Palestinian State because of Jewish settlements.

Morocco swallowed 2/3 of the Western Sahara. Moroccan settlers made the people of Western Sahara minority. Western Sahara independence

movement is able to remain dominant in only 1/3 of the Western Sahara. USA recognized Moroccan sovereignty on the Western Sahara. According to the Israeli right, Israel can be sovereign on the West Bank. If Moroccan sovereignty on the Western Sahara is possible, Israel's sovereignty on the West Bank is possible. If those who do not regard Morocco as an occupier in the Western Sahara consider Israel as an occupier in the West Bank, this means that negative discrimination is being made against Israel.

According to the Israeli right, if there is no double standard towards Israel, Article 49(6) of the Fourth Geneva Convention is expected to be applied to Syrian settlers in Lebanon. However the article was not applied to Syrian settlers. International community must have thought that there were no separate nations as Syrian and Lebanese. It must have thought that there is only one nation, the Arab nation. International community did not think that there was a problem as Syrian settlers in Lebanon. According to the Israeli right, if Syrians and Lebanese are part of one Arab nation, then Palestinians are also part of Arab nation. And Palestinian refugees can acquire citizenship from any of 21 Arab states and there is no need for an independent Palestinian State as the 22nd Arab state.

According to the Israeli right, the tolerance shown to Vietnamese settlers in Cambodia is not seen in the case of Jewish settlers in the West Bank. International community does not say that Article 49(6) of the Fourth Geneva Convention should be applied to Vietnamese settlers in Cambodia. Nobody thinks of Jewish settlers in the West Bank as the possible citizens of the independent State of Palestine. Israeli rightists argue that Vietnamese settlers are not considered as occupying force but Jewish settlers are called as occupiers and it is unjust.

It can be asked whether all USA presidents consider Israel as an occupier in the West Bank. Not all USA presidents agreed that Israel is an occupier. For instance, Jimmy Carter saw Israel as an occupier in the West Bank. The document that forms the basis for the USA administrations to consider Israel as an occupier in the West Bank is the Hansell Memorandum dated 1978. However the document is not binding. For this reason, Ronald Reagan administration did not consider Israel as an occupier. George Bush administration saw Israel as rightful in the West Bank. Bill Clinton administration did not consider Israel as an occupier. On the other hand, Barack Obama saw Israel as an occupier. Donald Trump administration made it clear that Hansell Memorandum can not be

binding. According to Trump's state secretary Mike Pompeo, Israel can not be considered as an occupier in the West Bank. Mike Pompeo underlined that Jewish settlements can not be considered an obstacle to peace between Israel and Palestinians. He visited West Bank and he clearly showed that the Israeli right's thesis is legitimate. He became the first American minister who accepted the legitimate right of Jewish settlers in the West Bank.

The Israeli right advocates that the principle of 'uti possidetis juris' can be applied in the case of West Bank. If there is no agreement at the end of the war, as in the case of 1948 War, what you hold is yours. According to the Israeli right, the land held by the pre-1948 mandate (United Kingdom) should be transferred to Israel. Because an Arab state was not established on the disputed territories in 1948. To sum up, it can be argued that Jewish settlements form obstacle to peace. But this arguments can not be a legal argument, it can be a political argument. It is possible to say that the Israeli rights's legal approach on the status of the West Bank is reasonable.

Giriş

Dünyada, sıfatsız biçimde 'yerleşimci' denildiğinde, Batı Şeria'daki 'Yahudi yerleşimciler' akla gelmektedir. Nitekim Ari Blaff, tartışmalı topraklar sorunu için, Batı Sahra, Kuzey Kıbrıs, Keşmir, Dağlık Karabağ gibi örnekler de olmasına rağmen, dünyada akla ilkin bu örneklerin gelmediğini, İsrail ile Filistinliler arasındaki tartışmalı topraklar sorununun akla geldiğini söyler (Blaff, 2019, s. 217). Özellikle uluslararası yayın kuruluşlarında, İsrail ve Filistinliler arasındaki tartışmalı topraklar sorununa dair kullanılan dilde, 'yerleşimci' ile 'işgalci' sözcükleri arasında özdeşlik kurulduğu için, izleyicilerin zihninde 'işgalci İsrail' tamlaması oluşmaktadır. Bu bakımdan, tartışmalı topraklardaki yerleşimler üzerine konuşulurken, eğer konuşan uzman nesnel bir dil kullanmak kaygısı gütmekteyse, 'Yahudi yerleşimciler' değil 'Yahudi toplulukları' ibaresini kullanmaya özen gösterir.

Arap devletleri, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlal ettiğini ve İsrail'in Batı Şeria'da işgalci olduğunu savunurlar. Söz konusu madde, işgalci gücün işgal ettiği topraklara kendi nüfusunu nakletmesini yasaklamaktadır (Benvenisti, 2004, s. 140). Uluslararası toplumda hâkim görüş de, İsrail'i işgalci saymak yönündedir (Meron, 2017, s. 358). İsrail sağına göre, İsrail işgalci değildir ve adı geçen maddeyi ihlal etmemektedir. İsrail sağının, İsrail'in Batı Şeria'yı ele geçirdiği 1967 Savaşı'nı kendi açısından saldırı savaşı değil savunma savaşı saydığını ve dolayısıyla bu savaşla ele geçirilen toprakların akıbetinin İsrail'in inisiyatifinde olduğu görüşüne sahip çıktığını hatırlatmak gerekir. İsrail sağı, Birleşmiş Milletler'in 1967 tarihli ve 242 sayılı kararında, 'İsrail'in güvenliğinin sağlanması' ibaresine dikkat çeker ve kararda 'Filistin Devleti' diye bir ibarenin geçmediğinin altını çizer. Birleşmiş Milletler'e üye olmak, büyükelçilik veya konsolosluk adı altında pek çok ülkede temsilcilikler açmak veya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne üyelik başvurusunda bulunmak gibi tek taraflı adımlar atarak Oslo Anlaşmalarını ilk ihlal eden tarafın Filistin Yönetimi olduğunu düşünen İsrail sağı, Batı Şeria'nın hukuken Filistinlilere ait sayılmayacağını savunur. Zaten İsrail sağına göre, 'Batı Şeria' ibaresi de yanlıştır. Doğru kullanım, Yahudi Kutsal Kitabı'ndaki ve eskiçağdaki adıyla 'Yahudiye ve Samiriye' olmalıdır. İsrail sağına göre, 'Ürdün Nehri'nin (Şeria Nehri) Batı Yakası' anlamında 'Batı Yakası' (West Bank) demek doğru değildir. Öyle ki, kimse,

Pensilvanya'ya (ABD) 'Delaware'in Batı Yakası' dememektedir (Boteach, 13.06.2022).

İsrail sağı, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49(6) Maddesi'nin ihlali iddiasının, İsrail örneğine benzer örneklerde kullanılmadığını savunur. Bu bağlamda en sık verilen örnekler, Doğu Timor, Batı Sahra, Suriye-Lübnan ile Vietnam-Kamboçya'dır. İsraili sağcı siyasetçiler, Batı Şeria'da İsrail'in egemenliğini ilan edebileceğini savunurken, Yehuda Z. Blum'un (1968), Meir Shamgar'ın (1971) ve Eugen Kontorovich'in çalışmalarından faydalanmaktadır. Ayrıca Edmond E. Levy, Tehiya Shapira ve Alan Baker tarafından hazırlanan 2012 yılına ait raporun da, İsrail sağının tezini meşrulaştırmakta kullanıldığını belirtmek gerekir. Levy Komisyonu raporunda Batı Şeria'daki Yahudi topluluklarının İsrail tarafından zor ile göç ettirilmediklerine, gönüllü olarak Batı Şeria'ya yerleştiklerine dikkat çekildiğini hatırlatmak isabetli olur (Levy, 2012, s. 9). Komisyon, Batı Şeria'daki Yahudilerin Filistinlilerin özel mülklerine yerleşmediklerine de işaret etmiştir (Levy, 2012, s. 7). Nitekim İsrail sağına göre, İsrail, 1907 tarihli Lahey Sözleşmesi'ni de ihlal etmiş değildir. İsraili sağcılar, İsraililerin Filistinlilerden toprak çaldığı gibi asılsız iddiaların kaynağının İsraili solcular olduğunu savunurlar. İsrail'deki Arap partilerinin Filistin Kurtuluş Örgütü'nün İsrail'deki temsilcileri olduğunu öne sürerler ve İsraili solcuları bu partilerle işbirliği yaparak vatan hainliğiyle itham ederler.

İsrail siyasal hayatı incelendiğinde, İsrail sağının Gazze Şeridi'nde egemen, ordusuz, polis gücüne dayalı butik bir Filistin Devleti'nden, İsrail solunun ise, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde egemen ve ordusu bulunmayan bir Filistin Devleti'nden yana olduğunu tespit etmek mümkündür. Hem İsrail sağı hem İsrail solu, Yeruslayim'i Filistinliler ile paylaşmayı reddeder, bütünleşik başkenti korumaktan yanadır. İsrail sağı, Filistin Özerk Yönetimi'nin bağımsız ve egemen bir devlet olmasına giden sürecin uzun olmasından rahatsızlık duymazken, İsrail solu çözümün aciliğine vurgu yapar. İsrail'deki Arap partilerse, dünyadaki 22 Arap devletinin liderinin bir araya geldiği Arap Birliği'nin 27 Mart 2002 tarihindeki zirvesinde Filistin Sorununun çözümüne dair oybirliğiyle kabul edilen Arap Barış Girişimi'ni benimserler. Buna göre, İsrail, 4 Haziran 1967 sınırlarına çekilmeli ve İsrail'in çekildiği topraklarda bağımsız ve egemen bir Filistin Devleti kurulmalı; ordusu bulunacak bu devletin başkenti Arapların yoğun yaşadığı Yeruslayim'in doğusu olmalı, yani Yeruslayim Yahudiler ve Filistinliler arasında ikiye bölünmeli ve ayrıca 1948'de ve 1967'de İsrail'den ayrılmış Filistinli mültecilerin evlerine

dönüşü sağlanmalıdır. İsrail sağı ve İsrail solu ise, Filistinli mültecilerin İsrail'e dönüşünü reddeder. İsrail'de Yahudi çoğunluğu azınlık haline getirecek Filistinli göçünü hem İsraili sağcılar hem de solcular iyi niyetli bir tutum olarak görmezler. Ancak Filistinli mültecilerin Filistin Özerk Yönetimi'nin denetiminde olan yerlere dönüşüne, İsraili sağcılarının ve solcularının itirazlarının olmadığını altını çizmek gerekir.

İsrail sağı, Diaspora Yahudileri ve özellikle de ABD'deki Yahudiler tarafından barış karşıtı olarak nitelendirilmektedir. Diaspora Yahudilerinin doğal müttefiki İsrail solu denilebilir. Diasporadaki Yahudilerin büyük çoğunluğu, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde egemen ve başkenti Arapların yoğun yaşadığı Yeruşalayim'in doğusu olan bir Filistin Devleti'nden yanadır. Bu, Diaspora Yahudilerini hem İsraili solcular hem İsraili Araplar hem de Filistinliler ile daha kolay iletişim kurar kılmaktadır. Özellikle son yıllarda, İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki görüşlerini daha açık biçimde ifade etmesi, Diaspora Yahudilerinin çoğunluğunu çok rahatsız etmektedir. İsraili solcuların ve Diaspora Yahudilerinin Batı Şeria'nın statüsüne dair en çok itibar ettikleri kitap Thomas W. Mallison ve Sally V. Mallison'ın "Uluslararası Hukukta Filistin Problemi ve Dünya Düzeni" başlıklı kitaptır. Batı Şeria'nın statüsüne dair İsraili Arapların ve Filistinlilerin başucu kitabı Musa Mazzawi'nin "Filistin ve Hukuk: Arap-İsrail Uyuşmazlığının Çözümü için Kılavuz" isimli kitabıdır. İslam dünyasında genel olarak Batı Şeria'nın hukuki statüsüne dair rehber alınan kitap ise, Victor Kattan'ın "Birlikte Yaşamaktan Fethetmeye: Uluslararası Hukuk ve Arap-İsrail Uyuşmazlığının Kökenleri, 1891-1949" başlıklı kitabıdır. Ayrıca Victor Kattan'ın 2018'de yayımlanan "Neden ABD'nin Yeruşalayim'i Başkent Olarak Tanıması Uluslararası Hukuka Aykırıdır?" isimli makalesinin Filistinliler tarafından en fazla göndermede bulunan makalelerin başında yer aldığını hatırlatmak gerekir.

Son beş yıldır, İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki görüşlerine en fazla başvurduğu kişi İsraili hukukçu Eugene Kontorovich'tir. Dolayısıyla bu çalışmanın Eugene Kontorovich'in Batı Şeria'nın hukuki statüsüne dair görüşlerinin özeti sayılması mümkündür. Eugene Kontorovich'in Pompeo Doktrini'ni Kohelet Politika Forumu adına kuramsallaştıran kişi olduğunu hatırlatmak gerekir. Bilindiği üzere, Pompeo Doktrini'ne göre, Oslo Anlaşmaları'na dayalı paradigma iflas etmiştir. Dolayısıyla, İsrail'in eski paradigmaya göre davranmasını istemek gerçekçi değildir. İşte bu çalışmada, Pompeo Doktrini ile uyumlu olan İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki yaklaşımı incelenecektir. Çalışmada,

İsrail sağının, Doğu Timor, Batı Sahra, Suriye-Lübnan ile Vietnam-Kamboçya örneğine bakışı açıklanacak ve böylece İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair temel tezinin anlaşılması sağlanacak, ABD'nin Batı Şeria'nın statüsüne yaklaşımı ele alınacak ve İsrail sağının tezinin haklı olup olmadığı tartışılacaktır.

Doğu Timor Örneği

Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin ihlali iddiasının, İsrail örneğine benzer örneklerde kullanılmadığına dikkat çeken İsrail sağının en sık işaret ettiği örneklerden ilki Doğu Timor'dur. İsrail sağına göre, Doğu Timor ile Batı Şeria birbiriyle kıyaslanabilir iki örnektir.

Doğu Timor 1970'lerin ortalarına kadar Portekiz sömürgesidir. 1974'te, Portekiz, Doğu Timorluların kendini yönetme hakkını tanır (Kontorovich, 2018, s. 295). Portekiz, Ekim 1978'de, demokratik olarak seçilmiş hükümete yönetimi devretmeye dair karar alır. Ancak Doğu Timorlular derhal bağımsızlık istedikleri için, milis güç örgütlerler. Milis güç, Kasım 1975'te Doğu Timor'un büyük kısmında hâkimiyet sağladığı için, bağımsızlık ilan eder. Bu sırada, Endonezya, Timor adasının tümü üzerinde hâkimiyet iddiasında olduğu için, Doğu Timor'u işgal eder ve Temmuz 1976'da ilhak ettiğini duyurur. Portekiz, işgalin ve ilhakin hukuk dışı olduğunu savunur. İşgal yılları boyunca, Portekiz, Doğu Timorluları destekler. Geçen yıllar boyunca, Birleşmiş Milletler, Endonezya'yı kınayan kararlar alır (Drew, 2001). Endonezya, 1999'da, Doğu Timor'da bağımsızlık referandumu yapmaya karar verir. Halkın çoğunluğu bağımsızlıktan yana oy kullanır. Doğu Timor, Mayıs 2002'de bağımsız olur. Bağımsızlık karşıtı oy kullananlar Endonezlerdir.

Endonezya, Doğu Timor'u işgal süresince nüfus taşımıştır (Kontorovich, 2018, s. 297). Bu nüfus taşıma, gönüllülük esasına dayalı olmuştur. Doğu Timor'daki Endonez yerleşimcilerin sayısını artırmaya çalışan Endonezya, özellikle ekonomik teşviklerle demografik yapıyı bozmuştur. Hatta Endonez yerleşimcilere yönelik, Dünya Bankası'nın destek projeleri hayata geçirilmiştir. Dünya Bankası, Endonezlerin yerleşimciliğini işgal saymamıştır. Portekiz veya başka devletler, Endonezya'yı, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlal etmekle suçlamamışlardır. Doğu Timor'un bağımsızlığı sonrasında, Endonez yerleşimciler için otomatik yurttaşlık doğmamış, Doğu Timor yurttaşlığı için bazı özel şartlar konulmuş, ancak

Endonezler Doğu Timor'dan kovulmamışlardır. Endonez yerleşimlerinin Doğu Timor'dan sökülmesi istenmiş değildir. Herhangi bir tazminat söz konusu olmamıştır (Kontorovich, 2018, s. 301).

İsrail sağına göre, Filistin Yönetimi gelecekte bağımsız bir devlet olsa bile, Yeşil Hat dışındaki Yahudi yerleşimlerinin sökülmesine gerek yoktur. Zaten yaklaşık yarım milyon Yahudi'yi yerlerinden çıkartmak makul değildir. Ayrıca olası bir bağımsız Filistin Devleti'ne İsrail'in tazminat ödemesi de istenilemez. Zira İsrail sağına göre, Doğu Timor ile Batı Şeria'daki sorun aynı içerikli sorundur. Bu bağlamda, İsraili sağcı siyasetçi Binyamin Netanyahu'nun Meclis'te 17 Mayıs 2020'de sarf ettiği şu sözleri hatırlatmak isabetli olur: *"Bu bölgeler [Batı Şeria'nın C Bölgesi'ndeki yerleşimler] Yahudilerin beşiğidir. İsrail kanunlarını bu bölgelerde egemen kılmamanın zamanı gelmiştir. Bu adım bizi barıştan uzaklaştırmayacak bilakis bizi barışa yakınlaştıracaktır. Gerçek şu ki ve herkes biliyor ki, Yahudiye ve Samiriye'deki yüz binlerce mukim, gelecekteki herhangi bir anlaşmada, buldukları yerlerde yaşamaya devam edeceklidir."* (Times of Israel, 19.05.2020). Binyamin Netanyahu'nun liderliğini yaptığı partinin İsrail'in en güçlü merkez sağ partisi olup en çok oy alan parti olduğu akla geldiğinde, sözlerinin ciddiyetle değerlendirilmesi gerekir.

Batı Sahra Örneği

İsrail sağına göre, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin ihlali iddiasına konu olması beklenen ikinci örnek Batı Sahra'dır. Batı Sahra ile Batı Şeria birbiriyle kıyaslanabilir iki örnektir.

Batı Sahra kuzeybatı Afrika'dadır. 1975 yılına kadar İspanya sömürgesidir. İlk bağımsızlıkçı hareket 1968'de örgütlenir (Kontorovich, 2018, s. 302). Bağımsızlıkçı hareketin verdiği mücadele sonucunda, İspanya 1975'te bağımsızlık referandumu yapmaya karar verir. Referandumun duyurusu yapılır yapılmaz, Fas, Batı Sahra'nın Fas'ın bir parçası olduğunu öne sürer. Moritanya, Batı Sahra'nın kültürel ve tarihsel olarak, Moritanya'nın parçası olduğunu savunur. Fas ve Moritanya, Batı Sahra anlaşmazlığını, Uluslararası Adalet Divanı'na taşır. Divan, iki ülkenin de Batı Sahra üzerinde hakkı olmadığını, Batı Sahra'nın ayrı bir toprak parçası olduğunu hükmeder (Kontorovich, 2018, s. 303). Batı Sahralıların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkı olduğu kararda yazılır. Ancak Uluslararası Adalet Divanı'nın kararını açıkladığı gün, Fas Kralı II. Hasan Fas'tan Batı Sahra'ya 'Yeşil Yürüyüş' adını

verdiği bir eylem örgütler ve Batı Sahra'nın Fas'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu dünyaya duyurur (Weiner, 1979, s. 20). Kasım 1974'te, 350 bin Faslı, askeri güçlerle birlikte, Batı Sahra topraklarına girer (Kontorovich, 2018, s. 303). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 350 bin Faslı'nın, Batı Sahra'yı derhal terk etmesi kararını alır. İspanya, Fas ve Moritanya üçlü görüşme başlatır. Şubat 1976'da, İspanya, Batı Sahra'dan çekilir. Fas ve Moritanya, Batı Sahra'yı aralarında bölüşüp ilhak kararı alırlar. Batı Sahra bağımsızlık hareketi, ilhakı tanımaz ve her iki devlete yönelik saldırılarda bulunur. Bu saldırılara daha fazla katlanamayan Moritanya, askerlerini 1979'da Batı Sahra'dan çeker. Ancak Fas çekilmez ve Batı Sahra'nın demografik yapısını bozar.

Fas, Batı Sahra'da denetimindeki topraklara Faslı yerleşimciler taşımıştır. Birleşmiş Milletler, Fas'ın işgalci olduğunu belirttiği kararlar almıştır (Mundy, 2012). Ancak Batı Sahra'daki Faslı yerleşimciler nedeniyle, Fas, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49(6) Maddesi'ni ihlalle suçlanmamıştır (Kontorovich, 2018, s. 305). 1976'dan itibaren Fas, Batı Sahra'nın 'Faslılaştırılması' denilecek türden büyük bir yerleşimci hareket örgütlemiş, Batı Sahra'da büyük yatırımlar yapmıştır. Batı Sahra'da Faslıların ücretleri iki katına çıkartılarak, Batı Sahra'ya yerleşim teşvik programı uygulanmıştır. Konut edinme kolaylıklarından iş imkânlarına, Faslılar, Batı Sahra'ya göçe yönlendirilmişlerdir. 1999 yılına gelindiğinde, Batı Sahra'daki yerli halkın nüfusu, toplam nüfusun yaklaşık yarısını teşkil eder olmuştur. Bugün Batı Sahralı nüfusunun toplam nüfusun ancak 1/3'ünü oluşturduğu tahmin edilmektedir. Faslı yerleşimciler, Batı Sahralıları azınlık haline getirmişlerdir. Geçen yıllar boyunca, Birleşmiş Milletler'in arabuluculuk girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Fas, Batı Sahra toprağının 2/3'ünü dünyanın gözü önünde yutmuştur. Batı Sahra bağımsızlık hareketi, Batı Sahra'nın 1/3'ünde egemen kalabilmiştir. Fas ise, Batı Sahra'nın tamamında egemenlik iddiasını sürdürmüştür. 4 Aralık 2020'de, ABD, Batı Sahra üzerinde Fas'ın egemenliğini kabul etmiştir (USA Proclamation, 04.12.2020).

İsrail sağına göre, İsrail Batı Şeria üzerinde egemen olabilir. Fas'ın Batı Sahra üzerindeki egemenliği mümkün olmuştaysa, İsrail'in de Batı Şeria üzerinde egemenliği mümkündür. Fas'ı Batı Sahra'da işgalci saymayanlar, eğer İsrail'i Batı Şeria'da işgalci saymaktaysalar, İsraili sağcılara göre, İsrail'e negatif ayrımcılık yapıyor demektir. Bu bağlamda, İsraili sağcı siyasetçi Naftali

Bennett'in 29 Ocak 2020'de sarf ettiği şu sözleri hatırlatmak isabetli olur: "İsrail, Yahudiye ve Samiriye'nin % 30'unu derhal ilhak etmelidir." (Lazaroff, 29.01.2020). Naftali Bennett, Batı Şeria'nın Yahudi nüfus çoğunluklu yerlerini İsrail'in hemen ilhak etmesini ve diğer kısmı için beklemesini önermiştir.

Suriye-Lübnan Örneği

Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin ihlali iddiasına konu olması beklenen üçüncü örnek Suriye-Lübnan örneğidir. İsrail sağına göre, Suriye-Lübnan ile Batı Şeria birbiriyle kıyaslanabilir iki örnektir.

Suriye-Lübnan örneği, İsraili sağıcılara göre, İsrail'e yönelik çifte standardı apaçık ortaya koyan bir örnektir. 1975'te Lübnan'da içsavaş başlar. Arap Birliği, 1976-1982 yıllarını kapsayacak biçimde, Suriye'ye Lübnan'da barışı koruma görevi verir (Kontorovich, 2018, s. 322). Suriye Ordusu 1976'da Lübnan'a girer. Suriye'nin Lübnan'da bulunma süresi 1982'de dolmuş olmasına rağmen, Suriye Lübnan'dan çıkmaz. 1983'te Lübnan, topraklarından Suriye'nin çıkmasını ister. Suriye, Lübnan'dan çıkmadığından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Suriye'nin Lübnan işgalini sonlandırması için bir dizi karar alır. Suriye, Birleşmiş Milletler kararlarını dikkate almaz. 1990 yılına gelindiğinde, Suriye, Lübnan'da kendine bağlı kukla hükümet üzerinden, Lübnan üzerinde denetime sahip olur. Suriye'nin Lübnan'ı işgali süresince, Suriye'den Lübnan'a büyük göç yaşanır. Suriyeli yerleşimciler, Lübnan'da gündün güne artar.

Suriye'nin Lübnan'daki işgalinin sonlandırılmasına dair Birleşmiş Milletler'de alınan kararlarda, Suriyeli yerleşimcilerden bahsedilmez (Kontorovich, 2018, s. 323). Hâlbuki 1990 yılında, Lübnan işgücünün 1/3'ünü Suriyeli yerleşimciler oluşturur hale gelmiştir. Suriye, Lübnan'da 'Suriyelileşme' programı uygulamıştır. Lübnan'da iş yapan şirketlere, Suriye, teşvik programı hayata geçirmiştir. Lübnanlılarda işsizlik arttıkça artarken, Suriyeliler işgücü piyasasını kontrol etmişlerdir (Chalcraft, 2007). Suriye, Lübnan'ı kendine sömürge yapmıştır, çünkü Lübnan Suriye'den ayrı bir devlettir. Ayrıca 1994'te Suriye, Lübnan'a baskı uygulamış, böylece binlerce Suriyeli yerleşimci Lübnan yurttaşlığına sahip olmuştur (Jaulin, 2014, s. 250). 2005'te Suriye Ordusu Lübnan'dan çekilirken, Suriyeli yerleşimcilerin pek azı Suriye'ye dönmüştür. İnsan hakları örgütlerinden herhangi birisi, Suriyeli yerleşimci sorununu kendisine dert edinmemiştir. Daha ötesi, uluslararası toplum, Suriye Ordusu çekilirken,

Suriyeli yerleşimcilerin Suriye'ye dönmesi gerektiğini, Suriyeli yerleşimlerinin Lübnan'dan sökülüp atılmasının elzem olduğunu savunmamıştır.

İsrail sağına göre, uluslararası toplum, Suriye ulusu ve Lübnan ulusu diye iki ayrı ulus olduğunu düşünmemiş, Arap ulusu diye tek bir ulus olduğunu düşünmüş ve Arap ulusu fertlerinin farklı Arap devletlerinde yaşayabileceklerinden hareketle, 'Suriyeli yerleşimci' diye bir sorun olmadığına kanaat getirmiştir. Ancak böyle bir akıl yürütmeye bir çifte standart durumu ortaya çıkmaktadır. İsrail sağına göre, söz konusu İsrail olduğunda, uluslararası toplum, yerleşimciliği sorun görürken, söz konusu Suriye olunca yerleşimciliği sorun görmemektedir. Suriyeliler ve Lübnanlılar, Arap ulusunun parçası ise, Filistinliler de Arap ulusunun parçasıdır. O halde, İsrail sağcılara göre, Filistinli mülteciler de, Suriyeli yerleşimciler gibi 21 Arap devletinden herhangi birisinden yurttaşlık alıp yaşayabilirler ve 22. Arap devleti olarak Filistin Devleti'ne gerek yoktur. Bu bağlamda İsraili sağcı siyasetçi Gideon Saar'ın 12 Şubat 2021'de sarf ettiği şu sözleri hatırlatmak isabetli olur: *"Yahudiye ve Samiriye'de Filistinliler için kendi hayatlarını idame ettirmelerini ve İsrail'e en az zararı vermelerini sağlayacak biçimde maksimum özerkliği destekliyorum."* (Lazaroff, 12.02.2021). Gideon Saar, aynı konuşma içinde, Filistinlilerin çoğunlukta olduğu yerleşim yerlerinin dışında kalan bölgelerde İsrail'in egemen olması gerektiğini ve bunun vazgeçilmez bir ülkü olduğunu söylemiştir.

İsrail sağına göre, İsrail'e yönelik bir çifte standart yoksa, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin ihlali iddiasına, Lübnan'daki Suriyeli yerleşimcilerin de konu olması beklenir. Daha da ilginç olan ise, Suriye'nin, Lübnan'da, 1976-1982 yıllarında Arap Birliği kararıyla bulunması dışarıda tutulursa; Suriye, uluslararası hukuka göre, 1982-2005 yıllarında işgalci konumundayken, uluslararası toplumun, 1967 Arap-İsrail Savaşı ile İsrail'in eline geçen Golan Tepeleri konusunu gündemden düşürmemiş olması ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun İsrail'in Golan Tepeleri'nde Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlal ettiğine dair kararlar almasıdır. İsrail sağına göre, nasıl ki devletlerin çıkarı uyarınca, terörist ve özgürlük savaşçısı ayrımı ülkeden ülkeye değişmektedir; işgalcilik ve yerleşimcilik de değişebilmekte ve 'uluslararası hukuka göre' diye başlayan cümleler mesnedini yitirmektedir. Ayrıca İsrail sağına göre, Suriye-Lübnan örneğinde, diğer örneklerden farklı

olarak, İsrail'e yönelik bir ilave çifte standart durumu daha belirlemektedir. Arap devletleri fiili durumlar yaratabilmekteyken, Arap devletleri uluslararası hukuku ihlal ettiklerinde yaptırımla karşılaşmazlarken; İsrail, başka devletlerin yaptığını yapamamaktadır. Arap devletlerinden birisinin yaptırıma maruz kalması, ancak Arap devletleri arasında kamplaşma olması halinde görülebilmektedir.

Vietnam-Kamboçya Örneği

Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin ihlali iddiasına konu olması beklenen bir başka örnek Vietnam-Kamboçya örneğidir. İsrail sağına göre, Vietnam-Kamboçya ile Batı Şeria birbiriyle kıyaslanabilir iki örnektir.

Vietnam-Kamboçya örneği, İsraili sağcılara göre, uluslararası toplumun Batı Şeria gibi ilgilenmediği bir örnektir. Uzun yıllar boyunca, Kamboçya'da Kimmer çoğunluk ile Vietnamlı azınlık arasında gerilim olmuştur (Amer, 1994). 1975'te Kızıl Kimmerlerin Kamboçya'da iktidara el koymasıyla, Vietnamlı azınlık katliamlara maruz kalmıştır. 1978'de Vietnam, Kamboçya'yı işgal etmiştir. 1990'da imzalanan barış anlaşması uyarınca, Vietnam Ordusu 1991'de Kamboçya'dan çekilmiştir. Ancak Vietnam işgali boyunca, Kamboçya'nın demografik yapısı değişmiştir. Vietnamlı yerleşimcilerin sayısı 700 bini bulmuştur (Kontorovich, 2018, s. 324). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde, Konsey'in beş daimi üyesinden birisi olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vetosu sayesinde, Vietnam'ın 1978-1991 yıllarında Kamboçya'yı işgal altında tutması mümkün olmuştur. Birleşmiş Milletler'de, Vietnam'ın Kamboçya'daki Vietnamlı yerleşimciler nedeniyle, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlal ettiği iddiası söz konusu olmamıştır. 1990'da barış anlaşması imzalanırken, Vietnamlı yerleşimlerin sökülmesi istenmemiştir. Vietnamlı yerleşimciler, Kamboçya'yı terk etmek zorunda bırakılmadıkları gibi Kamboçya'nın siyasetinde belirleyici olmuşlardır (Kontorovich, 2018, s. 325).

İsrail sağına göre, uluslararası toplum tarafından Vietnamlı yerleşimcilere gösterilen hoşgörü, Yahudiler için gösterilmemektedir. Öyle ki, Yahudi yerleşimcilerin olası bağımsız Filistin Devleti yurttışı olmaları kimsenin aklından geçmemektedir. Kamboçya'daki Vietnamlı yerleşimciler işgalci sayılmazken, Yahudi yerleşimciler işgalci sayılmaktadırlar. Bu bağlamda, İsrail Ordusu'nda 2011-2015 yıllarında başsavcı olarak görev yapmış olan emekli General Danny Efroni'nin 10 Mayıs

2016'daki şu sözlerini hatırlatmak gerekir: *"Yahudiye ve Samiriye'de 400 bin İsrail yurttaşı yaşıyor. Bu insanlar vergi ödüyorlar, askerlik görevini ifa ediyorlar, tüm yurttaşlık ödevlerini yerine getiriyorlar. Bu nedenle, Yahudiye ve Samiriye'de yaşayan İsraililerin Yeşil Hat içinde yaşayan yurttaşlarla aynı haklara sahip olmaları gerekir."* (Bob, 09.05.2019). İsrail sağına göre, Vietnam-Kamboçya örneği, İsrail'e uluslararası toplumun negatif ayrımcılık uyguladığını gösterir. İsrail karışıklığının ülkeleri bir araya getirebildiği akla geldiğinde, bu şaşırtıcı değildir. Nitekim İsrail sağına göre, devletlerin dünyanın gözünden kendi ihlallerini kaçırmak için, Filistin Sorunu'nu daima gündemde tutmak istedikleri söylenebilir.

ABD'nin Batı Şeria'nın Statüsüne Yaklaşımı

Batı Şeria'da İsrail'in işgalci sayılıp sayılmaması konusunda, ABD'nin bütün başkanları aynı görüşte olmamıştır. Bir diğer deyişle, ABD'nin bütün yönetimleri tarafından, İsrail, Batı Şeria'da işgalci sayılmamıştır.

ABD yönetimleri tarafından, Batı Şeria'da İsrail'in işgalci sayılmasına dayanak oluşturan belge, 1978 tarihli Hansell Memorandumu'dur (Hansell, 1978). ABD Dışişleri Bakanlığı hukuk müşavirlerinden olan, Jimmy Carter'ın ABD başkanlığı döneminde görev yapan Herbert J. Hansell'in hazırlamış olduğu 21 Nisan 1978 tarihli hukuki görüş metni, ABD yönetimleri için, Batı Şeria konusunda referans belgesi olmuştur (Sher & Cohen, 2020). Ancak belgenin bağlayıcılığı yoktur. Bu nedenle, Jimmy Carter'dan sonraki ABD yönetimleri, belgeyi her zaman dikkate almamışlardır. Örneğin, Ronald Reagan yönetimi, Batı Şeria'da İsrail'i işgalci saymamıştır (Leibovitz, 19.05.2019). Baba George Bush yönetimi, İsrail'i Batı Şeria'da hak sahibi görmüştür. ABD Dışişleri Bakanı James Baker, 1991 yılında, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin İsrail ile Filistinliler arasındaki barışın önündeki engel olduğunu söylemekle beraber, Yahudi yerleşimlerinin uluslararası hukuku ihlal etmediğini belirtmiştir. Siyasi durum ile hukuki durumu ayırmıştır. Belirtmek gerekir ki, James Baker, İsrail'e sempatiyle bakmayan bir kişidir. Ayrıca Yahudiler için 1992'de "Yahudileri ..ktir et" (fuck the Jews) dediği iddiası vardır (Kassel, 21.09.2020).

1994'te Ürdün ile İsrail'in barış anlaşması imzalaması sonrasında, Hansell Memorandumu'nun referans metni olma özelliğini tamamen kaybettiği söylenebilir. Zira Alan Baker, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin İsrail tarafından

ihlal edildiği iddiasının geçersizliğine gerekçe olarak; 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu'nu, 1920 tarihli San Remo Deklarasyonu'nu, 1922 tarihli Milletler Cemiyeti'nin Filistin Mandası Kararı'nı gösterdikten sonra, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 80. Maddesi uyarınca, adı geçen bu belgelerin görmezden gelinemeyeceğini belirtmiştir (Baker, 21.11.2019). Alan Baker, Yahudilerin tanınmış kendi kaderini tayin etme hakkına dair resmi belgelerin hükümlerinin, tanınmış hakkı değiştirecek biçimde yorumlanamaz olduğunun altını çizmiştir (Baker, 21.11.2019).

Alan Baker'a göre, Herbert J. Hansell'in görüşü (Hansell, 1978) baştan yanlıştır. Velev ki doğru sayılsa da, 1993 ve 1995 yıllarında imzalanan Oslo Anlaşmaları nedeniyle, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin uygulanması söz konusu değildir. Vurgulamak gerekir ki, 1994'te Ürdün ile İsrail'in barış anlaşması imzalaması sonrasında, Hansell Memorandumu'nun referans metni olma özelliğini tamamen kaybettiğine delil olarak, Herbert J. Hansell'in bizzat kendi görüşü de gösterilebilir. Zira Herbert J. Hansell (Hansell, 1978), İsrail'in Ürdün ile barış yapması durumunda, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlali iddiasının tamamen ortadan kalkacağını savunmuştur (Kontorovich, 19.11.2019).

Oslo Anlaşmaları'nın imzalanmasının mimarı Clinton yönetimi, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerini uluslararası hukuka aykırı görmeyen ABD yönetimlerinden birisi olmuştur. Obama yönetimi ise, Carter yönetiminin duruşuna en çok yaklaşan yönetimdir. Obama yönetimi, Herbert J. Hansell'in görüşünü benimsemiş, Yahudi yerleşimlerini hem 'gayrihukuki' hem 'gayrimeşru' hem de 'barış için yararsız' bulmuştur. 23 Aralık 2016'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in işgalci olduğuna dair alınan kararı ABD veto etmemiş ve böylece Obama yönetiminde İsrail Batı Şeria'da işgalci sayılmıştır (Meron, 2017, s. 357). Trump yönetimi, Herbert J. Hansell'in görüşüne itibar edilmemesi gerektiğini net biçimde ortaya koymuştur. Öyle ki, ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Batı Şeria'da İsrail'in işgalci sayılmayacağını söylemekle yetinmemiş, Yahudi yerleşimlerinin İsrail ile Filistinliler arasındaki barışın önündeki engel sayılmayacağını altını çizmiş ve Batı Şeria'yı ziyaret ederek, İsrail sağının Batı Şeria'daki hak iddiasını meşru bulduğunu apaçık gösteren, ABD'nin ilk dışişleri bakanı olmuştur (Quinn, 17.11.2020). Mike Pompeo, 18 Kasım 2019 tarihinde yaptığı açıklamasında, açıklamasının İsrail ile Filistinliler arasında gelecekte Batı Şeria'nın nihai statüsüne

dair yapılacak görüşmeler için bir önyargı sayılmaması gerektiğini de belirtmiştir (Baruch & Hatuel-Radoshitzky, 2019). Zira Mike Pompeo Batı Şeria'nın akıbetine dair son kararı verecek olanların uyuşmazlığın tarafı İsrail ve Filistinliler olduğunu belirtmeyi ihmal etmemiştir. ABD'nin mevcut başkanı Joe Biden ise, göreve geldiği ilk günden itibaren Obama dönemi politikalarının izleyicisi bir profil çizmiştir. Joe Biden, adeta III. Obama yönetimi gibi davranmakta ve Batı Şeria'da İsrail'i işgalci saymaktadır.

İsrail Sağının Tezi Üzerine Tartışma

Herbert J. Hansell'in, İsrail'in Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'ni ihlal ettiği iddiasına itiraz eden, dünyaca bilinen, muteber pek çok hukukçu vardır. İsrail'in Batı Şeria'da hak iddiasının yasal olduğunu, İsrail'in işgalci görülemeyeceğini, Yeşil Hattı İsrail'in sınırı saymanın yanlış olduğunu savunan hukukçuların başında, 1997-2000 yıllarında Uluslararası Adalet Divanı Başkanı olarak görev yapan Stephen M. Schwebel'i anmak gerekir (Schwebel, 1970).

İsrail'in, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimleri nedeniyle, savaş suçu işleyip uluslararası hukuku ihlal ettiği iddiasının mesnetsiz olduğunu savunan bir başka hukukçu, dünyada barışın ancak hukukla sağlanabileceği görüşüyle bilinen, saygın uluslararası hukuk profesörlerinden, ABD'deki Yale Üniversitesi'nde Hukuk Fakültesi Dekanı görevinde de bulunmuş olan Eugene V. Rostow'dur. Johnson yönetiminde müsteşarlık yapan ve Reagan yönetiminde Silahların Denetimi ve Silahsızlanma Kurumu Başkanı olan, etnik çatışmaların barışçıl yollarla çözümünden yana görüşleriyle tanınan Eugene V. Rostow, Yahudi halkının Batı Şeria'ya yerleşme hakkının tükendiğinin öne sürülemez olduğunu belirtmiştir (Rostow, 1990). Eugene V. Rostow, İsrail'in Batı Şeria'da 1967'den itibaren işgalci olduğunu öne süren siyaset bilimci Adam Roberts'ı 1990 yılında sert biçimde eleştirmiştir. Adam Roberts'ın uluslararası hukuk uzmanı değil, uluslararası ilişkiler uzmanı olduğuna işaret etmiş, İsrail'i, tartışmalı topraklardaki Yahudi yerleşimleri nedeniyle uluslararası hukuku ihlalle suçlamanın hukuki açıdan bilimsel bilgi değeri olmadığını altını çizmiştir. Adam Roberts (1990) ise, ısrarla İsrail'in işgalci olduğunu savunmuştur.

Herbert J. Hansell'in görüşünün yanlış olduğunu söyleyen, dünyaca bilinen uluslararası hukuk profesörlerinden Julius Stone'u da anmak

gerekir. Uluslararası hukuk alanında en prestijli ödüllerin sahibi olan, kitapları dünyanın en iyi hukuk fakültelerinde ders kitabı olarak okutulan Julius Stone; Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin gerekçesinin, Nazilerin 'Yahudilerden arındırılmış Avrupa' yaratma girişiminin tekrarını önlemek olduğunu ifade etmiş ve Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin sökülmesi talebinin 'Judenrein' anlamına geldiğine dikkat çekerek, 'Yahudisiz toprak' talebinde bulunup, İsrail'i Yahudi yerleşimlerinden dolayı uluslararası hukuku ihlalle itham etmenin trajikomik olduğunu savunmuştur (Stone, 1981).

İsrail sağı, uluslararası toplumun İsrail'in işgalci olmadığını kabul etmesinin güç dengeleriyle ilgili olduğunu düşünmekte ve mevcut durumdaki aleyhlerine bulunan durumun değişebileceğine inanmaktadır. Öyle ki, ABD'nin Tel Aviv'de bulunan büyükelçiliğini Yerusalayim'e taşıması, Golan Tepeleri üzerindeki İsrail egemenliğini kabul etmesi ve İbrahim Antlaşmaları, vaktiyle imkânsız gözükürken gerçekleşebilmiştir. Şu halde, İsrail sağına göre, Batı Şeria'daki Yahudi nüfusun çoğunluğu teşkil ettiği yerleşim yerlerinin ilhakı da gelecekte bir gün mümkün olabilecektir. Bu arada bir yanlış anlamaya mahal vermemek için belirtmek gerekir ki, İsrail sağı, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan dünya düzeninde, savaşla toprak kazanmanın hukuki olmadığı gerçeğini ihmal etmemektedir.

İsrail sağı, Batı Şeria'nın 1947'den itibaren sahipsiz toprak olduğunu savunmaktadır. Bu görüşün hukuki dayanağı 'uti possidetis juris' ilkesi olarak sunulur. 'Savaş sonunda anlaşmaya varılmamış olması halinde, elinde kalan sana aittir' diye açıklanabilecek bu ilke uyarınca, İsrail sağı, 1948 öncesindeki manda yönetiminin (Birleşik Krallık) elindeki toprakların İsrail'e intikal ettiğini öne sürer (Bell & Kontorovich, 2016). Zira 1947 Paylaşım Planı uyarınca, 1948'de Yahudi Devleti kurulmuş, ancak Arap Devleti (Filistin Devleti) kurulmamıştır. 1967'ye kadar Ürdün, sahipsiz Batı Şeria'yı elinde tutan ülke olmuştur. Ürdün 1950'de Batı Şeria'yı ilhak ettiğini dünyaya duyurmuş, ilhakı sadece Birleşik Krallık ve Pakistan tanımış, uluslararası toplum ilhakı tanımamış, 1988'de Ürdün ilhaktan caydığını duyurmuş ve böylece Batı Şeria'nın statüsünün büsbütün karmaşıklaşmasına sebebiyet vermiştir. Bugün artık 'toprak karşılığı barış' paradigması iflas etmiştir ve İbrahim Anlaşmaları ile 2020'de açılan yeni süreçte 'refah için barış' paradigması yeni paradigmadır.

İsrail sağıının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki görüşü değerlendirildiğinde, İsrail sağıcılarının hukuki argümanlarının isabetli olduğu söylenebilir. Öyle ki, İsrail'in Batı Şeria'da Yahudi yerleşimleri nedeniyle uluslararası hukuku ihlal ettiği iddiası tartışmalı bir iddia olarak gözükmemektedir. İsrail'in uluslararası sınırlarının Yeşil Hat olup, İsrail'in Yeşil Hat dışında işgalci olduğu iddiası hukuken değil siyaseten isabetlidir. Bir diğer deyişle, İsrail'in işgalciliği iddiası, hukuki değil siyasi bir iddia olarak nitelendirilirse anlamlı olur. Çünkü 1967 Savaşı'yla İsrail Batı Şeria'yı Ürdün'den almıştır ve 1967 yılında Filistin diye bir devlet yoktur. 1988'de sürgünde ilan edilen 'Filistin Devleti'nin hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. Ayrıca Oslo Anlaşmaları ile bağımsız bir Filistin Devleti kurulmamıştır. Mevcut durumda Filistinlileri temsil eden özerk bir yönetim vardır. Bu özerk yönetim de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin tamamı tarafından tanınmamaktadır.

İsrail'in Mısır ve Ürdün ile olan barış anlaşması nedeniyle, sadece bu iki devletle sınırı belirlenmiştir. Devletlerin sınırları, sınırdaş iki tarafın rızasıyla belirlenir. İsrail'in rızasını dikkate almayan bir anlayışla İsrail'in sınırlarının belirlenmesi mümkün değildir. Uluslararası toplumda, her bir devletin egemen ve eşit olduğunu dikkate almak gerekir. Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin, İsrail ile Filistinlilerin barışını engellediği savunulabilir. Ancak bu sav, hukuki değil siyasi sav olarak haklı gözükmemektedir. Siyasal bir savı, hukuku zorunluluk gibi sunmak isabetli değildir. Hukuki zorunluluk çarpıtmasına gerek olmaksızın da, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin İsrail ile Filistinlilerin barışını engellediği iddiası meşrudur. Hâlbuki, hukuki zorunluluk çarpıtması, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin İsrail ile Filistinlilerin barışını engellediği iddiasının meşruiyetine zarar vermekte, bundan en fazla Filistinliler zarar görmektedir.

Sonuç

İsrail sağıının, Batı Şeria örneğini, Doğu Timor, Batı Sahra, Suriye-Lübnan ile Vietnam-Kamboçya örnekleriyle kıyaslaması ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 49 (6) Maddesi'nin sadece İsrail'e uygulandığına dikkat çekmesi önemli ve zihin açııcıdır. İsrail sağı, Batı Şeria'da hak iddia ederken, Türkiye'de yaygın olarak sanıldığı üzere, iddiasını sadece dinsel gerekçelerle açıklamamaktadır. İsrail sağı, iddiasını hukuken temellendirmektedir. Bu bağlamda,

İsrail sağının Batı Şeria'nın statüsüne dair hukuki görüşü değerlendirildiğinde, İsrail sağcılarının hukuki argümanlarının isabetli olduğu söylenebilir.

Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin İsrail ile Filistinlilerin barışını engellediği öne sürülebilir. Ancak hukuki olan ile siyasi olanı ayırt etmek ve İsrail'e yönelik çifte standardı da görmek gerekir. Filistin Yönetimi gelecekte bağımsız bir devlet olsa bile, Yeşil Hat dışındaki Yahudi yerleşimlerinin sökülmesine gerek yoktur. Zaten yaklaşık yarım milyon Yahudi'yi yerlerinden çıkartmak makul değildir. Nüfus mübadele anlaşmaları hariç, dünyada örneği de yoktur. Son tahlilde, hem İsraililer hem de Filistinliler kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler. Barış müzakereleri çerçevesinde barış içinde yaşamın formülünü muhakkak gelecekte bulacaklardır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Amer, R. (1994). The ethnic Vietnamese in Cambodia: A minority at risk? *Contemporary Southeast Asia*, 16(2), 210-238.

Baker, A. (2019). The legality of Israel's settlements: Flaws in the Carter-Era Hansell Memorandum. <https://jcpa.org/>.

Baruch, P.S. and Hatuel-Radoshitzky, M. (2019). Are they legal or not?

- Pompeo's announcement on the Israeli settlements. *INSS Insight*, 1230.
- Bell, A. and Kontorovich, E. (2016). Palestine, uti possidetis Juris, the borders of Israel. *Arizona Law Review*, 58, 633-692.
- Benvenisti, E. (2004). *The international law of occupation*. New Jersey: Princeton University Press.
- Blaff, A. (2019). Settlements. *Israel Studies*, 24(2), 217-227.
- Blum, Y. Z. (1968). The missing reversioner: Reflections on the status of judea and samaria. *Israel Law Review*, 3, 279-301.
- Bob, Y. J. (2016). Applying Israeli law to West Bank is not creeping annexation: Former MAG. *The Jerusalem Post*, 10.05.2016.
- Boteach, S. (2022). Dr. Oz Must Clarify His Position on Israel. *The Jerusalem Post*, 13.06.2022.
- Chalcraft, J. (2007). Labour in the Levant. *New Left Review*, 45, 27-47.
- Drew, C. (2001). The East Timor Story: International law on trial. *European Journal of International Law*, 12(4), 651-684.
- Hansell, H. J. (1978). United States: Letter of the state department legal adviser concerning the Legality of Israeli settlements in the occupied territories. *International Legal Materials*, 17(3), 777-779.
- Jaulin, T. (2014). Citizenship, migration and confessional democracy in Lebanon. *Middle East Law and Governance*, 6, 250-271.
- Kassel, M. (2020). The bygone era of James Baker's Washington. <https://jewishinsider.com/>.
- Kattan, V. (2009). *From coexistence to conquest: International law and the origins of the Arab-Israeli Conflict, 1891-1949*. London:Pluto Press.
- Kattan, V. (2018). Why U.S. recognition of Jerusalem could be contrary to international law. *Journal of Palestine Studies*, 47(3), 72-92.
- Kontorovich, E. (2018). Unsettled: A global study of settlements in occupied territories. *Journal of Legal Analysis*, 9(2), 285-350.
- Kontorovich, E. (2019). Pompeo busts the 'Occupation' Myth. *The Wall Street Journal*, 19.11.2019.
- Lazaroff, T. (2020). Bennett to Netanyahu: Annex settlements Now, and

we'll support you. *The Jerusalem Post*, 29.01.2020.

Lazaroff, T. (2021). Sa'ar says West Bank annexation still a goal, even if not implemented now. *The Jerusalem Post*, 12.02.2021.

Leibovitz, L. (2019). Forty years? Erişim tarihi: 19.05.2022, <https://www.tabletmag.com/>.

Levy, E. E., Shapira, T. and Baker, A. (2012). *The levy commission report on the legal status of building in Judea and Samaria*. Jerusalem: Regavim.

Mallison, W. T. and Mallison, S.V. (1986). *The Palestine problem in international law and order*. Essex: Longman.

Mazzawi, M. (1997). *Palestine and the law: Guidelines for the resolution of the Arab-Israel conflict*. New York: Ithaca Press.

Meron, T. (2017). Notes and comments: The West Bank and international humanitarian law on the eve of the fiftieth anniversary of six-day war. *American Journal of International Law*, 111(2), 357-375.

Mundy, J. (2012). Moroccan settlers in Western Sahara: Colonists or fifth column? *The Arab World Geographer*, 15(2), 95-126.

Roberts, A. (1990). Prolonged military occupation: The Israeli-Occupied territories since 1967. *American Journal of International Law*, 84, 44-103.

Rostow, E. V. (1990). Letter. *American Journal of International Law*, 84, 717-720.

Quinn, J. (2020). *The Pompeo doctrine*. Erişim tarihi: 19.05.2022, <https://www.nationalreview.com/>.

Schwebel, S. M. (1970). Editorial comment: What weight to conquest? *American Journal of International Law*, 64(2), 344-347.

Shamgar, M. (1971). The observance of international law in the administered territories. Y. Dinstein (Eds.) *Israel Yearbook on Human Rights (Volume I)* içinde (pp. 262-277). Tel Aviv: Tel Aviv University Faculty of Law.

Sher, G. and Cohen, D. (2020). The Trump administration's statement on Israeli settlements: Legal status and political reality. *Rice University's Baker Institute For Public Policy*, 23.01.2020.

Stone, J. (1981). *Israel and Palestine: Assault on the Law of Nations*. Maryland: John Hopkins University Press.

The times of Israel staff. (2020). EU says it won't Recognize Unilateral Israeli annexation in West Bank. *The Times of Israel*, 19.05.2020.

USA. (2020). Proclamation 10126: Recognizing the sovereignty of the Kingdom of Morocco over the Western Sahara. *Federal Register*, 04.12.2020. <https://www.govinfo.gov/>.

Weiner, J. B. (1979). The green march in historical perspective. *Middle East Journal*, 33(1), 20-33.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Stratejik Düşünceden Ortak Eyleme AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ve Avrupa Savunma Bütünleşmesi

*From Strategic Thinking to Common Action, EU's Common Security and Defense
Policy and European Defense Integration*

Öz

Avrupa Birliği'nin Küresel Stratejisi, "stratejik düşünce" ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının (ODGP) önceliklerini ortaya koyarken, "ortak eylem" ile de Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının (OGSP) faaliyet alanını genişletmiştir. Dolayısıyla, çalışmanın amacı, stratejik düşünceden ortak eyleme giden Küresel Stratejinin OGSP'nin içeriğini nasıl derinleştirdiğini araştırmak ve bu değişikliğin AB'nin siyasi bütünleşme süreci içindeki yerini Avrupa Savunma Bütünleşmesi üzerinden sorgulamaktır. Nitel araştırma metodunu kullanan bu çalışma, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizini kullanmıştır. Tümevarım yöntemiyle OGSP konusunda bütüncül bir yapı ortaya koymaya çalışan bu araştırma makalesi, ODGP'nin yeni özelliklerini ortaya koyarken, OGSP'nin Avrupa bütünleşmesi içindeki yerini yeniden tanımlamıştır. Sonuç olarak, Küresel Strateji ile AB üye devletleri arasında güvenlik ve savunma konularında yakınlaşma sağlanmış ve OGSP, artan askeri unsurlarla etkinlik kazanmaya başlamıştır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Küresel Strateji, ODGP, OGSP, Avrupa Savunma Bütünleşmesi

Abstract

While the European Union's Global Strategy revealed the priorities of the "strategic thinking" and the Common Foreign and Security Policy (CFSP), it expanded the scope of the Common Security and Defense Policy (CSDP) with "joint action". Therefore, the aim of the study is to investigate how the Global Strategy, which goes from strategic thinking to joint action, deepens the content of the CSDP and to question the place of this change in the EU's political integration process through European Defense Integration. Using the qualitative research method, this study

Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU

Doç. Dr.,
Çankaya Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
gokhana@cankaya.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6990-6834

Cilt / Issue: 10(1) 25-50
Geliş Tarihi: 26.04.2022
Kabul Tarihi: 20.01.2023

Atf: Akşemsettinoglu, G. (2023). Stratejik düşünceden ortak eyleme AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası ve Avrupa savunma bütünleşmesi. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 25-50. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1245651>

used document analysis, one of the qualitative data collection methods. This research article, which tries to reveal a holistic structure on CFSP with the inductive method, redefines the place of CSDP in European integration, while revealing the new features of CFSP that emerged according to the differentiating dynamics of the global system shaped by crises. As a result, a convergence was achieved between the Global Strategy and EU member states on security and defense issues, and the CSDP began to gain effectiveness with increasing military elements.

Keywords: European Union, Global Strategy, CFSP, CSDP, European Defense Integration

Extended Abstract

In 2016, the European Council adopted a document titled “Global Strategy on EU Foreign and Security Policy”. This document emphasized changing global environment and the challenges and opportunities it presented for the EU has set forth two complementary objectives: “strategic thinking” and “joint action”. This study on the European Union’s Common Security and Defence Policy (CSDP) and European Defence Integration is based on the strategic thinking and joint action announced by the Global Strategy. The aim of the study is to investigate how the Global Strategy has changed the content of the EU’s Common Security and Defence Policy. The study also intends to explain European Defence Integration, as a part of the EU’s political integration process. Adopting the qualitative research method, this study tries to present a holistic structure to the CSDP issue by examining the written documents of the EU. The study basically refers to the implementation/progress reports published by the European External Action Service. It also includes academic publications, related with the Global Strategy, that have entered the literature in recent years.

The strategic thinking, which is the first component of the Global Strategy, emphasizes that the EU should take more responsibility, manage interdependence and have a global perspective. In this context, strategic thinking is based on five priorities, which identify the Global Strategy, in total. Accordingly, as the first priority, the EU, as a global stakeholder, should deepen its partnerships with other states. Increasing the resilience of states and societies is the second priority of the Global Strategy. In this sense, the EU should pursue an active and credible enlargement policy and make new commitments to its partners within the framework of the redesigned Neighbourhood Policy. Bringing an

integrated perspective to conflicts, the third priority of the Global Strategy should include comprehensive agreements based on broad, deep and enduring regional and global partnerships. The fourth priority of the Global Strategy is to establish regional orders that provide cooperation, to manage security concerns well, to benefit from the economic gains of globalization, and to express cultures and identities. Finally, the fifth priority of the Global Strategy that is the adopting global governance represents the transformative effects of the EU, such as expanding membership, universality, multilateral disarmament and arms control.

The joint action, which is the second component of the Global Strategy, dwells on increasing resistance for the neighbouring countries and bringing integrated approach to the resolutions of conflicts. The Global Strategy has emphasized that some steps should be taken so that EU member states can take joint action and implement the priorities set by strategic thinking. The first step in this regard is “determining capability development priorities”. Accordingly, the European External Action Service should make recommendations to increase the responsiveness of civilian crisis management, based on on-going work in the field of security and identifying necessary needs. The second step is to “deepen defence cooperation”. This issue requires member states to develop economies of scale and use resources more efficiently. The third step is the “adjustment of EU structures for situational awareness, planning and execution”. Accordingly, the EU should improve its capacity to plan and conduct civil and military operations in order to respond to crises more quickly, effectively and smoothly in general. The fourth step is to “increase financial solidarity and flexibility”. Accordingly, member states should strengthen solidarity, efficiency and flexibility and conduct a comprehensive assessment of funding to improve the CSDP’s responsiveness. The fifth step is to adopt “Permanent Structured Cooperation” (PESCO), which is based on strengthening cooperation on external security and defence issues in order to protect the EU and its neighbours. These five steps have prepared member states to move from strategic thinking to joint action.

The CSDP, reframed by the Global Strategy, has become a foundation for European Defence Integration. The European Defence Integration is analysed in two parts. In the first part, which is explained with operations and an integrated approach, the European Defence Fund is used as a tool. For this part, Atalanta and Sofia are successful operations that can be given as an example of an integrated approach. Meanwhile, the European Defence Fund has emerged as a mechanism capable of

expanding the EU's strategic independence and has put into practice the idea of benefiting from member states' financing. The second part of the European Defence Integration is explained by capability development and the resilience of societies. The resilience, which combines a comprehensive approach with effective multilateralism focuses on the complexity and obscurity of threats, emphasizing the impossibility of predicting threats. Meanwhile, the principle of utilitarianism, in which both parts of the European Defence Integration are affected, supports flexible international activism as a guiding principle for external action and CSDP.

In fact, the EU evaluates the security of its member states by considering the security of neighbouring states. In this sense, it is important to note that the EU attaches importance to the resilience of neighbouring societies and develops an integrated approach to conflicts. In this sense, the EU participates in military and civilian operations, responsible for planning and implementation in areas such as peacekeeping and strengthening international security. Therefore, the Global Strategy has brought both an internal change to the CSDP issue and has pursued effective external operations. All these developments are effective but not yet sufficient steps for the political integration of the EU. Considering the developments in the CSDP in recent years, it is seen that the EU needs to be more united at home as well as to be more efficient as a global player in abroad. Within this framework, "principled utilitarianism" is a guiding principle for the proposed external actions within the scope of global governance and thus for the CSDP. As a result, the Global Strategy has provided a space-expanding action on common foreign, security and defence issues. In that context, integrated approach, resilience and principled utilitarianism, have also revealed a concept called European Defence Integration that will be studied by other researchers, in detail.

Giriş

Avrupa Konseyi, 2013 yılının Aralık ayında Avrupa Birliği (AB) Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nden krizler sonucu değişen küresel çevre ve bunun AB için ifade ettiği zorluklar ve fırsatlar hakkında stratejik bir değerlendirme yapmasını istemiştir. Bunun üzerine Yüksek Temsilci Federica Mogherini, 2014 yılının Eylül ayında AB'nin dış ve güvenlik politikası hakkında stratejik değerlendirme yapacak bir çalışma grubu oluşturmuştur (Hage, 2020, s. 636). Mogherini, üzerinde çalışılacak stratejinin sadece bir eylem planı olmaması gerektiğini, aynı zamanda AB'ye ve üye devletlere ortak bir yön duygusu sağlaması gerektiğini ifade etmiştir (Tocci, 2016, s. 464).

Yüksek Temsilci Mogherini tarafından 2015 yılında yapılan stratejik değerlendirme, dünyayı hem zorluklar hem de fırsatlar getiren bağlantılı, çekişmeli ve karmaşık bir yer olarak tanımlamıştır. Buna göre dünya, özellikle AB'nin Doğu'sundaki ve Güney'indeki komşuları için çekişmeli ve çatışmalı hale gelirken, güç Batı'dan Doğu'ya kaymış ve devlet sınırlarının ötesine yayılarak karmaşık bir hale gelmiştir. Mogherini, hazırlanan stratejinin, olası bölünme ve dağılma zamanlarında, AB içindeki birlik duygusunun yeniden alevlenmesine katkıda bulunabileceğini de belirtmiştir (Tocci, 2017, s. 489). Dolayısıyla, Yüksek Temsilci Mogherini, 28 Haziran 2016 tarihinde Avrupa Konseyi'ne "AB Dış ve Güvenlik Politikasına İlişkin Küresel Strateji" başlıklı bir belge sunmuştur. Bu belgeye göre "Küresel Strateji" birbirini tamamlayan iki yapı ortaya koymuştur: "stratejik düşünce" ve "ortak eylem". Stratejik düşünce ile tüm aktörler arasında bir yaklaşma sağlamak istenirken, ortak eylem ile de stratejik düşünce sonrası gerçekleşecek bir faaliyet dönemi öngörülmüştür (Tocci, 2016, s. 471). Dolayısıyla, stratejik düşünce, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının (ODGP) yeni özelliklerini ortaya koyarken, ortak eylem de ODGP'nin ayrılmaz bir parçası olan Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının (OGSP) askeri ve sivil operasyonlarının alanını genişletmiş ve bütünleşme süreci içindeki yerini yeniden tanımlamıştır.

AB'nin OGSP ve Avrupa Savunma Bütünleşmesi hakkındaki bu çalışma, önce ODGP için temel oluşturan stratejik düşünceyi sonra da OGSP operasyonlarını yeni bir çerçeveye oturtan ortak eylemleri açıklamaya çalışmakta ve OGSP'nin değişen dinamikleri üzerine bir değerlendirme yapmaktadır. Çalışma aynı zamanda, stratejik düşünce ve ortak eylemin özelliklerini bir araya getiren ve Küresel Strateji tarafından Avrupa Savunma Bütünleşmesi olarak isimlendirilen yeni kavramı da açıklamayı hedeflemektedir. Nitel araştırma yöntemini benimseyen bu çalışma, nitel

veri toplama yöntemlerinden doküman/metin analizini kullanmıştır. Dolayısıyla çalışma, AB'ye ait kurumsal ve siyasi yazılı dokümanları inceleyerek, OGSP konusuna bütüncül bir yapı sunmaya çalışmaktadır. Çalışmanın amacı, tümevarım yaklaşımı ile küresel stratejinin OGSP'nin içeriğini nasıl değiştirdiğini araştırmak ve bunun AB'nin siyasi bütünleşme süreci içindeki yerini Avrupa Savunma Bütünleşmesi üzerinden sorgulamaktır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "stratejik düşünce", AB dış ve güvenlik politikası hakkında küresel strateji tarafından duyurulan öncelikler çerçevesinde açıklanmaktadır. İkinci bölümde, "ortak eylem" Avrupa Konseyi tarafından duyurulan uygulama/ilerleme raporlarındaki bilgiler doğrultusunda örnekler verilerek tanımlanmaktadır. Çalışmanın temelini üçüncü ve dördüncü bölümler oluşturmaktadır. Üçüncü bölümünde küresel stratejinin OGSP'yi nasıl etkilediği ve yeni bir nitelik kazandırdığı tartışılmaktadır. Dördüncü bölümde, Avrupa Savunma Bütünleşmesi, bütünleşik yaklaşım ile dayanıklılık gibi kavramlara ve Avrupa Savunma Fonu ile Daimi Yapısal İşbirliği gibi araçlara referans verilerek açıklanmaktadır. Bu bölümde ayrıca bütünleşik yaklaşım ile dayanıklılığa temel oluşturan "ilkeli faydacılık" kavramına da değinilmektedir. Çalışmanın beşinci bölümü OGSP'nin değişen dinamikleri üzerine bir değerlendirme yapmakta, çalışma, OGSP'nin genişleyen faaliyetlerinin örneklendirildiği ve bu faaliyetlerin bütünleşme süreci üzerindeki etkilerinin açıklandığı sonuç bölümü ile tamamlanmaktadır.

Stratejik Düşünce

Stratejik Düşünce, AB'nin dış, güvenlik ve savunma konularıyla ilgili olarak Dış Eylem Servisi tarafından, "küresel strateji" belgesi ile 2016 yılında duyurulmuştur. Stratejik düşünce, AB'nin, güvenliği sağlamak ve demokrasileri korumak için karşılıklı bağımlılığı yönetmesi ve çekişmeli bir dünyada, sorumluluk alması gerektiğini ifade etmektedir (European External Action Service [EEAS], 2016, s. 4). Stratejik Düşünce, AB dış politikasını, 2003 yılında açıklanan Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin Avrupa merkezli bakış açısından ayıran bir dizi öncelik etrafında çerçevelemektedir. Buna göre, küresel strateji belgesinde AB'nin dış ve güvenlik politikasının öncelikleri; Birliğin güvenliğini sağlamak, Doğu ve Güney'deki devlet ve toplumların dayanıklılığını artırmak, çatışmalara bütünleşik bir yaklaşım getirmek, işbirliği sağlayan bölgesel düzenler kurmak ve 21. yüzyıl için küresel yönetimi benimsemek olarak açıklanmıştır. AB'nin söz konusu dış ve güvenlik politikasının önceliklerine kısaca bakmak, stratejik düşüncenin genel niteliklerini anlamak açısından yararlı olacaktır.

Stratejik Düşünce, AB'nin güvenliğini sağlamak konusunda, "aşağıdan yukarıya" doğru bir yaklaşım benimsemiş ve AB vatandaşlarının korunması, öncelikli bir amaç olarak belirlenmiştir (Barbe and Morillas, 2019, s. 760). Özellikle, 2015 ve 2016 yıllarında Paris ve Brüksel'de meydana gelen terör saldırılarının ve Libya ile Suriye'de yaşanan savaşların ardından ortaya çıkan mülteci krizinin sonucunda, "birbiri içine geçen" iç ve dış sınırlar ve dolayısıyla iç ve dış güvenlik arasındaki bağlantı, stratejik düşüncenin temelini oluşturmuştur (Biscop, 2021, s. 32). İç ve dış güvenlik arasındaki bağlantı, devletlerin dayanıklılığını artıran gelişmeleri de tetiklemiştir.

Stratejik Düşünce, Doğu'daki ve Güney'deki devlet ve toplumların dayanıklılığı konusunda, AB'nin aktif politikalar izleyerek katkı sağlaması gerektiği üzerinde durmuş ve bunun AB vatandaşlarının çıkarına olduğunu belirtmiştir (EEAS, 2016, s. 7). Bu anlamda küresel strateji belgesi, güvenilir bir genişleme politikasının, AB'nin refahı için stratejik bir yatırım olduğunu ifade etmiştir. Bu arada Csornai, AB'nin Doğu'sunda ve Güney'inde yer alan ülkelerde yaşanan ve Arap Baharı olarak isimlendirilen olaylar dizisinin ve Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinin, küresel stratejinin ve dolayısıyla stratejik düşüncenin ortaya çıkmasını tetikleyen önemli olaylar olduğunu hatırlatmıştır (2017, s. 4). AB'nin yakın çevresinde yaşanan ve farklı bölgelerde değişik sebeplerle ortaya çıkan bu gelişmeler, devletlerin deneyimledikleri krizlere ve çatışmalara bütünleşik bir yaklaşım geliştirmenin önemini ortaya koymuştur.

Stratejik düşünce, çatışmalara bütünleşik bir yaklaşım getirmek konusunda, AB'nin barış inşasında pratik ve ilkeli bir yol izleyerek insan güvenliğini teşvik etmesi gerektiğini öne sürmüştür. küresel strateji belgesine göre sürdürülebilir barış, ancak AB'nin teşvik edeceği ve destekleyeceği geniş, derin ve kalıcı bölgesel ve küresel ortaklıklara dayanan kapsamlı anlaşmalar yoluyla sağlanabilir (EEAS, 2016, s. 8). Küresel strateji, farklı araçların konuşlandırılmasına odaklanan geleneksel, kapsamlı (çok seviyeli) yaklaşımın yanı sıra, belirli bir çatışma ortamında tüm aktörler tarafından benimsenen çatışma önleme ve istikrara vurgu yapan, çok aşamalı (çok taraflı) bir yaklaşımı da benimsemiştir. Bu anlamda stratejik düşünce, çatışmaların yerel ve bölgesel boyutlarına önem veren bir yaklaşımı vurgulamaktadır (Tocci, 2017, s. 495). Buna göre Küresel Strateji, AB'nin özellikle Afrikalı ortaklarıyla ilişkilerini yeniden tanımlamasına katkıda bulunmak için; "kalkınma, güvenlik, siyasi ve askeri" olarak ifade edilen dört farklı eylem tarafından tanımlanan bir "Kapsamlı Yaklaşım" ortaya koymuştur (Lucia, 2017, s. 452). Küresel strateji belgesi, aynı zamanda çatışmaları önlemenin, krizler çıktıktan

sonra müdahale etmekten daha etkili olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun için de Avrupa güvenliği ve savunmasının, uluslararası hukukla uyum içinde barış inşa etmek, güvenliği garanti altına almak ve insan yaşamını korumak için donanımlı hale gelmesi gerektiğini belirtmiştir (EEAS, 2016, s. 8). Stratejik düşünce, Avrupa güvenliği ve savunmasının devamlı hale gelmesi için iş birliğine giden bölgesel düzenler kurmanın önemine değinmektedir.

Stratejik düşünce, işbirliği sağlayan bölgesel düzenler kurmanın, küresel baskılar ile yerel reaksiyonlar arasında sıkışan bir ortamda oluşan bölgesel dinamikler üzerine oturduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, gönüllü bölgesel düzenler kurmak, devletlere ve insanlara güvenlik endişelerini daha iyi yönetebilme, küreselleşmenin ekonomik kazanımlarından yararlanabilme, kültürleri ve kimlikleri eksiksiz ifade edebilme ve küresel sorunlara çözümler üretebilme fırsatı sunmaktadır (EEAS, 2016, s. 10). Küresel sorunları çözebilmek için küresel yönetişimi benimsemek, devletler için önemli bir yol olarak görülmüştür.

Stratejik düşünce, 21. yüzyıl için küresel yönetişimi benimsemek konusunda, alternatif gruplaşmaların ortaya çıkmasını önlemek için mevcut sistemi korumaktan ziyade dönüştürmek gerektiğini vurgulamaktadır (Biscop, 2016, s. 95). Bu anlamda AB, genişleyen üyeliği, evrenselliği ve çok taraflı silahsızlanmayı desteklemektedir. Dolayısıyla, AB'nin savunma konusunda işbirliğini teşvik etmesi, hatta stratejik bağımsızlığını gerçekleştirebilmek için bir savunma sanayii yaratma konusunda çaba sarf etmesi, OGSP içinde beklenen gelişmelerdir. Bu çerçevede, üye devletlerin "ortak eylem" kavramına sahip çıkarak tutum ve davranışlarını genişletip, derinleştirmeleri, OGSP adına atılan adımların dönüştürücü doğasını da ortaya çıkarmaktadır. Buna göre, özellikle küresel sorunlara çözüm bulabilmek, devletlerin küresel yönetişimi benimsemeleriyle gerçekleştirilebilecektir. Bir başka deyişle, devletlerin küresel yönetim düşüncesi altında bir araya gelmeleri, ortak eyleme geçilmesi için gereken önemli bir aşamayı temsil etmektedir.

Ortak Eylem

Küresel strateji, AB üyesi devletlerin ortak eyleme geçebilmesi ve stratejik düşünce içinde ortaya koyulan öncelikleri uygulayabilmesi için bazı adımların atılması gerektiği üzerinde durmuştur (EEAS, 2016, s. 2). Bu konudaki ilk adım, "yetenek geliştirme önceliklerinin belirlenmesidir". Buna göre, Dış Eylem Servisi, güvenlik alanında devam eden çalışmalarını temel alarak ve ihtiyaç duyulan gereksinimleri belirleyerek sivil kriz yönetiminin yanıt verebilirliğini artırmaya yönelik önerilerde bulunmalıdır.

İkinci adım, “savunma işbirliğini derinleştirmektir”. Bu konu, üye devletlerin ölçek ekonomileri geliştirmelerini ve kaynakları daha verimli kullanmalarını gerektirmektedir. Üçüncü adım, “AB yapılarının durumsal farkındalık, planlama ve yürütme için ayarlanmasıdır” (Biscop, 2021, s. 32). Buna göre AB, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 38. maddesinde de belirtildiği gibi krizlere genel olarak daha hızlı, etkili ve sorunsuz yanıt vermek amacıyla sivil ve askeri operasyonları planlama ve yürütme kapasitesini geliştirmelidir. Dördüncü adım, “mali dayanışma ve esnekliğin artırılmasıdır”. Buna göre, üye devletler, OGSP'nin yanıt verme yeteneğini geliştirmek için dayanışmayı, etkinliği ve esnekliği güçlendirmeli ve finansman konusunda kapsamlı değerlendirme yapmalıdır. Beşinci adım, AB'nin kendisini ve komşularını korumak için dış güvenlik ve savunma konularında işbirliğini güçlendirmek esası üzerine oturan “Daimi Yapısal İşbirliğidir” (PESCO) (Biscop, 2021, s. 32). Bu beş adım, düşünceden uygulamaya geçebilmeleri için üye devletleri hazırlamış ve Avrupa Konseyinin uygulama ile ilgili yeni bir rapor yayınlamasını kolaylaştırmıştır.

Bu gelişmeler ışığında AB, 2018 yılının Haziran ayında üye devletlerin ortak eylemin uygulanmasıyla ilgili bir uygulama/ilerleme raporunu kabul ettiklerini duyurmuştur. Raporda AB'nin daha güçlü bir Avrupa Birliği'ne ve aynı zamanda AB'nin ortaklarıyla daha güçlü bir işbirliğine yatırım yapmayı seçtiği belirtilmiştir. Rapora göre Birlik, güvenlik ve savunma alanında içte işbirliğini artırmak için önemli adımlar atmış ve örneğin İran'ın nükleer programıyla ilgili uluslararası bir anlaşmayı korumaya çalışmıştır. Raporda ayrıca Birliğin, Batı Balkanlar'ın Avrupa perspektifini yeniden canlandırmış olduğu ve ortak sorunlara çözümler aramak için ortaklarla birlikte çalışmış olduğu belirtilmiştir (EEAS, 2018, s. 5). Bunların dışında, 2018 yılının Kasım ayında kabul edilen konsey kararları, askerî hareketlilik ve AB-NATO işbirliği gibi alanları kapsayan bir kılavuz da sağlamıştır (Biscop, 2021, s. 32). Söz konusu kılavuz, özellikle çatışmalara bütünleşik bir yaklaşım getirmek için AB'nin hassasiyetini ortaya koymaktadır.

Uygulama raporuna göre, Doğu'daki ve Güney'deki devlet ve toplumların dayanıklılığını artırmak ve çatışmalara bütünleşik bir yaklaşım getirmek için, acil insani ihtiyaçlara yanıt vermek, çatışmalarla parçalanmış ülkeleri ve toplumları yeniden inşa etmeye yardımcı olmak ve arabuluculuk yapmak gerekmektedir. Bu nedenle AB, Afganistan, Suriye, Yemen, Libya ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde arabuluculuk çabalarına yatırım yapmış ve Kolombiya'da, özellikle çocuk askerlere odaklanarak, çatışma sonrası ekonomik kalkınmaya ve eski isyancı savaşçıların sivil hayata yeniden

adapte olmasına katkıda bulunmuştur. AB, 2017 yılının Kasım ayında Irak Ulusal Güvenlik Stratejisinin uygulanmasına yardımcı olmak üzere Irak'ta Güvenlik Sektörü Reformunu destekleyen yeni bir sivil OGSP görevi oluşturmuştur. AB, ayrıca, 2018 yılının Şubat ayında Kuveyt'te, Irak'ın Yeniden İnşası için Uluslararası Bağışçılar Konferansı'na eş başkanlık yapmış ve Orta Mali'de ilk önleyici istikrar eylemini başlatarak, istikrar ve çatışma önleme konusundaki bütünleşik yaklaşımını detaylandırma konusunda önemli ilerleme kaydetmiştir (EEAS, 2018, s. 9). Uygulama raporu, bütünleşik yaklaşımın bir diğer vechesi olan bölgesel düzenler kurmakla ilgili gelişmelere de atıfta bulunmaktadır.

AB, işbirliğine dayalı bölgesel düzenler kurmakla ilgili olarak etkili adımlar atmıştır. Örneğin, AB, 2017 yılının Kasım ayında Doğu Ortaklığı Ülkeleri – Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna – Zirvesi gerçekleştirmiş ve o bölgenin vatandaşları için somut sonuçlar elde etmek için yirmi işbirliği alanı belirlemiştir. AB ayrıca, Birleşmiş Milletler (BM) himayesinde 2018 yılının Haziran ayında Yunanistan ile Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti arasında, Makedonya adına bir anlaşmaya varan müzakereleri desteklemiştir. İki ülke arasındaki bu tarihi anlaşma, tüm Güneydoğu Avrupa bölgesine ilham kaynağı olmuş ve Avrupa perspektifinin dönüştürücü gücünü göstermiştir. Yine 2018 yılının Şubat ayında duyurulan Batı Balkanlar Stratejisinde ana hatlarıyla belirtildiği gibi, AB, Batı Balkan ortaklarıyla iyi komşuluk ilişkilerini, bölgesel istikrarı ve karşılıklı işbirliğini güçlendirmeye devam etme taahhüdünü yinelemiştir (EEAS, Implementing the EU global strategy, 2018, s. 10). AB'nin Batı Balkan ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler, devletlerin küresel yönetişimi benimsemeleri için iyi bir örnek olmuştur.

21. yüzyıl için küresel yönetişimi benimsemek ile ilgili olarak, Dışişleri Konseyi, 2016 yılının Ekim ayında iki öncelik belirlemiştir: iç-dış bağlantı ve kamu diplomasisi (EEAS, 2017, s. 26). İç ve dış politikalar arasındaki bağı güçlendirmeye çalışmak, aynı politika alanındaki iç ve dış girişimlerin tutarlı ve karşılıklı olarak destekleyici olması gerektiği anlamına gelmektedir. Buna göre küresel stratejinin BM'nin 2030 Gündemine verdiği önem göz önüne alındığında, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak, küresel stratejinin uygulanmasının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu çerçevede içinde AB, iklim değişikliği, göç, terör gibi günümüzün karmaşık ve birbiriyle kesişen küresel zorluklarıyla etkin bir şekilde başa çıkabilmek adına Yeni Avrupa Kalkınma Mutabakatı'nı benimsemiştir. (EEAS, 2017, s. 26). Öte yandan, kamu diplomasisi, AB'nin içinde ve dışında bir kamuoyu istişaresi içermektedir. Buna göre, devletin hizmetinde olan kamu diplomasisi, bir devletin yumuşak gücünün bir

koludur ve geleneksel olarak hükümet tarafından finanse edilen kültürel etkileşimler olarak anlaşılmaktadır (Higgott ve Van Langenhove, 2016, s. 12). Uygulama raporuyla ortaya koyulan örnekler, küresel strateji'nin ortak eylemini açıklamanın yanı sıra, küresel strateji ile yeni bir nitelik kazanan OGSP için de yeni bir çerçeve oluşturmuştur.

Küresel Strateji ile Yeni Bir Nitelik Kazanan OGSP

Küresel strateji belgesinde AB'nin stratejik düşünce ile kazandığı özelliklerin AB üyesi devletler tarafından benimsenen bir uygulamaya dönüştürülebilmesi için OGSP'nin daha duyarlı, hızlı ve etkili bir nitelik kazanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda AB, öncelikle dış çatışmalara ve krizlere hızla yanıt vermeli, bunun için de kurallara dayalı bölgesel işbirliğini desteklemeli ve geliştirmelidir.

AB, son yıllarda çok taraflı sistemi canlandırmaya ve kurallara dayalı bölgesel işbirliğini desteklemeye yardımcı olacak dört eylem dizisi takip etmektedir. Bu eylem dizisinin birincisi "değişken geometri çok taraflılıktır". Bugün artık dünyada tüm konularda otomatik olarak birlikte hareket eden sabit ülkeler olmadığı için AB, benzer fikirli ortaklarla olduğu gibi, AB'nin ilkeli hedefleri tarafından yönlendirilen, herhangi özel bir konuda pratik olarak desteklenen ortaklarla da çalışabilmektedir. İkincisi, "bölgesel çok taraflılıktır". AB, küresel yönetişimin yapı taşlarını oluşturan bölgesel işbirliği biçimlerini desteklemektedir. Dolayısıyla 2020 sonrası Doğu Ortaklığı, Afrika Birliği, ASEAN, Pasifik İttifakı ve MERCOSUR ile bağlarını derinleştirmeye başlamıştır. Üçüncüsü, "akıllı çok taraflılıktır". AB, hem dâhili hem de harici, çok taraflılığa vurgu yaparken, esnekliği ve kapsayıcılığı bir arada düşünmektedir. 21. yüzyıl çok taraflılığı, hem dijital çağda artan siyaset hızı hem de içinde yaşanılan son derece akışkan küresel bağlar nedeniyle, daha hızlı ve esnek olmaktadır. Dördüncüsü, "çok taraflılık konusunda AB içi koordinasyonun sağlanmasıdır". AB, çok taraflılığı ve bölgesel işbirliği düzenlerini ancak içeride uyumlu ve iyi koordine edilmişse harici olarak güçlendirmeyi düşünmektedir. Bu, hem üye devletler arasında hem de genel olarak kurumlar arasında koordinasyon sağlamak için sürekli çalışmayı gerektirmektedir. Bu konudaki bir örnek, BM Güvenlik Konseyindeki AB üye devletleri ile BM Genel Kurulu arasındaki işbirliğidir (EEAS, 2019, s. 20). AB'nin BM bünyesinde sağlamaya çalıştığı işbirliği, kriz yönetimiyle ilgili hızlı ve kararlı adımların atılmasına yöneliktir.

Avrupa Birliği Antlaşması'nın 43. maddesi kapsamındaki tüm kriz yönetimi görevleri, AB'nin hızlı ve kararlı eylemlerle krizlere yanıt verebilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, küresel strateji belgesi, bir

güvenlik sağlayıcısı olarak AB'nin, geniş bir erişim alanına sahip olması ve önleyici faaliyet, arabuluculuk, kriz müdahalesi, istikrar operasyonları ve barış inşası yoluyla çevresindeki bölgelerdeki çatışmaları, krizleri ve istikrarsızlıkları bitirmek için uğraşması gerektiğini vurgulamaktadır (EEAS, 2016, s. 11). Benzer şekilde, küresel strateji belgesinde, AB ve vatandaşlarını korumak, AB'nin ortaklarının kapasitelerini geliştirmek ve tehditlerin üstesinden gelmek için OGSP operasyonlarının Birlik dışında konuşlandırılması gerektiği belirtilmiştir. Küresel strateji, OGSP'nin hem ortak kuruluşlar hem de ortak ülkeler açısından, işbirliği temelinde ve karar alma bağımsızlığı ile kapsayıcılık ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesi konusuna vurgu yapmıştır (EEAS, Implementation plan on security and defence, 2016, s. 11). AB, bunun için, "Güvenlik ve Kalkınma için Kapasite Geliştirme" kavramı doğrultusunda, sivil ve askeri kapasitesini geliştirmekte ve güçlendirmektedir (Biscop, 2021, s. 32). Örneğin, Dış Eylem Servisi, AB muharip gruplarının kullanılabilirliği konusunda çalışmalar yapmıştır. AB için muharip gruplar Şubat 2004'te önerilmiş ve 14 Haziran 2004 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından onaylanmıştır. Bir AB muharip grubu, ideal olarak bir ila dört aylık bir görev için 15 gün içinde sahaya konuşlandırılabilen 1500 askerden oluşmaktadır. AB muharip grupları, bir rotasyon şemasına dayalı olarak üye devletler tarafından sağlanmaktadır. Her altı ayda bir yeni bir muharip grup çifti beklemeye alınmaktadır (Reykens, 2017, s. 459). AB muharip gruplarının planlanması, AB'nin eyleme geçmesi konusunda attığı önemli adımlardan birisidir. Bu girişim, OGSP'nin genişleyen faaliyet alanı hakkında bir bilgi de vermektedir.

Sonuç olarak, ODGP için yeni bir çerçeve oluşturan stratejik düşünce, sonrasındaki faaliyet dönemi ile tanımlanan ortak eylem ile de OGSP'nin içeriğini genişleten ve derinleştiren bir niteliğe bürünmüştür. Söz konusu gelişmeler, bir bütün olarak Avrupa savunma bütünleşmesi içinde detaylandırılarak tanımlanmakta ve Avrupa siyasi bütünleşmesinin bir parçası olarak açıklanmaktadır.

Avrupa Savunma Bütünleşmesi

Avrupa'nın savunulması konusu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok farklı mecrada tartışılmış ve son olarak küresel strateji ile etki alanı Avrupa sınırlarını aşacak şekilde genişlemiştir. Küresel Strateji ile çerçevesi yeniden çizilen OGSP, AB için yeni kavramlardan biri olan Avrupa Savunma Bütünleşmesi için de bir temel oluşturmuştur. Avrupa Savunma Bütünleşmesi, "operasyonlar" ve "yetenek geliştirme" olarak iki sütun üzerine oturmakta ve OGSP'nin günümüzdeki içeriğini

açıklamaktadır. Buna göre, ilk sütunu oluşturan operasyonlar, “bütünleşik yaklaşım” ile ilişkilendirilmekte ve “Avrupa Savunma Fonu” da araç olarak kullanılmaktadır. İkinci sütunu oluşturan yetenek geliştirme ise “dayanıklılık” ile ilişkilendirilmekte ve “Daimi Yapısal İşbirliği” araç olarak kullanılmaktadır. Bu arada her iki sütuna ait faaliyetler, “ilkeli faydacılık” düşüncesini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu iki sütunu incelemek, bize hem AB üyesi devletlerin savunma işbirliği konusunda ulaştığı düzey hakkında bilgi verecek hem de OGSP'nin günümüzdeki içeriğini anlatmış olacaktır. İlk sütun olan, “Bütünleşik Yaklaşım” konusu küresel strateji içindeki öncelikler arasında açıklandığı için bu bölümde ikinci sütun olan “Dayanıklılık” konusuna ağırlık verilmiştir.

Operasyonlar ve Krizlere Yönelik Bütünleşik Yaklaşım

Avrupa Savunma Bütünleşmesinin ilk ayağı, operasyonlar ve dolayısıyla krizlere bütünleşik bir yaklaşım benimsemektedir. Küresel strateji belgesinde, OGSP kapsamındaki operasyonlara örnekler verilirken, AB'nin dış güvenliğinin sağlanması konusunda attığı adımların anlaşılması sağlanmış böylece bütünleşik yaklaşıma dikkat çekilmiştir. OGSP kapsamında örneklendirilen operasyonlardan biri Atalanta Operasyonu, diğeri de Sofya Operasyonu'dur. Atalanta Operasyonu – Afrika Boynuzu açıklarında korsanlıkla mücadele – AB'nin en başarılı operasyonlarından biridir. Bu operasyon ile 2011 yılında yapılan 176 saldırı, 2018 yılında 4 başarısız saldırıya düşmüştür. Benzer şekilde, Sofya Operasyonu, Orta Akdeniz'deki ilk AB deniz güvenliği operasyonu olarak 22 Haziran 2015'te hayata geçirilmiş böylece Akdeniz'de yüzlerce göçmen kaçakçısı ve insan tacirinin planlarını bozmuştur (Boşilca, Stenberg ve Riddervold, 2021, s. 220). Bütünleşik yaklaşım, kendisi için bir araç olan Avrupa Savunma Fonu ile daha iyi anlaşılmaktadır.

Avrupa Savunma Fonu: AB'nin savunma görünüşü askeri harekâtlarla tanımlandığından (Tardy, 2018, s. 132), operasyonlar, savunma bütünleşmesi için kendine ayrılan fonlarla tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Operasyonlar konusunda üye devletleri destekleyici araç, savunmayı ön plana çıkaran ve AB önceliklerinde kapsamlı bir değişime işaret eden Avrupa Savunma Fonu'dur. Konsey, 2017 yılının Aralık ayında Komisyonun “Avrupa Savunma Sınai Kalkınma Programı”na ilişkin düzenleme önerisi üzerinde anlaşmaya varmış ve bir Avrupa Savunma Fonu çıkarmaya yönelik ilk somut adımını atmıştır (Tocci, 2018, s. 134). Avrupa Komisyonu, 2017 yılının Haziran ayında duyurulan Avrupa Savunma Fonu'nu AB'nin stratejik bağımsızlığını genişletme kabiliyetine sahip tam teşekküllü yenilikçi bir savunma mekanizması

olarak tasarlamıştır. Avrupa Komisyonu, söz konusu amaca yönelik olarak 2021-2027 yılları için 13 milyar Euro tahsis etmiştir (Leuprecht, 2019, s. 82). Avrupa Savunma Fonu yanında vurgulanması gereken bir diğer yapı da Avrupa Savunma Eylem Planı'dır.

Avrupa Komisyonu, 2016 yılının Kasım ayında Avrupa Savunma Fonu fikrini tanıtan Avrupa Savunma Eylem Planını yayınlarken üye devletler arasında işbirliğini teşvik etmeyi ve böylece üye devletlerin finansmanından yararlanma düşüncesini ortaya koymuştur. Böylece, AB 2017 yılında ulusal savunma harcama planlarında şeffaflığı ve koordinasyonu teşvik etmek için bir deneme çalışması başlatmıştır. AB, söz konusu mekanizma ile üye devletler arasında kendi savunma planlamalarına ilişkin düzenli ve sistematik bilgi paylaşımını kolaylaştırmayı böylece ortak yetenek geliştirme ve tedarik sağlama için gerekli ön bilgileri ortaya koymayı amaçlamıştır (Tocci, 2018, s. 135). Bu anlamda belirli bir yeniliği temsil eden Avrupa Savunma Fonu, Avrupa savunma sektöründe yenilik, araştırma ve geliştirme ile ilgili çabaları finanse etmek için AB bütçesini kullanmayı mümkün kılmaktadır (Biscop, 2021, s. 29). Dolayısıyla, Avrupa Savunma Fonu, endüstriyel araştırmaları ve askeri malzemelerin satın alınmasını finanse etmek ve böylece AB'deki teknolojik araştırmaları desteklemek için tasarlanmıştır (Koppa, 2019, s. 4). Avrupa Savunma Bütünleşmesinin ikinci ayağı, yetenek geliştirme ve toplumların dayanıklılığını benimsemektir.

Yetenek Geliştirme ve Toplumların Dayanıklılığı: Günümüzde adı OGSP ile anılan en yeni kavramlardan biri olan dayanıklılık, bilinen tehditlere odaklanan bir mantıktan, karmaşıklığı ve belirsizliği ve dolayısıyla tehditleri tahmin etmenin imkânsızlığını vurgulayan yeni bir yönetim mantığına geçişi temsil etmektedir (Juncos, 2017, s. 4). Artan belirsizlik ortamında AB, yeni ve daha faydalı bir yaklaşıma ihtiyaç duymakta ve dayanıklılık da burada devreye girmektedir. Dayanıklılık söylemi, "kapsamlı yaklaşım" veya "etkin çok taraflılık" gibi mevcut AB söylem ve uygulamalarından yararlanmakta ve bunları bir çatı altında bir araya getirmektedir (Juncos, 2017, s. 8). Bu yaklaşımın etkili olabilmesi için yerel mülkiyet, kapasite geliştirme, ortaklıklar, sorumluluk ve ortak yaklaşım gibi unsurların bir araya gelmesi gerekmektedir (Juncos, 2017, s. 9).

Bir düşünce biçimi olan dayanıklılık, yukarıdan aşağıya küresel yönetişimin mevcut temellerine meydan okumakta ve onu "yerel" ve "insanların ihtiyaçlarına daha duyarlı" hale getirmek için kişinin rolüne yeniden odaklanmaktadır (Korosteleva and Flockhart, 2020, s. 153). AB'nin dayanıklılığa yaklaşımı, istikrar ve güvenlik kaygılarının aracılık

ettiği durumlarda bile AB değerlerinin nihai hedefleri oluşturduğu doğrusal bir yaklaşımdır (Joseph ve Juncos, 2020, s. 295). Buna göre, örneğin “Balkanlar’da, yeniden canlanan Avrupa perspektifi yanı sıra AB, hukukun üstünlüğü, ekonomik kalkınma, istihdam ve bağlanabilir olma gibi alanlarda doğrudan dayanıklılık inşasına girişmiştir (Joseph ve Juncos, 2020, s. 298). Dayanıklılık, karmaşık ve belirsiz bir dünya ile yaşamın ne anlama geldiğini ele almaya çalışmaktadır (Joseph ve Juncos, 2020, s. 304). Dolayısıyla, dayanıklılığı anlamak, yalnızca bir sistemin hayatta kalması için gerekenden ziyade, uzun vadeli, kendi kendini organize eden bir yetenek geliştirme sürecidir. Ayrıca, dışarıdan tasarlanmayan dayanıklılık yalnızca mevcut kaynaklardan ve iyi bir yaşam duygusundan yararlanılarak oluşturulabilir (Korosteleva, 2020, s. 258). Yeni dayanıklılık stratejisi, yerel yapıların uyarlanabilir olma özelliği üzerinde durmakta ve sorumluluğun AB’den ortaklarına geçişini vurgulamaktadır (Petrova ve Delcour, 2020, s. 344).

Dayanıklılığın oluşturulabilmesi için üç kaynağın gerekli olduğu kabul edilmektedir. İlki, etkin yönetim üretecek açık, kapsayıcı, adil ve şeffaf yönetim kurumlarının tasarlanmasıdır. Dayanıklılığın ikinci kaynağı, farklı gruplar arasında diyalog, işbirliği ve olumlu etkileşimler sağlamak için sosyal güveni ve kapsayıcı sosyal kimlikleri teşvik etmektir. Dayanıklılığın üçüncü kaynağı, etkili ve kapsayıcı yönetim için insanların ihtiyaçlarına ve tercihlerine yanıt verecek aktörlerin meşruiyetidir (Bargues ve Morillas, 2021, s. 1320). Güvenliğin dayanıklılığa ulaşmak için bir ön veya eşzamanlı koşul olduğu gibi dayanıklılığın da güvenliği güçlendirdiği ve uzun vadede güvence altına aldığı doğrudur (Giusti, 2020, s. 1458). Dayanıklılık aynı zamanda tehditler ve risklerle başa çıkma ve rutinleştirme kapasitesini de gerektirmektedir. Sonuç olarak, dayanıklılığın kök saldığı ve güçlendiği yerlerde, güvenlik endişelerinin mantıksal olarak azalması beklenebilir (Giusti, 2020, s. 1459). Dayanıklılık için önemli bir araç olarak yaratılan Daimi Yapısal İşbirliği, üye devletlerin işbirliği yapmaları üzerine oturmaktadır.

Daimi Yapısal İşbirliği (PESCO): AB, 2017 yılını Aralık ayında savunmada, “Daimi Yapısal İşbirliğini” (PESCO) başlatmıştır. İleri düzeyde askeri şartı yerine getiren ve dolayısıyla diğer üye devletlerden fazla adım atmak isteyen devletlerin, bunu yapabileceği olasılığını ifade eden PESCO (Koppa, 2019, s. 4), 25 üye devletin katılımıyla, AB içinde farklılaştırılmış bütünleşmenin önemli bir örneği olarak göze çarpmaktadır. PESCO’nun amacı, OGSP’yi güçlendirmeye yönelik kapsayıcı bir çaba olarak güvenlik ve savunma taahhütlerini artırmak üzere çok sayıda üye devleti bir araya getirmektir. Bu anlamda PESCO, AB “stratejik bağımsızlığını” teşvik

etme düşüncesinin ve güvenlik ve savunma alanlarında “iç bütünleşme mantığının” ilettilmesinin bir işareti olarak yorumlanabilir (Barbe ve Morillas, 2019, s. 765). Avrupa Savunma bütünleşmesinin ikinci ayağı olan yetenek geliştirme konusunda; askeri, siber ve afet yardımı gibi projelerle ortak savunma yeteneklerinin geliştirilmesi için bir araç olarak ortaya çıkan PESCO; eğitim, tesisler, kara, hava ve denizcilik sistemleri ile siber ve ortak etkinleştirme ve uzay konularında oldukça aktiftir (Leuprecht, 2019, s. 80). Bu arada, doğrudan PESCO’ya bağlı olan Avrupa Savunma Fonu üye devletlerarasında işbirliğini ve savunma yeteneklerini geliştirdiği için tamamlayıcı bir rol oynamaktadır (Duke, 2019, s. 125).

PESCO, üye devletlerin ortak askeri ve savunma projelerini planlamasına, geliştirmesine ve yatırım yapmasına olanak tanımaktadır. Burada hedef, operasyon hazırlığını artırmak ve tutarlı bir tam tekmil kuvvet paketi geliştirmektir. Burada da birçok eleştiri yapılmaktadır. Örneğin, Kenealy’e göre AB üye devletleri bir bağımsızlık tuzağına saplanmış durumdadırlar: birçoğu ABD’ye karşı savunmada daha fazla bağımsızlık isterken, AB’ye gerekli olan bağımsızlıktan vazgeçmeye de hazır değillerdir (2019, s. 125). Yine de Tocci’ye göre PESCO, bir grup istekli ve yetenekli üye devletin, en zorlu görevler için birbirlerine daha bağlayıcı taahhütlerde bulunmalarına izin vermektedir (2018, s. 135). PESCO, esnek olmak ve stratejik öngörü sağlamak, senaryo geliştirmek, askeri operasyonlara destek vermek ve savunma konusunda çıkarılan dersleri geliştirmek üzere tasarlanmıştır (Duke, 2019, s. 132). Bu da savunma harcamaları, yetenek geliştirme ve bağlantı taahhütlerini kapsadığı için savunma konusunda derin işbirliği olasılığını artırmaktadır (EEAS, 2016, s. 29).

Sonuç olarak, AB’nin hem Doğu’su hem de Güney’i olmak üzere, çevresindeki bölgelerde süregelen istikrarsız durum, çatışmalara ve krizlere yönelik bütünleşik bir yaklaşım ile devletlerin ve toplumların dayanıklılığının sağlanmasının son derece yerinde olduğunu göstermiştir. Her iki yaklaşım da OGSP’nin yeni tanımı içinde yer almakta ve birbirini tamamlamaktadır. Buna göre, “bütünleşik yaklaşım”, AB’nin güvenliğini teşvik etmek için çatışmaların karmaşıklığıyla operasyonel olarak başa çıkabileceği bir yol olarak görülürken, demokrasiyi, insan haklarını, kalkınmayı ve barışı teşvik etmek için “dayanıklılık”, değişim geçiren devletlerin ve toplumların şok ve krizleri önleme, tepki verme ve toparlanmalarını destekleyebilecek bir durum olarak görülmektedir. Hem bütünleşik yaklaşım hem de dayanıklılık, OGSP’nin bir diğer yönünü temsil eden “ilkeli faydacılık” felsefesini yansıtmaktadır.

İlkeli Faydacılık

OGSP ile ilgili son yıllarda yaşanan gelişmeler değerlendirildiğinde, AB'nin içeride daha fazla birlik olması ve dışarıda da etkin bir küresel oyuncu olma kapasitesini artırması gerektiği görülmektedir. Bu çerçevede içinde birleşik ve tutarlı bir AB, çok taraflılığın uluslararası düzenin temel düzenleyici ilkesi olarak kalmasını sağlayabilir ve yakın ve uzak işbirliğine dayalı bölgesel düzenleri desteklemeye devam edebilir. AB, bu şekilde çevresindeki bölgelerde esnekliğe ve bütünleşik yaklaşıma katkıda bulunabilir ve bütün bunlar, AB'nin güvenliğini sağlayabilir (EEAS, 2019, s. 22). Bu çerçevede içinde "ilkeli faydacılık", küresel yönetim kapsamında önerilen dış eylemler ve dolayısıyla OGSP için yol gösterici bir ilke olarak değerlendirilebilir (Biscop, 2016, s. 93). İlkeli faydacılığın uygulanması için AB içindeki çeşitli çıkarlar bir araya getirilmeli ve küresel strateji temelinde işlevsel olmalıdır (Cross ve Davis, 2016, s. 411). İlkeli Faydacılık, önce AB'nin evrensel değerlere göre hareket etmesi gerektiğini, ancak daha sonra bu evrensel değerlerin ahlaki zorunluluklarını reddeden faydacı bir yaklaşım izlemesi gerektiğini ima etmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Juncos, AB'nin ya faydacı ya da ilkeli olması gerektiğini; ikisinin aynı anda olamayacağını söylemektedir (2017, s. 2). Buna göre AB, normları yaymak yerine, daha geniş bir alana seçici olarak dâhil olmayı ve diğerlerinin esnek hale gelmesini faydacı olarak desteklemeyi tercih etmelidir. Bu yeni rol, AB'nin dışarıyı etkileme kabiliyetini meşrulaştırıp korurken, hesap verebilirlik ve sorumluluk konuları ile ilgili olarak dış eylemleri siyasetleştirmeye eğilimindedir (Giusti, 2020, s. 1452). Siyasetleştirme tartışması bağlamında, ilkeli faydacılık mülteci akınına ve Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığına karşı, halkın tepkisini önlemek için Macaristan'ın kendini tel örgülerle koruması örneğinde olduğu gibi, atılan adımların cazibesine direnmenin bir yolu olarak görülebilir (Barbe ve Morillas, 2019, s. 760). Faydacılık, daha çok devletlerin performansını güçlendiren esnek bir uluslararası aktivizm gerektirmektedir (Giusti, 2020, s. 1454). Dolayısıyla, küresel strateji, durumları değerlendirirken değerleri ve çıkarları harmanlayan pratik bir akıl yürütme öneren faydacı yaklaşımı benimsemektedir (Giusti, 2020, s. 1455).

Bütün bunlar, savunma, daha fazla görünürlük ve hem politika sektörleri arasındaki bütünleşik yaklaşımın hem de üye devletler arasında eylem halindeki gerçek bir birliğin genişletilmesi dâhil olmak üzere, dış eyleme siyasi ve finansal yatırımda önemli bir artış gerektirmektedir. Bu yönde ilerlemek için AB'nin daha bağımsız hale gelmesi ve her zamankinden daha işbirlikçi olması beklenebilir. Bağımsız ve işbirlikçi bir Birlik,

Küresel Stratejiye rehberlik eden ana motif olan ilkeli faydacılığa ayak uydurulmasını sağlayacaktır. Sonuç olarak AB, antlaşmalarda yer alan ilkelere, değerlere ve kurallara olan bağlılığında sarsılmaz olurken, gerçeğin net bir değerlendirmesi temelinde faydacı davranabilir (EEAS, The European Union's global strategy, 2019, s. 29)..

OGSP'nin Değişen Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme

OGSP içindeki askeri ve sivil operasyonlarıyla yüzyılın başından itibaren faaliyet içinde olan AB, son beş yıl içinde deneyimlediği zorlukları ve tehditleri değerlendirme ihtiyacı hissetmiş ve niteliği değişen küresel düzen içinde atacağı adımları stratejik bir plan ile açıklamak istemiştir. Bu düşüncenin sonucu olarak ortaya çıkan küresel strateji belgesi, AB için yeni bir yol haritası olmuş ve AB'nin güvenlik ve savunma politikalarıyla ilgili kararlarını ve uygulama alanlarını yeni bir çerçeve içine oturtmuştur. İngiltere'nin AB'den ayrılışıyla hemen hemen aynı zamanda duyurulan küresel strateji belgesi, İngiltere'nin AB'den ayrılışı ile Birlik üyeleri arasında yaşanan kopukluk duygusunu ve benzeri ayrılıkların ileride de yaşanıp yaşanmayacağı konusundaki endişeli tartışmaları bertaraf etme düşüncesinin de bir sonucu olmuştur.

AB'nin yeni stratejisi, düşüncenin eyleme dönüşmesiyle etkinlik kazanan, bütünü kapsayan, tematik bir yapı olarak tasarlanmıştır. Bu konudaki "düşünce", AB'nin dış ve güvenlik politikası ile ilgili öncelikleri ortaya koymuştur. Buna göre, AB, önce kendi vatandaşlarının ve Birliğin sınırlarını, sonra da birbiri içinde kaybolan iç ve dış sınırlarla, komşularını ve ortaklıklarını kapsayan geniş bir güvenlik ağı düşünmüştür. AB, güvenlik konusunda, bir yandan karşılıklı yardım ve dayanışma taahhütleri kapsamında, NATO gibi aktörlerle "tamamlayıcılık" esasına göre ortak hareket etmeyi planlarken, bir güvenlik topluluğu olmasını sağlayacak "bağımsızlık" hedefini de göz ardı etmemiştir. Birbiri ile çelişkili gibi görünen bu iki yaklaşım, AB'nin ortaklıktan tam bağımsızlığa geçmesinin hala zor olduğunu ortaya koymaktadır. Bu strateji ile AB, bağımsız bir güç olma isteğini bir kez daha vurgularken, üye devletlerin yetenek ve kapasiteleri konusunda henüz yeteri kadar hazır olamamaları nedeniyle de yine NATO gibi ortaklara tutunma ihtiyacını hissetmektedir.

AB, kendi birliğinin güvenliği, istikrarı ve vatandaşlarının refahı için, yeniden tasarlanan Avrupa Komşuluk Politikası ile öncelikle yakın çevresindeki toplumların dayanıklılığına katkı sağlamayı düşünmüştür. Birlik, aynı zamanda güvenilir bir genişleme politikası ile dayanıklılığı yakın çevresinin dışına çıkaracak bir düşünce de geliştirmiştir. Bu düşünce, bir süredir özellikle Kuzey Avrupa'daki üye devletlerin, komşuların

da çıkarlarını düşünerek politika yapmak ve çevrenin korunmasını sürdürülebilir kılmak için aktif olmanın önemini vurgulayan bir yaklaşımın, Birlik tarafından da geniş çerçevede benimsendiğini göstermektedir. AB, bu şekilde kendi güvenliğini ve istikrarını komşuları ve ortakları üzerinden değerlendirecek bir yaklaşım geliştirmiştir.

AB, çatışmaların yerel ve bölgesel boyutlarına vurgu yaparak, barışın sağlanması için pratik ve ilkeli bir yol izlenmesi gerektiğini, bunun için de çatışmalara bütünleşik bir yaklaşım getirmeyi düşünmüştür. Bunun için üye devletler, geniş, derin ve kalıcı bölgesel ve küresel ortaklıklara dayanan kapsamlı anlaşmalarla çok taraflı (çok aşamalı) bir yaklaşım benimseme konusunda anlaşmışlardır. AB, bu şekilde çatışmaların baştan önlenmesi konusundaki düşüncesini ortaya koymaktadır. Buna göre, tehditlere farklı düzeylerde yaklaşmak, çözüm için düşünülebilecek olasılıkların sayısını artırabilecek, bu da çatışmaları önleme konusunda önceden adım atmayı mümkün kılacaktır.

AB, güvenlik endişelerini iyi yönetebilmek, küreselleşmenin ekonomik kazanımlarından yararlanabilmek ve kültür ile kimlikleri ifade edebilmek için gönüllü olarak oluşturulacak bölgesel düzenler kurmak istemiştir. Birlik, başarılı bir bölgesel örgüt olarak, diğer bölgesel oluşumları desteklemektedir. Bir barış projesi olarak Avrupa'daki devletleri bir araya getiren ve bunda başarı sağlayan AB, dünyanın diğer bölgelerinde de benzer düzenlerin kurulabilmesi için önemli altyapı çalışmaları yapmaktadır. AB'nin bu düşüncesi, günümüzde gittikçe artan küresel baskılar ile toplumların yerel düzeydeki ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak bir orta yolu yansıtmaktadır.

AB, evrensellik, çok taraflı silahsızlanma ve silahların kontrolü, genişleyen üyelik gibi düşüncelerle küresel yönetimi dönüştürmek istemektedir. Bunun için Birlik, uluslararası insan hakları hukuku ve ceza hukuku ile uluslararası adalet divanı yargı yetkisinin tam olarak uygulanmasını desteklemektedir. AB, küresel yönetim düşüncesi ile hem kendi vatandaşlarının hem de diğer toplumların ihtiyaçlarının ve sorunlarının kurumlar vasıtasıyla giderilmeye çalışıldığı bir ortam yaratmayı, dolayısıyla sivil toplumun ve kurumların da aktif olarak karar alma süreçlerine katıldığı bir yapı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, AB'nin kendi vatandaşları için kurumların verimliliğini artırma çabalarının bir yansıması olarak düşünülebilir.

AB'nin yeni stratejisi, düşüncenin eyleme dönüşmesi için savunma işbirliğini derinleştirmek veya mali dayanışma ve esnekliği artırmak gibi önceliklerin uygulanabilmesine yönelik atılması gereken adımları

açıklamış, ortak eylemin uygulanabilmesi için de uygulama/ilerleme raporları yayınlamıştır. Bu raporların, AB'nin küresel bir güç olma konusunda ilk defa Avrupa Birliği Antlaşması'nda ortaya koyduğu hedefi gerçekleştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin raporlar güçlü bir Avrupa için ortaklarla güçlü işbirliği yapılması gerektiğini ve özellikle çatışmalarla parçalanmış toplumları yeniden inşa edilmesi ve arabuluculuk yapılması gibi yeni önceliklerin benimsenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu da AB'nin uluslararası olaylara müdahil olma ve sistemi doğrudan etkileyecek faaliyetler içinde olma isteğini anlatmaktadır. Benzer şekilde raporlar, ortak ülkelerle zirvelerin düzenlenmesinin öneminden, AB'nin kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ve kalkınma mutabakatı gibi yeni konuları gündemine almasından bahsederek, üye devletlerin bu konulara geniş (küresel) bir perspektiften bakmaya karar verdiklerini göstermektedir.

Sonuç olarak, AB'nin küresel stratejisi, OGSP'nin mevcut yapısına ve faaliyetlerine yeni bir anlayış getirirken, Avrupa Savunma Bütünleşmesi ile de bütünleşme sürecine yeni bir kavram eklemiştir. Düşünceden eyleme geçerken, OGSP çok taraflı bir sistemin gereklerine uygun bir şekilde yeniden şekillendirilmiş ve faaliyet alanı genişletilmiştir. Örneğin, OGSP içinde bölgesel ve akıllı çok taraflılık vurgulanırken, operasyonların Birlik dışında konuşlandırılması ve ortakların kapasitelerinin geliştirilmesi için dayanıklılığın sağlanması da planlanmıştır. Diğer taraftan, küresel strateji ile çerçevesi yeniden çizilen OGSP, Avrupa Savunma Bütünleşmesi için bir temel oluşturmuştur. Avrupa Savunma Bütünleşmesi, güvenlik ve savunma konularıyla ilgili atılan yeni adımları özetler niteliktedir ve AB'nin siyasi bütünleşmesini güvenlik ve savunma perspektifinden anlamak için bir şablon ortaya koymaktadır. Buna göre, Avrupa Savunma Bütünleşmesi, bütünleşik bir yaklaşım ile açıklamaya çalıştığı sivil ve askeri operasyonlar için, AB'nin stratejik bağımsızlığını genişletme kabiliyetine sahip bir mekanizma olan Avrupa Savunma Fonu'nu bir araç olarak değerlendirmektedir. Avrupa Savunma Bütünleşmesi, diğer yandan da kapsamlı yaklaşımla etkili çok taraflılığı bir araya getirerek, üye devletler arasında iç bütünleşme sağlamayı amaçlayan PESCO'yu kullanmıştır. Söz konusu araçların karşılıklı etkileşimiyle şekillenen Avrupa Savunma Bütünleşmesi, ilkeli faydacılık görüşünü yansıtmaktadır. Dış eylemler ve OGSP için yol gösterici bir yaklaşım olan ilkeli faydacılık, esnek bir uluslararası aktivizm gerektirmekte, AB'nin pratik ve sonuç odaklı eylemlere yönelmesini sağlamaktadır.

Sonuç

AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, stratejik düşünceyi takip eden ortak eylemlerle şekillenmiş ve günümüzde yeni kavramlar ve yaklaşımlarla farklı bir nitelik kazanmıştır. Buna göre, üye devletlerin AB güvenliğini komşu devletlerin güvenliği ile birlikte değerlendirdiklerini, dolayısıyla ortak güvenlik politikasına komşu bölgelerdeki toplumların dayanıklılığı konusunu da dâhil ettiklerini görüyoruz. Benzer şekilde, AB'nin çatışma ve krizlere karşı bütünleşik bir yaklaşım geliştirdiğini ve bu yaklaşımı hayata geçirebilmek için işbirliğine dayalı bölgesel düzenler oluşturma konusunda etkili adımlar attığını anlıyoruz. Yine, AB'nin küresel yönetimi teşvik etmek adına dünyanın birçok yerinde başarılı faaliyetlerde bulunduğunu görüyoruz. Bu çerçevede, AB'nin son beş yılda OGSP konusunda aldığı kararlar ve ortaya koyduğu uygulamalar, AB'nin OGSP konusundaki güncel görünümünü hakkında fikir vermekte ve Avrupa'nın savunma bütünleşmesinin temel dinamiklerini anlamamızı sağlamaktadır.

AB, güvenlik ve savunma konularıyla ilgili olarak somut adımlar atmıştır. Örneğin, ilk birleşik komuta merkezi olarak kurulan "Askeri Planlama ve Yürütme Yeteneği", AB'nin askeri eğitim görevlerini yerine getirmekte, AB'de barışı koruma, uluslararası güvenliği güçlendirme ve çatışma ile korsanlığı önleme gibi alanlarda planlama ve uygulamadan sorumlu olarak önemli bir faaliyeti hayata geçirmektedir. AB, ayrıca askeri operasyonlarının etkinliğini artırmak, ortakları desteklemek ve barış görevlerine katkıda bulunmak için AB bütçesi dışında, Avrupa Barış Aracı adı altında yeni bir fon olarak da oluşturmuştur. 2021 yılının Mart ayında yürürlüğe giren Avrupa Barış Aracı, 2021-2027 dönemi için AB bütçesi dışında 5 milyar Avro değerinde bir kaynağa sahip olacağını açıklamıştır. AB'nin güvenlik ve savunma konusunda attığı bu somut adımlar, OGSP konusunda üye devletlerin daha kararlı olduklarını ve AB'nin küresel bir güç olabilmek için askeri yapısını da güçlendirmesi gerektiği düşüncesini hayata geçirmeye başladıklarını göstermektedir.

AB, çatışma ve krizlere bütünleşik bir yaklaşım geliştirerek, komşularının dayanıklılığını artırmayı ve istikrarı sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin, AB Sahel'de kalkınma ve insani destek, güvenlik ve göç konusunda işbirliğini desteklemeye devam etmiş ve bölgedeki OGSP görevlerine ek olarak, terörizm ve organize suçla mücadele eden G5 Sahel Müşterek Gücünün oluşturulmasını desteklenmiştir. Benzer şekilde, AB Irak'ın yeniden inşasına da yatırım yapmış, ulusal uzlaşmayı desteklemek için Irak hükümetiyle birlikte çalışmış, Suriye'de savaşı sona erdirmek için

BM liderliğindeki siyasi sürecin en güçlü destekçisi ve aynı zamanda önde gelen yardım bağışçısı olmuştur. Bir diğer önemli konu olan komşu bölgelerdeki toplumların dayanıklılığı ile ilgili olarak genel çerçeve AB ile NATO arasında 2016 ve 2018 yıllarında imzalanan iki ortak deklarasyonla çizilmiştir. AB ile NATO arasındaki işbirliği alanlarını genişleten bu girişim özellikle melez tehditlerle mücadele ve AB'nin Doğu ve Güney ortaklarının kapasite geliştirme çabalarını desteklemek üzerine odaklanmıştır. Buna göre, bazı AB ve NATO üyeleri “Melez Tehditlerle Mücadele için yeni Avrupa Mükemmeliyet Merkezi” içinde faaliyet göstermiş, melez tehditlere karşı koyma konusunda kısmi olarak ilerleme kaydetmeyi başarmışlardır (Helwig, 2018, s. 2). Bu örnekler bize AB'nin çatışma çözümünde askeri operasyonların dışında devletlerin uzun süreli istikrarını sağlayacak ve özellikle çatışmalarla düzenleri bozulan toplumların refahını geri kazandıracak önlemleri de benimsediğini ortaya koymaktadır. Çatışma çözümde konuya yukarıdan ve farklı açıları da görerek bakmak ve buna göre değerlendirmeler yapmak üye devletlerin bir süredir kazanmaya başladıkları bir yetenek olarak görülebilir.

AB, 21. yüzyılda küresel yönetim konusunda, çok taraflı kurallara dayalı düzenin temeli olarak güçlü bir BM için çaba göstermeyi ve uluslararası ve bölgesel örgütler, devletler ve devlet dışı aktörlerle küresel olarak koordineli ilişkiler geliştirmeyi hedeflemiştir. AB, son üç yıl içinde BM'ye olan bağlılığını artırmış, BM barışı koruma görevlerine en büyük katkıyı sağlamıştır. AB aynı zamanda yeni nesil ticaret anlaşmaları da yapmayı planlamış ve bunları hayata geçirmiştir. Örneğin Kanada, Japonya, Vietnam ve Singapur ile yeni nesil ticaret ve siyasi anlaşmalar imzalamıştır. Bu “serbest ve adil” ticaret anlaşmaları, uluslararası standartların çitasını yükselterek işçi haklarını, çevreyi ve geleneksel ürünleri korumakta, siyasi işbirliği anlaşmaları, insan haklarını ve iyi yönetişimi geliştirmeye yardımcı olmaktadır. AB, ayrıca, Yeni Avrupa Kalkınma Mutabakatında yansıtıldığı gibi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanmasına öncülük etmektedir.

Sonuç olarak, AB üye devletlerinin AB ekonomik bütünleşmesinin yanında, dış güvenlik ve savunma konularında, siyasi bütünleşmesinin bir parçası olarak adım atmaları ve AB'yi uluslararası arenada önemli bir aktör haline getirmek için 1993 yılında Avrupa Birliği Antlaşması ile başlattıkları süreç, 2016 yılında küresel stratejinin duyurulmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bütünleşik yaklaşım, dayanıklılık ve ilkeli faydacılık gibi ortak dış güvenlik ve savunma konularında alan genişletici ve eylem derinliği sağlayan küresel strateji, Avrupa savunma bütünleşmesi ile de üzerinde detaylı araştırma yapılacak bir kavramı ortaya çıkarmıştır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Barbé, E. and Morillas P. (2019). The EU global strategy: The dynamics of a more politicized and politically integrated foreign policy. *Cambridge Review of International Affairs*, 32(6), 753-770.

Bargués, P. and Morillas P. (2021). From democratization to fostering resilience: EU intervention and the challenges of building institutions, social trust, and legitimacy in Bosnia and Herzegovina. *Democratization*, 28(7), 1319-1337.

Biscop, S. (2021). Analysing the EU global strategy on foreign and security policy. In J. Rehl (Ed.), *Handbook on CSDP, the common security and defence policy of the European Union*, (pp. 29-36). Vienna: Publication of the Federal Ministry of Defence of the Republic of Austria.

Biscop, S. (2016). The EU global strategy: realpolitik with European characteristics. In J. Woischnik (Ed.), *Might and right in world politics*, (pp. 91-97). Rio de Janeiro: Konrad-Adenauer-Stiftung.

Boşilcã, R., Stenberg, M. and Riddervold, M. (2021). Copying in EU security and defence policies: the case of EUNAVFOR MED operation Sophia. *European Security*, 30(2), 218-236.

Cross, M. and Davis, K. (2016). The EU global strategy and diplomacy.

Contemporary Security Policy, 37(3), 402-413.

Csornai, Z. (2017). Evaluating the effects of Brexit on the EU's common security and defence policy. *KKI Policy Brief*, 14, 1-12.

Duke, S. W. (2019). The competing logics of EU security and defence. *Survival, Global Politics and Strategy*, 61(2), 123-142.

European External Action Service. (2016). Implementation plan on security and defence. Erişim tarihi: 22.04.2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf.

European External Action Service. (2016). Shared vision, common action: a stronger Europe, a global strategy for the European Union's foreign and security policy. Erişim tarihi: 22.04.2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf.

European External Action Service. (2017). From shared vision to common action: implementing the EU global strategy, year 1. Erişim tarihi: 22.04.2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs-report-full_brochure_year_1.pdf.

European External Action Service. (2018). Implementing the EU global strategy, year 2. Erişim tarihi: 22.04.2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_annual_report_year_2.pdf.

European External Action Service. (2019). The European Union's global strategy, three years on, looking forward. Erişim tarihi: 22.04.2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf.

Giusti, S. (2020). The European Union global strategy and the EU's maieutic role. *JCMS*, 58(6), 1452-1468.

Hage, F. M. (2020). Allocating political attention in the EU's foreign and security policy: the effect of supranational agenda-setters. *European Union Politics*, 21(4), 634-656.

Helwig, N. (2018). New tasks for EU-NATO cooperation: an inclusive EU defence policy requires close collaboration with NATO. *German Institute for International and Security Affairs*, 4, 1-4.

Higgott, R. and Van Langenhove, L. (2016). Towards an EU strategy for international cultural relations: an initial, critical but constructive analysis. *Policy Paper, Institute for European Studies*, 1, 1-16.

Joseph, J. and Juncos, E. A. (2020). A promise not fulfilled: the (non) implementation of the resilience turn in EU peacebuilding. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 287-310.

Juncos, E. A. (2017). Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn? *European Security*, 26(1), 1-18.

Kenealy, D. (2019). The EU's foreign, security and defence policies in an unstable world. In K. Hughes (Ed.), *The future of Europe: disruption, continuity and change*, [pp. 123-128]. Edinburgh: Scottish Centre on European Studies, UK.

Koppa, E. M. (2019). The relationship between CSDP and NATO after Brexit and the EU global strategy. *FEPS Studies*, April, 1-29.

Korosteleva, E. A. and Flockhart, T. (2020). Resilience in EU and international institutions: redefining local ownership in a new global governance agenda. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 153-175.

Korosteleva, E. A. (2020). Reclaiming resilience back: a local turn in EU external governance. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 241-262.

Leuprecht, C. (2019). New opportunities in common security and defence policy: joining PESCO. *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 11(3), 76-96.

Lucia, E. L. (2017). Performing EU agency by experimenting the 'comprehensive approach': the European Union Sahel strategy. *Journal of Contemporary African Studies*, 35(4), 451-468.

Petrova, I. and Delcour, L. (2020). From principle to practice? The resilience-local ownership nexus in the EU eastern partnership policy. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 336-360.

Reykers, Yf. (2017). EU battlegroups: high costs, no benefits. *Contemporary Security Policy*, 38(3), 457-470.

Tardy, T. (2018). Does European defence really matter? Fortunes and misfortunes of the common security and defence policy. *European Security*, 27(2), 119-137.

Tocci, N. (2017). From the European security strategy to the EU global strategy: explaining the journey. *International Politics*, 54(2), 487-502.

Tocci, N. (2016). The making of the EU global strategy. *Contemporary*

Security Policy, 37(3), 461-472.

Tocci, N. (2018). Towards a European security and defence union: was 2017 a watershed? *JCMS*, 56, 131-141.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Avrupa Yeşil Mutabakatının Denizyolu Taşımacılığı Kökenli Hava Kirliliği Yönünden İncelenmesi

*Investigation of the European Green Deal in Terms of Maritime
Transportation Based Air Pollution*

Hilal YILDIRIR KESER

Doç. Dr.,
Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve
Lojistik Bölümü.
hilal.yildirir@btu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8924-6354

Gökçe Çiçek CEYHUN

Doç. Dr.,
Bursa Teknik Üniversitesi, Denizcilik
Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi
Bölümü.
gokce.ceyhun@btu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3640-4018

Cilt / Issue: 10(1) 53-72

Geliş Tarihi: 26.09.2022

Kabul Tarihi: 20.01.2023

Atıf: Yıldırım Keser, H. ve Ceyhun, G.
Ç. (2023). Avrupa Yeşil Mutabakatının
denizyolu taşımacılığı kökenli hava
kirliliği yönünden incelenmesi. *Tesam
Akademi Dergisi*, 10(1), 53-72. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1245662>

Öz

Küreselleşme olgusuyla birlikte artış trendi gösteren dünya ticaretinin en önemli aktörlerinden birisi deniz ticaretidir. Ancak deniz taşımacılığı ve dolayısıyla gemilerin ticari birer öge olarak kullanım düzeyinin artması çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu problemlerin başında çevre ve hava kirliliği gelmektedir. Özellikle küresel ısınma dolayısıyla dünyanın büyük riskler altında olduğu düşünüldüğünde dünyayı etkileyen her türlü kirliliğin önlenmesi için gereken tedbirlerin alınmasının gerekliliği bilinen bir gerçektir. Bu amaçla çeşitli otoriteler tarafından değerlendirmeler yapılmakta, raporlar yayınlanmakta ve kirliliği önlemeye yönelik tavsiye kararları aracılığı ile çeşitli uygulamalar hayata geçirilmektedir. Bu kapsamda değerlendirilen önemli uygulamaların başında The European Green Deal olarak bilinen Avrupa Yeşil Mutabakatı gelmektedir. Özellikle Avrupa Birliği'nin sürdürülebilir ekonomik tedbirleri almaya yönelik olarak ortaya koyduğu bu plan, dünyayı tehdit eden çevresel ve iklimsel problemlere çözüm yaratmayı hedeflemektedir. Bu çalışmada öncelikle Avrupa Yeşil Mutabakatına ilişkin literatüre yer verilmiş ve deniz taşımacılığında kaynaklanan karbon emisyonuna ilişkin kirlilik verileri kullanılarak denizcilik kökenli hava kirliliğinin etkileri değerlendirilmiştir. Mevcut verilerden yola çıkılarak deniz taşımacılığının kirliliğe ilişkin tedbirlere uyumu dikkate alınmış ve geleceğe yönelik öneriler sunularak çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Yeşil Mutabakatı, Denizyolu Taşımacılığı, Hava Kirliliği, Karbon Emisyonu, Sera Gazı.

Abstract

One of the most important actors of world trade, which has an increasing

trend with the phenomenon of globalization, is maritime trade. However, the increase in the level of maritime transportation and therefore the use of ships as a commercial item brings along various problems. At the beginning of these problems are environmental and air pollution. Considering that the world is at great risk due to global warming, it is a well-known fact that necessary precautions should be taken to prevent all kinds of pollution affecting the world. For this purpose, evaluations are made by various authorities, reports are published and various practices are implemented through recommendations to prevent pollution. The European Green Deal, is one of the most important applications evaluated in this context. This plan, which the European Union put forward to take sustainable economic measures, aims to create solutions to environmental and climatic problems that threaten the world. In this study, first of all, the literature on the European Green Deal was included and the effects of maritime air pollution were evaluated using pollution data on carbon emissions from maritime transport. Based on the available data, the compliance of maritime transport with the measures related to pollution was taken into account and the study was concluded by presenting future suggestions.

Keywords: European Green Deal, Maritime Transportation, Air Pollution, Carbon Emission, Greenhouse Gas.

Extended Abstract

One of the most important actors of world trade, which has an increasing trend with the phenomenon of globalization, is maritime trade. As it is known, freight transportation with the highest carrying capacity and at the lowest cost in one go is only possible with maritime trade. Moreover, the shipping industry is the lifeblood of global trade and it is known that more than 80% of all merchandise trade is transported by sea. On the other hand, it is expected that the upward momentum in maritime trade will continue in the future, especially with the increasing trade volume in parallel with the increase in production in Asia. However, in addition to all these positive aspects, the increase in the level of maritime transport and therefore the use of ships as a commercial element brings along various problems. It is possible to list the most important problems arising from maritime transport as sea, environment and air pollution.

Considering that the world is at great risk due to global warming, it is a well-known fact that necessary precautions should be taken to prevent all kinds of pollution affecting the world. For this purpose, evaluations are made by various authorities, reports are published and various practices are implemented through recommendations to prevent pollution. The European Green Deal, is one of the most important applications evaluated

in this context. This plan, which the European Union put forward to take sustainable economic measures, aims to create solutions to environmental and climatic problems that threaten the world.

The European Green Compact, which demonstrates the EU's commitment to tackling the challenges of climate change and environmental pollution, aims to make Europe climate neutral by 2050 and decouple economic growth from resource use, ensuring that no community or region is left behind in these processes. It was published in 2019 as a transformation policy aimed at making the (EU) economy sustainable. In line with its aims and objectives, the European Green Consensus includes measures that will affect all economic sectors, policies between countries and social life. However, while the European Green Deal is referred to as "Europe", it is anticipated that it will deeply affect the policies of not only the EU or the European region, but also all countries that have social, cultural, political and economic relations with Europe. For example, with the implementation of policy measures, countries that have foreign trade relations with EU countries will produce products to be exported to the EU by using renewable energy within the framework of the European Green Agreement, carry out packaging and packaging processes, and carry out transportation activities with low-emission vehicles. Considering the EU's relations with almost all of the world's countries, it can be predicted that the 2050 targets of the European Green Deal will have a widespread impact around the world.

It is known that the European Green Deal affects the activities of the entire economic sector. The transportation sector is one of the most affected sectors. As it is known, the transportation sector is one of the sectors with high carbon dioxide emissions. The damage caused by the transportation sector on the environment, especially due to air pollution, necessitates various measures such as the use of zero-emission vehicles for the transportation sector, the development of electric vehicles and the 90% reduction of emissions from the transportation sector.

When the transportation sector is examined in terms of world trade, it is seen that maritime transportation has the largest share because it is both safe and low-cost. Considering a ton of cargo carried per kilometer, maritime transport is the most carbon-efficient mode of transport in terms of carbon emissions that cause air pollution. However, despite this, the maritime sector has to take various measures to reduce greenhouse gas emissions in line with IMO decisions. From a marine perspective, zero carbon requires the development of alternative and innovative green

technologies and fuels. Therefore, in order to compete in the maritime field all over the world, countries have to focus on clean fuels and green products for this vision.

In this context, first of all, the European Green Consensus and its scope are included in the study, and the framework, objectives and basic policy measures of the agreement are explained. In the second part, the effects of maritime air pollution were evaluated by using pollution data related to carbon emissions from maritime transport. Finally, based on the available data, the compliance of maritime transport with the measures related to pollution was taken into account and the study was concluded by presenting suggestions for the future.

Giriş

Avrupa Yeşil Mutabakatı, AB'nin iklim değişikliği ve çevre kirliliği ile ilgili sorunlarla mücadele konusundaki kararlılığını ortaya koyan, 2050 yılına kadar Avrupa'yı iklim nötr hale getirmeyi ve ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrıştırılmasını ve bu süreçlerde hiçbir topluluğun ve bölgenin geride kalmaması sağlayarak, Avrupa Birliği (AB) ekonomisinin sürdürülebilir olmasını amaçlayan bir dönüşüm politikası olarak 2019 yılında yayınlanmıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı, amaç ve hedefleri doğrultusunda, tüm ekonomik sektörleri, ülkeler arası politikaları ve sosyal hayatı etkileyecek önlemleri içermektedir. Bununla birlikte Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın "Avrupa" adı ile anılırken sadece AB veya Avrupa bölgesini değil, Avrupa ile sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ilişkisi olan tüm ülkelerin politikalarını derinden etkileyeceği öngörülmektedir. Örneğin politika önlemlerinin uygulamaya geçmesi ile, AB ülkeleri ile dış ticaret ilişkisi olan ülkeler, AB'ne ihraç edilecek ürünleri üretirken Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde yenilenebilir enerji kullanılarak bu ürünleri üretmek, ambalajlama ve paketleme süreçlerini gerçekleştirmek ve düşük emisyonlu araçlarla taşımacılık faaliyetlerini gerçekleştireceklerdir. AB'nin dünya ülkelerinin tamamına yakınıyla olan ilişkileri dikkate alındığında, Avrupa Yeşil Mutabakatının 2050 yılı hedeflerinin, dünya genelinde yaygın bir etkiye sahip olacağı öngörülebilmektedir (Kakışım, 2022, s. 8).

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın tüm ekonomik sektörün faaliyetlerini etkilediği bilinmektedir. En fazla etkilenen sektörlerin başında da taşımacılık sektörü gelmektedir. Bilindiği gibi taşımacılık sektörü, karbondioksit salınımının yüksek olduğu sektörlerin başında gelmektedir. Taşımacılık sektörünün çevre üzerinde, özellikle hava kirliliği nedeniyle yaratmış olduğu tahribat, taşımacılık sektörüne yönelik olarak sıfır emisyonlu araçların kullanılmaya başlaması, elektrikli araçların geliştirilmesi ve taşımacılık sektöründen kaynaklanan emisyonların %90 azaltılması gibi çeşitli önlemleri gerekli kılmaktadır (Fetting, 2020, s. 4).

Taşımacılık sektörüne dünya ticareti açısından bakıldığında, hem güvenli hem de düşük maliyetli olması nedeniyle, denizyolu taşımacılığının en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bir kilometrede taşınan bir ton yük dikkate alındığında deniz taşımacılığı, hava kirliliğine neden olan karbon emisyonu açısından en karbon etkin taşıma biçimidir. Ancak buna rağmen denizcilik sektörü IMO kararlarıyla uyumlu bir şekilde sera gazı emisyonunu azaltmak için çeşitli tedbirler almak zorundadır. Denizcilik açısından sıfır karbon, alternatif ve yenilikçi yeşil teknolojilerin

ve yakıtların geliştirilmesini gerektirmektedir.

Bu kapsamda çalışmada öncelikle Avrupa Yeşil Mutabakatı ve kapsamına yer verilerek, mutabakatın çerçevesi, hedefleri ve temel politika önlemleri açıklanmıştır. İkinci kısımda, deniz taşımacılığında kaynaklanan karbon emisyonuna ilişkin kirlilik verileri kullanılarak denizcilik kökenli hava kirliliğinin etkileri değerlendirilmiştir. Son olarak, mevcut verilerden yola çıkılarak deniz taşımacılığının kirliliğe ilişkin tedbirlere uyumu dikkate alınmış ve geleceğe yönelik öneriler sunularak çalışma sonuçlandırılmıştır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Kapsamı

İklim değişikliği, son dönemlerin en büyük tehditlerinden biri olarak görülmekte, iklim değişikliği ile mücadelede sera gazı emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kullanımına geçişin hızlandırılması, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması, öncelik verilen konuların başında gelmektedir.

İklim değişikliği, “atmosfere salınan gazların neden olduğu düşünülen sera etkisinin sonucunda, dünya üzerinde yıl boyunca kara, deniz ve havada ölçülen ortalama sıcaklıklarda görülen artış” şeklinde tanımlanmaktadır (Altunok ve Altunok, 2013, ss. 45-46). Güneş ışığının yeryüzüne ulaşmasına izin veren, dünyayı meteorlardan ve güneşin zararlı ışınlarından koruyan hava tabakası olarak ifade edilen atmosfer, dünyadan geri yansıyan ısıyı emen su buharı, karbondioksit ve havada doğal olarak bulunan diğer gazlar gibi öğelerden oluşmaktadır (European Commission, 2018, s. 2). Sera etkisi ise, güneşten gelen kısa dalgalı ışınların yeryüzüne çarptıktan sonra, uzun dalgalı ısı ışınları şeklinde atmosferdeki sera gazları tarafından tekrar yeryüzüne geri yansıtılması şeklinde tanımlanabilir. Sera etkisinin dünya ısısının yaşanacak seviyede tutan doğal bir oluşum olduğu ve bilinmektedir. Ancak son dönemlerde atmosferdeki gazların eskisinden daha çok ısıyı tutmaya başlaması, bu doğallığı bozmaya başlamıştır (Altunok ve Altunok, 2013, s. 46). Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması ve tarım arazisi açabilmek için ormanların yok edilmesi gibi faaliyetler, atmosferdeki karbondioksit düzeyini ve ısıyı tutan diğer gazları arttırmaya başlamış, küresel ısınma fark edilir şekilde ortaya çıkmıştır.

Küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişikliği, küresel bir tehdit olarak değerlendirildiğinden dünya genelinde gerekli önlemlerin uygulanmasına yönelik politikalar geliştirilmektedir. Ancak, bu konuyla devletlerin tek başına mücadele edebilmesi ve kendilerini iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden koruyabilmesi mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenle, iklim

değişikliği ile mücadele tüm devletlerin ortak politikalar belirleyerek, küresel sorumluluk bilinciyle hareket etmesini gerektirmektedir (Ecer vd., 2021, s. 127).

AB (Avrupa Birliği) iklim değişikliğinin yoğun bir tehdit olarak algılandığı en büyük coğrafyalardan biridir. AB vatandaşlarının sahip olduğu bu algı, AB'nin iklim değişikliğine karşı mücadelesinin en büyük motivasyon kaynağı olarak ifade edilebilir (Altunok ve Altunok, 2013: 48). Bu kapsamda, AB, 2019 yılında çevre ve iklim konusunda öncü bir role sahip olabilmek için dünya ekonomisinde dönüşüm yaratacak bir adım atarak Avrupa Yeşil Mutabakatını yayınlamıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2050 yılına kadar Avrupa'yı iklim nötr hale getirmeyi ve ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrıştırılmasını ve bu süreçlerde hiçbir topluluğun ve bölgenin geride kalmaması sağlanarak, Avrupa Birliği (AB) ekonomisinin sürdürülebilir olmasını amaçlayan bir dönüşüm politikasıdır (European Commission, 2019, s. 2; Küçük ve Yüce Dural, 2022, s. 142).

Avrupa Yeşil Mutabakatı BM'nin 2030 Ajandası ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin tamamlayıcı bir parçası olarak da ifade edilmektedir. Bu kapsamda Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2015 yılında kabul edilen ve 2016 yılında yürürlüğe giren, küresel iklim koruma hedeflerinin en önemli kaynağını oluşturan Paris Anlaşması'nın kararlarının hayata geçirilmesine yönelik çabaları destekler niteliktedir (Türkoğlu Üstün, 2021, s. 331). Paris Anlaşması, 2020 sonrası süreçte, iklim değişikliği tehditine karşı küresel sosyo/ekonomik dayanıklılığın güçlendirilmesini hedeflemektedir. Paris Anlaşması ile uzun dönemde, sanayileşme dönemi öncesine kıyasla, sıcaklık artışının 2°C'nin olabileceğince altında tutulması temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu hedefin sağlanabilmesi için fosil yakıt (petrol, kömür) kullanımının giderek azaltılması ve yenilenebilir enerjiye yönelim gerekmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021, s. 6). Avrupa Yeşil Mutabakatı, belirlenen hedeflere ulaşmayı sağlayacak politikaları ileri bir adıma taşıyarak, AB politikalarında ve hukuk düzeninde önemli değişiklikleri beraberinde getirmekte, ekonomik büyüme planlarının çevrenin korunması temelinde hayata geçirilmesini amaçlamaktadır (Türkoğlu Üstün, 2021, s. 334).

Avrupa Yeşil Mutabakatı, sadece AB değil, AB ile ticaret yapan tüm ülkelerin ekonomisini, üretim altyapısını, kaynak tüketim profilini, çevre ve iklim politikalarını dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda gelecek dönemlerde AB ile ticaret yapan ülkelerin, ürünlerini düşük emisyonlu enerji ile üretip, düşük emisyonlu taşıt araçlarıyla AB

ülkelerine taşımak durumunda kalacaklardır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında belirlenen hedefler doğrultusunda, 8 temel politika alanı belirlenmiştir. Bunlar aşağıdaki gibi belirtilebilir;

2030 ve 2050 için AB'nin iklim hedeflerini arttırmak;

Avrupa Komisyonu, iklim nötr olma hedefinin 2050 yılına kadar ne şekilde sağlanacağı ile ilgili vizyonunu belirlemiş, Avrupa İklim Yasası'nın önerilmesi planlanmıştır. Bu yasanın, tüm AB politikalarının iklim nötr olma hedefine katkıda bulunmasını ve tüm sektörlerin üzerine düşenleri yapmasını öngörmektedir. Aslında AB, iklim nötr hedefi doğrultusunda ekonomiyi modernize ederek, dönüşüm sürecini başlatmıştır. Bu kapsamda 1990 ile 2018 arasında, sera gazı emisyonları %23 azaltılmış, ekonomide %61 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Ancak mevcut politikalar, 2050 yılına kadar sera gazı emisyonlarını yalnızca %60 azaltacaktır. Bu nedenle önümüzdeki on yılda, daha iddialı iklim eylemlerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir (European Commission, 2019, s. 4).

Temiz, ulaşılabilir ve güvenli enerji sağlamak:

Avrupa Yeşil Mutabakatı ile belirlenen 2030 ve 2050 iklim hedeflerine ulaşabilmede karbondan daha fazla arındırılmış bir enerji sistemine geçilmesi önem arz etmektedir. Genel olarak ekonomik sektörlerde enerji üretimi ve kullanımının, AB'nin sera gazı emisyonunun %75'inden fazlasını oluşturduğu bilinmektedir. Bu nedenle mutabakat kapsamında yenilenebilir kaynaklara dayalı bir enerji sektörü geliştirilmesi, AB'nin enerji arzının, tüketiciler ve işletmeler için güvenilir ve uygun maliyetli olması temel politikalar olarak belirlenmiştir (European Commission, 2019, s. 5).

İnşaat ve yenilemede enerji ve kaynak verimli bir yol:

Binaların inşası, kullanımı ve yenilenmesi sırasında önemli ölçüde enerji ve mineral kaynakları (kum, çakıl, çimento) kullanılmaktadır. Binalar, tüketilen enerjinin %40'undan sorumlu bulunmaktadır. Ayrıca, binaların ısıtılması için de enerji kaynaklarının kullanılması gerekmektedir. Dolayısıyla hem enerjinin verimliliği, hem de maliyetlerin uygun olması önem arz etmektedir. Bu nedenle kamu ve özel nitelikteki binalarda "yenileme dalgası" uygulamasına yönelik çalışmaların başlatılması öngörülmüştür (European Commission, 2019, s. 9).

Temiz ve döngüsel bir ekonomi için endüstriyi harekete geçirmek:

İklim nötr olmayı ve döngüsel bir ekonomiyi gerçekleştirebilmek için, endüstrinin tamamen harekete geçirilmesi gerekmektedir. Döngüsel ekonomi eylem planı kapsamında sürdürülebilir ürünler için politikaların belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda yeni iş modellerini teşvik edilerek, çevreye zararlı ürünlerin AB pazarına girmesini önlemek amacıyla asgari gerekliliklerin belirlenmesi planlanmıştır. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada dijital teknolojilerin üstlendiği kritik role dikkat çekilmektedir. Yapay zekâ, 5G, bulut bilişim ve edge bilişim, nesnelerin interneti gibi dijital teknolojiler, hava ve su kirliliğinin izlenmesi, enerji ve doğal kaynakların nasıl kullanıldığının izlenmesi ve optimize edilmesi için yeni fırsatlar sunmaktadır (European Commision, 2019, s. 7).

Sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğe geçişin hızlandırılması:

Taşımacılık faaliyetleri, AB'nin sera gazı emisyonlarının ¼'ünü oluşturmaktadır. İklim nötr hedefi için Avrupa Yeşil Mutabakat ile bu emisyon oranının 2050 yılına kadar %90 azalması hedeflenmekte, karayolu, demiryolu, havayolu ve denizyolu taşımacılığının tamamının bu hedefe katkıda bulunması gerekmektedir. Bunun için multimodal taşımacılığın desteklenerek, karayolu taşımacılığı ile yapılan yük taşımacılığının %75 oranında demiryollarına ve iç su yollarına kaydırılması planlanmıştır. Havayolu taşımacılığında ise "Tek Avrupa Hava Sahası" çalışmalarının başlatılması ve havacılık temelli emisyonlarda önemli düşüşlerin sağlanması amaçlanmaktadır (European Commision, 2019, s. 10).

Tarlardan sofraya: adil, sağlıklı ve çevre dostu bir gıda sistemi tasarlamak:

Tarlardan Sofraya Stratejisi, taşıma, depolama, paketleme ve gıda atıkları konularında alınacak önlemlerle gıda işleme ve perakende sektörlerinin çevresel etkilerini azaltmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, Tarladan Sofraya Stratejisi, sürdürülebilir gıda tüketimini teşvik ederek, herkesin bütçesine uygun sağlıklı gıdayı desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, AB çevre standartlarına uymayan ithal gıdaların, AB pazarına girmemesi, gıda israfının azaltılması, gıdaların besin değerleri ve ekolojik ayak izi gibi bilgilerin tüketicilere sunulması gibi önlemlerin hayata geçirilmesini amaçlamaktadır (European Commision, 2019, s. 11).

Ekosistemleri ve biyoçeşitliliği korumak:

Avrupa Komisyonu, üye devletler için karbon zengini ekosistemlerin, zarar görmüş ekosistemlerin ekolojik açıdan daha iyi bir duruma getirilmesi, iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik spesifik önlemlerin belirlenmesini

hedeflemektedir. Biyoçeşitlilik stratejisi, Avrupa'da yeşil şehirler ve kentsel alanlarda biyoçeşitliliği arttırmayı ve doğayı iyileştirmeye yönelik planları kapsamaktadır. İklim değişikliğinin bir sonucu olarak orman ekosistemleri, artan baskı altında bulunmaktadır. AB'nin iklim nötr olma hedefine ve bu kapsamda sağlıklı bir çevreye ulaşmak için, ormanlık alanları öncelikli olarak değerlendirerek nitelik ve nicelik açısından geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda sürdürülebilir ağaçlandırma, ormanlaştırma ve bozulmuş ormanların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, döngüsel biyo-ekonomiyi destekleyerek karbon emilimini artırıcı etki gösterebilir. 2030 biyoçeşitlilik stratejisi kapsamında Avrupa Komisyonu, yeni bir AB orman stratejisi hazırlayacaktır. Diğer taraftan, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmada ve bu etkilere uyum sağlamada okyanusların rolü her geçen gün daha fazla fark edilmektedir. İklim değişikliğine kalıcı bir çözüm için, temiz ve sağlıklı denizleri ve okyanusları da içinde barındıran doğa temelli çözümlere daha fazla odaklanılması gerekmektedir (European Commision, 2019, s. 13).

Toksik içermeyen bir çevre için, sıfır kirlilik hedefi:

Toksik içermeyen çevre için mevcut kirliliğin azalmasını sağlamak, yeni alanlarda ise kirliliğin oluşmasını önlemek gerekmektedir. Bunun için AB'nin hava, su ve toprak kirliliğini iyi izlemesi ve gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Bu kapsamda yeraltı ve yerüstü kaynaklarına doğal işlevlerinin kazandırılması, göller, nehirler ve sulak alanlardaki biyoçeşitliliğin korunması, sellerden kaynaklanan kirliliğin önlenmesi ve sınırlandırılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte, toksik içermeyen çevrenin sağlanması noktasında kimyasallar stratejinin geliştirilmesi planlanmıştır. Bu strateji ile hem bireylerin hem de çevrenin zararlı kimyasallara karşı korunması hedeflenmektedir (European Commision, 2019, s. 14).

Tüm politika değişiklikleri ve hedefleri dikkate alındığında, Avrupa Birliği'nin politikalarını iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik ekseninde belirlediği görülmektedir. Genel anlamda belirlenen politika alanları kapsamında gerçekleştirilecek dönüşümlerin, sadece Avrupa Birliği ülkelerini değil, bu ülkelerle ikili ilişki içinde bulunan tüm ülkeleri ekonomik, politik, sosyal ve kültürel anlamda etkileyeceği öngörülmektedir (İHKİB, 2021, s. 9).

Deniz Taşımacılığı Kökenli Hava Kirliliği

Havayolu taşımacılığına oranla 20, karayolu taşımacılığına oranla 7, demiryolu taşımacılığına oranla ise 3,5 kat daha ucuz olan deniz

taşımacılığı günümüz dünya ticaretinin %90'ını omuzlamaktadır (UTİKAD, 2013, s. 1). Bu yönüyle oldukça maliyet etkin bir taşımacılık sistemi olan deniz taşımacılığına artan ilgi, çeşitli çevresel sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında gemi kökenli kirlilik türleri gelmektedir.

Denizcilik sektörü, küresel iklim değişikliği sorununun önemli bir kısmından sorumludur. Küresel karbondioksit emisyonlarının yüzde üçünden fazlası okyanusa giden gemilere atfedilebilir. Bu, başlıca karbon salan ülkelerle kıyaslanabilir büyük bir miktardır ve sektör hızla büyümeye devam etmektedir. Dünya ticaretinin yüzde 90'ından fazlası, dünya okyanusları boyunca yaklaşık 90.000 deniz aracı tarafından gerçekleştirilmektedir. Fosil yakıt kullanan tüm ulaşım modları gibi, gemiler de küresel iklim değişikliğine ve asitlenmeye önemli ölçüde katkıda bulunan karbondioksit emisyonları üretmektedir (Oceana, 2022, s. 1).

Gemilerden kaynaklanan hava kirliliği, petrol sızıntısı olayında olduğu gibi doğrudan hızlı etkilere sahip olmasa da, birçok alanda nüfusun karşılaştığı genel hava kalitesi sorunlarına katkıda bulunan kümülatif bir etkiye neden olur ve aynı zamanda doğal çevreyi de etkiler (Küçük ve Topçu, 2012, s. 76; IMO, 2019, s. 1).

Gemilerin pek çoğu ağır akaryakıtla çalışır. Ağır akaryakıt, kara taşımacılığında kullanılan petrole göre çok daha ucuz olmakla birlikte, aynı zamanda yüksek bir kirlenici etkiye sahiptir. Ağır akaryakıtın kükürtdioksit (So₂) içeriği karada kullanılan yakıttan 2700 kat daha fazladır. Gelişmiş ülkelerde kükürtdioksit (So₂) emisyonları çeşitli yöntemlerle düşürülmektedir ve artık kentsel ortamlarda kükürtdioksit (So₂) kirliliği eskiye göre daha düşük seviyelerdedir. Bu durumda geriye kalan ana kükürtdioksit (So₂) kaynağı limanlara gelen gemilerdir. Liman faaliyetleri tarafından üretilen başlıca hava kirlenicileri arasında karbon monoksit (CO), uçucu organik bileşikler (VOC'ler), nitrojen oksitler (NO_x), kükürt oksitler (SO_x) ve partikül madde (PM) bulunur. Bu bileşiklere uzun süre maruz kalmanın sağlığa etkileri arasında solunum hastalıkları, kardiyovasküler hastalık, akciğer sorunları ve erken ölüm yer almaktadır (Aygül ve Baştuğ, 2020, s. 27). Son zamanlarda yapılan pek çok araştırmada, nakliye endüstrisinde yaygın olarak kullanılan dizel motorlardan kaynaklanan emisyonların, insanlar için benzinli araçlardan kaynaklanan emisyonlardan önemli ölçüde daha zararlı olduğu belirtilmektedir. Dizel egzozuna ek olarak, solunabilir partikül maddeye maruz kalmanın sağlık üzerindeki olumsuz etkileri de belgelenmiştir

(Aeroqual, 2019, s. 1).

Tüm bu sayılan nedenlerden dolayı, gemi kökenli hava kirliliğinin önlenmesine yönelik pek çok tedbir, tavsiye kararı ve uygulama mevcuttur. İlk olarak 1997'de kabul edilen MARPOL Ek VI, kükürt oksitler (SO_x) ve nitröz oksitler (NO_x) dahil olmak üzere gemilerin egzoz gazında bulunan ana hava kirleticilerini sınırlamakta ve ozon tabakasını incelten maddelerin (ODS) kasıtlı emisyonlarını yasaklamaktadır. MARPOL Ek VI ayrıca gemide yakma işlemini ve tankerlerden kaynaklanan uçucu organik bileşiklerin (VOC) emisyonlarını düzenlemektedir (Tuvali Ship Registry, 2012, s. 7)

Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından 2018'de kabul edilen ilk IMO Green House Gas (GHG- Sera Gazı) stratejisinin bir parçası olarak deniz taşımacılığı sektörü, sera gazı emisyonlarını tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. IMO'nun bu stratejisi, deniz ticareti büyümesinden bağımsız olarak, uluslararası taşımacılıktan kaynaklanan toplam sera gazı emisyonlarını 2050 yılına kadar en az yüzde 50 oranında azaltma hedefini içermektedir. Bu kapsamda 1973 yılında imzalanan MARPOL (Marine Pollution - Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme) Konvansiyonunun tarafları olan ve IMO üyesi tüm devletler, uluslararası deniz ticaretinden kaynaklanan sera gazını indirgemekle yükümlüdür (ECSA, 2020, s. 2).

IMO, emisyonları kontrol altında tutmaya yönelik tedbirler almaya devam etse de IMO'daki nispeten yavaş ilerleme, AB'yi harekete geçmeye teşvik etmiştir. Denizcilik endüstrisinin Avrupa Yeşil Mutabakatı'na (EGD) dahil edilmesi, emisyonları kontrol etmek ve sınırlamak için hızlandırılmış çözümleri de beraberinde getirmektedir (XChange, 2020, s. 1).

Diğer taraftan denizcilik sektöründeki yenilikçiler, filoları karbondan arındırmak için oldukça istekli davranmakta ve yeniliklere adapte olmaya çalışmaktadır. Özellikle düzenli hat taşıyıcılarının alternatif yakıtların tedarikini sağlamak için AB Yeşil Mutabakatı'na güvenerek, yeni inşa ettikleri gemilerde sera gazı (GHG) azaltma teknolojisine ve yakıtlarına şimdiden yatırım yaptıkları bilinen bir gerçektir (Corbett, 2022, s. 1).

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Denizyolu Taşımacılığı Kökenli Hava Kirliliği

Deniz taşımacılığından kaynaklanan deniz kirliliğinin yanı sıra, gemiler önemli bir hava kirliliği kaynağıdır. 2020'den itibaren, MARPOL

(Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1973/1978) kurallarına uymak için dünya çapında faaliyet gösteren gemiler, yüzde 0,5'ten az kükürt içeren yakıtlar kullanmak zorunda kalmışlardır. 2021'de IMO'nun Deniz Çevresini Koruma Komitesi, egzoz temizleme sistemleri için güncellenmiş yönergelerin yanı sıra, gemilerden kaynaklanan siyah karbon emisyonlarının azaltılmasına katkıda bulunabilecek daha temiz alternatif yakıtların kullanılmasını teşvik eden kararlar almıştır.

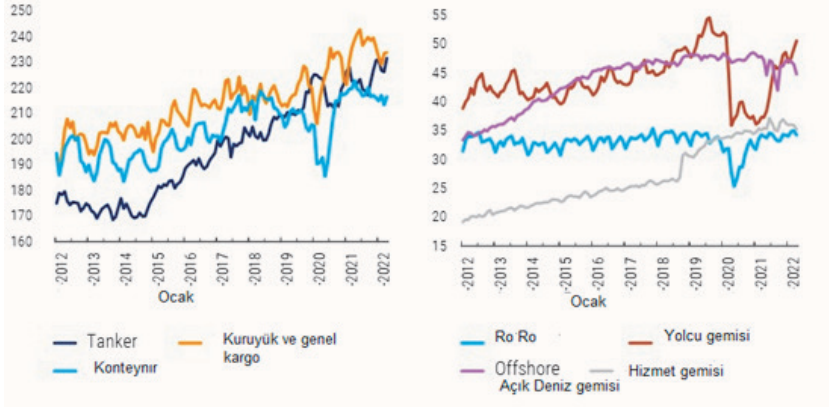
İklim değişikliği ile mücadelenin her geçen gün daha da önemli hale geldiği şu günlerde gemi sahipleri daha katı çevresel düzenlemelerle karşı karşıyadır. 1 Ocak 2023'te, deniz sera gazı emisyonlarını ve gemilerin çevresel etkisini azaltmayı amaçlayan üç yeni IMO yönetmeliği yürürlüğe girecektir. Bunlardan biri, 2021'de konteyner gemilerinin ve kuru yük gemilerinin yüzde 30 ila 40'ının uyumlu olmadığı kabul edilen CII (Carbon Intensity Indicator - Operasyonel Karbon Yoğunluk Göstergesi) düzenlemesidir (UNCTAD, 2022, s. 27).

Deniz taşımacılığı kökenli hava kirliliğini önlemeye yönelik önemli düzenlemelerden biri olan AB Yeşil Mutabakatının etkilerini değerlendirmek için başvurulması gereken önemli kaynaklardan biri UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development – Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) raporlarından elde edilen verilerdir. Bu çalışma kapsamında karbon emisyon verileri incelenmiştir.

2020 ile 2021 arasında, dünya filosundan kaynaklanan toplam emisyonlar yüzde 4,7 artış göstermiş ve artışın çoğu konteyner gemileri, kuru yük ve genel kargo gemilerinden gelmiştir (Şekil 1). Diğer yandan araç taşıyıcı gemiler ile Ro/Ro gemilerinden ve yolcu gemilerinden kaynaklanan emisyonlarda da artış olmuştur. Artışların başlıca nedeni, 2021'de ton-mil deniz ticaretinde yüzde 3,1'lik bir artışla deniz taşımacılığındaki ivmenin artmasıydı. Ancak bu durum, ton-mil başına karbon emisyonlarının artışını da beraberinde getirmiştir (UNCTAD, 2022, s. 80).

Şekil 1

Gemi Tipine Göre Dünya Filosunun Toplam CO2 Emisyonları

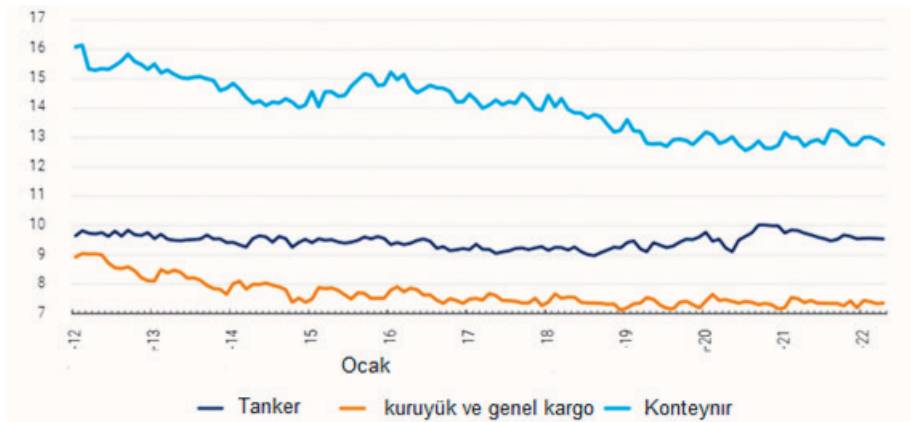

Kaynak: UNCTAD, 2022, s. 107

Önceki on yılda karbon yoğunluğunda sürekli bir azalma olmuştu (Şekil 2). 2012 ile 2022 yılları arasında konteyner gemilerinin karbon yoğunluğu yüzde 21, dökme yük ve genel kargo gemilerinin karbon yoğunluğu yüzde 18 azalma göstermişti. Buna karşılık, tankerler için düşüş yalnızca yüzde 1 olmuştu. Tankerlerin karbon yoğunluğu Ağustos 2018'de dibe vurmuş, ardından Ekim 2020'de zirveye ulaşmıştır.

Şekil 2

Gemi Tipine Göre CO2 Emisyon Yoğunluğu

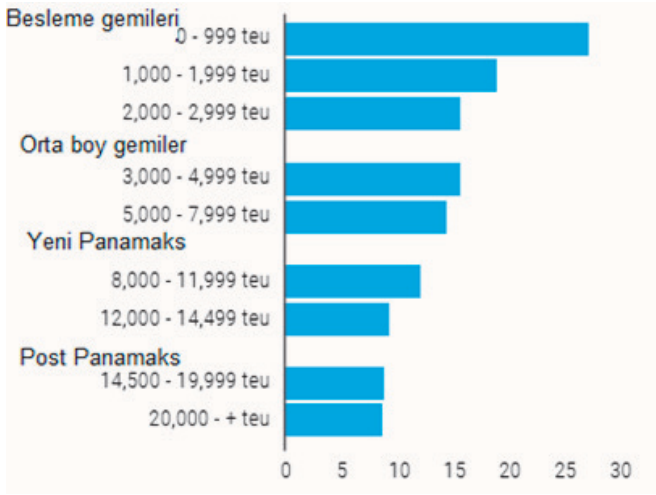

Kaynak: UNCTAD, 2022, s. 107

Daha büyük gemiler, yük hacmi başına daha az yakıt tüketirler ve genellikle daha yakın zamanda inşa edilmiş olduklarından, daha verimli tasarımlara sahiptirler (Şekil 3). Bu dönemde konteynır gemilerinin karbon yoğunluğu ton-mil başına 3,3 gram CO₂ olarak azalma göstermiştir. UNCTAD, yoğunluktaki bu azalmanın yaklaşık yarısının konteyner gemilerinin artan boyutları ile açıklanabileceğini belirtmiştir.

Şekil 3

Gemi Boyutuna Göre CO₂ Emisyon Yoğunluğu, 2021

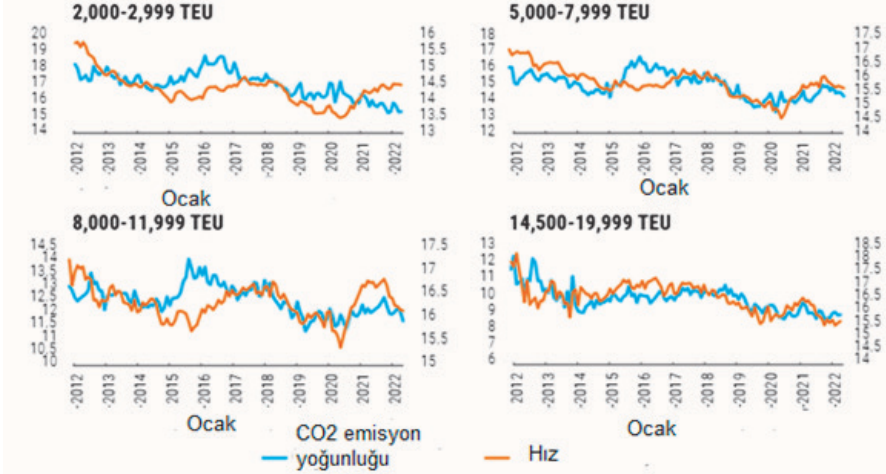

Kaynak: UNCTAD, 2022, s. 108

2020'nin ikinci yarısında, büyük nakliye hatlarındaki gemilerin ABD-Çin rotasına yeniden yönelmesinden dolayı, geriye kalan küçük nakliye hatları harekete geçmiştir ve bu da karbon yoğunluğunda hafif bir artışa neden olmuştur. Karbon yoğunluğuna etki eden önemli bir faktör de "slow steaming" olarak bilinen gemilerin maksimum hızlarından önemli ölçüde daha düşük hızlarda seyir etmeleridir. Ekonomik gerileme söz konusu olduğu zamanlarda gemiler, yakıttan tasarruf etmek için daha yavaş hareket ederler ve bu döngüsel bir süreçtir. Bu ilişki daha büyük gemiler söz konusu olduğunda, daha küçük gemilere kıyasla daha güçlüdür (Şekil 4).

Şekil 4

Konteyner Gemilerinin CO2 Emisyon Yoğunluğu ve Buharlama Hızı

Kaynak: UNCTAD, 2022, s. 108

Emisyonları azaltmanın en hızlı yollarından biri yavaş seyirdir. Ancak gemi sahipleri, LNG, metanol, amonyak veya elektrik gibi alternatif yakıtlar kullanmak veya operasyonel değişiklikler yapmak için gemilerini enerji verimli teknolojilerle de güçlendirebilirler. Bu, maliyetleri artırarak, sigorta kapsamını ve ayrıca yatırım ve sermayeye gelecekteki erişimi etkileyecektir. Alternatif yakıtlar şu anda geleneksel yakıtın iki ila beş katına mal oldukları için henüz ticari olarak uygun olarak değerlendirilmemektedirler. Bununla birlikte filo sahipleri çift yakıtlı gemileri de seçenek olarak görebilirler. Alternatif yakıtların kullanımını artırmak için limanların düşük emisyonlu enerji tedarik altyapısı sağlaması gerekmektedir. Bu durumda limanların, taşıyıcıların ve deniz tedarik zincirlerinde yer alan herkesin, düşük emisyonlu denizcilik için rekabet ortamını yeniden tanımlaması gerekebilir. Ancak bu durumun, sektörün yalnızca küçük bir kısmının alternatif enerjiye hazır olduğu iki katmanlı bir liman ve koridor sistemini yaratma riski vardır. Sürecin bu şekilde işlemesi, potansiyel rotaların sayısını sınırlayacaktır ve bu durum dünya deniz ticaretine doğrudan etkide bulunma potansiyeline sahiptir (UNCTAD, 2022, s. 112).

Sonuç

Dünyada taşımacılık faaliyetlerinde en fazla tercih edilen taşıma türü denizyolu taşımacılığıdır. Bu nedenle Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında, denizyolu taşımacılığında meydana gelen emisyonun azaltılması hedeflenmektedir. Genel olarak, hız azaltma, okyanusta giden gemilerden kaynaklanan emisyonu azaltmanın en hızlı, kolay ve etkili yoludur. Son zamanlarda petrol fiyatlarındaki artışlar göz önüne alındığında, hızın düşürülmesi sadece çevresel olarak değil, aynı zamanda ekonomik olarak da anlamlıdır. Emisyonlar, özellikle karbondioksit emisyonları, yakıt tüketimi ile doğru orantılıdır. Daha yüksek hızlar daha fazla yakıt tüketimi gerektirir. Sonuç olarak, küçük bir miktarda bile olsa yavaşlama önemli ölçüde yakıt tasarrufu ve emisyon azaltımı sağlayabilir. IMO, 2010 yılına kadar küresel filo genelinde yalnızca yüzde 10'luk bir hız azaltımının, emisyonlarda yüzde 23,3'lük bir azalmayla sonuçlanacağını hesaplamıştır. Hapag-Lloyd, gemilerinden bazılarını yalnızca beş deniz mili veya yüzde 20 yavaşlatmanın, yakıt maliyetlerinde yaklaşık yüzde 50 tasarruf sağladığını bulmuştur. Gemi hızına getirilen kısıtlamalar, karbon dioksit, siyah karbon, nitrojen oksitler ve nitroz oksit emisyonlarını azaltacaktır.

Gemilerden kaynaklanan hava kirliliğini azaltmak birçok hükümet için en önemli öncelikler arasında yer almaktadır. Önemli maliyetlere neden olma potansiyeli taşıyan ve genellikle politik olarak zorlayıcı olan uygulamalar köklü değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Özellikle AB Yeşil Mutabakatı kapsamında getirilen uygulamalar, tüm filo sahiplerini köklü değişiklikler yapmaya yönlendirmektedir. Gerekli tedbirleri zamanında almakta geciken ülkelerin ve filo sahiplerinin günümüz rekabet koşullarında sorunlar yaşayacakları bilinen bir gerçektir. İklim değişikliğinin getirdiği pek çok soruna çözüm getirmek için ortaya konulan ve dünyayı korumayı amaçlayan bu uygulama ve tedbirlere uyum sağlayamayan limanlar, gemiler ve rotalar günün birinde uluslararası ticaretin dışında kalmaya mahkûmdur. Bu nedenle denizcilik alanında rekabet gücünü yükseltmek isteyen ülkeler, başta IMO'nun tavsiye ve kararları olmak üzere AB Yeşil Mutabakatı uygulamalarına hızla adapte olmaya yönelik stratejiler belirlemeli ve uygulamalıdır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Aeroqual. (2021). Air pollution from ships or ports harboring a problem? Erişim tarihi: 28.07.2022, <https://www.aeroqual.com/blog/ship-pollution-port-air-quality>.

Aygül, Ö. ve Baştuğ, S. (2020). Deniz taşımacılığı kaynaklı hava kirliliği ve insan sağlığına etkisi. *Journal of Maritime Transport and Logistics*, 1(1), 26-40.

Altunok, A. E. ve Altunok, E. (2016). AB iklim değişikliği politikaları. *Denetim*, (12), 45-55.

Corbett, J. (2022). How to better deliver carbon reductions in EU's maritime sector. Erişim tarihi: 06.09.2022, <https://www.euractiv.com/section/shipping/opinion/how-to-better-deliver-carbon-reductions-in-eus-maritime-sector/>.

Ecer, K., Güner, O. ve Çetin, M. (2021). Avrupa yeşil mutabakatı ve Türkiye ekonomisinin uyum politikaları. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 125-144.

ECSA. (2020). Position Paper: A green deal for the European shipping industry position paper. Erişim tarihi: 16.02.2022, <https://www.ecsa.eu/sites/default/files/publications/2020%20ECSA%20Position%20Paper%20-%20A%20Green%20Deal%20for%20the%20European%20shipping%20industry.pdf>.

European Commission. (2018). A clean planet for all a European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy. Erişim tarihi: 16.02.2022, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0773>.

European Commission. (2019). A European green deal. Erişim tarihi: 16.02.2022, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

Fetting, C. (2020). The European green deal, *ESDN Report*. Vienna: ESDN Office.

İHKİB (İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği). (2021). Avrupa yeşil mutabakatı'nın Türk hazır giyim ve konfeksiyon sektörüne etkisi. *İHKİB Raporları*.

Kakışım, C. (2022). Avrupa yeşil mutabakatı: Yeşil teori perspektifinden bir analiz. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 1-16. DOI: 10.30692/siad.1064799.

Kesgin, B. (2022). Başlangıcından günümüze iklim hareketi: Sorunlar, sınırlar ve fırsatlar. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 14(1), 59-107. DOI: 10.55978/sobiadsbd.910047.

Küçük, G. ve Yüce Dural, B. (2022). Avrupa yeşil mutabakatı ve yeşil ekonomiye geçiş: Enerji senaryoları üzerinden bir değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 137-156. DOI: 10.18037/ausbd.1095137.

Küçük, Y. K. ve Topçu, A. (2012). Deniz taşımacılığında kaynaklanan kirlilik. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(2), 75-80. DOI: 10.1501/Csaum_0000000067.

Oceana. (2022). Shipping pollution. Erişim tarihi: 17.10.2022, <https://europe.oceana.org/shipping-pollution-1/>.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). Yeşil mutabakat eylem planı 2021. Erişim tarihi: 21.05.2022, <chrome-extension://efaidnbmninnnibpcajpccgicdefindmkaj/https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>.

Tuvali Ship Registry. (2012). Marine Circular (MC-1/2010/12/2), revision of marpol annex VI and the NOx technical code. Erişim tarihi: 02.10.2022, <https://www.classnk.or.jp/hp/pdf/activities/statutory/ism/flag/tuvalu/MC2010-1-12-2.pdf>.

Türkoğlu Üstün, K. (2021). Yeni bir dönemin başlangıcı: Avrupa yeşil mutabakatı ve Türk Çevre Hukuku ve politikalarına etkileri. *Memleket Siyaset Yönetim*, 16(36), 329-366.

UNCTAD. (2022). Review of maritime transport 2022. Erişim tarihi: 28.08.2022, https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2022_en.pdf.

UTİKAD. (2013). Deniz ticaretinin ekonomideki yeri. Erişim tarihi: 02.09.2022. <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/11279/deniz-ticaretinin-ekonomideki-yeri#:~:text=Bug%C3%BCn%20d%C3%BCnya%20ticaretinin%20yakla%C5%9F%C4%B1k%20y%C3%BCzde,ta%C5%9F%C4%B1mac%C4%B1l%C4%B1-%C4%9F%C4%B1na%20oranla%207%20kat%20ucuzdur>.

XChange. (2020, February 7). What the EU Green Deal has in store for the Shipping Industry?. Erişim tarihi: 06.10.2022, <https://www.container-xchange.com/blog/eu-green-deal/>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Changes in the Geopolitics of Central Asia in the Post-Cold War Era

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Orta Asya'da Jeopolitik Değişimler

Mehmet Seyfettin EROL

Prof. Dr.,
Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
mehmet.erol@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8358-7326

Şafak OĞUZ

Doç. Dr.,
Kapadokya Üniversitesi, İktisadi,
İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü.
safak.oguz@kapadokya.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6758-175X

Cilt / Issue: 10(1) 75-91

Geliş Tarihi: 22.02.2022

Kabul Tarihi: 19.10.2022

Atf: Erol, M. S. and Oğuz, Ş. (2023).
Changes in the geopolitics of central
Asia in the Post-Cold War Era. *Tesam*
Akademi Dergisi, 10(1), 75-91. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1077211>

Abstract

Eurasia has been regarded as the most important region that must be controlled by any power that aims to dominate the world, according to the geostrategists who shaped Eurasian policies for their countries. The UK and Germany have developed their policies for the region based on the views of their geostrategists before the Cold War. The US focused on containing Soviet Union shaping its policy based on the principles of these theories during the Cold War. In the early post-Cold war era, the US intensified its engagement with Central Asian states mainly with economic motivation. September 11 attacks provided an opportunity for the US to increase its influence as well as bolstering military deployment in the Central Asia. Russia led by Putin, especially after the consolidation of its power, however, has changed the balance of power in the region, especially in former Soviet Union territories, and did not lose the control of "Hearthland". This paper analyses changes in the geopolitics of Central Asia in the post-Cold War era and, argues that theories such as "Hearthland" still keep their importance in Eurasia politics.

Keywords: Eurasia, Heartland, Rimland, Central Asia, 9/11 Attacks.

Öz

Kendi devletlerinin politikalarını şekillendiren jeostratejistlere göre, dünyaya hâkim olunması için Avrasya, kontrol edilmesi gereken en önemli bölge olarak tanımlanmıştır. Soğuk Savaş öncesi dönemde Birleşik Krallık ve Almanya, bölgeye yönelik politikalarını kendi vatandaşı olan jeostratejistlerin görüşleri doğrultusunda geliştirmişlerdir. Soğuk Savaş döneminde ABD, bölgeye yönelik politikasını bu prensipler ışığında belirleyerek Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikası gütmüştür. Soğuk

Savaş sonrası dönemin ilk bölümünde ise daha çok ekonomik faktörleri göz önüne alarak Orta Asya devletleri ile ilişkilerini artırmıştır. 11 Eylül saldırıları ABD'ye bölgede etkisini artırma ve Orta Asya devletlerine askeri üsler kurarak askeri varlığını artırma imkanı vermiştir. Ancak Putin liderliğindeki Rusya, Putin'in siyasi gücünü pekiştirmesinden sonra bölgede özellikle de eski Sovyetler Birliği topraklarındaki güç dengesini değiştirmiş ve Kalpgah'ın kontrolünü kaybetmemiştir. Bu çalışma Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya jeopolitiğindeki değişimleri incelemekte ve Kalpgah gibi teorilerin hala Avrasya politikasında önemini koruduğunu öne sürmektedir.

Anahtar kelimeler: Avrasya, Kalpgah, Kenar Kuşak, Orta Asya, 11 Eylül Saldırıları.

Introduction

Eurasia has formed the main area for power struggles in world history since ancient times. As Brzezinski (1997), pointed out, "Ever since the continents started interacting politically, some five hundred years ago, Eurasia has been the center of world power." (p.xiii) The importance of Eurasia encouraged the theorists among the world powers to study Eurasian geopolitics, proposing that their countries seize and control the region and thus bolster their hegemony.

The policy of containment, which shaped US policy during the Cold War to encircle the Soviet Union, was mainly based on geopolitical theories devised by US scholars or officials such as Spykman and Kennan. The containment policy aimed mainly to contain the Soviet Union to prevent it from dominating and expanding its influence in Eurasia.

The dissolution of the Soviet Union changed the balance of power in Eurasia, and the US declared its hegemony in the world while clarifying its priorities in Eurasia. Post-Cold War Central Asia, consisting of newly independent states with the legacy of the Soviet Union and unprepared for democracy, was regarded politically and militarily as a low priority for the US at the beginning of the new world order. The Caspian region, with recent discoveries of huge gas and oil reserves, and transportation routes to carry energy resources to the West, became strategically important for the US while the rest of Central Asia ranked as secondary in importance. (Kanapionova, 2020: p.60)

The September 11 attacks changed the security perception of the West

and Afghanistan became an area of the war on terrorism. For the first time the US directly engaged militarily in Central Asia, stationing US troops on military bases in the states that openly supported US efforts against terrorism. Russia's tacit support also enabled the US to physically influence in the region for the first time in what had been regarded as an integral part of the Soviet Union.

With the recovery of its power, Russia changed its attitude after the US expanded its engagement in the region, and with support from China urged the US to leave Central Asia, declaring its objection to the US hegemony and monopoly. The Russian officials regarded in particular the Color Revolutions in the region as a new form of warfare, and hardened Russia's stance against the US, while Russia intensified its efforts in the region through regional organizations. The US finally left all military bases in the region and Russia declared Central Asian states to be their sphere of influence. The location of the competition has recently centered around Ukraine and Georgia.

Geopolitical Theories and Central Asia in the 20th Century

Eurasia became a focus of interest for Western geopolitics theorists especially in the 20th century. Halford Mackinder's Heartland Theory, introduced in 1904, shaped the Eurasian politics of the world's hegemonic power, Britain, for the region and vis a vis Russia until the end of WWII. Mackinder (1904, p. 436) defined Russia and Central Asia as "heartland" and argued that whichever state controls this pivot area with its vast and inaccessible resources will dominate the world. He pioneered the theory of land power at the beginning of the 20th century.

However, in his next publication in 1919, he revised his theory by invoking the term "heartland" instead of pivot area, in his famous dictum "Who rules East Europe commands the Heartland: Who rules the Heartland commands the World-Island: Who rules the World-Island commands the World." (Mackinder, 1919, p. 150) In Mackinder's theory the Heartland consisted mainly of Central Asia plus vast Russian territories. Mackinder developed the theory for the imperial vision of the British Empire, but as the balance of power changed after WWII and the US canceled the Monroe Doctrine, the US replaced the British Empire in the struggle for world hegemony.

Karl Ernst Haushofer, a distinguished geopolitical theorist in Nazi Germany, played an important role in Nazi politics before WWII. He held that Germany could become a world power by reaching an accommodation

with the Soviet Union, then launching into overseas expansion at the expense of the great imperialist powers, Britain and France. (Blouet, 2005, p. 3) Haushofer was greatly influenced by Mackinder's Heartland theory and his views has mainly shaped the "Lebensraum" policy of Germany.

The American geostrategist Nicholas John Spykman (1944, p. 43) introduced his Rimland theory during WW2, building on Mackinder's Heartland views, and arguing that the key region is Rimland (called inner/marginal crescent in Mackinder's theory), changing the dictum of Mackinder to "Who controls the Rimland rules Eurasia; who rules Eurasia controls the destinies of the world." Spykman argued that the powers of the Rimland have historically been the most dominant, and they always sought to expand their influence towards the Heartland and the Outer Crescent. He advised the US not to allow any other powerful state to dominate the Rimland, regarding the Soviet Union as the biggest threat against US interests in Eurasia and highlighted that containment and prevention of Soviet expansion in Eurasia will be the key to hegemony in the region, if cooperation with the Soviet Union became impossible after the war.

Spykman shaped the basis of US containment policy, which aimed to prevent the Soviet and communist expansion in Eurasia, which became the main American policy after World War II. Spykman did not develop the policy of containment, but his book that further developed the theory of "Heartland" prepared the US policymakers and its population for the idea of containment policy. (Blouet, 2005, p. 5)

Outlined by George Kennan in his famous paper "Long Telegram" and his article "The Sources of Soviet Conduct", the containment theory recommended the US to adopt a policy of long term and gradual containment of Russian expansionism (Kennan, 1947, p. 575) He advised the US government to apply the containment policy until the Soviets withdrew their support of Stalinist policies. The ultimate objective of Kennan's strategy was to provide required tools for the states that might be target of Soviet expansionist politics. (Gaddis, 2005, p. 56) Kennan especially expected Central Asian states to challenge and defy Stalinist policies of repercussion, deportation, and mass murder.

In contrast to Kennan's soft power recommendations, such as economic assistance or psychological warfare, Deputy Secretary of Defense Paul Nitze advocated military measures to counter Soviet influence (US Department of State). He advised dismantling the military defense spending ceiling and urged the Truman administration to focus on

military methods. As described by Adams (2006, p. 22), “Nitze militarized the containment policy of Kennan.” Thus, containment became official US policy with endorsement of the National Security Council (NSC-68, written by a group under Nitze’s lead) by the Truman administration in 1948, with Spykman’s and Kennan’s views forming the backbone of the containment policy.

The “New Look Strategy” approved by the Eisenhower administration changed the hard power-oriented containment strategy of NSC-68, with the US focusing on non-military measures to neutralize Soviet influence in the region. Eisenhower and his Secretary of State J. Foster Dulles emphasized more the deterrent power of alliances to contain Soviet Union and China with regional allies. (Gaddis, 2005, p. 153) However, Russia launched defiant steps against the new policy, with the Korean War forming the first military confrontation between West and East in the region because of the containment policy.

The US intensified its efforts to contain the Soviet Union through diplomatic efforts. The Baghdad Pact was replaced with the Central Treaty Organization (CENTO), then the Southeast Asia Treaty Organization (SEATO) and US bilateral security pacts with Asian countries such as Korea and Taiwan emerged as new tools of the American containment policy to limit and hinder Soviet expansionism. This new policy and the area of American focus was largely consistent with Spykman’s Rimland theory. However, none of these organizations and pacts were sufficient to stop Russia from intervening in the Middle East or eastern Asia. (Holmila, 2020, p. 960)

The invasion of Afghanistan by the Soviet Union in 1979 resulted in the revision of the US containment policy. On one hand, the US supported the mujahedeen in Afghanistan covertly, pressuring the Soviet Union to fail and leave the country. On the other hand, the US expanded its containment policy to include the Persian Gulf, as highlighted by Carter Doctrine, that “an attempt by any outside force to gain control of the Persian Gulf region will be regarded as an assault on the vital interests of the US, and such an assault will be repelled by any means necessary, including military force.” (Carter) Then Central Command (CENTCOM), established based on the Carter Doctrine, emerged as one of the key military tools to contain Soviet Union. (Hartman, 2002, p. 474)

Already controlling the pivot area of Mackinder’s theory, the Soviet Union aimed regularly to expand its area of influence towards the “inner crescent” of Spykman’s theory, primarily to reach warm water ports.

China was regarded as the third player in the region, with close relations to the Soviet Union, however, the US succeeded to control most of the Eurasian shores. (Brzezinski, 1997, p. 6)

In sum, during the Cold War, the superpowers struggled to control Eurasia, the region which, according to geopolitical theories, states that aim to be world powers must control. While the US and Soviet Union shaped the global policy in the region, regional powers, ideologically divided in each camp, played secondary roles in the course and results of this contest. The US focused mainly on the area surrounding Central Asian countries, regarding that region as an integral part of the Soviet Union. As Erhan (2003) pointed out, the main American reason for overlooking Central Asia was that it was the hardest region to take away from Soviet control. (p. 3)

Post-Cold War Politics in Central Asia

The collapse of the Soviet Union resulted in a vacuum of power in the heartland region, along with fear of chaos and insecurity for the future. With the dissolution of the Soviet Union and emergence of new states in Central Asia that had been under Soviet control for more than 80 years, the US focused on hegemonic policies in prioritized regions that it defines as areas of interest. As Mearshimer (2001: p.46) pointed out, the main target of the US has been to control the west while not permitting other powers to influence Europe or Northeast Asia which also continued after the Cold War. The US regarded Russia, Europe, and Asia along with the Middle East as prioritized areas for post-Cold War US politics.

The international community focused on the First Gulf War and Bosnian War right after the Cold War. The intervention by the international coalition and NATO, under the leadership of the US, in Iraq and Bosnia, despite objection by Russia, bolstered the idea of US hegemony but increased resentment among Russian elites and increased anti-Western feeling among the Russian population. Domestic uncertainties in Russia, especially political and economic weakness, and the Russian endeavor to be seen as part of Western civilization prevented Russia from strongly opposing US politics in the region, instead encouraging Russian politicians to cooperate with Western countries for regional security.

For Brzezinski, the future of Azerbaijan and Central Asian states was also crucial for the future of Russia (Brzezinski, 1997, p. 47) Aware of the strategic value, Russia promoted the “near abroad” policy which regarded former Soviet regions as the periphery of Russia and declared

that any attack against its “near abroad” will trigger a harsh reaction from Russia, including nuclear retaliation. The “near abroad” policy became a turning point for Russian-Central Asia relations, and the latter preferred to be part of the Russian back yard instead of integrating with the west. (Lepingwell, 2008)

Two conflicting school of thoughts for Central Asia politics emerged in the US at the beginning of the post-Cold War era. The first group supported the idea of focusing on Russia and urging Russia to become part of Western society; this is the “Russia first” policy. Engagement of Russia in Western organizations and economic incentives in return for political concessions were envisaged as encouraging Russia to westernize. On the other hand, some political theorists promoted the idea that the US could fill the vacuum emerged by the dissolution of the Soviet Union by increasing US influence in Central Asia. (Patnaik, 2016, p. 44) They advised the US government to pursue policies to directly influence and control the southern part of Mackinder’s pivot area.

Secretary of State Nelson S. Talbott outlined America’s new Central Asian policy in his address in 1997, stating that the main job of the US should be conflict resolution in the region that has 200 billion barrels oil. (Talbott, 1997) Rumer(2016, p. 3) argue that Talbott’s message was clear: the US with sole economic interest for the Central Asia, which regarded it as secondary important, aimed to prevent other powers to dominate in the region rather than having political influence in the region.

This approach was reflected in the US National Security Report in 1999, stating that “*the US is focusing particular attention on investment in Caspian energy resources and their export from the Caucasus region to world markets, thereby expanding and diversifying world energy supplies and promoting prosperity in the region.*” (A National Security Strategy) Azerbaijan with rich energy resources and Georgia as the main supply route were regarded as of key importance.

The Silk Road Strategy Act of 1999, which amended America’s Foreign Assistance Act (1961) to support the independence of states in Caucasia and Central Asia economically and politically and particular interest on the acceleration Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) pipeline project, highlighted the economic and geopolitical importance of Central Asia rather than the political and security perspective of the US. This strategy toward Central Asia continued until the September 11 attacks.

The September 11 Attacks and US Policy in Central Asia

The 9/11 attacks against the US changed not only the post Cold War perception of security, but also resulted in the restructuring of geopolitics. Having focused on its hegemonic policies since the end of the Cold War, the US focused on security policies, especially after September 11 attacks under the slogan “the war on terror”.. Central Asia, previously of low priority to the US since the end of the Cold War, became a major player for the US. The attacks and subsequent US war on terrorism has changed the politics in the region.

First of all, the interest of international community for Central Asia has changed in favor of the region. The geographical location of the region, especially its neighborhood with Russia and South Asia, and the possibility of global and regional crisis, including rise of terrorism, in case of failure of former Soviet Union states attracted western interest for the region. (Rumer, 2002, p. 2)

The policy shift was reflected in the speeches of American officials right after the attacks. B. Lynn Pascoe, Deputy Assistant Secretary for European and Eurasian Affairs, stressed the importance of Central Asian countries for the US after the September 11 attacks, which clearly highlighted the US needed assistance from the regional states such as providing military base for the success of Operation Enduring Freedom. He also stated that some states in Central Asia could become the heaven for terror organizations, and it was critical to American national interests to have closer relations with regional states. (Pascoe 2002)

The war against terrorism started first in Afghanistan, but US intensified its diplomatic efforts with Central Asian states, including economic and military relations. To facilitate the military operation in Afghanistan, the US opened for the first time military bases in these states, marking a new area in the history military existence. The establishment of a Subcommittee on Central Asia and the Caucasus and doubling of US aid to the Central Asian states in 2003 compared to 2001 underlined US' interest into the region. (Clark-Sestak, p. 3)

Russia's stance has been decisive for the US-Central Asia cooperation against terrorism. Russia implicitly supported US military existence in Central Asia. (Aris 2001) Vladimir Putin openly declared that Russia will support the US in the fight against terrorism, highlighting that Russia will open its airspace for humanitarian aid planes if action against terrorist will be carried out, and that Central Asian states also accepted

that. (President Vladimir Putin's address) Russian tacit support at the beginning of the campaign against terrorism allowed the US to militarily engage in Central Asia at a previously unimagined level. As Secretary of State Colin Powell stated, "America will have a continuing interest and presence in Central Asia of a kind that we could not have dreamed of before." (Secretary of State Colin Powell's Statement)

The Bush administration urged Central Asian states to open bases for US troops and sign military cooperation with the US in return for economic incentives, called "positive engagement". (Pascoe 2002) The US signed agreements with Uzbekistan in October 2001 (Termiz and Karshi-Khanabad bases) and Kyrgyzstan in December 2001 (Manas and Kant) for air bases for US troops used primarily to station soldiers and refuel jets and cargo planes, while Tajikistan in November 2001 (Kulyab and Kurgan-Tyube) agreed only to use for refueling. Additionally, the US gained the right for overflight of these countries. Each base in Uzbekistan and Kyrgyzstan hosted more than 1000 troops. (Schmitt and Dao, 2002) In March 2002, Uzbekistan and the US signed the Declaration on Strategic Partnership and Cooperation Framework that envisaged cooperation in the political, economic, security, humanitarian and legal fields.

Other Central Asian states who have been regarded as politically close to Russia also declared support for the US. Kazakhstan, Russia's staunch ally, stated in September 2001 that they were ready "to support an action against terrorism with all the means at its disposal" and to provide bases for the US. (Radio Free Europe, 2001) But the Kazakh government only allowed for landing for refuel or in emergency cases while politically neutral Turkmenistan allowed use of its airspace and landing for refuel only for humanitarian operations. (Clark-Sestak, 2003, p. 4)

In addition to the military engagement, the US increased its activities in the region with new methods such as changing pro-Russian governments through mass street protests, later called Color Revolutions. The Color Revolutions began in Georgia in January 2003, the Rose Revolution that brought pro-Western Saakashvili into the Georgian presidency. The Colored Revolutions in Ukraine (2004) and in Kyrgyzstan (2005) also were major revolutions that attempted to overthrow pro-Russian governments in these countries. Color Revolutions are regarded a continue of containment of Russia by the US, (Mittchell, 2012, p. 92) such as Spykman and Kennan had advised during the Cold War.

The second generation of Color Revolutions, between 2005-2009 states in Central Asian such as Kazakhstan, Azerbaijan, and Uzbekistan, along

with Russia and Belarus, were less successful than the first-generation revolutions. Many were effectively thwarted before they occurred, and others were sweepingly suppressed, with a minimal use of force. (Korosteleva, 2013, p. 38) Krastev and Leonard (2014) described the Color Revolutions, especially in Georgia and Ukraine, as Putin's September 11.

One of the most important reasons for failure of these revolutions was the alarm in Russia after the success of the Colored Revolutions in these three states. As Mitchell (2012, p. 40) pointed out, with Putin's ascension to power Russia began to reclaim its position as the hegemonic state in Central Asia and Caucasia, and had this process started a few years earlier, the Color Revolutions in these countries would have been less likely. After 2004, Russia has toughened its foreign policy against the US and its neighbor to undermine US hegemonic efforts in Central Asia, Caucasia and in eastern Europe.

Russia's policy shift and its stiff stance against West was reflected in the tone used in National Strategies written in this period, and in speeches of Russian leaders, especially Putin. His 2007 speech at the Munich Security Conference, at which he criticized the US for having monopolistic policies and accused the US of overstepping its national borders economically, politically, culturally, and educationally, clearly stated Russia's objections to US policies.

As Sleivyte (2010, p. 35) pointed out, Putin's quest for multi-polarity epitomizes a desire for elevating Russia as a force to be reckoned with in practically all matters in world affairs - not necessarily as a moderator playing a balancing role in international disputes but rather as a great power asserting its own international interests in all global issues. His speech and tone were regarded as signal of reversion to Cold War policies and was harshly criticized by Western countries. Jaap de Hoop Scheffer, former Secretary-General of NATO, described President Putin's speech as "disappointing and not helpful". (Watson, 2007)

The Color Revolutions changed Russia's previous stance of supporting the US war on terror and especially US engagement in Central Asia. The Shanghai Cooperation Organization (SCO), established in 2001, has proven one of the main tools for Russia to counter US engagement in the region, especially with support of regional power China. Russia and China used all opportunities to resort to their veto capability in the UN against US hegemonic policies in the region. (Kocamaz, 2019, p. 128)

During the 2005 Astana summit the SCO urged the US to leave military

bases in Central Asia and stated that “considering the completion of the active military stage of antiterrorist operation in Afghanistan, the member states of the SCO consider it necessary that respective members of the antiterrorist coalition set a final timeline for their temporary use of the above-mentioned objects of infrastructure and stay of their military contingents on the territories of the SCO member states.” (Declaration of Heads of Member States, 2005) During the SCO summit in Bishkek in 2007, Putin defied US hegemony and stated that like other countries of the SCO, his state supports to strengthen a multi polar international order which provides security for all states in the world.

At the end of July, Uzbekistan gave the US 180 days’ notice to evacuate Karshi-Khanabad air base (Wright and Tyson, 2005), one of two remaining US military bases in Central Asian states, and the US left the base in November 2005. Russia’s pressure against Kyrgyzstan urged the Kyrgyz government to evict the US from Manas air base in 2009. Russia’s offer of \$2 billion of emergency aid and scrapping of Kyrgyzstan’s debt in return of controlling of a torpedo facility that equips Russian navy played a crucial role in the decision of the Kyrgyz president. (Gorst, 2009) Although the US accepted paying \$60 million dollars annually in 2009, the Kyrgyz Parliament voted in 2013 for closure of the base and urged the US to vacate by July 2014. The US finally vacated the base in June 2014 and handed it over to the Kyrgyz government. Thus, the last US military base in Central Asia was closed, heralding Russian domination in the region. (Dzyubenko, 2014)

On the other hand, Russia and Kyrgyzstan signed an agreement in 2012 that extended the lease of the Russian Kant military bases that was opened in 2003 for 15 years. Additionally, Russia has bases for the use of Russian Armed Forces in Kazakhstan and Tajikistan. Russia increased its influence in the area with help of its leadership in SCO and Collective Security Treaty Organization.. As Rumer (2016, p.9) pointed out, Central Asia underwent fundamental geopolitics shift that resulted in changing relations with global actors of international policy and, that moved geopolitical orientation of Central Asia toward Russia departing from the west, calling it a shift from “Eurasia” to “Aseuria”.

September 11 attacks provided opportunity to militarily engage in Central Asia through military bases and deployment of US troops in the region. However, Russia’s new position especially after the Color Revolutions, with support of China, forced the US to leave Central Asia. The US policies were not coherent with Brzezinski’s dictum that

America is too distant to be dominant in Central Asia but too powerful not to be engaged. (Brzezinski, 1997, p. 148)

As it turned out, despite occasional moments of high drama such as the US invasion of Afghanistan and the so-called “Tulip revolution” in Kyrgyzstan, the trajectory of Central Asia in the 21st century has not been radically different from the late 20th century as many observers had predicted. (Roy, 2007, p. IX) The US tried to dominate the pivot area after the September 11 attack and was forced by Russia and China to return to the containment policy without dominating Central Asia. Geopolitics theories call for the balance of power in Eurasia and especially in Central Asia, but the Heartland/Pivot Area became predominantly a Russian sphere of influence once again, after the temporary US engagement.

The US containment policy however has been continuing with special focus on Ukraine and Georgia rather than Central Asia, in addition to contain China in Asia Pacific intensified with “Pivot to China” policy. Russia however, prevented further enlargement of NATO with military actions in Georgia in 2008, and with occupation and annexation of Crimea in 2014. Enlargement of SCO, with membership of India, Pakistan and Iran, on the other hand, diminished the influence of the US to the great extent. Thus, Russian policies and US mistakes has re-shaped the borders of containment policy urging the US geostrategist to restudy existing strategies.

Conclusion

US' hegemonic and monopolist policies in Central Asia after the September 11 attacks have changed the policies of Russia as well as the balance of power in the region. Russia, which was alarmed by the expansion of the US towards its border, especially with the Color Revolutions, defined its red lines in the region by declaring former Soviet states as its “sphere of influence”. With China's support through the SCO, Russia urged states in Central Asian to cancel cooperation with the US and request the US to leave Central Asia. Having for the first time crossed the borders of Spykman and Kennan's containment policy with military bases after the September 11 attacks, the US had to retreat from its military bases in the region. Thus, Central Asia was again declared Russia sphere of influence, and the Cold War containment policy borders were restored.

The present situation, with high Russian influence in Central Asia and the western domination around this area proves the accuracy and validity of Spykman and Kennan's containment policy. Having declared the

shift of its pivot area to the Pacific and ignoring its classic containment of Russia in the region, the US is expected to focus again on Asia Pacific to prevent Russian domination of the region. However, that seems not easy in present political conjecture, and Russia, having thwarted Western attempts to integrate Georgia and Ukraine into the Western system through the Color Revolutions, is enhancing its influence in the region via the policies of the SCO, CSTO or the Eurasian Economic Union.

After the enlargement of SCO, with membership of India, Pakistan and finally Iran, Russia extended its area of influence further than Central Asia in cooperation and in competition with China. Although it was an initiative and decision of the US, the withdrawal of NATO and US soldiers from Afghanistan ended the military existence of the US military. Deployment of CSTO soldiers in Kazakhstan heralded the way of Russian influence in former Soviet Union states. Georgian membership into the NATO has not been a topic of discussion anymore. Russia, along with Turkey, played a crucial role for the triumph of Azerbaijan in Nagorno-Karabagh. It looks that Russia has changed the superiority in the chess game in Central and in wider region, and US' containment policy based on Mackinder, Spykman and Kennan's advises could not be realized. The new geopolitics and realities on the ground may provide a crucial opportunity for Turkey in Central Asian politics as a game changer rather than being a passive player of Rimland.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

References

Adams, Valerie L. (2006). *Eisenhower's fine group of fellows: Crafting a national security policy to uphold the great equation*. Oxford: Lexington Books.

Aris, B. (2001, September 20). Moscow still divided over supporting role. *The Telegraph*.

Blouet, Brian W. (2005). Halford mackinder and the pivotal heartland. Brian W. Blouet (Eds.) *Global Geostrategy: Mackinder and the West*. London and New York: Frank Cass.

Brzezinski, Z. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. New York: Basic Books.

Carter, J. (1980, January 23). The state of the union address delivered before a joint session of the congress. Retrieved from <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=33079>.

Clark-Sestak, Susan L. (2003, September). U.S. bases in Central Asia, institute for defense analyses. Retrieved from <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a419977.pdf>.

Declaration of Heads of Member States of SCO. (2005, July 05). China Daily, (Unofficial translation by the SCO Secretariat). Retrieved from http://www.chinadaily.com.cn/china/2006-06/12/content_6020345.htm.

Dzyubenko, O. (2014, June 3). U.S. vacates base in Central Asia as Russia's clout rises. *REUTERS*.

Erhan, Ç. (2003). ABD'nin Orta Asya politikası ve 11 Eylül sonrası yeni açılımları. *STRADİGMA*, 9, Retrieved from <https://istihbaratsahasi.files.wordpress.com/2013/10/abdnin-orta-asya-politikasi-ve-11-eyll-sonrasi-yeni-ailimleri.pdf>.

Gaddis, J. L. (2005). *Strategies of containment: A critical appraisal of American National Security Policy during the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.

Gorst, I. (2009, February 05). Kyrgyzstan proposes closure of US airbase as Moscow pledges \$2bn in aid. *Financial Times*.

Hartman, A. (2002). The red template: US policy in Soviet-occupied Afghanistan. *Third World Quarterly*, 23(3), 467–489.

Holmila A. (2020). Re-thinking Nicholas J. Spykman: From historical

sociology to balance of power. *The International History Review*, 42(5), 951-966.

Kanapiyanova, Z. (July 2020). The US and Russian policy toward Central Asia in the framework of the geopolitical theory, *Eurasian Research Journal*, 2(2), 55-68.

Kazakhstan's President Offers U.S. Use of Airfields. (2001, September 25). Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) Newswire.

Korosteleva, E. (2013). Questioning democracy promotion: Belarus' response to color revolutions. Evgeny Finkel and Yitzhak M. Brudny (Eds.), *Coloured Revolutions and Authoritarian Reactions*. London and New York: Routledge.

Krastev I. and Leonard, M. (2014). The new European disorder. European council of foreign relations. Retrieved from http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR117_TheNewEuropeanDisorder_ESSAY.pdf.

Lepingwell John, W.R. (1994). The Russian military and security policy in the near abroad. *Survival*, 36(3), 70-92.

Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 23(4), 421-437.

Mackinder, H. J. (1919). *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. London: Constable and Company Ltd.

Mearsheimer, J. J. (2001). The future of the American pacifier. *Foreign Affairs*, 80(5), 46-61.

Mitchell, L. A. (2012). *Color revolutions*. Philadelphia: Philadelphia University Press.

Pascoe, B. L. (2002). The U.S. role in Central Asia, testimony before the senate foreign relations committee, subcommittee on Central Asia and the South Caucasus. Washington, DC. Retrieved from <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/2002/11535.htm>.

Patnaik, A. (2016). *Central Asia: Geopolitics, security and stability*. London: Routledge.

President Vladimir Putin's address to the Russian Nation. (2001, September 24). Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662830108407518>.

Roy, O. (2007). *The new Central Asia: Geopolitics and the birth of nations*. New York: New York University Press.

Rumer, E. R. S., and Stronski, P. (2016). U.S. Policy toward Central Asia 3.0. *Carnegie Endowment for International Peace*. Retrieved from http://carnegieendowment.org/files/CP_259_Central_Asia_Final.pdf.

Rumer, E. (2002). Flashman's revenge: Central Asia after september 11. *Strategic Forum*, 195.

Scmitt, E. and Dao, J. (2002, January, 9) A Nation challenged: Military planning; US is building up its military bases in Afghan region. *The New York Times*.

Secretary of State Colin L. Powell. (2002, February 06). *Statement for the Record*. House International Relations Committee.

Schorzman, D. (2014, June 3). Staging base for Afghan war handed over to Kyrgyzstan. *The New York Times*.

Šleivyte, J. (2010). *Russia's European agenda and the Baltic states*. London and New York: Routledge.

Spykman, N. J. (1944). *The geography of the peace*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Talbott, S. (1997). *A farewell to flashman: American policy in the caucasus and Central Asia*. Address at the John Hopkins School of Advanced International Studies.

US Department of State Office of the Historian, *Kennan and Containment 1947*.retrieved from <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan>.

Ünalldılar Kocamaz, S. (2019). The rise of new powers in world politics: Russia, China and the Shanghai Cooperation Organization. *Uluslararası İlişkiler*, 16(61), 127-141.

Wastell, D. (2002, February 17). Wary Chinese welcome Bush as US enters their back yard. *The Telegraph*.

Watson, R. (2007, February 10). Putin's speech: Back to cold war? *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6350847.stm>.

White House. (1999). A National security strategy for a new century. Retrieved from <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/media/pdf/nssr-1299.pdf>.

Wright, R. and Tyson, A. S. (2005, July 30). U.S. evicted from air base in Uzbekistan. *The Washington Post*.

X (George Kennan). (1947). The sources of Soviet conduct. *Foreign Affairs*, 25(4), 566–582.

Zagorski, A. V. (2015). Traditional security interests in the caucasus and Central Asia: Perceptions and realities. in Rajan Menon, Yuri E. Fedorov and Ghia Nodia (Eds.) *Russia, the Caucasus and Central Asia: The 21st Century Security Environment*. Oxon: Routledge.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Yerel Yönetimler ve Siyasal Katılım: İstanbul Beyaz Masa Örneği

Local Governments and Political Participation: The Case of the Istanbul Beyaz Masa

Merve AYGÜN

Doktora Öğrencisi,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
aygunmerve54@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4752-2925

Mustafa KÖMÜRCÜOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
mustafa.komurcuoglu@medeniyet.
edu.tr
ORCID: 0000-0002-6558-8226

Cilt / Issue: 10(1) 93-125

Geliş Tarihi: 18.05.2022

Kabul Tarihi: 23.12.2022

Atıf: Aygün, M. ve Kömürçüoğlu,
M. (2023). Yerel yönetimler ve
siyasal katılım: İstanbul Beyaz Masa
örneği. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1),
93-125. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1098267>

Öz

Yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde yer alan bireyler, katılım mekanizmaları sayesinde demokratik yöntemleri tecrübe etmektedir. Bunun için yerel düzeyde Beyaz Masa, kent konseyi, muhtar toplantıları gibi farklı katılım türleri ile vatandaşlar kamu otoritesine görüşlerini bildirmekte, karar alma süreçlerine aktif katılabilmektedir. Bu çalışmada Beyaz Masaya gelen vatandaşların talep, öneri, şikâyet gibi başvurularla belediye yönetiminde ortak olup olmadığına yönelik araştırma yapılması hedeflenmektedir. Beyaz Masanın tercih edilmesinin nedeni, vatandaşların Beyaz Masaya yapmış oldukları başvurularla karar alma ve uygulama süreçlerine katılmasıdır. Bu hedef çerçevesinde 'Beyaz Masa aracılığıyla İstanbul'da vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeyi nedir?' sorusuna cevap aranmaktadır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk olarak siyasal katılım kavramı ele alınmıştır. İkinci bölümde yerel yönetimlerde katılım ilişkisi ele alınırken üçüncü bölümde Beyaz Masa uygulaması ile bireylerin belediyenin kararlarına etkileri katılım ilişkisinden incelenmiştir. Dördüncü bölüm ise araştırma kısmını oluşturmaktadır. Çalışmada araştırma metodu olarak mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı Beyaz Masa personeliyle birebir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin hazırlamış olduğu halk katılımı spektrumu katılım modeline göre analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Beyaz Masa ile vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeylerinin geliştirilebilir/artırılabilir aşamada olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Yerel Yönetimler, Siyasal Katılım, Katılımcı Demokrasi, Beyaz Masa, Katılım Merdiveni.

Abstract

Individuals, who involve in the decision-making processes of local governments, experience democratic methods through citizen participation. Citizens can express their opinions to the public authority and participate actively in decision-making processes with different participation mechanisms such as Beyaz Masa (The White Desk), citizens' assembly, and mukhtar meetings at the local level. In this study, it is aimed to search whether the citizens applying to Beyaz Masa are partners in the governance of the city through applications such as requests, suggestions and complaints. The Beyaz Masa was chosen as the case of our study, because it is the first step for the involvement of citizens in decision-making and implementation processes through their applications. In accordance with this purpose, the study seeks to answer the question "What is the level of citizen participation in decision-making mechanisms through the Beyaz Masa in Istanbul?" The study consists of four parts. In the first part, the concept of political participation is discussed. In the second part, the relationship between local governments and political participation is analyzed. In the third part, through the Beyaz Masa application the effects of individuals on the decisions of the municipality are examined in terms of participation. In the fourth part, findings of the case study are revealed. In this study, face-to-face interviews were conducted with the Beyaz Masa personnel of the Istanbul Metropolitan Municipality using the interview technique, which is one of the qualitative research methods. The data obtained from the interviews were analyzed according to the public participation spectrum, which is used as the participation level model in many studies, prepared by the International Public Participation Association. It has been observed that the level of participation of citizens in decision-making mechanisms through the Beyaz Masa is at the stage of developable/ improvable, covering the stages of informing, consulting and inclusion.

Keywords: Local Governments, Political Participation, Participatory Democracy, Beyaz Masa, Ladder of Citizen Participation.

Extended Abstract

Urban democracy, which emerged in the Greco-Roman civilization, is accepted as the first example of political culture in the modern sense. The individual's right to local direct democracy first appears in city-states. Therefore, the city's bond with democracy is deeply rooted. Within the scope of the relation between democracy and the city, it is accepted that citizen participation in public administration at the local level is easier than at the central level. Individuals, who involve in the decision-making processes of local governments, experience democratic methods through citizen participation. Citizens can express their opinions to the public authority and participate actively in decision-making processes with different participation mechanisms such as Beyaz Masa (The White Desk),

citizens' assembly, and mukhtar meetings at the local level. However, in this context the most important thing is the level of influence of the opinions and suggestions of the citizens on the decisions. In this study, it is aimed to search whether the citizens applying to Beyaz Masa are partners in the governance of the city through applications such as requests, suggestions and complaints. The Beyaz Masa was chosen as the case of our study, because it is the first step for the involvement of citizens in decision-making and implementation processes through their applications. In accordance with this purpose, the study seeks to answer the question "What is the level of citizen participation in decision-making mechanisms through the Beyaz Masa in Istanbul?"

The study consists of four parts. In the first part, the concept of political participation is discussed. In the second part, the relationship between local governments and political participation is analyzed. Here, considering the historical origins of democracy, the connection between urban democracy and political culture in the modern sense is tried to be determined. In the third part, through the Beyaz Masa application the effects of individuals on the decisions of the municipality are examined in terms of participation. In the fourth part, findings of the case study are revealed.

In the literature study, it is understood that the representative democracy has evolved into a participatory understanding since the second half of the 20th century. Participation mechanisms focus on the level of participation of the individual in decision, implementation and supervision processes through participation tools such as the Beyaz Masa, citizens' assembly, public meetings at the central and local level. However, although it is aimed involvement of the individuals in decision-making with various types of participation, factors such as social, cultural and technological infrastructure affect the intensity of participation. For this reason, political scientists have divided the participation of individuals in the political system to certain levels. There are studies to determine the level of participation conducted by scientists such as Verba and Nie, Robert Dahl, Sherry Arnstein and organizations such as the UN, OECD, World Bank, International Public Participation Association. In this study, it was aimed to determine the level of participation of individuals in decision-making processes by using the participation scale prepared by the International Public Participation Association. In the literature, a political participation analysis is generally made over the existence of participation mechanisms at the local level. However, this study tries to fill the gap in the field by determining the level of participation behavior

of individuals through participation mechanisms.

In this study, face-to-face interviews were conducted with the Beyaz Masa personnel of the Istanbul Metropolitan Municipality using the interview technique, which is one of the qualitative research methods. The data obtained from the interviews were analyzed according to the public participation spectrum, which is used as the participation level model in many studies, prepared by the International Public Participation Association. In this model, scale of participation consisting of information, consultation, inclusion, cooperation and decision-making was organized according to the practitioner and interviews were limited to the Beyaz Masa personnel due to the fact that the pandemic affected the whole world at the time of the study and, the principle of privacy of personal data.

Owing to the Beyaz Masa, individuals can solve urban problems that affect their daily lives. At this point, citizens can easily reach Istanbul Metropolitan Municipality and communicate about the application and procedure through the Beyaz Masa. In this context, the question of the study is "What is the level of participation of citizens in decision-making mechanisms through the Beyaz Masa in Istanbul?" The universe of the research is the staff of the Beyaz Masa. The sample group to be interviewed was determined using the snowball sampling technique due to the pandemic. Interview technique was used as a qualitative research method in the study. In this context, twenty-two semi-structured questions were prepared and one-to-one interviews were conducted with the participants. After the interviews with fourteen interviewees were recorded, they were deciphered and transcribed one by one. Then, the data has been processed in a systematic way and analyzed according to the model prepared by the International Public Participation Association which consists of informing, consultation, inclusion, cooperation and authorization steps.

As a result of the study, it has been determined that the Beyaz Masa is successful in the informing phase according to the spectrum of public participation, because it informs the individual and the general public, and shares information when requested. Secondly, it has been determined that the Beyaz Masa is effective in the consultation phase according to the spectrum of public participation, because citizens are consulted through satisfaction surveys and positive and negative aspects of services are asked. In the inclusion stage, which is the third stage in the spectrum of public participation, it is essential that the requests, suggestions and

complaints from the participants are reflected in the decisions. In this context, the Beyaz Masa requests new regulations or policies by recording the expectations, demands and concerns of the citizens about a subject and conveying them to the directorates and subsidiaries through the relevant unit. Therefore, it is understood that the Beyaz Masa is successful in the inclusion phase. However, it should be noted that taking the requests of stakeholders such as NGOs, professional chambers, private sector or research centers as well as individuals and reflecting them to the decisions will make the inclusion stage even more effective. Finally, it is determined in line with the statements of the interviewees that the Beyaz Masa is not effective in the authorization phase, that follows up the level of cooperation, which is the fourth stage in the spectrum of public participation. In the authorization phase, which is the last stage in the spectrum of public participation and completes the level of participation, the decision-making power is left to the citizens and the decision is implemented. It should be noted that the Beyaz Masa has no authority in this matter.

Considering the increasing level of citizen participation from the informing to the authorization according to public participation spectrum, which is prepared by the International Public Participation Association, it has been observed that the level of participation of citizens in decision-making mechanisms through the Beyaz Masa is at the stage of developable/improvable, covering the stages of informing, consulting and inclusion.

Giriş

Devlet, toplum ve birey arasındaki ilişkiler yönetim biçimlerinin oluşmasında etkili olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde bu unsurların etkileşimlerine göre monarşi, aristokrasi, demokrasi gibi yapılar meydana gelmiştir. Bu bağlamda siyaset bilimi alanında 'kimin yöneteceği' sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır. 20. Yüzyılda ise demokrasi ön plana çıkmıştır. Ancak demokrasinin tam olarak ne ifade ettiğine, gerçek manada halkın yönetimdeki etkisinin ne olduğuna yönelik tartışmalar da devam etmiştir.

Klasik demokrasi anlayışında halk doğrudan yönetimde yer almaktadır, fakat modern demokraside bu süreç temsilciler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Halk seçim dönemlerinde oylarla yöneticilerini, temsilcilerini belirleyebilmektedir. Ancak demokrasinin bu biçimde uygulanmasına yani halkın sadece seçimlerle kendini ifade etmesine zaman içerisinde eleştiriler getirilmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demokratik süreçlere halkın katılımı vurgulanmıştır. Bunun sonucunda katılımcı demokrasi anlayışı gelişmiştir.

Katılımcı demokrasiyle, yönetici ve yönetilen arasındaki ilişki yeniden düzenlenmiştir. Buna göre yönetimdeki aktörlerin yapmış oldukları faaliyetlerin takip edilmesi kolaylaşmıştır. Ayrıca halk, yöneticilerinden bilgi talep etme, hesap sorabilme imkânlarıyla seçim dönemlerinin haricinde de kendi fikirlerini ve tepkilerini yönetime ifade edebilme hakkı elde etmiştir. Dolayısıyla birey farklı siyasal davranışlarla karar alma ve uygulama süreçlerine katılmıştır. Bunun sonucunda da katılımın farklı düzeylerde ve davranışlarda gerçekleştiği görülmüştür. Buna göre katılım hem merkezi hem de yerel düzeyde karar, uygulama ve denetleme süreçlerini kapsamaktadır.

Kamu yönetimi anlayışında 1980'li yıllardan sonra meydana gelen paradigma değişimiyle birlikte internet, küreselleşme ve teknolojik yenilikler yeni kamu yönetimi, yönetim gibi kavramları ortaya çıkarmıştır. Kamu yönetimi disiplininde yaşanan bu kavramsal ve kuramsal dönüşüm, demokrasiye ve katılımcılığa vurgu yapmaktadır. Bu kavramların ve teorilerin pratik yapma alanları vatandaşa en yakın birim olan yerel yönetimlerdir (Doğan, 2016, s. 82).

Demokrasiyle yakından ilişkili olan yerel yönetimlerde vatandaş katılımının yoğunluğu ve düzeyi artarken siyasal katılımı da vatandaşlar demokratik yöntemleri tecrübe etmektedir. Bunun için Beyaz Masa, halk günleri, kent konseyi, muhtar toplantıları gibi farklı katılım türleri ile vatandaşlar kamu idaresine görüşlerini ifade etmekte, karar alma

süreçlerine aktif katılabilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, vatandaşların görüş ve önerilerinin alınan kararlardaki etki düzeyidir. Bu çalışmada Beyaz Masa'ya gelen vatandaşların talep, öneri, şikâyet gibi başvurularla belediyenin yönetiminde ortak olup olmadığına yönelik araştırma yapılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmada vatandaşların herhangi bir talep, istek veya önerileriyle karar alma ve uygulama süreçlerine katılımında ilk basamak olması dolayısıyla Beyaz Masa seçilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, *Beyaz Masa aracılığıyla 'İstanbul'da vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeyi nedir?'* sorusuna cevap aranmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan mülakat tekniği kullanılmıştır. 22 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış mülakat soru formu hazırlanarak 14 Beyaz Masa personeliyle birebir görüşme yapılmıştır. Mülakattan elde edilen veriler Uluslararası Halk Katılımı Derneği tarafından hazırlanan halk katılımı spektrumu katılım modeline göre analiz edilmiştir. Bu katılım spektrumunda yer alan basamakların uygulayıcıya göre oluşturulması, çalışmanın yapıldığı dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi ve kişisel verilerin gizliliği ilkesi nedeniyle mülakatlar vatandaş yerine Beyaz Masa personeliyle yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk olarak siyasal katılım kavramı ve bunun doğrudan ve dolaylı demokrasilerdeki yeri incelenmektedir. İkinci bölümde yerel yönetimlerde katılım boyutu ele alınmaktadır. Katılımın yerel yönetimlerde nasıl geliştiği, neleri etkilediği ve hangi düzeylerde gerçekleştiği incelenmektedir. Üçüncü bölümde yerel katılım türlerinden biri olan Beyaz Masa, katılım bağlamında değerlendirilmektedir. Sonraki bölüm ise çalışmanın araştırma ve bulgular kısmını oluşturmaktadır.

Siyasal Katılım

Demokrasi, Antik Yunancada halk anlamına gelen 'demos' ile 'güç' ve 'yönetmek' anlamına gelen 'kratos' kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Atina demokrasisi, tüm vatandaşların devlet yönetimine doğrudan ve sürekli katılımını ifade etmektedir. Bu demokrasi biçimi bazen "katılımcı demokrasi" diye de isimlendirilen doğrudan demokrasinin bir biçimi olarak görülmektedir (Heywood, 2017, ss. 272-73).

Modern yönetim biçimleri, Atina'daki doğrudan demokrasi biçiminden farklıdır. Modern yönetim biçimlerinde idare, halk adına karar alan siyasetçilerdedir. Halk ile yöneticiler arasında bir mesafe oluşmaktadır. Bu nedenle dolaylı demokrasi şeklini almaktadır. Her ne kadar temsili

demokraside bir sınırlama olsa da halkın oy vermesi ve seçimlerle yönetimden hesap sormasıyla demokrasinin bir çeşidi halini almaktadır. Antik Yunan'da olduğu gibi doğrudan demokrasinin günümüz koşullarında gerçekleştirilmesi tartışılmaktadır. Doğrudan demokrasiye yönelik en önemli eleştiri, vatandaşların kendi adlarına yönetime katılmak için yeterli donanımına sahip olmamasıdır. Ayrıca her şeyi halka danışarak yapmak, karar verme sürecini ve kamu hizmet sunumunu felç etme tehlikesini taşımaktadır. Bu nedenle özellikle 1960'lardan itibaren katılıma yönelik artan bir ilgi mevcuttur (Heywood, 2017, ss. 277-78).

Doğrudan demokrasi ve dolaylı demokrasi arasında fark oldukça belirgindir. Doğrudan demokraside halk katılımı, iktidarın doğrudan ve sürekli olarak kullanılmasıyla sağlanmaktadır. Dolaylı demokraside ise iktidar sınırlıdır ve denetim mekanizmaları mevcuttur. Bu bağlamda iktidarı kullanmanın, temsilciye devredilmesinde daha güvenli olduğu akla gelmektedir. Fakat tarih, doğrudan katılıma dayanan polislerdeki demokrasinin kırılğan olduğunu göstermektedir (Sartori, 1996, ss. 303-304). Bu dönemin tanıklarından olan Aristoteles, demokrasiyi politeianın bozuk bir türü ve yoksulların yönetimi olarak görmektedir. O, özgür ancak mülk sahibi olmayan kişilerin iktidarı elinde bulundurmasını demokrasi, az sayıdaki zengin ve soyluların yönetimini ise oligarşi olarak tanımlamaktadır (Aristoteles, 2010, s. 128). Antik dönemin demokrasisi, zengin ve yoksul arasındaki sınıf mücadelesinden etkilenmektedir. Doğrudan demokraside ya hep ya hiç siyaseti benimsemektedir. Dolaylı demokrasi ise farklı siyasi görüşlerin bir araya gelmesi için imkânlar oluşturmaktadır. Ayrıca doğrudan demokraside zengin ve yoksul arasında bir dengesizlik mevcutken, dolaylı demokraside bu durumun olasılığı daha zayıftır. Bununla birlikte günümüzde ulusların büyüklükleri göz önüne alındığında dolaylı demokrasinin uygulanabilir olduğu kabul edilmektedir. Sosyal manada demokrasi, küçük toplumsal ağ ve katılımcı grupların canlılığına dayanmaktadır (Sartori, 1996, s. 306).

Modern demokrasi anlayışında bireysel katılım önemli bir koşuldur ve desteklenmektedir. Ancak bu katılım zorunlu değildir. Bireyler kamu ve özel yaşama katılımda özgürdür. Liberal görüşe göre bu alanların sınırları yasalarla belirlenmektedir. Cumhuriyetçi görüş ise güçlü bir devlet için yüksek düzeyde vatandaş katılımını savunmaktadır (Crick, 2002, s. 132). Bununla birlikte liberal görüşte siyasal süreci belirleyen kolektivitinin çatışmasıdır. Yurttaşlar, seçimlerde tercihlerini göstermektedir. Bu tercihler bir piyasadaki aktörün tercihleriyle paraleldir. Cumhuriyetçi görüşte ise siyasal görüş ve iradeyi piyasa tercihleri değil diyalog belirlemektedir. Buna karşın müzakereci yorum, demokratik irade oluşumunu, iletişimsel ön

kabul ve adil pazarlık süreçlerini sağlayan usullere dayandırmaktadır (Habermas, 1999, ss. 40-41).

Demokrasinin ne olduğuna yönelik tartışmalarda katılım önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Katılım sürecinin oluşturulması için eşit oy hakkı, etkin katılım, bilgi edinme, gündemin kontrolü ve yetişkinlerin katılımı gibi kriterler belirlenmektedir. Bu kriterlerle siyasal eşitlik sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu kriterler, demokratik devlet yönetimlerinde uygulanabilmektedir. Fakat Dahl'a göre bunlara tamamen uyan yönetimler bulunmamaktadır. Ona göre bu standartlarla demokratik bir yönetimin başarıları ölçülmektedir (Dahl, 2010, ss. 48-52).

Demokrasilerin canlılığı, siyaset alanının genişlemesine bağlıdır. Bu durum da siyasal katılımı gerçekleştirir. Günümüzde temsili demokrasi olarak ifade edilen, iktidarın halk tarafından seçilmiş aktörlere devredilmesidir. Ancak bundan sonraki süreçte aktörlerin yapmış oldukları faaliyetlerin takip edilerek halk tarafından hesap sorulması, tepkilerini ve düşüncelerini dile getirmesi siyasal katılım ve demokrasi açısından önemlidir (Aktan, 2017, s. 5). Aynı zamanda siyasi yönetimler katılımcılar ve kamuoyu tarafından dizginlenmektedir (Crick, 2002, s. 139).

Siyasal katılım, toplumdaki bireylerin siyasal yapı ve kişilerle oluşturdukları ilişki ve etkileşimdir (Yolçu, 2017, s. 45). Dar anlamda siyasal katılım bireyin seçime katılma gibi tekil davranışlarını ifade ederken geniş anlamda ise vatandaşların yönetimi elinde bulunduran ya da siyasal anlamda iktidarda olan kesime baskı yapmaları, doğrudan veya dolaylı olarak siyasal süreçte yer alıp çeşitli etkiler oluşturmaları şeklinde ifade edilmektedir. Bu manaları itibariyle siyasal katılım bir davranış, eylem veya çalışma olarak somutlaşmaktadır (Aydın, 2019, s. 2123). Katılım davranışlarının, yasal-yasal olmayan, örgütlü-örgütsüz, sürekli-süreksiz (Önder, 2013, s. 314), olumlu-olumsuz gibi türleri bulunmaktadır. Buna göre bireyin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kamu otoritesine temas edebilmesi olumlu bir katılım biçimiyken zor kullanma ve şiddet eylemleri gibi meşru olmayan yollarla gerçekleştirilen katılım biçimleri olumsuz olarak kabul edilmektedir (Yolçu, 2017, s. 46).

Katılım, seçimlerde oy kullanmaktan kamu otoritesine görüş bildirmeye kadar bir dizi davranışı kapsamaktadır. Bu bağlamda katılım, merkezi ve yerel düzeyde karar, uygulama ve denetleme süreçlerinde yer almayı ifade etmektedir (Önder, 2013, s. 315). Yerel düzeyde gerçekleşen katılım, şehirdeki aktörlerin karar alma süreçlerine katılımını ifade etmektedir. Yerel katılım olarak tanımlanan bu süreçte vatandaşların, yalnızca

idarenin karar organlarını seçmesi beklenmez. Aynı zamanda toplumdaki tüm katmanların yönetime katılmasını savunmaktadır. Katılımın yerel düzeyde gerçekleşmesi için hesap verme sorumluluğu, çoğulculuk ilkesi, vatandaşa danışma gibi demokratik unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır (Aksu ve Kurtuluş, 2011, s. 117). Bununla birlikte yerel demokrasinin uygulanabilmesi için; yerel yönetim organlarının bağımsız ve karar alma yetkisinin olması, alınan bu kararları bağımsız uygulayabilmesi gerekmektedir. Ayrıca vatandaşların ve STK'ların kararlara müdahil olabilmesi ve etkilemesiyle yerel yönetimin idari ve mali alanda şeffaf olması yerel demokrasinin hayata geçirilmesinde etkilidir (Yaylı ve Pustu, 2008, s. 137).

Yerel Yönetimler ve Katılım İlişkisi

Katılım, sıklıkla değinildiği gibi yerel yönetimlerde vatandaşlara en yakın yönetim birimi olarak kolaylıkla uygulanabilmektedir. Yerelde katılımcılığın gelişmesine etki eden önemli bir etmen de 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'na katılan katılımcılara gönderilen Yerel Gündem 21'dir. Yerel Gündem 21'in ayırt edici özelliği katılımcılıktır ve temel hedefi yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmaları kurmaya öncülük etmesidir (Uslu ve Yılmaz, 2017, s. 115). Yerel yönetimler vatandaş katılımının sıklığını ve düzeyini artırmaya, siyasal katılım da vatandaşların demokratik yöntemleri tecrübe etmelerine imkân sağlamaktadır (Yaş ve Yaş, 2017, s. 76). Dolayısıyla yerel yönetimlerle siyasal katılım arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Liberal yaklaşım, yerel yönetimleri özgürlük, eşitlik, katılım, siyasi sorumluluk ve dayanışma ilkeleriyle temellendirmektedir. Yerel yönetimlerin karar ve yürütme organlarının seçmenler tarafından belirlenmesi yerel nitelikteki hizmetlerin demokrasiyle ilişkilendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda katılımcı mekanizmalar kilit öneme sahiptir (Çiftçi, 1996, s. 5).

Yerel yönetimlere yüklenen yeni anlamlar, politika oluşturma ve karar almak süreçlerini de etkilemektedir. Klasik yönetim anlayışında yönetme gücünü elinde bulunduran tek bir birim kendi inisiyatifleriyle yönetme faaliyeti yapmaktadır. Ancak ortaya çıkan yeni yaklaşımlarda çoklu ortamda aktörlerle etkileşim kurma anlayışı bulunmaktadır (Kesgin, 2013, s. 80). Bu yaklaşımlardan biri olan yönetişim, bütünselliğe vurgu yaparak karar alma ve politika belirleme sürecinde STK'lar, kamu ve özel sektörü içine alan etkileşimli bir sistem kurmayı hedeflemektedir (Doğan, 2016, s. 78).

Yerel düzeyde gerçekleşen katılımıla ilgili çalışmalar bulunmaktadır.

Örneğin Yolçu (2017), yapmış olduğu çalışmasında Kocaeli'nde yaşayan bireylerin siyasal toplumsallaşma araçlarına duydukları güven ve siyasal düzeylerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Elde ettiği sonuca göre katılımcıların siyasal ilgi düzeyi yüksek olmasına rağmen siyasi katılım düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır (Yolçu, 2017, s. 56). Checkoway, Allison ve Montoya (2005) ise çalışmalarında gençlerin belediyenin hazırladığı kamu politikalarına katılımlarını ele almaktadır. Belediyenin tüzüğünü inceleyen araştırmacılar, gençlerin komisyonlar aracılığıyla kamu politikasında artan bir etkisi olduğunu ifade etmektedir (Checkoway, Allison ve Montoya, 2005, s. 1159). Lebrument ve arkadaşları (2021), akıllı şehir projelerine vatandaş katılımında, siyasi etkinlik, aidiyet duygusu ve kamu yönetimi memnuniyetinin kilit öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır (Lebrument ve diğerleri, 2021, s. 1). Simonofski ve arkadaşları (2021) ise akıllı şehirlerde vatandaş katılımı için teknoloji tabanlı platformları vatandaş ve kamu idarecileri ekseninde değerlendirmektedir. Buna göre vatandaşlar için önemli olan bilgi erişimi ve kullanım kolaylığı iken kamu idarecileri için şehrin kimliği, kapsayıcılık ve ara yüz işlevi bu platformlar bağlamında önemlidir (Simonofski ve diğerleri, 2021, s. 1).

Şehir sakinleri farklı katılım türleriyle yerel yönetimle etkileşime geçerek karar ve uygulama süreçlerine doğrudan ve aktif olarak katılma şansını yakalamaktadır. Fakat her ne kadar Beyaz Masa, kent konseyi, muhtar toplantıları gibi farklı katılım türleriyle vatandaşların yönetimde yer alması hedeflense de sosyal, kültürel, teknolojik altyapı gibi unsurlar katılımın yoğunluğunu etkilemektedir. Bu nedenle pek çok bilim insanı bireylerin siyasal alana katılımlarını belli düzeylere ayırmıştır. Örneğin Verba ve Nie katılımı, politikaların oluşum ve uygulanma süreçlerini doğrudan etkileyecek siyasi aktörlerin seçimi ve onların yapacaklarını etkileme davranışı olarak tanımlamaktadır (Ünal, 2018, s. 264). Siyasal katılım düzeylerini ise altı ana başlık altında ele almaktadır. Birinci düzeyde siyasal sürece hiç katılmayanlar yer alır. Bu kişilerin siyasal alanla hiç bağlantısı yoktur, hatta oy kullanmazlar. İkinci düzeyde sadece oy kullananlar yer almaktadır. Üçüncü düzeydeki kişisel sınırlı katılımcılar ise hem oy verir hem de kendileriyle ilgili problemlerde katılım göstermektedirler. Dördüncüde topluluk düzeyinde katılımcılar yer almaktadır. Bazı toplumsal konulara ilgi duyar ve o meselelerin çözümü için örgütsel düzeyde siyasa sürecini etkilemektedirler. Beşinci düzeydeki kampanyacılar ise seçim süreçlerindeki kampanyalara aktif olarak katılmaktadırlar. Son düzeyde ise siyasi partilerde görev alanlar bulunmaktadır (Aydın, 2018, s. 158).

Robert Dahl ise siyasal katılımı, siyasal olmayanlar, siyasal olanlar, iktidarı isteyenler, iktidar olanlar olarak dörde ayırmaktadır (Aydın, 2018, s. 158). Bireyin siyasal katılımında hangi aşamada olduğunu belirlemek için öncelikle onun duygu, düşünce ve davranışının anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle Dahl, siyasal katılımın boyutlarını ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olarak dört temel üzerine inşa etmektedir. Ona göre bireyin harekete geçmesi için öncelikle mevcut duruma ilgi duyması gerekmektedir. Böylece bireyde oluşan siyasi ilgi, kendi iç deneyimleriyle önem sırasına konulmaktadır. Siyasi ilginin gelişmesi ve önem sırasının oluşmasından sonra siyasi olaylara ilişkin bilgi edinme süreci başlamaktadır. Bu aşamadan sonra ise birey siyasi eyleme geçmektedir (Canbaz, Eyidiker ve Poyraz, 2019, s. 2541).

Katılım düzeylerini tespit etmeye yönelik bir diğer önemli çalışma da Sherry Arnstein'a aittir. Arnstein, yapmış olduğu çalışmada üç bloktan oluşan sekiz basamaklı bir katılım merdiveni oluşturmuştur. İlk iki basamakta siyasal alana herhangi bir girdi sağlamayan vatandaşlar yer almaktadır. Bu bloktakiler pasif katılımcılardır. Arnstein'in tokenizm olarak ifade ettiği ikinci bloktaysa siyasal sistem yurttaşların birtakım katkılar sunmasına imkân sağlamakla birlikte verilen bu katkıların kararlara yansıtılıp yansıtılmayacağı noktasında bir garanti bulunmamaktadır. Üçüncü bloktaysa demokratik katılım söz konusudur (Bayrakçı, Kahraman ve Dinçer, 2018, s. 2233). Merdivenin ilk basamağında gerçek bir yurttaş katılımı yoktur. Bu basamaktaki katılım, iktidar sahipleri tarafından halkla ilişkiler aracına dönüşmektedir. İkinci basamakta ise maskelenmiş bir katılım söz konusudur. İlk basamaklarda katılımcılar, yetkililer tarafından eğitilmektedir. Üçüncü basamakta yetkililerden vatandaşlara tek yönlü olarak gerçekleşen bilgi akışı, meşru vatandaş katılımının örneklerinden biridir. Bilgilendirilmiş vatandaşların düşünceleri dördüncü basamakta anket ve toplantı gibi metotlarla alınmaktadır. Beşinci basamakta vatandaşlar aktif katılımcıdır, fakat düşük derecede bir etkiye sahiptir. Altıncı basamakta iktidar, vatandaşlar ve yetkililer arasındaki müzakereyle yeniden dağıtılmaktadır. Yedinci basamakta, müzakereler sonucunda vatandaşlar, belirli bir plan veya program hususunda etkin karar verme yetkisine sahiptir. Son basamakta ise vatandaşlara karar ve uygulamada yetki devri söz konusudur. Politika ve yönetsel açıdan sorumlu olan vatandaşdır (Arnstein, 1969, ss. 218-223).

Uluslararası STK'lar ve BM, OECD, Dünya Bankası gibi ulusüstü yapılar, toplumların siyasal katılımılarıyla ilgili düzeylerini tespit etmek ve katılımcı demokratik mekanizmaları geliştirmek için bazı temel ilkeler ortaya koymaktadır. Dünya genelinde toplum katılımını gerçekleştirmek

ve artırmak için kurulan Uluslararası Halk Katılımı Derneği de bu organizasyonlara bir örnektir. Derneğin hazırlamış olduğu spektrum, herhangi bir halk katılımı sürecinde katılım seviyesinin seçimine yardımcı olmak için düzenlenmektedir. Spektrum, pek çok ülkede halk katılım planlarında yer alabilecek şekilde oluşturulmaktadır ve uluslararası olarak kullanılmaktadır. Hazırlanan katılım spektrumunda özellikle katılım düzeyinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Bkz Tablo 1).

Tablo 1

Uluslararası Halk Katılımı Derneği Tarafından Hazırlanan Halk Katılım Spektrumu

Karar Üzerinde Artan Etki					
	Bilgilendirme	Danışma	Dâhil Etme	İş Birliği Yapma	Yetki Verme
<i>Halk Katılımı Amacı</i>	Sorun, çözüm ve alternatif konusunda halka objektif bilgi vermek	Analiz yapmak, alternatif geliştirmek veya kararlar hakkında geri bildirim almak	Toplumsal kaygı ve isteklerin anlaşılması için süreç boyunca halkla çalışmak	Tüm süreç boyunca halkla iş birliği yapmak	Nihai kararı halka bırakmak

Kaynak: (www.iap2.org, t.y.).

Uluslararası Halk Katılımı Derneği tarafından 2007 yılında geliştirilen Halk Katılımı Spektrumu, bilgilendirme, danışma, dâhil etme, iş birliği ve yetki verme olmak üzere beş düzeyden oluşmaktadır. Birinci düzey olan bilgilendirmede, herhangi bir problemin halk tarafından anlaşılmasına yardımcı olacak bilgiler verilmektedir. İkinci düzey olan danışmada katılımcılardan kararlar veya uygulamalar hakkında geribildirim alınmaktadır. Üçüncü düzeyde ise katılımcıların endişelerinin veya görüşlerinin yönetim tarafından dikkate alınarak kararlara yansıtılması için halkla çalışılması hedeflenmektedir. Dördüncü düzey olan iş birliği aşamasında yönetim ve halk arasındaki iletişimi kolaylaştırmakta ve birlikte iş yapabilme kabiliyeti gelişmektedir. Son düzey yetki vermedir. Bu düzeyde ise paydaşların kararları pratikte hayata geçirilmektedir (Matti, ve diğerleri, 2014, s. 3).

Beyaz Masa ve Katılım

Beyaz Masa halkla ilişkiler hizmeti vermektedir ve vatandaştan gelen talep, öneri, şikâyet gibi başvuruları değerlendirerek çözüm üretmektedir.

Başarılı bir yerel yönetim olmanın yolu vatandaş ile sağlıklı iletişimden geçmektedir. Ayrıca etkin ve verimli bir kamu hizmetinin verilmesinde görev alan Beyaz Masa uygulaması vatandaşla belediyeyi bir araya getirmektedir. Bu çerçevede vatandaş katılımı şehirle ilgili sorunların çözümünde etkili bir rol almakla birlikte yerel demokrasinin de gelişmesine imkân sağlamaktadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2018, ss. 61-62). Bununla birlikte katılımcı demokrasiyle alınan kararların meşruluğu da artmaktadır.

Beyaz Masa ilk defa 1994 yılında İstanbul'da uygulanmaya başlanmıştır. Halkla ilişkiler hizmeti veren Beyaz Masa vatandaştan gelen talep, öneri, şikâyet değerlendirerek çözüm üretmektedir. 7 gün 24 saat ulaşılabilen Beyaz Masa uygulaması farklı adlarla büyükşehir belediyeleri, il ve ilçe belediyelerinde faaliyet göstermektedir (Uyar ve Mercek, 2016, s. 151). Bu uygulamayla vatandaş sert, katı ve girift bürokrasiyle karşılaşmadan tek bir noktadan ilgili müdürlüklere ulaşabilmektedir. Kent sakinleriyle yönetim arasında aracı konumda olan Beyaz Masa birimi vatandaşta üst makamlara ulaşmasına gerek kalmadan sorunların çözülüp taleplerin karşılanacağı güvenini vermektedir. Böylelikle vatandaşın yerel yönetimin faaliyet ve çalışmalarında yer alması, şehirle ilgili problemlere ve şehrin kapasitesiyle ilgili konularda karar alma mekanizmalarına katılım isteğini de artacaktır (Güven ve Alan, 2019, s. 57).

Yerel yönetimlere katılım ülkemizde belediye kanununda vurgulanmaktadır. Buna göre 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13. maddesinde vatandaşların belediyenin kararlarına katılması, 15. maddede kamuoyu yoklamasının yapılması, 24. maddede ise STK, üniversite, meslek odaları gibi toplumsal aktörlerin ihtisas komisyonları aracılığıyla görüş bildirmesi, 41. maddede ise bu aktörlerle birlikte belediyenin stratejik planının hazırlanabileceği ifade edilmektedir (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005). Böylece vatandaşlar ihtisas komisyonu, kamuoyu yoklaması, kent konseyi gibi katılım mekanizmalarının yanı sıra sosyal medya, e-belediye gibi uygulamalarla görüşlerini kamu idaresine iletmektedir. Bu da vatandaşlara kararlarda etkili olma imkânı vermektedir. Vatandaşlar bu katılım mekanizmaları aracılığı ile karar alma süreçlerine az veya çok katılmaktadır. Bütün bunların sonucunda yerel ölçekte bireylerin katılım düzeyleri oluşmaktadır.

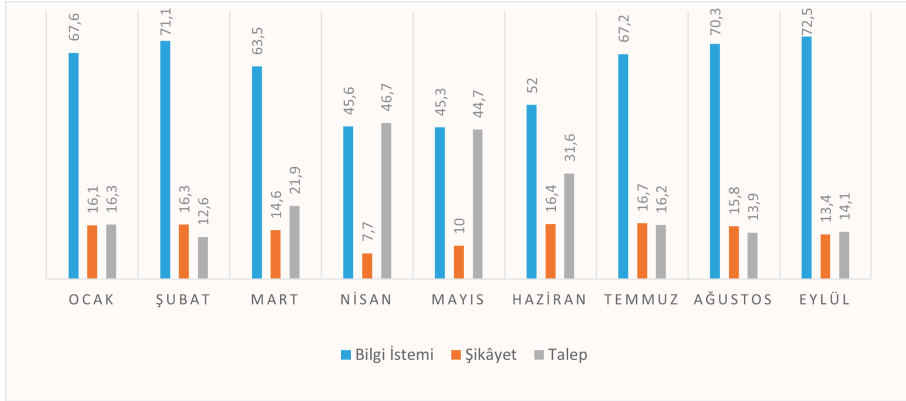
Teknolojinin gelişmesi ve kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla siyasal katılım klasik yapısından çevrimiçi ortama doğru yol almaktadır. Öncelikle siyasal katılımın genel yapısından bahsetmek gerekirse; siyasal katılım halkın hem politik eğilimlerini hem de buna bağlı tercihlerini gösteren

bir eylemdir. Bununla birlikte beklentilerini, endişelerini ve taleplerini siyasi kesime ilettikleri ve böylece siyasal sistem içinde aktifleştikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Siyasal katılım yalnızca oy verme, seçim yapmayla ilgili değildir. Daha ziyade, halkın politik, ekonomik ve tüm toplumsal meselelerde yönetime sesini duyurmaya ve politik süreçte aktif olmaya yönelik gerçekleştirdiği eylemlerdir (Akdağ ve Gezgin, 2018, s. 92). Demokrasinin gelişimi için ise yurttaşın; siyasal süreçlere aktif katılarak karar alma süreçlerini etkilemesi beklenmektedir (Meriç, 2013, s. 104).

Kentsel alanlar, nüfusun kalabalık olduğu bölgeler günlük sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı yerlerdir. Bundan dolayı problemlerin meydana gelmesi, o bölgede yaşayan bireylerin talep ve şikâyetlerinin olması doğal bir durumdur. Bu nedenle pek çok şehir yönetimi bu süreci katılımcı bir yöntemle yönetmek, sorunları gerçek, tam zamanlı olarak yerinde tespit etmek amacıyla çözüm masaları oluşturmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi de Beyaz Masa aracılığıyla hem yerli hem de yabancı turistlerin talep, öneri ve şikâyetlerini kayıt altına almaktadır.

Tablo 2

Ocak-Eylül 2020 Döneminde İstanbul Beyaz Masaya Gelen Başvuruların Türlerine Göre Dağılımı (%)

Kaynak: İstanbul İstatistik Ofisi

İstanbul İstatistik Ofisi'nin verilerine göre 2020 yılının Ocak-Eylül dönemine bakıldığında Beyaz Masaya gelen başvuruların çoğunluğunun bilgi istemine yönelik olduğu görülmektedir. Covid-19 pandemi nedeniyle alınan önlemler, kısıtlamalar ve yasaklardan dolayı talep başvurularının

arttığı anlaşılmaktadır (Bkz, Tablo 2).

Beyaz Masa'ya yapılan başvuruların türlerinin katılım düzleminde değerlendirilmesi mümkündür. Çünkü bilgilendirme hem yönetişimde hem de katılımda önemli bir unsurdur. Bilgilendirmeye kentsel aktörler arasında diyalog ve iş birliği zemini oluşturulabilmektedir. Bununla birlikte bilgilendirme karar verme süreçlerinin ve katılım düzeyinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Ayrıca bilgilendirme şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin tetikleyici bir unsuru olmasından dolayı genel olarak yönetişim ve siyasal katılım süreçlerindeki eylemleri de etkilemektedir. Bu bağlamda İstanbul'da Beyaz Masa'ya yapılan bilgilendirmeye yönelik başvuruların genellikle vatandaşların günlük yaşamlarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3

Eylül 2020 Tarihinde İstanbul Beyaz Masaya Gelen Bilgi İstemlerinin Alt Konulara Göre Dağılımı (%)

Başvuru Konusu	Başvuru Sayısı	Yüzde
Sosyal Yardım	77.322	%17,9
Otobüs Anlık Bilgi	66.458	%15,3
İstanbulkart Gıda	43.872	%10,1
Başvuru Bilgisi	25.759	%5,9
Nasıl Kart Alınır	23.943	%5,5
İstanbul Halk Süt	18.447	%4,3
Şoför Kartı	15.357	%3,5
Veteriner Hizmetleri	14.543	%3,4
Kart İşlemleri/Sorunları	11.046	%2,6
Güzergah Hakkında	8.960	%2,1

Kaynak: İstanbul İstatistik Ofisi

İstanbul'da Beyaz Masaya gelen bilgi istemi başvurusunun en yüksek olduğu Eylül ayında vatandaşların pandemi nedeniyle sosyal yardım, anlık otobüs bilgisi, İstanbulkart Gıda konularıyla ilgili bilgi talep ettiği görülmektedir (Bkz. Tablo 3). Bu durumu katılım düzeyi bağlamında incelemek gerekirse OECD'nin hazırlamış olduğu katılım düzeyinde ilk basamak olan bilgilendirme, politika oluşturmaya yönelik bilgilerin vatandaş veya yönetimin kendi isteği üzerine açıklaması olarak görülmektedir. Bu noktada İstanbulluların politika oluşturma veya

şekillendirme süreciyle ilgili bilgiden ziyade otobüs, kart, güzergâh gibi günlük kentsel yaşamlarıyla ilgili bilgi talep ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak Uluslararası Halk Katılımı Derneği Tarafından hazırlanan Halk Katılım Spektrumu'na göre sorunların çözümü veya alternatiflerin geliştirilmesi için bilgi istemine yönelik halka objektif bilgi vermek, bilgilendirme basamağı olarak görülmektedir.

Alan Araştırması: Yerel Yönetimler ve Siyasal Katılım - İstanbul Beyaz Masa Örneği

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

İlk olarak 1994 yılında İstanbul'da uygulanmaya başlayan Beyaz Masa ile kent sakinleri, günlük hayatlarına etki eden şehirle ilgili problemleri çözüme kavuşturmaktadır. Bu bağlamda Beyaz Masanın sahip olduğu teknolojik altyapının da katkısıyla vatandaşlar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne rahatlıkla ulaşabilmekte, uygulama ve süreç hakkında iletişim kurabilmektedir. Bu çerçevede çalışmanın sorusu, "İstanbul'da Beyaz Masa aracılığıyla vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeyi nedir?" sorusudur. Bu çalışmanın amacı ise vatandaşların Beyaz Masaya yaptıkları başvurularının karar alma mekanizmalarına katılım düzeyini incelemektir.

Araştırmanın evrenini Beyaz Masa çalışanları oluşturmaktadır. Mülakat yapılacak örneklem grubu kartopu örneklem yöntemi ile oluşturulmuştur. Pandemi koşulları sebebiyle bu yöntem tercih edilmiştir. Yapılan bu çalışmada mülakat soruları, vatandaşın Beyaz Masaya yaptığı başvuruların alınmasında karar aşamasına kadar geçen süreçteki faaliyetlere göre oluşturulmuştur. Bu kapsamda hedef kitlenin seçim nedeni; İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Beyaz Masa uygulamasına gelen vatandaşın talep, öneri, şikâyet gibi başvuru sürecinde yer almasıdır. Bu bağlamda başvurunun alınmasından sonuçlanana kadar geçen sürecin belli bir kısmında da olsa yer alan, bu süreci bilen ve takım lideri olarak adlandırılan 14 personelle yüz yüze görüşme yapılmıştır. Bu personellerin kimlikleri gizli tutularak Görüşmeci 1, Görüşmeci 2 şeklinde adlandırılmıştır.

İstanbul'da vatandaşların Beyaz Masa aracılığıyla belediyenin karar alma mekanizmalarına katılım düzeylerini ölçmeye yönelik bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olarak mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda yirmi iki tane yarı yapılandırılmış mülakat sorusu hazırlanmış ve katılımcılarla birebir mülakat gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada yapılan bire bir görüşme için İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Halkla İlişkiler Müdürlüğü ile iletişime geçilmiş ve görüşme için randevu alınmıştır. Yapılan bu görüşmede araştırma hakkında Halkla İlişkiler Müdürü'si'ne bilgi verilerek görüşmelerin yapılması için izin alınmıştır. Mülakatlar her bir görüşmecinin onay vermesiyle kişisel cep telefonunun ses kayıt özelliği kullanılarak kayıt altına alınmıştır.

On dört görüşmeciyle yapılan mülakatlar kayıt altına alındıktan sonra yazıya dökülerek tek tek deşifre edilmiştir. Buradan elde edilen veriler deşifre edildikten sonra belli bir sistematikte yeniden ele alınmıştır.

Uluslararası Halk Katılım Derneğinin hazırlamış olduğu halk katılımı spektrumuna göre vatandaşların İstanbul Büyükşehir Belediyesinin karar alma mekanizmalarına katılım düzeyi analiz edilmiştir. Bu katılım modeli, katılımcı bir modeldir. Bununla birlikte yönetimin paydaşlara sunduğu taahhütler de modelde yer almaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler, bu modeldeki bilgilendirme, danışma, dâhil etme, iş birliği yapma, yetkilendirme basamaklarına göre analiz edilmiştir. Bunun sonucunda İstanbul'da vatandaşın Beyaz Masa aracılığıyla karar alma mekanizmalarına katılımları bu modele göre tespit edilmiştir.

Bulgular

Bilgilendirmeye Yönelik Bulgular: Uluslararası Halk Katılımı Derneğine göre bilgilendirme aşamasında problemler, çözümler ve yeni alternatiflerin geliştirilmesi için halka objektif bilgi vermek amaçlanmaktadır. Bu aşamada genellikle tek yönlü bir ilişki söz konusudur. Yani katılımcılar yönetimden bilgi talep edebilir ya da yönetim bilgi verebilir. Bu noktada görüşmecilere, bilgilendirme çalışmalarının olup olmadığına, kendiliğinden veya istek doğrultusunda bilgi/veri paylaşmalarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Ayrıca bilgilendirme için en fazla hangi iletişim yönteminin kullanıldığına ve alınan başvuruların sonuçlanana kadar geçen sürecin vatandaş tarafından açık ve anlaşılır bir şekilde bilinmesine yönelik sorular hazırlanmıştır.

Görüşmeci 1: "Vatandaş hemen hemen bütün iletişim kanallarından, bütün dijital ortamlardan, çağrı yoluyla bizden bilgi alabiliyor. İstanbul'la ilgili hemen hemen bütün konularda, bizim görev ve sorumluluğumuzda olmasa dahi biz vatandaş için araştırıp ona bilgi verebiliyoruz."

Vatandaşların Beyaz Masadan bilgi alabilmelerine yönelik soruya verilen cevaplar Görüşmeci 1'in de ifade ettiği gibi olumlu olmuştur. Bilgi edinme hakkının yasayla güvence altına alınmış olması açık, hesap verebilir bir yönetim anlayışını güçlendirmektedir. Bu bağlamda görüşmecilerin

ifadelerinde hem Beyaz Masa hem de İstanbul Büyükşehir Belediyesi, vatandaşların bilgi edinme hakkına sahip olduğu görülmektedir.

Kamu otoritesinin elindeki bilgilere ulaşma hakkı olarak ifade edilen bilgi edinme hakkı içerisinde temel hak ve özgürlükleri barındırmakta ve yurttaşlar için yönetime katılma araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Kamu yönetiminin sahip olduğu bilgilerin bilgi edinme hakkıyla paylaşılması, zaten toplumun da öğrenmesi gereken bilgilerin kamu ile paylaşılması sağlanmaktadır. Ayrıca bireylerin devlet yönetimine katılımı amaçlanmaktadır. Bu şekilde idarenin tek taraflı işlem yapma yetkisi karşısında savunma hakları yönünden zayıf konumda olan başvuru sahibi, bilgi edinme hakkı sayesinde yönetim karşısında güçlenecektir (Aras ve Altınok, 2009: 107).

Bilgilendirme sırasında kullanılan iletişim kanalları ve bu kanalların çeşitliliği iletişimin kalitesini arttırmaktadır. Ayrıca vatandaş ve belediye arasında hızlı bir şekilde bağlantının kurulmasına imkân sağlamaktadır.

Görüşmecı 4: "Telefonla gelen çağrımız çok daha fazla. Sosyal medya birimimiz de var zaten. Sosyal medyada Twitter, Bip, Facebook, Watsapp birçok alanda hizmet veriyorlar."

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hizmet sunumlarında kullanılması idareyle toplum arasındaki ilişkiyi etkilemiştir. İş birliklerinin gelişimine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda yönetişimin teknolojiyle desteklenmesiyle e-yönetişim olarak ortaya çıkan bu kavram, kamusal değer üretimini arttırmaktadır. Vatandaşların ve toplumsal aktörlerin karar alma ve politik süreçlere katılımlarında iletişim teknolojilerinin kullanılması hesap verebilirliği ve şeffaflığı da arttırmaktadır.

Vatandaşın katılım sürecinden kopmaması, yine süreç boyunca Beyaz Masa ve vatandaş arasındaki temasın devam etmesi için başvuru sonuçlanıncaya kadar geçen sürede yapılan veya yapılması muhtemel faaliyetlerin vatandaşlara bildirilmesi oldukça önemlidir. Çünkü faaliyetleri takip eden başvuru sahibi süreçte aktif olarak rol alabilme imkânına kavuşacaktır.

Görüşmecı 7: "Detaylı bilgilendirme yapılıyor. Örnek veriyorum vatandaşımız çağrı merkezimizi aradı. Kendisi adına bir başvuru oluşturduk. Oluşturduğunuz bu başvuruyu numarası vatandaşa SMS olarak gidiyor. Sonra SMS olarak gittikten sonra vatandaşımız başvuru numarasını bizim başvuru sonucunu sorgulama alanımız var, mobil uygulamamız da var, internet tarayıcımız üzerinden de sorgulayabiliyor. Başvuru içeriği hangi kelimelerle yazılmış, başvuru ne

aşamasında bunu görüntüleyebiliyor''

Başvuruda bulunan vatandaşlara bu şekilde süreç hakkında geribildirim vermek, evrakın hangi aşamasında olduğunu vatandaşa bildirmek açık bir yönetim anlayışının bir göstergesidir. Aynı zamanda bu detaylı bilgi paylaşımı talep, öneri ve şikâyet bildiren vatandaşın sürece bağlı kalmasını, hizmetler hakkında tekrar yorum veya bir fikirde bulunmasına imkân sağlayarak katılımını artırmaktadır.

Bu çalışmada veri analizinde kullanılan ölçülere göre incelendiğinde görülmektedir ki bilgilendirme faaliyetinin Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin hazırlamış olduğu katılım spektrumundaki bilgilendirme aşamasıyla paralellik taşımaktadır. Spektruma göre katılımın amacı, sorun, çözüm ve alternatif konusunda vatandaşa objektif bilgi vermektir. Görüşmecilerle yapılan mülakatta bu amaç doğrultusunda bulgulara rastlanmıştır.

Danışma Aşamasına Yönelik Bulgular: Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin hazırladığı katılım spektrumuna göre bilgilendirme aşamasından sonra ikinci aşama olan danışma aşaması, katılımcıların taleplerinin ve beklentilerinin analiz edilmesi için onlardan geribildirim almayı amaçlamaktadır. Avrupa Konseyinin hazırlamış olduğu Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi'nde danışma süreci, belirli bir politika veya konuyla alakalı olarak birey ve STK'ların görüşlerinin toplaması şeklinde tanımlanmıştır. Bu süreçte toplantılar, açık oturumlar, odak grup toplantıları, anketler ve BİT'ler gibi çeşitli araçlarla gerçekleştirilebilir. Kamu otoritesi, bu sürecin sonucunda ve alınan kararlar nedenleriyle birlikte kamuoyuna ilan ederek geri bildirim sağlamaktadır. Bu kapsamda Beyaz Masanın danışma aşamasını tespit etmek amacıyla görüşmecilere birtakım sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeci 5: *“Vatandaşlarımızla mesela dönem dönem anket çalışmaları yapılıyor. Vatandaşın memnuniyetini ölçmek için talebini, yani vatandaşı değerlendirmek adına anket çalışmalarımız oluyor.”*

Danışma aşamasında öneriler, şikâyetler ve anketler belirleyici unsurlardır. Görüşmeci 5'in beyanından da anlaşılacağı üzere Beyaz Masa, memnuniyet anketleriyle, şikâyet ve önerileri almaya yönelik çalışmalarıyla danışma aşamasında faaliyette bulunmaktadır. Görüşmecilere Beyaz Masanın yapmış olduğu çalışmalarda vatandaşa hangi konularda danışıldığına yönelik soru yöneltilmiştir. Bu soruya cevaben görüşmecilerin çoğu vatandaşa danıştıklarını beyan etmişlerdir. Ayrıca sunulan hizmetin daha iyi, verimli ve etkin olması için vatandaşın geribildirim aldıklarını

belirtmişlerdir. Bununla birlikte düzenli aralıklarla memnuniyet anketi yaparak vatandaşların kamu hizmetlerine yönelik olumlu veya olumsuz yaklaşımlarını tespit ettiklerini, yine gelen talep ve önerilerden vatandaşın bu konudaki düşüncelerini analiz ettiklerini söylemişlerdir.

Danışma sürecinde kamu otoritesinin vatandaşlardan hizmet kalitesini artıracak veri veya bilgi alımı geribildirim bir başka boyutudur. Herhangi bir anket çalışmasını beklemeyen vatandaşların idarenin yapmış olduğu faaliyetlerle alakalı görüş ve önerilerini sunması danışma düzeyinde önemlidir.

Görüşmeci 7: *“Tabi ki biz her zaman şikâyet almıyoruz öneri de alıyoruz. Bu önerileri bire bir müdürlüğe başvuru olarak iletiyoruz.”*

Görüşmecilerin bazıları çağrı sonunda görüşmeye yönelik memnuniyet anketi yaptıklarını, bazıları vatandaşa bir önerilerinin olup olmadığını sorduklarını, diğerleri de kendilerine gelen talep, şikâyet, ihbar gibi başvuruların zaten daha iyi hizmet sunmalarına olanak sağlayacak bir öneri olduğunu ifade etmiştir. Bu çerçevede Beyaz Masanın vatandaşın gelen önerileri ilgili birimlere ileterek analiz edildiği görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Beyaz Masanın danışma düzeyini derinlemesine incelemek için başvuru sürecinin de ele alınması gerekmektedir. Süreç içerisinde yapılan işlemler, personelin tutum ve davranışı ile kararın vatandaş tarafından memnuniyetle karşılanıp karşılanmadığı danışma faaliyetinin hayata geçirilmesinde etkilidir.

Görüşmeci 4: *“‘Bilgi ver’ bölümümüz var. Arkadaşlarımız çalışıyor orada. Her dosyanın sonucuyla ilgili arayıp geribildirim yapıyorlar. ‘Dosyanız bu şekilde sonuçlanmış. Olumlu – olumsuz görüşlerinizi alabiliriz’ diye bir anket yapıyoruz.”*

Görüşmeciler vatandaşın gelen karar veya sürece yönelik cevapların tekrar değerlendirildiğini ifade etmişlerdir. Buna göre Beyaz Masanın, sorunların çözümü ve kararlar hakkında vatandaşlardan geribildirim aldığı ve bu bildirimlerin de tekrar değerlendirildiği açıklanmıştır. Vatandaşın alınan bu bildirimler eğer yeni bir şikâyet, talep ve öneriyse tekrar kayıt yapıldığı dile getirilmiştir.

Danışma aşaması, vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılmaları için itici bir güçtür. Beyaz Masa aracılığıyla bu gücün gerçekleştiği görüşmecilerin beyanları doğrultusunda anlaşılmaktadır. Bu çerçevede görüşmeciler memnuniyet anketi yaptıklarını, vatandaşlara farklı

bir önerilerinin olup olmadığını sorduklarını, ayrıca mobil araçlar, iletişim noktalarıyla da yüz yüze görüşmeler yapılarak vatandaşlardan geribildirimler aldıklarını ifade etmişlerdir. Yine bu görüşmeler doğrultusunda vatandaşlardan alınan geribildirimlerin tekrar işleme alınarak ilgili birimlere iletildiği ve böylelikle vatandaşın beklentisi noktasında çalışmaların yürütüldüğü belirtilmiştir.

Dâhil Etmeye Yönelik Bulgular: Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin halk katılımı modeline göre bir kurumun karar alma ve uygulama süreçlerine vatandaşların veya katılımcıların dâhil olmasındaki amaç, kaygı ve isteklerinin anlaşılması için süreç boyunca onlarla çalışmaktır. Talep, öneri ve şikâyetlerin idarenin kararlarına dâhil edilmesi, yansıtılması esastır. Demokratik toplumlarda, katılımcı yönetim anlayışının temelinde yurttaşların taleplerinin, tercihlerinin kararlara yansıtılması temel koşuldur. Bu bağlamda Beyaz Masanın yapmış olduğu faaliyetlerde halkın talep ve önerilerinin kararlara yansıtılmasını araştırmak amacıyla görüşmecilere “Vatandaştan gelen talep, şikâyet, görüş vs. gibi girdileri belediye organlarının kararlarına yansıtıyor musunuz?” sorusu sorulmuştur.

Görüşmeci 9: “Bizim koordinasyon şefliğimiz var. O arkadaşlarımız bütün müdürlükleri ziyaret ederek gelen çağrı konularını, işte *vatandaşlar bunlardan şikâyetçi, bunların talepleri var, bunları böyle yapsak daha iyi olur gibi, her ay toplantı yapıyorlar. Tüm müdürlerle gidip onların müdürlük makamlarını ziyaret ederek toplantılar yapıyorlar onlarla ilgili gerekli işlemleri söyleyip, kararları alıp daha sonra biz de burada uygulamaya geçiyoruz.*”

Halk katılımı spektrumunda yer alan ve üçüncü aşama olan dâhil etme aşamasında gelen başvuruların kararlara yansıtılması gerekmektedir. Yapılan görüşmeler ışığında Beyaz Masanın vatandaşın beklentilerini, taleplerini, bir konu hakkındaki endişelerini kayıt altına alıp çıkan sonuçları analiz ettiği anlaşılmıştır. Görüşmecilerin çoğu Beyaz Masanın Koordinasyon Biriminin olduğunu ve bu birimin Beyaz Masaya gelen talep, öneri ve şikâyet gibi başvuruları müdürlüklere ilettiğini ifade etmişlerdir. Koordinasyon Birimi, düzenli aralıklarla Beyaz Masaya yapılan başvuruları belli bir sistematığe göre analiz ederek, ilgili müdürlük veya belediye iştirakiyle paylaşarak yeni uygulamalara geçilmesini ya da var olan uygulamanın düzenlenmesini önermektedir. Hatta Görüşmeci 12'nin de ifadesinde olduğu gibi ulaşım kartlarında indirim yapılması konusunda büyükşehir belediye meclisin karar alması sağlanmış ve İstanbulluların talep ettikleri uygulamalara geçilmiştir.

Halk katılımı spektrumunda yer alan dâhil etme aşamasında kamu otoritesinin, vatandaşların veya diğer paydaşlarla süreç içerisinde

çalışması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda görüşmecilere Beyaz Masa'nın paydaşları ve vatandaşları başvurularında talep edilen çözüm ve uygulama sürecine ne düzeyde dâhil ettiklerine yönelik sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeci 5: *“Çözüm kısmında mesela vatandaş bir adres veriyor bize. Bizim müdürlüğümüz adrese gidiyor örnek veriyorum. Yol çalışması olabilir, kazı olabilir... Vatandaştan tekrar adres isteyebiliyoruz, resim isteyebiliyoruz. Vatandaşla iletişimimiz koptu değil ya da bu evrak bu şekilde geldi vatandaş eksik verdi kapatalım değil de çözmek için vatandaşa tekrar ulaştığımız zamanlar oluyor.”*

Mülakata katılan diğer görüşmeciler de hemen hemen benzer cevaplar vererek başvuru sahipleriyle BİTler aracılığıyla ya da yüz yüze görüşmelerle bilgi alışverişi yaptıklarını aynı zamanda onların yönlendirmeleriyle faaliyetlerini sürdürerek etkileşim içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Zaten halk katılımında temel özelliklerinden biri de karar mercii otorite ile katılımcılar arasında etkileşim bulunmasıdır (İzci ve Sarıtürk, 2019, s. 502). Dolayısıyla dâhil etme düzeyinde kararlara yansıtılmak üzere alınan talep ve önerilerin doğru anlaşılması ve aktif bir katılımın gerçekleşmesi için idare ile yurttaşlar arasında diyalog düzeyi gerekmektedir.

Şehirle ilgili sorunların giderilmesi için sakinlerinin talepleri, görüş veya beklentileri olabilmektedir. Demokratik yönetimler bu talepleri karşılamak ve şehir yönetiminde vatandaşların kararlarının etkin olmasını hedeflemektedir. Fakat yoğun nüfuslu yerlerde ortak akılla bir kararın alınması oldukça zordur. Bu nedenle bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları sivil toplum kuruluşları yönetimle vatandaş arasında yer alarak halkın görüş ve isteklerinin yönetim kararlarına yansıtılmasında önemli bir araçtır. Bununla birlikte özel sektör, üniversiteler, meslek grupları gibi yapılar da önemli toplumsal aktörlerdir. Dolayısıyla vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılımı için bu aktörler kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda görüşmecilere paydaşlarının katılımına yönelik sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeci 14: *“Şu anda biz bütün İstanbul çevresi, bütün kurumlarıyla iletişim kurarak vatandaşa dönüş sağlıyoruz. En son yine biz alıyoruz vatandaşa yine biz dönüyoruz. Ama içeride biz o birimlerden istişare halinde çözüm yapıyoruz.”*

STK, meslek odaları, üniversite gibi daha organize topluluklar kendi grubunu temsil etmesinin yanında bir noktada toplumun sesini idareye duyurabilmektedir. Dolayısıyla idare ve bireylerin haricinde üçüncü tarafların da talep, öneri ve şikâyetlerinin kararlara yansıtılması dâhil etme sürecini güçlendirecektir. Bununla birlikte konunun uzmanı

araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları gibi odak gruplardan ilgili kentsel probleme yönelik görüşlerinin alınarak kararları etkilemesi katılımcı yönetime uygun bir anlayıştır. Ancak Beyaz Masa, özel sektör, üniversiteler, STK gibi yapılardan ziyade İBB'ye bağlı müdürlük ve iştiraklerle paydaş olarak diğer kamu kurumlarıyla etkileşim halindedir.

Katılım sürecinde dâhil etmenin amacı, bireylerin veya grupların görüşlerini rahatlıkla ifade ederek bunların idarenin alacağı kararlara taşınmasıdır. Vatandaşları yönetime dâhil ederek alınan kararlar aynı zamanda vatandaşlar tarafından kolaylıkla benimsenmektedir. Böylece vatandaş, yönetimde aktif bir şekilde söz sahibi olabilmektedir (Yavaş ve Demir, 2014, s. 893). Halk katılımı spektrumunda üçüncü aşama olan dâhil etme sürecinde katılımcıların talep ve önerilerinin idarenin kararlarına yansıtılması önemli bir kıstastır. Bu kapsamda soru yöneltilen görüşmecilerden alınan cevaplar analiz edildiğinde Beyaz Masanın vatandaşlardan gelen başvurular belli bir sistematığe göre kayıt altına alıp analiz ederek ilgili müdürlükle paylaştığı ve kararlara yansıtarak uygulamaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu noktada Beyaz Masanın ilgili müdürlüğe veya belediye iştirakine yaptırım gücü bulunmadığı ancak düzenli aralıklarla yapılan görüşmelerde vatandaşların talep ve önerilerinin idare tarafından dikkate alındığı görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir.

İş Birliğine Yönelik Bulgular: İş birliği katılım düzeyinin yüksek olduğu bir aşamadır. Çünkü bu düzeyde katılımcılar yalnızca görüş bildirmez aynı zamanda çözümün bir parçası, sürecin bir aktörü olurlar. İş birliği düzeyinde ortaya çıkan sorunlara yönelik olarak bireyler veya STK'larla ortak çalışmalar yapılmaktadır.

Buradaki katılım modelinde yer alan iş birliğinde nihai amaç sorunlara yönelik çözüm yolların aranması, alternatiflerin geliştirilmesi ve karar verme süreçlerinde halkla iş birliği yapılmasıdır. Vatandaşların başvurularında ortaya çıkan sorunlara birlikte çözüm üretmek veya çözüme yönelik birlikte uygulama yapmak iş birliğinin temel noktasıdır. Bu noktada Beyaz Masanın başvurunun alınmasından sonuçlanmasına kadar geçen süre boyunca vatandaşla iş birliği faaliyetleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Görüşmeci 2: *"Bire bir tabi ki temasta bulunmuyoruz. Ama yine kendisinin talepte bulunduğu noktada, onun bizi yönlendirmesiyle yine iş birliği yapmış oluyoruz aslında. Bir yoldaki sorunu bize iletmesi bile bana göre bir iş birliğidir."*

Görüşmecilerin beyanları incelendiğinde hemen hemen hepsinin benzer

cevaplar verdiği görülmektedir. Görüşmecilere Beyaz Masanın vatandaşlarla olan iş birliği düzeyine yönelik soru sorulmuş, ancak görüşmeciler bilgilendirme, danışma ve dâhil etme düzeyine atıf yaparak cevap vermiştir. Çoğunlukla vatandaşlardan talep, öneri, şikâyet aldıklarını, bunları çözüme kavuşturmaya çalıştıklarını, çözüm sırasında kurulan iletişimi bir iş birliği düzeyi olarak gördüklerini açıklamışlardır. Ancak katılım düzeylerinde aşamalar arasında bir farklılık bulunmaktadır. İş birliğinin kendinden önceki aşamalardan farkı da katılımcıların artık görüş bildirmeye değil çözüme veya uygulamaya yönelik idareyle birlikte ortak çalışmalara imza atmasıdır. Bu çerçevede görüşmecilerin beyanlarıyla iş birliği aşamasının amacının uyuşmadığı görülmektedir.

Vatandaşlarla iş birliği yapılması kadar diğer kurum ve kuruluşlarla, paydaşlarla da iş birliği önemlidir. Çözüm veya uygulamaya yönelik ortak hareket edebilmek, koordinasyon ve eşgüdümün sağlanması STK gibi organize topluluklar için daha kolaydır. Bu bağlamda görüşmecilere Beyaz Masanın paydaşlarla ne düzeyde iş birliği yaptığına yönelik soru yöneltilmiştir.

Görüşmeci 11: "Kurum içinde bu iletişimi ve koordinasyonu sağlayacak özel bir birimimiz var. Zaten bunlar faaliyetler. Bu anlamda kendileri birimlerle fiili olarak görüşme sağlıyorlar, çalışma yapıyorlar."

Beyaz Masanın diğer paydaşlarla olan iş birliği düzeyinin tespitine yönelik soruya görüşmecilerin verdiği cevaplar doğrultusunda katılımcıların çoğunun büyükşehir belediyesine bağlı birimleri, müdürlükleri veya iştirak şirketlerini paydaş olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca bunlarla vatandaşların talep ve önerilerinin karşılanması hususunda iş birliği içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bu birimlerle düzenli aralıklarla yapılan görüşmelerde fikir alışverişinin yapıldığını katılımcılar beyan etmiştir. Bununla birlikte bazı görüşmeciler sivil toplum kuruluşlarına ziyaretlerin gerçekleştiğini ya da olası bir iş birliği düzeyinin kurulabileceğini ifade etseler de somut bir iş birliği düzeyinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Görüşmeciler genellikle koordinasyon birimlerinin olduğunu ve bu birimin diğer birimlerle iletişim halinde olduğunu belirtmişlerdir. İş birliği düzeyinde vatandaşlarla olduğu gibi belediyenin birimleri olan diğer paydaşlarla sorunlara birlikte çözüm üretilmektedir. Fakat görüşmeciler, problemlerin birlikte çözümü veya kamu hizmetinin paydaşlarla birlikte sunulması yerine Beyaz Masanın birimler arası koordinasyon misyonuna vurgu yapmıştır. Bu nedenle 'irtibat', 'iletişim' kavramlarını sıklıkla cevaplarında kullanmışlardır. Bu noktadaki birimler arasındaki bilgi alışverişini iş birliği düzeyi olarak görmüşlerdir. Ancak

halk katılımı spektrumunda dördüncü aşama olan iş birliği aşamasına göre değerlendirmek gerektiğinde Beyaz Masanın vatandaşlarla veya STK, meslek odaları, üniversiteler gibi paydaşlarla sorunun birlikte çözümü ya da kamu hizmetini birlikte sunmaya yönelik bir iş birliğinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Yetki Vermeye Yönelik Bulgular: Siyasal katılım farklı düzeylerde gerçekleşmektedir. Otoriter yapılarda siyasal katılım, kural koyma yetkisine sahip elit kesimin meşruiyetinin tesis edilmesi için yığınlar tarafından oy verilmesini ifade ederken, özellikle çoğulcu demokratik sitemlerde geniş yurttaş katılımını ifade etmektedir (Eser ve Güler, 2015, s. 197). Zamanla demokratik sisteme geçişle birlikte idarenin kararlarına vatandaşlar, özel sektör veya STK'lar da ortak olmaya başlamıştır. Dolayısıyla oy kullanarak siyasal katılım gösterilmesinin ötesinde kararların bir kısmında ya da tamamında kamu otoritesinin dışındaki aktörler etkili olmaya başlamıştır. Bu noktada ifade edilen yetki verme, kararın yönetim yerine katılımcılara ait olmasını ifade etmektedir.

Vatandaşların karar alma sürecini Beyaz Masa örneğinde inceleyen bu çalışmada halk katılımı spektrumunun katılım düzeyleri veri analizinde kullanılmıştır. Spektrumun son aşaması yetki vermedir. Ancak Beyaz Masa İBB'ye bağlı bir yapıdır ve yetki verme yetkisi bulunmamaktadır ve görüşmeciler kendi fikirlerini ifade etmişlerdir. Bu konudaki sınırlılığa dikkat edilmesi gerekmektedir.

Uluslararası Halk Katılımı Derneği tarafından hazırlanan katılım spektrumunda son aşama olan yetki verme aşamasında nihai kararın vatandaşa ait olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda görüşmecilere Beyaz Masanın nihai kararı ne düzeyde vatandaşa bıraktığına yönelik soru yöneltilip fikirleri alınmıştır. Ancak yukarıda değinildiği gibi yasal olarak Beyaz Masanın karar verme yetkisi verme gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Burada görüşmecilerin fikirleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Görüşmeci 3: *“Karar verme noktası şöyle, vatandaşın iletmiş olduğu durumların uygunluğuna göre karar verildiği için tabi ki de tabiri caizse dolu talepler zaten vatandaşın beyanı üzerine kabul ediliyor.”*

Görüşmecilerin bu soruya vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde halk katılımı spektrumunda son aşama olan yetki vermeyi karşılayacak bir ifade bulunamamıştır. Bazı görüşmeciler nihai kararın vatandaşa değil ilgili müdürlüğe ait olduğunu zaten açıklamıştır. Bazı görüşmeciler de ‘kararı vatandaş veriyor’ dese de aslında ifade edilenler katılım spektrumunun

ilk aşamalarına atıf yapmaktadır. Görüşmeciler özellikle ‘vatandaşın talebini karşılamayı’ yetki verme aşaması olarak belirtmektedir. Ancak görüşmecilerin ifade ettiği bu husus, halk katılımı spektrumunda yer alan ve talep, öneri ve şikâyetlerin alınması, danışma ve bunların kararlara yansıtılması olan dâhil etme ile ilgilidir. Dolayısıyla Beyaz Masanın nihai kararı vatandaşa bırakma noktasında yetkisinin olmamasıyla tutarlı olarak görüşmecilerin ifadelerinde Beyaz Masanın vatandaşa karar verme yetkisini bırakmadığı anlaşılmaktadır.

Vatandaşların karar verme yetkisini kullanmasına yönelik Beyaz Masanın farklı olarak hangi fırsatları sunduğu soruya görüşmeciler, anket taraması yaptıklarını, mobil iletişim ve diğer iletişim noktalarında saha çalışmaları yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte vatandaşların kendilerine 7/24 ulaşabildiklerini, bunun için gerekli altyapı ve teknik araçlar geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca vatandaşların karar verme durumunda etkili olması için yönetim tarafından alınan kararları sorgulayıp itiraz etme haklarına sahip olduklarını, talep eden vatandaşların gerektiğinde müdürlükle yüz yüze görüşebileceklerini de vurgulamıştır. Görüşmecilerin, vatandaşların karar verme yetkisini kullanmaları için sunulan fırsatlara yönelik olarak gösterdikleri örnekler yukarıda ifade edildiği gibi yetki verme düzeyinden ziyade bilgilendirme veya danışma düzeyiyle ilgilidir.

Sonuç

Yapılan bu çalışmada Beyaz Masa uygulaması aracılığıyla İstanbul’da vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeyinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Beyaz Masa personeliyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler Uluslararası Halk Katılımı Derneği tarafından hazırlanan katılım modeline göre analiz edilmiştir. Buna göre modelde yer alan bilgilendirme, danışma, dâhil etme, iş birliği ve yetki verme aşamalarına göre değerlendirme yapılmıştır.

Beyaz Masanın sahip olduğu güçlü teknik altyapı ve uzman personel desteğiyle 7/24 ulaşılabilir bir kurum olmasından ve vatandaşa en kısa sürede geri dönüş sağlamasından dolayı genel olarak bilgilendirme faaliyetlerinde başarılı olduğu görülmüştür. Bu konuda vatandaşların bilgi alma hakkı konusunda görüşmecilerin farkındalığı tespit edilmiştir. Ayrıca Beyaz Masadan bilgi alınmasında herhangi bir engelin olmadığı görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmıştır. Vatandaşların yapmış oldukları başvurularının durumuna yönelik bilgi paylaştıklarını, müdürlük ve işbirliklerin sorunların çözümüne yönelik performans değerlendirmesi yaptıklarını görüşmeciler belirtmiştir. Bununla birlikte vatandaşları

başvurularının durumları hakkında açık ve anlaşılır şekilde Beyaz Masanın bilgilendirdiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde toplumun karar alma mekanizmalarına katılımını olumlu yönde etkileyen bir diğer husus da toplumun bilgilendirilmesidir. Bu noktada Beyaz Masa, toplumun büyük bir kısmını ilgilendiren, değişen veya yeni olan durumlar, politikalar, uygulamalar hakkında özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerini aktif kullanarak talep edildiğinde veya kendiliğinden toplumu bilgilendirmektedir. Toplanan bu verilere göre Beyaz Masanın, vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeyinin ilk aşaması olan 'bilgilendirme' aşamasında halk katılımı spektrumuna göre başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Katılım düzeyinde ikinci basamak olan danışma aşamasında katılımcıların uygulama, süreç, personel davranışları gibi birçok unsur hakkındaki talep ve beklentileri tespit edilmektedir. Mülakatta bu konudaki fikirlerin ve Beyaz Masanın faaliyetlerinin net bir şekilde anlaşılması için vatandaşlara danışma düzeyleri ve danıştıkları konular sorulmuştur. Görüşmelerde memnuniyet anketleriyle vatandaşa danışıldığı, başvurular sonrasındaki görüşmelerden verilen hizmetlerin daha verimli ve kaliteli olması hususunda ve alınan kararlar hakkında geribildirim alındığı anlaşılmaktadır. Bu veriler ışığında halk katılımı modelinde belirtilen danışma aşamasında Beyaz Masanın etkin olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin halk katılımı modelinde üçüncü aşama olan dâhil etme aşaması, katılımcılarla süreç boyunca birlikte çalışma esasına dayalıdır. Bu aşamada katılımcılardan gelen talep, öneri ve şikâyetler kararlara yansıtılmaktadır. Beyaz Masa vatandaşın kentle ilgili beklentilerini, taleplerini, endişelerini kayıt altına alarak ilgili birim aracılığıyla müdürlüklere ve iştiraklere ileterek yeni düzenlemeler veya politikalar talep etmektedir. Beyaz Masanın vatandaşlardan gelen başvurular sonucunda BİT'ler aracılığıyla oluşmuş kentsel verileri ilgili müdürlüklerle paylaştığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Beyaz Masanın dâhil etme aşamasında başarılı olduğu görülmektedir. Ancak, vatandaşların olduğu kadar STK, meslek odaları, özel sektör veya üniversiteler gibi diğer paydaşların da talepleri alınarak kararlara yansıtılması dâhil etme aşamasını daha da etkin kılacaktır.

Dördüncü aşama olan iş birliği aşamasında vatandaşın katılım düzeyi yüksektir. İş birliği aşamasındaki amaç çözümün belirlenmesi, alternatiflerin geliştirilmesi ve karar aşaması da dâhil olmak üzere tüm süreç boyunca halkla iş birliği yapmaktır. Vatandaşlar iş birliği düzeyinde yalnızca fikirlerini ifade etmez, aynı zamanda aktif bir şekilde çözümün bir

parçası olmaktadır. Bu amaç doğrultusunda iş birliğinin olup olmadığına yönelik soruya görüşmeciler bilgilendirme, danışma ve dâhil etme düzeylerine yönelik cevaplar verirken bazı görüşmeciler de Beyaz Masanın vatandaşla iş birliği düzeyinin olmadığı cevabını vermiştir. Bu cevaplar doğrultusunda Beyaz Masanın halk katılımı spektrumunda yer alan iş birliği aşamasında etkin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca iş birliği düzeyinde vatandaşlarla olduğu gibi paydaşlar da çözümün bir parçası olabilmektedir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının iş birliği düzeyinde yer almadığı, buna karşın büyükşehir belediyesine bağlı müdürlük ve iştiraklerle iş birliği yapıldığı görüşmecilerin cevaplarından tespit edilmiştir.

Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin katılım modelinde son aşama olan ve katılım düzeyini tamamlayan yetki verme aşamasında nihai karar katılımcılara bırakılmakta ve verilen karar uygulanmaktadır. Beyaz Masanın bu hususta yetkisinin olmadığı görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin beyanlarından vatandaşa karar verme yetkisini bırakmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada halk katılımı modelinde yetki verme aşamasında Beyaz Masanın etkin olmadığı tespit edilmektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmada İstanbul'da vatandaşların Beyaz Masa aracılığıyla karar alma mekanizmalarına katılımını Uluslararası Halk Katılımı Derneğinin hazırlamış olduğu halk katılımı spektrumuna göre tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bilgilendirme, danışma, dâhil etme, iş birliği ve yetki vermeye yönelik sorular kullanılmıştır. Bu sorulara verilen cevaplara göre halk katılımı spektrumunun bilgilendirme aşamasından yetki verme aşamasına doğru vatandaş katılımının artan düzeyi göz önüne alındığında Beyaz Masa ile vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılım düzeylerinin bilgilendirme, danışma ve dâhil etme aşamalarını kapsayan geliştirilebilir/artırılabilir aşamada olduğu görülmüştür.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Akdal, T. ve Gezgin, S., (2018). *Dijital siyaset ile siyasal katılımın değişen kimliği ve dili*. PICS 2018 International Political Communication Symposium in Theory and Practice (pp.89-103). Aydın, Turkey.

Aksu, H. ve Kurtuluş, H. (2011). Yerel temsil ve katılım açısından Sivas belediye meclisi. *Türk İdare Dergisi*, 470, 113-132.

Aktan, E. (2017). *Sosyal medya ve siyasal katılım*. (Birinci Baskı). Eğitim Kitabevi Yayınları.

Aras, E. ve Altınok, E. B. (2009). Türkiye’de bilgi edinme hakkı ve uygulama sorunları. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 107-112.

Aristoteles. (2010). *Politika* (Ersin Uysal Çev.). İstanbul: Dergah Yayınları.

Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35, 216-224.

Aydın, A. (2019). Olumlu ve olumsuz manası ile siyasal katılım türlerinin incelenmesi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 2019-2138.

Aydın, A. (2018). Siyasal katılım kademelerinin incelenmesi ve Lerner’in siyasal katılım kademelerinin dönüşümü. *Çukurova Araştırmaları*, 4(2), 156-164.

Bayrakçı, E., Kahraman, S. ve Dinçer, S. (2018). Demokratik yerel yönetim anlayışının güçlendirilmesinde kent konseylerinin rolü: Karşılaştırmalı analiz ve öneriler. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(25), 2230-2252.

Canbaz, S., Eyidiker, U. ve Poyraz, E. (2019). Siyasal katılım ve üniversite

öğrencilerinin siyasal katılıma bakışı: Babaeski meslek yüksekokulu örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(35), 2537-2551.

Checkowaya, B., Allison, T. ve Montoya C. (2005). Youth participation in public policy at the municipal level. *Children and Youth Services Review*, 27, 1149 – 1162

Crick, B. (2002). *Demokrasi* (Birinci Baskı). İstanbul: Dost Kitabevi Yayınları.

Çitçi, O. (1996). Temsil, katılma ve yerel demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5(6), 5-14.

Dahl, R. (2010). *Demokrasi üzerine* (Betül Uysal, Çev.). İstanbul: Phoenix Yayınları.

Doğan, K. C. (2016). Postmodern kamu yönetimi, yerel yönetimler ve katılım: Yerel yönetim odaklı bir yaklaşım. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 73-99.

Eser, H. B. ve Güler, Ö. (2015). İnternet ve sosyal ağların siyasal katılım üzerine etkisi- SDÜ örnek olayı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 196-219.

Güven, A. ve Alan, Ç. (2019). Türkiye’de yerel demokrasiyi güçlendirme aracı olarak yönetim ve yerel yönetimlerde işleyişi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 47-61.

Habermas, J. (1999). Demokrasinin üç normatif modeli, demokrasi ve farklılık Seyla Benhabib (Ed.), (Zeynep Gürata, Cem Gürsel, Çev.). İstanbul: WALD.

Heywood, A. (2017). *Siyaset teorisine giriş*. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.

İzci, F. ve Sarıtürk, M. (2019). Demokratik toplumlarda halkın yönetime katılımı: Yönetime katılım ve yönetim ilişkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(2), 498-517.

Kesgin, B. (2013). E-Dönüşüm ve E-Belediyecilik: Katılma ve yönetim sorununda yoksullar. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2).

Lebrument, N. et Al. (2021). Triggering participation in smart cities: Political efficacy, public administration satisfaction and sense of belonging as drivers of citizens’ intention. *Technological Forecasting and Social Change*, 171.

Övünç, M. (2013). Yeni medya ve dijital demokrasi: Siyasal yaşamdaki görünüşleri olarak ABD örneği. *Dicle Üniversitesi 1. Uluslararası Siyasal İletişim Demokrasi ve Yeni Süreçler Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Diyarbakır: 21 – 23 Kasım 2013, 97-112.

Önder, Ö. (2013). Yerelleşme ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi bağlamında yerel katılım. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(18), 311-326.

Sartori, G. (1996). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. (Birinci Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

Simonofski, A. et al. (2021). Engaging citizens in the smart city through participation platforms: A framework for public servants and developers. *Computers in Human Behavior*, 124, 1-11.

Uslu, İ. A. ve Yılmaz, H. H. (2017). Yerel yönetimlerde katılımcılık: Kent konseylerinin rolü ve bir yapılandırma önerisi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27(1), 113-145.

Uyar, A. ve Mecek M. (2016). Kent bilincinin oluşturulması ile hizmet pazarlaması aracı olarak beyaz masa uygulaması ve hukuki yapısı: Afyonkarahisar belediyesi örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 143-57.

Ünal, S. (2018). Düşük maliyetli alternatif siyasal katılım biçimi, 90 sonrası genç kuşağın siyasal kayıtsızlığı mit mi gerçek mi? *TESAM Akademi Dergisi*, 5(2), 249-296.

Yaş, H. ve Yaş, S. Z. (2017). Yerel siyasete katılımın belirleyicileri: Edirne kent merkezinde bir model denemesi. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 75-89.

Yavaş, H. ve Demir, K. A. (2014). Kent yönetimlerinde siyasal katılım ve temsil yet sorunu: Belediye meclislerinin etkililiği üzerine kuramsal bir tartışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 890-904.

Yaylı, H. ve Pustu, Y. (2008). Yerel demokrasinin ilkeleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 16, 133-153.

Yıldırım, A. ve Yıldırım, K. E. (2018). Belediyelerde katılımcı demokrasinin gelişiminde beyaz masa uygulamasının etkinliği: Erzurum Büyükşehir Belediyesi örneği, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 46-57.

Yolçu, N. (2017). Siyasal katılım düzeyi ve siyasal toplumsallaşma araçlarına yönelik güven ölçümü: Kocaeli ili üzerine ampirik bir çalışma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 40-58.

5393 Belediye Kanunu, (2005). Resmi Gazete. 25874, 13.07.2005.

İstanbul İstatistik Ofisi (2020). Erişim tarihi: 09.03.2021, <https://istatistik.istanbul/bulten.html?id=72>.

Kazan, H. (2016). Erişim tarihi: 19.08.2020, <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/bilarstekau202.pdf>.

Matti, Nelimarkka ve diğerleri (2014). Erişim tarihi: 07.03.2021, http://blogs.oii.ox.ac.uk/ipp-conference/sites/ipp/files/documents/IPP2014_Nelimarkka.pdf.

Uluslararası Halk Katılımı Derneği (IAP2) (2018). Erişim tarihi: 07.03.2021, https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/Spectrum_8.5x11_Print.pdf.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Amerika'da Üç Tönnies: Park, Sorokin ve Parsons Alımlamaları¹

Three Tonnieses in America: The Receptions of Park, Sorokin and Parsons

**Muhammed Oğuzhan
GÜNER**

Doktora Öğrencisi,
İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
guner@tau.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4987-1512

Mehmet Ali AKYURT

Dr. Öğr. Üyesi,
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü.
mehmetali.akyurt@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8618-9590

Cilt / Issue: 10(1) 127-154

Geliş Tarihi: 22.09.2022

Kabul Tarihi: 07.01.2023

Atf: Güner, M. O. and Akyurt, M. A. (2023). Amerika'da Üç Tönnies: Park, Sorokin ve Parsons alımlamaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 127-154. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1245675>

¹ Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Akyurt danışmanlığında Muhammed Oğuzhan Güner tarafından "Ferdinand Tönnies'in Sosyolojisi ve Alman Sosyal Bilim Geleneğindeki Yeri" başlığıyla hazırlanan ve 24.06.2019 tarihinde savunulan yüksek lisans tezinden, "Amerika'da Tönnies İzleri" başlıklı bölüm geliştirilerek türetilmiştir.

Öz

Sosyoloji tarihinde sosyologların gerçekleştirdikleri araştırmalar, ortaya koydukları kavramlar ve geliştirdikleri teoriler kadar, bunların gerek kendi dönemlerinde ve otantik ulusal sosyoloji ortamlarında gerekse farklı zaman ve zeminlerde nasıl karşılanıp anlaşıldıkları, nasıl bir etkiye sahip oldukları da önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırmada Ferdinand Tönnies'in (1855-1936) Amerikan sosyoloji ortamını nasıl etkilediği üzerinde durulmaktadır. ABD'de Edward A. Ross'un 1901 yılında "Toplumsal Kontrol" başlıklı çalışmasında Tönnies'e yaptığı ilk atfı Tönnies'in 1904 yılında St. Louis Üniversitesi Bilim ve Sanat Kongresi'nde bizzat sunduğu "Toplumsal Yapının Güncel Sorunları" başlıklı bildiri takip etmiştir. Araştırma söz konusu ilk temaslardan başlayarak Tönnies'in Amerikan sosyologları tarafından farklı alımlanma biçimlerini teşhis etmeye çalışmaktadır. Bunlardan ilki (Parkçı okuma), Chicago Okulu'nun kurucularından Robert E. Park (1864-1944) özelinde cisimleşmekte, Tönnies'in temel kavram ve ayrımlarını Chicago'da yaşanan toplumsal dönüşümü anlamlandırmak için değerlendirmektedir. İkincisi (Sorokin okuma) Pitirim A. Sorokin (1889-1968) özelinde karşımıza çıkmakta ve seçmeci, pedagojik ve bir ölçüde indirgemeci bir nitelik arz etmektedir. Üçüncü ve sonuncu okumada (Parsonşçı okuma) ise Tönnies, Talcott Parsons (1902-1979) tarafından ortaya konan "sistem olarak toplum" tasavvuru çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyoloji Tarihi, Alımlama, Amerikan Sosyolojisi, Alman Sosyolojisi, Ferdinand Tönnies

Abstract

In the history of sociology, the research conducted by sociologists, the

concepts they put forward and the theories they developed are significant fields or research. Recently, new research topics also attracted increasing attention such as how individual sociologists were received and understood in their own periods and authentic national sociological environments as well as in different times and grounds, and what kind of impact they had. This research focuses on how Ferdinand Tönnies (1855-1936) influenced the American sociological atmosphere. Beginning with the first reference to Tönnies in the United States in 1901 with "Social Control" and the first contact with Tönnies in 1904 when he presented a paper entitled "The Present Problems of Social Structure" at the St. Louis University Congress of Science and Art in 1904, Edward A. Ross attempts to identify the different ways in which Tönnies was received by American sociologists. The study argues that there are three modes of reception. The first of these is the Parkian reading, embodied in Robert E. Park (1864-1944), one of the founders of the Chicago School, who utilizes Tönnies' basic concepts and distinctions to make sense of the social transformation in Chicago. Secondly, we encounter the popularizing Sorokinian reading of Pitirim A. Sorokin (1889-1968), which is characterized as selective and to some extent reductionist. The Parsonsian reading, in which Tönnies is evaluated by Talcott Parsons (1902-1979) in the context of Tönnies' imagination of society as a system, is the last of the forms of reception discussed in this article.

Keywords: History of Sociology, Reception, American Sociology, German Sociology, Ferdinand Tönnies

Extended Abstract

Interactions between the German social sciences and American sociology have been prominent in the history of social sciences beginning from mid-19th century. One of the main actors of these interactions is the German sociologist Ferdinand Tönnies. This article focuses on how Tönnies influenced the social sciences in the United States of America (USA), and how his sociology was received. In this context, different ways and forms of Tönnies' receptions are discussed. When it comes to the reception of German sociologists in America, one can speak of selectivity and "Americanization".

Tönnies' relationship with American sociology first emerged in 1895 in an article he published in the "Archiv für Soziale Gesetzgebung and Statistik" titled with "The American Journal of Sociology" in which he emphasizes the importance of the Chicago school of sociology. Tönnies' emphasis is on the institutionalizing power of the journal for sociology, which is in line with Tönnies' own biography because he made great

efforts for the institutionalization of sociology in Germany.

In 1904, at the Congress of Arts and Sciences at the University of St. Louis, Tönnies gave a speech on current problems in which he explained the main concepts of his sociology, "Gemeinschaft" and "Gesellschaft", and general sociological approaches. This speech would pave the way for Tönnies to be recognized in the USA. After 1904, American social issues began to be considered based on Tönnies' concepts. Rural community studies work comes to the fore here. After these initial contacts, the focus shifted to the general reception of Tönnies' sociology. The reception of Tönnies is categorized in three ways in this article: Based on the names of Park, Sorokin, and Parsons, the three forms of reception are categorized based on the reception of Tönnies.

The most comprehensive form of Tönnies' reception in America can be seen in Robert E. Park, one of the most important figures of the Chicago School, who was about ten years younger than Tönnies, and his students. Although Park's view of the social sciences was Darwinian, his close relationship with the German world of thought is undeniable. Park took courses in economics, *Geisteswissenschaften* and sociology from universities in Germany, but the most important name to be mentioned in the context of Tönnies is Friedrich Paulsen (1846-1908), Tönnies' friend and teacher, whom he took courses from in Berlin. The reception of Tönnies, defined here as "Parkian reading", has emerged as a result of adapting Tönnies' basic concepts to the city of Chicago and rethinking the current situation of this city and evaluating the issue based on Tönnies' concepts.

Sorokinian reading is evaluated in the context of theoretical reception. Another importance of Sorokinian reception is that it is effective in spreading a certain reception of Tönnies to the general public by including Tönnies in the sociology curriculum. It can be seen as "pedagogical reception" in terms of prioritizing the teaching purpose.

The third type of reception is Parsons' adaptation of Tönnies to his own system theory. The uniqueness of Parsons' reading, which understands Tönnies within the framework of the possibilities of the system theory and concept set he developed, lies in his interpretation and transmission of Tönnies within this theoretical context. The reflections of the Parsonsian reading can be clearly seen in Nisbet, Mitzman, and Adair-Toteff. Nisbet's evaluation of Tönnies is close to the Parsonsian line. Therefore, when the Parsons-Tönnies influence is considered, it would be correct to liken it to a snowballing interest.

In sum, the relationship between the German and American academic worlds has been discussed with a particular focus on Tönnies. Tönnies and similar figures with strong theoretical backgrounds have the qualities to meet various needs in the context of social and scientific problems in America. One of the unique aspects of Tönnies' sociological theory is the presentation of the community-society binary as a tool for reading the modernization process. If we accept the premise that all sociologists are closer to one of these two extremes at the level of perspective, Tönnies himself appears as a figure who is closer to and gives weight to the pre-modern period. Considering a rapidly industrializing and modernizing social structure like the USA, where the dynamics of change are extremely strong, the importance of a figure like Tönnies, who has made the basic dynamics of pre-modern societies as well as the basic form of will that drives the relations in modern society his main object of research, is more clearly understood. A prominent picture in American readings of Tönnies also shows him as the pioneer of modernization theory. In this context, it can be argued that Tönnies left behind an enriching legacy. In this study, we have discussed this influence based on Tönnies' three receptions.

Giriş

Sosyoloji tarihinde, ulusal geleneklerin tek başlarına kaydettikleri ilerlemeler kadar, bunlar arasındaki karşılıklı temas ve etkileşimler de sosyolojinin dünyanın farklı coğrafyalarında gelişip kurumsallaşmasında etkili olmuştur. Örneğin 19. yüzyıl Almanya'sında sosyal bilim alanında gelişen "devlet bilimleri" (*Staatswissenschaften*) geleneği, farklı ülkelerde sosyal bilimlerin akademik kurumsallaşması ve sosyal bilim disiplinlerinin birbirinden ayrılmasına katkıda bulunmuştur (Gulbenkian Komisyonu, 2018, s. 25). Söz konusu geleneğin bir uzantısı sayılan Tarihi İktisat Okulu'nun yanı sıra Dilthey'in isimlendirmesiyle "tin bilimleri" (*Geisteswissenschaften*) ve Rickert'in kavramsallaştırmasıyla "kültür bilimleri" (*Kulturwissenschaften*) (Özlem, 2013, s. 59) de sosyoloji alanının kurumlaşması üzerinde yoğun olarak etkili olmuştur (Baş, 2014, s. 204; 2015, s. 133). Örneğin 1870'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) akademik sosyolojinin genişlemesine paralel olarak John Hopkins Üniversitesi'nde açılan ilk doktora programı Almanya'dan "ithal" edilmiştir (Calhoun, 2007, s. 19). İlk dönem Amerikalı sosyologlar Alman tarihselci geleneğinden yoğun oranda etkilenmiştir (Calhoun, 2007, s. 23). 20. yüzyılın ilk yarısında ABD'de sosyoloji alanında etkin olan; W. E. B. DuBois, Albion Small, Robert Park ve Talcott Parsons gibi isimlerin de aralarında bulunduğu çok sayıda sosyolog doktorasını Almanya'da tamamlamıştır (Calhoun, 2007, s. 32; Sica, 2007, s. 714).

Alman sosyal bilim ortamı ile ABD sosyolojisi arasındaki etkileşimlerin bir başka boyutu da Almanya'dan ABD'ye kısa süreliğine giden akademisyenler ve Almanca'dan İngilizce'ye yapılan tercümelere dir. Örneğin Max Weber 40 yaşındayken, 1904'te üç aylık bir ABD seyahati gerçekleştirmiş ve burada St. Louis Üniversitesi Bilim ve Sanat Kongresi'nin sosyal bilim oturumunda "Almanya'da Kapitalizm ve Kırsal Toplum" başlıklı bir bildiri sunmuştur (Scaff, 2004, s. 125-126). Almanya'dan ABD'ye göç eden akademisyenler de Alman sosyal bilimlerdeki gelişmeleri erken dönemde ABD ortamına aktarmıştır. Nitekim Weber'i bu konferansa davet eden Hugo Münsterberg (Kivisto ve Swatos, 1990, s. 151) ve Reinhard Bendix'in Weber'i ilk kez kendisinden duyduğunu belirttiği Louis Wirth (Kivisto ve Swatos, 1990, s. 150) bu göçmen hocalardandır. Alman sosyolojisinden erken dönemde yapılan tanıtımlar ve tercümelere de bu etkileşimin önemli bileşenlerindedir. Örneğin Small *American Journal of Sociology*'de yaptığı yayınlarla, Georg Simmel ve Gustav Ratzenhofer başta olmak üzere başlıca Alman sosyal bilimcileri ABD sosyoloji kamusunun ilgisine sunmuştur (Calhoun, 2007, s. 15). Bu dönemde Herbert Spencer'in ABD ortamındaki yaygın etkisi, Small'un

“Alman tarihçilerinin en Spencer’cısı” olan Ratzenhofer’i merkeze alması sonucunu doğurmuştur (Breslau, 2007, s. 49).

Bir düşüncenin başka bir düşünsel ortamda alımlanmasının seçici ve bağlamsal boyutu, kültürel antropolojide Melville Herskovits tarafından “önceden var olan anlamların öğrenilen yeni kavramlara atfedilmesi” şeklinde tarif edilen “yeniden yorumlama” kavramı etrafında değerlendirilebilir (Kabakçı, 2014, s. 38). Sosyoloji tarihine alımlamaların tarihi olarak yaklaşan araştırmalarda (Akyurt, 2017) şu sorulara odaklanılmıştır: İlgili sosyoloğun hangi eserleri ve kavramları daha çok önemsenmiş, tercüme edilmiş ve atf almıştır? Daha da ötesinde bunlar parçalı bir şekilde mi yoksa bütünlük içinde mi alıntılanmıştır? Özgün bağlamlarından başka bir bağlama taşınırken ne ölçüde farklılaşmıştır? Bu çalışmalarda bir sosyoloğun, dardan geniş gitmek üzere, (1) ampirik zemine ilişkin somut gözlem ve tespitlerinin mi, (2) ortaya attığı hipotezlerin mi, (3) “genel kuramsal yönelimler”inin mi, (4) “temel problem alanlarının tanımı”nın mı alımlamada öne çıktığı problematize edilmektedir (Levine, Carter ve Gorman, 2011, s. 66).

Avrupalı, özellikle de Alman sosyologların ABD’de alımlanması söz konusu olduğunda sıkı bir seçmecilikten ve “Amerikanizasyon”dan söz edilebilir. Örneğin Weber’in Almanya’nın en tanınan sosyologlarından biri haline geldiği 1909 tarihinde Columbia Üniversitesi’nde yazılan “Alman Sosyolojisi” (*German Sociology*) başlıklı bir doktora tezinde (Rudolf Stammler hakkında bir makalesinin künyesi dışında) Weber’in adının bile geçmemesi (Jacobs, 1909, s. 103), Amerikan sosyoloji ortamı ile Alman sosyoloji ortamı arasındaki mesafenin göstergelerindedir. Simmel örneğinde ise 1893-1910 arasında Small’un yaptığı çok sayıda tercüme vardır ama bunlar filozof tarafından çok sosyoloji (hatta sosyometri, formel/sistematik sosyoloji) alanına ait eserlerinden yapılmıştır (Wolff, 1950, s. xxiv). Nitekim Pierre Bourdieu’nun ABD’de kendi alımlanma biçimiyle ilgili öngörüsü de şu şekildedir: “Benimki gibi, Fransız entelektüel ya da akademik alanının belli bir durumunda, belli bir pozisyondan üretilen metinlerin Amerikan [bilimsel] alanında tahrif ve deformasyon olmadan kavranması zordur” (akt. Sallaz ve Zavisca, 2007, s. 22).

Alman sosyolojisinin Amerikan sosyolojisi üzerinde nasıl şekillendirici bir rol oynadığı incelenirken, özellikle ABD’de sosyolojinin kurumsallaşmasında etkili olan Chicago Okulu’nun Alman sosyologlardan ne derece etkilendiği incelenmelidir. Chicago Okulu tarafından İki Savaş Arası Dönem’de ortaya konan ampirik araştırmaları mümkün kılan teorik zemin ve bu zemini hazırlayan tartışmalar büyük ölçüde 19. yüzyılın

son çeyreğinde Almanya'da ortaya çıkmıştır. Almanya'da söz konusu teorik tartışmalara sosyoloji cephesinden en önemli ve erken katkıları yapan isimlerin başında da Ferdinand Tönnies (1855-1936) gelmektedir (Adair-Toteff, 2005; Jacobs, 1909; Mitzman, 1971; Bond, 2009). Tönnies Alman sosyolojisinin kurucu eserlerinden birini, modern topluma bakışta yeni bir paradigmayı ifade eden cemaat-cemiyet ayrımını yaptığı çalışmasını, 1881 gibi erken bir tarihte ortaya koymuştur. Ayrıca Almanya'da sosyolojinin kurumsallaşmasında önemli rol oynamış ve kurucu ortaklarından olduğu Alman Sosyoloji Derneği'nin ilk başkanı olmuştur. Bu bağlamda Tönnies'in Almanya'daki kurucu rolüyle, ondan belli ölçüde etkilenen Chicago Okulu'nun ABD'deki kurucu rolü arasında benzerlik kurmak mümkün görünmektedir. Bu çalışma ABD'de sosyolojinin kurumsallaşma aşamasında Alman sosyal bilim geleneğinin etkisinin spesifik bir görünümü olarak Tönnies'in alımlanma biçimlerine odaklanmaktadır. Tönnies ABD'de sosyolojinin kurumsallaştığı dönemde önemli düşünsel etkisi olmuş Alman sosyologların başında gelmektedir. Bu iddia Tönnies'in sosyolojik araştırma ve kavramlarının ABD sosyoloji ortamında hangi öncelik ve vurgularla, nasıl bir seçme mantığıyla alımlandığı üzerinde durularak tartışmaya açılmıştır. Tönnies ABD'de sosyoloji üzerine 1895'te bir yazı yazmış, 1901'de Tönnies'e ABD'de ilk atıf yapılmış, 1904'te Tönnies bizzat ABD'deki bir kongreye katılarak önemli bir bildiri sunmuştur. Bu çalışmada, söz konusu ilk temaslar ve bunları takip eden parçalı okumalardan sonra özellikle Park, Sorokin ve Parsons'un geliştirdikleri Tönnies alımlamaları üzerinde durulacaktır.

Amerika'da Bir Şövalye: İlk Temaslar

ABD'de sosyoloji ile kurulan ilişkide, özellikle 19. yüzyıl son çeyreği ile 20. yüzyıl ilk çeyreği göz önünde tutulduğunda, Alman sosyal bilim geleneğiyle temas başat rol oynamıştır. Tönnies de bu geleneğin bir temsilcisi, sosyoloji özelinde ise kurucu isimlerinden biri olarak bu temasın önemli bir aktörü sayılmalıdır. 19. yüzyıl dönümü itibariyle sosyolojinin kurumsallaşmasını tamamlamaya yakın fakat henüz tamamlamadığı Fransa ve Almanya gibi ülkelerdeki ününü yaygınlaştırmıştır. Gerek Fransa gerek Almanya örneklerinde sosyoloji başlangıçta kamu yönetimi ve iktisat alandaki makro sorunların çözümü bağlamında başvurulmuş bir disiplin olmuştur (Gulbenkian Komisyonu, 2018, s. 25). ABD'de de özellikle ağır sanayileşmenin etkilerinin hissedilmeye başladığı 20. yüzyıl başlarında Kıta Avrupası'nın sorunları hızlandırılmış biçimde yaşanmış ve bunlara çözüm üretmek için sosyoloji alanında pragmatik soruşturmalara yer verilmiştir (Calhoun, 2007). Bu doğrultuda doğrudan kent sorunlarına odaklanan saha araştırmaları temelli Chicago Okulu

olarak bilinen geleneğin özellikle Chicago gibi hızla göç alan ve sanayileşen bir kentte filizlenmesi tesadüf değildir. Bu araştırmanın düşünsel arka planında bu gerekçelerle Chicago Okulu'nun köken olarak Alman düşünce dünyasından ne gibi izler taşıdığı, Tönnies üzerinden ortaya konmaya çalışılacaktır.

Tönnies'in ABD sosyolojisiyle ilişkisinin ilk görünümü 1895 yılında yazılı formda ortaya çıkar. Tönnies, *Archiv für Soziale Gesetzgebung and Statistik* dergisinde yayımladığı *The American Journal of Sociology* (Tönnies, 1895) başlıklı dört sayfalık değerlendirme yazısında Morgan, Small, Ward, Fairbanks, Giddings, Walter Lippman, ve Mark Baldwin gibi sosyologları da anarak Chicago sosyoloji ekolünün önemini vurgular (Cahnman, 1977, s. 147). Tönnies 1895 yılında yazdığı bu kısa değerlendirmesinde Fransa'dan sonra ABD'de Chicago menşeli çıkarılan bu derginin önemini altını çizer. Tönnies'in vurgusu derginin sosyolojiyi kurumsallaştırıcı gücüne yöneliktir ki derginin bugün de yayımlanmayı sürdürdüğü düşünüldüğünde bu önem kendini ispatlamış sayılabilir (Tönnies, 1895, s. 723).

Tönnies'in ABD ile ilk fiziksel teması, bir başka deyişle ABD'de ilk bulunuşu ise bu yazıdan yedi sene sonra, 1904 yılında St. Louis Üniversitesi Bilim ve Sanat Kongresi'nde bir konuşma yapmaya davet edilmesiyle gerçekleşir. Tönnies'in konuşmasının önemi daha sonra ortaya çıkacaktır. Tönnies bu kongreden sonra Small'un girişimleriyle *American Journal of Sociology* dergisinin editörlerinden birisi olur (Cahnman, 1977, s. 147). Tönnies'in 1904 yılında kongreye sunduğu "Toplumsal Yapının Güncel Sorunları" (*The Present Problems of Social Structure*) başlıklı bildiri bir yıl sonra tam metin olarak yayımlanır (Tönnies, 1905). Bildiride öne çıkan temalardan biri, Tönnies'in "cemiyet" (*Gesellschaft*) olarak tanımladığı toplum tipinin kurumsal boyutunu vurgulaması ve onu şirkete benzetmesidir (Cahnman, 1977, s. 148). Tönnies'in cemaat-cemiyet (*Gemeinschaft-Gesellschaft*) ayrımında arzu edilen cemaat ile içerisinde yaşanan, seçime ve sözleşmeye dayalı, para ekonomisi üzerinde temellenen, şirket gibi işleyen cemiyet karşı karşıya konur. Tönnies cemaat ve cemiyet yapılarının yanı sıra, Avrupa'da ve dünyada sosyolojinin ayrı bir disiplin olarak gelişim aşamalarını ele alır. Sosyolojik teorinin araştırma nesnesi, biyolojik veya psikolojik doğal bir *entite* olmaktan çok, inşa edilmiş/üretilmiş bir kurumsal "yapı/şirket" (*corporation*) gibidir. Dini bakış açısı/inanış, bazı kurumsal yapıları gerçek, organik, mistik ve hatta aşkın varlıklar olarak görmeye neden olabilir. Fakat bunlar felsefi açıdan eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmalı ve hepsinin birer insan üretimi olduğu göz ardı edilmemelidir. Öte yandan felsefenin son sözü nominalizm

(adçılık) değildir. Kurumsal yapılar muhayyel, inşa edilmiş, uzlaşmış, insanlar tarafından adlandırılmış olmanın ötesinde bir gerçeklik boyutu da barındırır. Modern toplum ve devlette, kamu gücü ile özel mülkiyet arasındaki ilişki ise bireyci ve nominalist bir anlayışa tekabül eder. Bildirinin sonunda da başlığa taşıdığı “toplumsal yapının güncel sorunları”nı özetler (Tönnies, 1905, s. 588).

1895 yılındaki dönemin ABD sosyolojisi ile teması ve 1904 yılında bizatihi yukarıda ana hatlarına yer verilen ABD’de katıldığı kongre Tönnies’in ABD sosyolojisiyle ilişkisine dair ilk iki temel göstergedir. Tönnies 1904’teki doğrudan temasından önce de ABD’de bilinen, atf yapılan, hakkında çalışmalar yapılan bir isimdir. ABD’de Tönnies ilgisinin belki de ilk gerekçesi 1890’larda, “kırsal cemaat/topluluk çalışmaları”nın (*rural community studies*) (Tönnies, 1909) 1900’lerin başında ABD coğrafyasında oldukça popülerleşmesi (Cahnman, 1977, s. 148) ve konunun teorik zemininin Tönnies tarafından geniş kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesinde bulunur. “Kırsal cemaat çalışmaları”ndan önde gelen isimlerinden Edward A. Ross *Social Control* (1901) başlıklı çalışmasında cemaat bağlarını derinlemesine analiz eder ve bu analiz Tönnies’in cemaat analizine oldukça yakın yorumlar barındırır. Hatta 1904’teki kongreden üç yıl önce 1901’de ABD’de Tönnies’e ilk atf yapan kişi de Ross’tur (Cahnman, 1977, s. 149). ABD kırsal yaşamındaki sosyal ilişkilerin hızlı dönüşümünü tartışan Ross için buradaki temel değişken, paranın dönüştürücü gücüdür. Bu yaklaşım Tönnies’in cemaat bağlarının çözülmesine ilişkin yorumunu yankılar (Cahnman, 1977, s. 149). Elbette Ross’un üzerindeki Tönnies etkisi düşünülürken ABD’de ve Avrupa’daki kır yaşamının farklılıklar taşıdığını akıldan tutmak gerekir. Kıta Avrupası’ndaki anlamıyla bir köy yaşamı ABD’de geçerli olmadığı için Tönnies’in cemaat kavramı ABD kır yaşamı bağlamında doğrudan ithal edilmez, bir *yeniden yorumlamaya* tabi tutulur. Nitekim Ross da tartışmasını bu farkı gözeterek ve kendi ihtiyacını karşılayacak biçimde yürütür (Cahnman, 1977, s. 149).

Tönnies, ABD’de kır sosyologlarının yanı sıra (aynı zamanda Tönnies’in damadı olan) Rudolf Heberle, Charles P. Loomis ve Albert Salomon’un da dikkatini çekmiştir (Cahnman, 1977, s. 151). Heberle Tönnies sosyolojisini *American Journal of Sociology* dergisinde (1926 yılında Wirth’in yaptığına benzer şekilde) ana hatlarıyla ve derli toplu biçimde aktarırken (Heberle, 1937), Loomis Tönnies’in *Cemaat ve Cemiyet* eserini Almanca’dan İngilizce’ye (1940 yılında) çevirir ve kapsamlı bir giriş yazısı kaleme alır. Bu çeviri Almanca’nın cümle yapısının Loomis’in de ifade ettiği şekliyle İngilizce’ye aktarılmasının zorluklarına rağmen

oldukça başarılı bulunmuş ve *Cemaat ve Cemiyet* ABD’de doğrudan bu çeviri üzerinden okunup etkili olmuştur. Örneğin *Die Sitte* eserinin A. J. Borenstein tarafından 1961 yılında yapılan İngilizce çevirisi neredeyse hiç alıntılanmamışken, Loomis’in *Cemaat ve Cemiyet* çevirisinin yaygın olarak atıf alması, başarısını ve etkisini kanıtlar niteliktedir (Cahnman, 1977, s. 153). “Modern sosyoloji Tönnies’in büyük eseri olmadan düşünülemez” diyen Salomon’un (1936, s. 348) makalesi de 1930’ların ortalarında ABD’de esen Tönnies rüzgarını özetler niteliktedir.

Tönnies’in ilk temasları ele alındıktan sonra ABD’de Tönnies’e atıf yapan diğer çalışmaların da anılması yerinde olacaktır. Philip P. Jacobs’ın 1909 yılında Columbia Üniversitesi’nde hazırladığı, Alman sosyolojisinin tarihsel gelişimini ele alan doktora tezi¹ Tönnies’in *Cemaat ve Cemiyet* eserinde yaptığı psikolojik ve sosyolojik tahlillerle “irade” (*will*) kavramına yer verir (Jacobs, 1909, s. 8). Jacobs’a göre (1909, s. 8) Tönnies toplumsal süreçleri psikolojik olarak kavramış ve Alman sosyolojisinde daha etkili bir isim olan Simmel de bu yaklaşımı ileri taşımıştır. Jacobs, Tönnies’in cemaat ve cemiyet analizini Rousseau ve Hobbes üzerine inşa ettiğini ifade eder (Jacobs, 1909, s. 25). Cemaatin psikolojik özünü “doğal/organik irade” (*Wesenwille, essential will*), cemiyetinkini ise “seçim iradesi” (*Willkür, expressed will*) oluşturur (Jacobs, 1909, s. 27). Jacobs’ın Tönnies’i aktarmasındaki temel gaye, (Durkheim’da organik ve mekanik dayanışma şeklinde karşımıza çıkan) organik-mekanik birlik ayrımını açıklamaktır. Jacobs’a göre cemaat ilişkileri mekanik dayanışmaya, cemiyet ilişkileri ise organik dayanışmaya denk düşer (1909, s. 27). Jacobs son olarak yine psikolojinin Tönnies sosyolojisindeki önemli yeri bağlamında Tönnies’in belirli yönleriyle Wundt’un *Völkerpsychologie* kitabı arasındaki ilişkinin altını çizer (1909, s. 27). Jacobs’un bu çalışmasına bakıldığında tüm kitap boyunca dönemin Alman sosyolojisinde etkili olmuş isimleri (Max Weber ismi hariç) zikrederek genel anlayışlarını betimsel düzeyde aktardığı görülür ve bunlar arasında Tönnies önemli bir yere sahiptir (Jacobs, 1909).

ABD’de Tönnies ilgisinin buraya kadar aktarılan temaslar ve parçalı okumalar dışında, üç dönemde üç farklı kanaldan ilerlediği söylenebilir: Bunlar arasında öne çıkan ve kronolojik olarak da önce gelen okuma biçimi Chicago Okulu’nun kurucularından Robert E. Park’a (1864-1944) aittir. Tönnies’in temel kavram ve ayrımlarını Chicago’daki toplumsal dönüşümü yorumlamak için seferber eden Parkçı okuma, Tönnies’in ABD’de alımlanma biçimleri arasında en kapsamlı olanıdır. İkinci olarak Pitirim A. Sorokin (1889-1968), Louis Wirth (1897-1952) ve Robert H. MacIver (1882-1970) (sırasıyla Harvard, Chicago ve Columbia

Üniversiteleri) gibi isimler tarafından ortaya konan, pedagojik amaçlar taşıyan, seçmeci ve bir ölçüde indirgemeci alımlama ise “Sorokinci okuma” başlığı altında ele alınmıştır. Üçüncü Tönnies alımlamasını belirleyen isim ise Harvard’da Sorokin’in halefi olan Talcott Parsons (1902-1979) olmuştur. Parsonsçı okuma Tönnies’i toplumun bir sistem olarak tahayyül edilmesi bağlamında alır ve kendi teorisini destekleyen dayanaklardan biri kılar. Bu isimler hem sosyolojiyi ABD’de kurumsallaştırmada etkileri hem de dünya sosyoloji literatüründeki ağırlıkları açısından önemlidir. Tönnies’in ABD ve dolaylı olarak dünya sosyolojisinde iz bırakması da, Park etkisindeki Chicago Okulu ve Parsons başta olmak üzere (Cahnman, 1977, s. 148), bu üç okuma biçimi üzerinden etkisini sürdürülebilmesine bağlı olmuştur.

Tönnies’i Chicago’ya Uyarlamak: Parkçı Okuma

Tönnies’in ABD’deki alımlanmasının en kapsamlı biçimi Chicago Okulu’nun önemli isimlerinden, Tönnies’ten on yaş kadar genç olan Robert E. Park ve öğrencileri² üzerinde görülebilir (Cahnman, 1977, s. 157). Park’ın toplum bilimlerine bakışı her ne kadar Darwinci temelden gelse bile Alman düşünce dünyasıyla yakın ilişkisi de yadsınamaz. Park iktisat, tin bilimleri ve sosyoloji alanında Georg Friedrich Knapp, Wolfgang Windelband ve George Simmel gibi isimlerden ders almıştır; fakat Tönnies bağlamında anılması gereken en önemli isim Berlin’de ders aldığı Friedrich Paulsen’dir (1846-1908) (Cahnman, 1977, s. 155). Paulsen ölünceye değin Tönnies’in hocası ve dostu olmuş, Tönnies’in akademik yaşamını belirgin biçimde etkilemiştir (Carstens, 2013, s. 59).

Park’ın 1904 yılında Heidelberg Üniversitesi’nde yazdığı doktora tezinde “Kitle ve Kamuoyu” (*Masse und Publikum*) eserinde Tönnies’e doğrudan atıf yoktur, fakat Tönnies’e tezinin bir kopyasını gönderir ve Tönnies de 1920 tarihli “Büyük Kitle ve Halk” (*Die grosse Menge und das Volk*) adlı eserinde Park’a atıf yapar. Burgess ve Park da 1921 yılında yayımlanan “Sosyoloji Bilimine Giriş” (*Introduction to the Science of Sociology*) başlıklı eserlerinde Tönnies’e atıf yapar (Cahnman, 1977, s. 155).³ Park’ın Tönnies’te gelenek (*Sitte*) ve irade (*Wille*) kavramlarına odaklanması (Park ve Burgess, 1921, s. 101) Tönnies’in sadece cemaat-cemiyet ayrımıyla değil, kamuoyu düşüncesi üzerine yürüttüğü tartışma ile de ilgilendiğinin göstergesidir. Bu karşılıklı farkındalık ve etkileşimin daha sonra Chicago Okulu’nun temel araştırma konuları arasında yer alan kolektif davranış soruşturmalarına da öncülük ettiği iddia edilebilir (Cahnman, 1977, s. 156).

Tönnies’in insanların kolektif hareket etmesindeki örüntüyü gözlemlemesindeki

bakış açısıyla Blumer'in kolektif davranış teorisinde kullandığı bakış açısı oldukça benzerdir. Cahnman'a göre bu, Tönnies ve Blumer arasında neredeyse anonim ve gizli bir ilişkinin mevcudiyetine işaretir (Cahnman, 1977, s. 156). Burada amaç, Tönnies ile Blumer arasındaki perspektif ya da metodoloji yakınlığı-farklılığının ötesinde, Tönnies ile Chicago Okulu arasındaki etkileşimin ve Tönnies'in Chicago Okulu tarafından alımlanma biçiminin Park üzerinden tespit edilmesidir.

Cahnman Park'ın kapsamlı ve pragmatik bir yoruma ihtiyaç duyduğunu belirtir ve Maine, Durkheim, Simmel, Vinogradoff, Ross, Cooley gibi isimlerden ziyade Tönnies'in bu tarz bir yoruma kapı açma ihtimalinin daha fazla olduğunun altını çizerek Park'ın Tönnies ilgisinin temelinde atıfta bulunur (Cahnman, 1977, s. 156): Park modern, kentleşmiş ve sanayileşmiş toplumu; kırsal alandan metropol merkezlerine göç eden insan kitlelerinin oluşturduğu yeni ilişki ağlarını, insan ilişkilerinde meydana gelen büyük dönüşümleri anlamasına yardımcı olacak bir bakış açısı peşindedir. Tönnies'in ortaya koyduğu teorik çerçeve de Park'ın bu beklentisine son derece uygundur (Cahnman, 1977, s. 156). Park'ın Tönnies dışında ilişki kurduğu diğer isimlere bakıldığında da aynı ihtiyaç ve bakış açısı göze çarpmaktadır. Nihayetinde Chicago Okulu'nun sosyolojinin ABD'de kurumsallaşmasına katkısı düşünüldüğünde, bunda modern kentte dönüşen insan ilişkilerinin sosyoloji vasıtasıyla anlaşılıp açıklanmasının payı yadsınamaz boyuttadır. Bu etkilerden bir diğeri de Park'ın aile değerlerini esas alan "kutsal toplum" (*sacred society*) ile piyasa koşulları temelinde şekillenen "seküler toplum" (*secular society*) arasında yaptığı ayırımı görür⁴ (Cahnman, 1977, s. 157). Bu ayırım doğrudan Tönnies'in cemaat-cemiyet ideal tiplerinin analojik olarak ABD toplumunda yeniden düşünülmesi anlamına gelir⁵.

Burada "Parkçı okuma" olarak tanımlanan Tönnies alımlaması, Tönnies'in temel kavramlarının Chicago kentine uyarlanması ve bu kentin 1800'lü yılların sonlarında geçirdiği dönüşüm üzerinden yeniden düşünülüp değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu okumada Tönnies'in teorik zeminde tartıştığı meseleler Chicago kenti gibi hızlı sanayileşen ve modernleşen kent üzerinde sınılanmasıdır (Abbott, 2014). Parkçı okuma biçiminde Tönnies'in yeni bir toplumsal bağlamda değerlendirilmesi söz konusudur. Bu *yeniden yorumlama* sonrası belirgin olarak görülen husus ABD'ye özgü kavram setleri vasıtasıyla Chicago özelinde Tönnies'in kavramları ve sosyolojik düşüncesi değerlendirilerek özgün biçimde bir sonuca varır. Bu sonuç Tönnies'ten hareketle, onun sosyoloji yaklaşımının ABD'nin Chicago kentinin özgül ve özgün sorunlarına uyarlanması girişimidir. Bu bağlamda Parkçı okuma biçimi olarak nitelendirdiğimiz

Tönnies yorumlamaları karşımıza çıkmaktadır. Tönnies'in teorik düzlemde sosyolojik tahayyül yordamıyla geliştirmiş olduğu kavramlar, bu okuma biçiminde ismi zikredilen sosyologların ağırlıklı Chicago kentinde ampirik ve pratik karşılıklarıyla görülen kavramlar şeklindedir. Bu okuma biçimini sadece cemaat-cemiyet ayrımı gibi birkaç kavramı esas almayıp Tönnies'in kavramsal ve teorik katkısını daha zengin bir biçimde aktarması açısından "bütüncül alımlama" (*holistic reception*) olarak; Tönnies'in kavramlarını yeni bir toplumsal bağlama uyarlama çabası içermesi açınsındansa "uyarlayıcı alımlama" (*adaptive reception*) veya "uygulamalı alımlama" (*applied reception*) olarak niteleyebiliriz.

Tönnies'i Amerika'da Yaygınlaştırmak: Sorokinci Okuma

ABD sosyolojisinde Tönnies'in cemaat-cemiyet ikilisine benzeyen bir ikili toplumsal grup tipleri ayrımı Charles Cooley (1864-1929) tarafından 1909 yılında yapılmıştır.⁶ Cooley'in sosyal psikoloji alanında birincil ve ikincil gruplar arasında yaptığı popüler ayrım ile Tönnies'in cemaat-cemiyet ayrımı arasındaki benzerlik, ABD'de esen Tönnies rüzgarının temel motivasyonunu taşımaktadır gibi yüzeysel yaklaşımlara neden olmuştur, fakat temelde Cooley kavram ikiliği kullanma konusunda bir benzerlik taşısa da doğrudan Tönnies ile ilişkisi mevcut değildir (Cahnman, 1977, s. 154). Burada birazdan değinilecek Sorokin, MacIver, Paustian gibi isimlerin çalışmalarının tamamının doğrudan Tönnies'in sosyolojisi üzerine yazılmış (ağırlıklı olarak cemaat-cemiyet ideal tipleri üzerine) değerlendirme, inceleme ve ders kitapları (*textbook*) olduğu görülür.

Cooley'in erken dönemli teorik uyarlamasına paralel olarak konumlandırılacak "Sorokinci okuma" da Sorokin (1928) başta olmak üzere Wirth (1926), MacIver (1914)⁷, Paustian (1943) gibi isimler tarafından ortaya konmuştur. Bu ikinci alımlama biçiminin ilk özelliği, Tönnies'i sahaya uygulamaktan ziyade, teorik açıdan konumlama ve geliştirme çabası içine girmesi, diğer sosyologlarla ilişkilendirip karşılaştırmasıdır. Burada Tönnies'i sosyolojik bir araştırma programı için seferber etmekten çok, sosyoloji tarihi içinde ve diğer sosyologlar arasında konumlandırmak gibi bir ilgi öncelikli görünmektedir. Nitekim Sorokin, Simmel ile birlikte sosyolojizm ekolünün önemli temsilcilerinden saydığı (Sorokin, 1994, s. 57) Tönnies'in "cemaat" kavramının Durkheim'in sonradan geliştirdiği "mekanik dayanışma"ya karşılık geldiğini savunur (Sorokin, 1994, s. 59). Sorokin'in söz konusu yaklaşımı bu açıdan bakıldığında "teorik alımlama" (*theoretical reception*) olarak nitelenebilir.

Sorokinci okumanın ikinci özelliği, Tönnies'e sosyoloji müfredatında

yer açmak suretiyle belli bir Tönnies alımlamasının genele yayılmasında etkili olmasıdır. Öğretim amacını öncelmesi açısından “pedagojik alımlama” olarak görülebilir. Tiryakian’ın da vurguladığı gibi bir kavram veya düşüncenin popülerize edilerek yaygın kesimlere ulaştırılması aynı zamanda onun üreticisinden/kaynağından koparılmasını ifade eder (Tiryakian, 1979, ss. 218-219). Bu anlamda Sorokin’i okuma da bağlamından koparma, basitleştirme, indirgeme, kolaylaştırma gibi boyutları akla getirir. Bir sosyoloğun belirli kavramları seçilip kullanılırken diğer kavramlarının göz ardı edilmesini ifade eden “seçmecî alımlama” (*selective reception*) ile benzerlik gösterir (Sieweke, 2014, s. 537; Ünlü ve Akyurt, 2022).

Nitekim Tönnies’in “cemaat” ideal tipinin Durkheim’in “mekanik dayanışma”sına tekabül ettiği şeklindeki yaygın yorumun çıkış noktası da Sorokin’dir (Cahnman, 1977, s. 154). Sorokin’in, Tönnies’in anlaşılmasını kolaylaştırmak adına, mekanik dayanışma ile cemaat ideal tipi arasında geliştirdiği yakınsama metodolojik olarak yetkin bir sonuç doğurmaz (Cahnman, 1977, s. 154). Sorokin’in ilerleme öncesi bir durumu ifade eden mekanik dayanışma ile çok daha kapsayıcı bir şekilde ele alınan cemaati özdeşleştirmesi, Tönnies’in ilgili kavramının eksik ya da tek yönlü anlaşılması anlamına gelmektedir. Sorokin’in Tönnies alımlamasında, cemiyet bir kere gerçekleşince bir daha cemaate dönüş olmayacağı şeklindeki yorum baskındır. Halbuki Tönnies’te bu sadece bazı durumlarda geçerlidir.

Sorokin’in Tönnies’e ilişkin yanlıcı bir diğer yorumu da, Simmel gibi Tönnies’in de formel sosyoloji alanında değerlendirilmesi gereken bir sosyolog olduğudur (Cahnman, 1977, s. 154). Halbuki Simmel’in sosyolojisi ile Tönnies’in sosyolojisi formel sosyoloji çatısında birleştirilebilir nüvelere sahip değildir (Güner, 2019, ss. 20-22).⁸ Bu açılardan bakıldığında Sorokin’i okumada Tönnies’in kuramının bütünlüklü olmaktan çok parçalı bir biçimde aktarıldığı, hatta farklı bir bağlama taşınırken teorik açıdan uyumlu olmadığı bir çerçeve içinde yeniden şekillendirildiği görülmekte, bu da bir tür “çelişkili alımlama” (*contradictory reception*) (Precht, 2021) örneği teşkil etmektedir.

Sorokin’i okumayı geliştiren önemli figürlerden biri Alman asıllı, Almanya’da eğitim gören göçmen Amerikalı sosyologlardan Louis Wirth’tir. Wirth’i Chicago Okulu’ndan öğrencisi olmasına rağmen Parkçı değil de, Sorokin’i okuma başlığı altında değerlendirmemizin sebebi bakış açısının ve Tönnies’i kavrayışının Sorokin’in metodolojik yaklaşımına paralel olmasıdır (Cahnman, 1977, s. 156). Wirth’in Tönnies

okuması Park'ın Tönnies'i yeni bir toplumsal bağlama uyarlamaya odaklanan yaklaşımından çok, Sorokin'in Tönnies okumasında öne çıkan teorik açıdan yorumlama çabasına yakındır. Wirth'in Tönnies aktarımı onu yorumlayarak aktarmak düzeyinde kalmıştır⁹. Bu yorumlama da Sieweke'nin isimlendirmesiyle "seçmeci alımlama" (*selective reception*) (2014, s. 537) şeklinde meydana gelmiştir.

Tönnies hakkında *American Journal of Sociology* dergisinde 1926'da yayımladığı makalesinde Wirth, Tönnies'in Hobbes, Spencer ve Maine isimlerinden etkilendiği belirtilir; fakat Marx'a yer verilmez (Cahnman, 1977, s. 154). Kuşkusuz Tönnies'in *cemiyet* analizi, temelini büyük ölçüde Marx'a borçludur (Tönnies, 1887). Benzer şekilde birincil grup ve ikincil grup kavramlarıyla ünlenmiş Charles Cooley (1864-1929) ile Tönnies arasında kurulan analojinin de kaynağı da Wirth'in değerlendirmesidir. Bu yorum açısından bakıldığında Cooley'in grup çözümlemesi Tönnies'in cemaat çözümlemesiyle benzerdir. Wirth'e göre Cooley, Tönnies'in cemaat kavramını yeniden düşünüp ABD toplumu üzerinden yorumlayarak birincil ve ikincil gruplar kavramlarını geliştirir (Wirth, 1926).

Wirth aynı zamanda Chicago Okulu'nun önemli temsilcilerindedir. Tönnies'in sosyoloji alanında yaptığı katkıları, öncelikli olarak kendi ülkesi ABD'de, dolaylı olarak da İngilizce konuşulan diğer ülkelerde tanıtma işlevi üstlenmiştir. ABD yaygın olarak göç alan ve hızla sanayileşen bir ülkedir. Chicago ise ABD'nin laboratuvar olarak nitelenebilecek kadar toplumsal sorunlara sahip bir kentidir. Burada kurumsallaşan Chicago Okulu (Abbott, 2014), kentin ABD'nin ağır sanayileşmesine paralel olarak 20. yüzyılının başlarında yaşadığı toplumsal sorunlara çözüm ararken sosyolojik alanda temel referans noktalarından birisi Alman filozofları ve sosyologları olup olmadığı tartışma konusudur. Alman toplumunun dinamiğinin izinin sürülmesi, eğer böyle bir çaba veya iz mevcut ise, bu uğurda Tönnies Wirth'in tanıtıcı rolü bakımından örnek olabilecektir (Güner, 2019, s. 32).

Tönnies'in odaklandığı *cemiyet* (*Gesellschaft*) analizi, bireysel bir ilgiyi yansıtmaz. Tönnies'le aynı çağı paylaşan Alman sosyologlarının neredeyse tamamı, bu konuyu odak noktalarına konumlandırmış, üstelik bakış açısı olarak da cemaat (*Gemeinschaft*) ile karşılaştırma bağlamında ele almışlardır. Tönnies adeta ele aldığı her konuyu ısrarla bu ikilik bağlamına aktarmaktadır. Nitekim temel dikotomilerden hareket etmesi, Simmel gibi Wirth'in de toplumu analiz edip sosyoloji anlayışını geliştirmesinde kurucu bir etkiye sahiptir. Wirth'in dokuz sayfalık kısa ama yoğun değerlendirmesi, Tönnies düşüncesine dair

Amerikan pragmatizmine uygun seçmeci bir yaklaşım ortaya koyar. Bu yaklaşımın öne çıkan özelliği, kaynak metne kendi beklenti ufku ve ihtiyaçları çerçevesinde başvurmasıdır. Wirth'in Tönnies alımlamasında görüldüğü gibi, Amerikan pragmatizminin bir ortamdaki yaygınlığının, otantik kaynağa birebir uyumlu aktarım şartını rafa kaldırarak, seçmeci alımlamaları teşvik ettiği söylenebilir (Güner, 2019, ss. 32-33).

Wirth'in 1938 tarihli "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik" (*Urbanism as a Way of Life*) başlıklı makalesinin odak noktasındaki "kent toplumu"nu ele alınışı, Tönnies'in "cemiyet" (*Gesellschaft*) yahut Simmel'in "burjuva toplumu" (*bürgerliche Gesellschaft*) analizlerini andırmaktadır (Güner, 2019, s. 33). Wirth (1926, s. 412) Tönnies sosyolojisinin özünü kendi perspektifinden şöyle aktarır:

Tönnies Hobbes'tan, Spencer'dan ve Sir Henry Maine'den etkilenmiştir. Tönnies'in sosyolojiye yaptığı en büyük katkı kurmuş olduğu cemaat-cemiyet dikotomisidir. Bu ikilik doğal ve yapay karşıtlıkları ifade eder. İki tür sosyoloji vardır: genel ve özel. Özel sosyoloji kendi içerisinde saf, uygulamalı ve ampirik sosyoloji olarak üçe ayrılır. Tönnies'in en büyük üç eseri ise Cemaat ve Cemiyet, gelenekleri anlattığı Die Sitte ile toplumsal hareketleri ve kamuoyunu anlattığı Kritik der öffentlichen Meinung'dur.

Wirth Tönnies'in bakış açısını okuyucuya kestirmeden sunduktan sonra Schaeffle, Lilienfeld, Gumplowicz, Ratzenhofer, Wundt, Bücher ve Sombart gibi isimleri (Güner, 2019, s. 33) anarak Amerikan sosyolojisi ile Alman sosyal bilimleri (sadece sosyoloji değil, antropoloji ve psikoloji de) arasındaki ilişkinin eskiliğinin altını çizer. Simmel'in Amerikan sosyolojisi açısından ayrıcalıklı konumuna değindikten sonra Almanya'da sosyolojinin kurumsallaşmasında Max Weber, Ernst Troeltsch, Othmar Spann, Franz Oppenheimer, Alfred Vierkandt, Leopold von Wiese gibi isimlerin (Güner, 2019, s. 33) yanı sıra Ferdinand Tönnies'in ayrıcalıklı rolünden söz eder. Wirth'in bu sözlerine Amerikalı sosyologların Alman sosyologlarına bakışında yaygın bir tavrı yansıtan bir yorum eşlik eder. Bu yoruma göre Alman sosyologlarının çoğunluğu, Kant başta olmak üzere filozoflarla ve felsefeyle kurdukları ilişkiden kopamaz, metafizik ya da epistemolojik sayılıtlara kapılırlar. Bu noktada Wirth iki ismi Alman sosyolojisinin bu genel eğiliminden öteye geçenler olarak öne çıkarır (Güner, 2019, s. 33): Simmel ve Tönnies bu sınırlılığı aşarak Amerikan sosyolojisi üzerinde etki oluşturabilmiş nadir isimlerdendir (Wirth, 1926, s. 414):

Kant'ın varlığından beri Almanya'daki sosyal bilimler; bakış açılarını,

metodolojilerini, kavramsal sistemlerini ve günün hâkim felsefi düşüncesi ekseninde sorunlarını belirlemeleri konusunda katı bir şekilde koşullandırılmıştır. Her sosyolog, kendisini dönemin hâkim felsefe kuramlarına atıfta bulunarak çalışmalarını oluşturmayı ve çalışmalarını dönemin önde gelen felsefi düşüncelerinden birine ya da bir başkasına uygun yörengeye yerleştirmeyi uygun bulmuştur. Sonuç olarak sosyologlar, yazdıkları her bir sosyolojik esere iyi kötü metafizik bir mantıkla ya da epistemolojiyle önsöz eklemişlerdir. Bu durumu aşamayanlar Amerikan sosyolojisinde kendilerine yer bulamamışlardır.

Wirth'in bu yorumu yukarıda bahsettiğimiz araçsal pragmatizm vurgusuyla paralellik taşır. Alman sosyolog ya da filozofların kopamadığı metafizik ve epistemolojik sayıtlardan Wirth'e göre Tönnies ve Simmel kurtulmuştur. Dolayısıyla Wirth için Tönnies'i de pragmatik açıdan değerli kılan unsurlardan birisi budur. Yani ontolojik olarak kurulan ilişkiler sosyolojinin ampirik imkanlarıyla soruşturulacaktır, ki bu da Chicago Okulu'nun muhtevasıyla doğrudan örtüşmektedir.

Erwin Carl Paustian'ın (1943) Northwestern Üniversitesi'nde (Illinois) Arthur J. Todd¹⁰ danışmanlığında yazdığı "Ferdinand Tönnies Sosyolojisi" (*The Sociology of Ferdinand Tönnies*) başlıklı doktora tezi de Sorokinci alımlamanın özelliklerini yansıtmaktadır. Tönnies'in sosyolojisinin ana hatlarını betimsel biçimde ortaya koyan Paustian önsözde Tönnies'in irili ufaklı Almanca çalışmalarının neredeyse tamamının ABD'de bulunduğunu, fakat dağınık halde, kütüphanelere yayılmış olduklarını belirtir. Bu da yazarın tezini kaleme aldığı ve "kaotik zamanlar" olarak nitelediği 1940'lı yıllar itibariyle, Alman ve Amerikan sosyoloji ortamları arasındaki ilişkinin boyutlarını göstermektedir (Güner, 2019, ss. 34-35; Paustian, 1943, s. 18). Paustian'ın Tönnies ilgisi nereden geliyor sorusunu yanıtlamak oldukça güçtür, belirgin olarak görülen tek bağlantı noktası onun tez danışmanı üzerindedir (Todd, 1920). Todd'un 1920 tarihinde yazdığı "İnsan İradesinin Temellerine Erişim" (*Reaching the Mainsprings of the Wills of People*) adlı on sayfalık metninde temel tartışmaların başında "irade" (*will*) kavramı gelir (Todd, 1920, s. 26). Todd'un irade soruşturması yaparken Tönnies'in düşünceleriyle karşılaşmış olması tesadüfi bir denk gelmeden fazlasını ifade eder görünmektedir.¹¹ Paustian'ın, 1927-1928¹² yılları arasında bulunduğu Chicago Sosyoloji bölümünde Tönnies ismini Todd vasıtasıyla duyduğu tahmin edilebilir (Paustian, 1943, s. 280).

Paustian tezinde Tönnies'i Amerikan pragmatizm geleneği ile uyumlu olarak ele alır. Tezinde şu soruyu merkeze alır: Tönnies'in cemaat, cemiyet,

kamuoyu, örf ve toplum kavramlarıyla geliştirmiş olduğu perspektif Amerikan toplumu için nasıl değerlendirilebilir? Amaç Tönnies'in bu temel kavramları ve temel felsefi-sosyolojik yaklaşımından, ABD'deki toplumsal meseleleri analizde yararlanmaktır. Yine de tezde Tönnies'i büyük ölçüde betimleyici biçimde aktarmaktan kendini kurtaramaz. Sorokinci okumada, Tönnies'in kavramlarından hareketle betimsel bir tanıtma baskın olarak karşımıza çıkar. Tönnies'in ABD'de tanıtılmasını büyük ölçüde bu okuma biçimi altında sözü geçen isimler üstlenmiş gibi görmektedir. Bu okuma biçiminin baskın özelliği bu anlamda, ABD sosyoloji literatüründe Tönnies'in duyulup yankı bulmasına katkıda bulunan etkili bir kanal olmasıdır. Kısacası Sorokinci alımlama, özel bir Tönnies yorumundan çok pedagojik, yaygınlaştırıcı yanıyla öne çıkar.

Tönnies'i Sistem Teorisine Uydurmak: Parsonsçı Okuma

Amerikalı sosyologların ABD'de sosyolojiyi kurup zenginleştirmek için kurdukları uluslararası ilişkileri sonraki dönemde de takip etmek mümkündür. Örneğin Parsons 1937 tarihli iki ciltlik *Toplumsal Eylemin Yapısı*'nda, "klasik sosyoloji" altında Weber, Durkheim ve Marx'ı öne çıkarmaktadır. Parsons'ın, üzerinde kendi sosyolojisini geliştirdiği entelektüel zemin Weber tarafından ortaya konmuştur. Weber'in sosyoloji anlayışı ise Alman sosyolojisi geleneği içinde ayrıksı bir konum işgal etmez. Alman sosyal bilim geleneğinin tarih felsefesi eleştirisi, tarihselci düşünce, Yeni Kantçılık, değer yargısından bağımsızlık ve ampirik araştırma yatkınlığı gibi genel eğilimleri Weber tarafından paylaşılır. Buna karşın Parsons-Schutz tartışmasında da izleri sürülebildiği gibi, Parsons Alman geleneğinden aldıklarını ABD'nin toplumsal ve uluslararası ihtiyaçlarına uyarlamış, bir başka deyişle Amerikanlaştırmıştır (Balci, 2020).

Parsons ve takipçileri Tönnies'i *cemaat-cemiyet* kavram ikilisi ekseninde değerlendirir. Buna göre "cemiyet" "faydacı toplumsal düşünce okulunda formülleştirilmiş toplumsal ilişki tipi"ni esas alır ve "bireyin rasyonel olarak kendi çıkarının ardına düşmesi"ne dayanır (Güner, 2019, ss. 38-39; Parsons, 2015, s. 745). Nitekim Tönnies ilişkileri de "iktidara/zora dayalı" (*herrschaftlich*) ve "dostça/yoldaşça" (*genossenschaftlich*) şeklinde ikiye ayırır (Parsons, 2015, s. 745). İkinci ilişki tipi *cemaat* ilişkisinin örneğidir (Parsons, 2015, s. 750) ve ahlak *cemaatin* temel bir unsurudur (Parsons, 2015, s. 752).

Parsons *Toplumsal Eylemin Yapısı*'nın ikinci cildinde Tönnies'in ismini zikreder. Bugün sosyoloji klasikleri kabul edilen Durkheim, Weber ve Marx'ın ilk defa birlikte ve sistematik bir biçimde bu mantık içinde aktarıldığı kitapta Tönnies'e de tali olarak klasikler arasında yer verilir

(Cahnman, 1977, s. 162). Parsons'ın Tönnies'i anma biçimi Becker, Heberle ya da Loomis'ten daha kapsamlı ve analitik bir okuma değil de, tarihsel olarak etkili bir alımlama olarak değerlendirilmelidir (Cahnman, 1977, s. 162). Burada vurgulanması gereken bir diğer etkileşim, Tönnies'in *Cemaat ve Cemiyet*'i bir "saf sosyoloji" denemesi olarak görmesi ile Parsons'ın bir "sistem teorisi" kurma girişimi arasındaki paralelliktir (Cahnman, 1977, s. 163).

Burada Parsons'ın Tönnies okumasının özgün yanını anmak yerinde olacaktır. Parsonsçı okumada Parkçı okumanın Tönnies'i Chicago'nun toplumsal gerçekliğine uyarlama çabasına benzer bir uyarlama boyutu vardır. Aralarındaki fark ise Parsons'ın, Tönnies'i belli bir kent veya ampirik zemine değil, kendi geliştirmiş olduğu sistem teorisine uyarlamasıdır. Tönnies'i kendi geliştirmiş olduğu sistem teorisinin ve kavram setinin imkanları çerçevesinde anlayan Parsons'ın okumasının özgünlüğü de işte Tönnies'i bu teorik bağlam içinde yorumlayıp aktarmasıdır.

Parsonsçı okumanın yansımaları Nisbet, Mitzman ve Adair-Totef' te de net bir biçimde görülmektedir. Nisbet'in (1966) Parsonsçı çizgiye yakın Tönnies değerlendirmesinde (Güner, 2019, ss. 37-38) *cemaat-cemiyet* ayrımının kökeni Hegel'de bulunan aile toplumu-kent toplumu ayrımına götürülür (Nisbet, 2013, s. 98). Nisbet Tönnies'in, büyük çalışmasını oluştururken üç temel eserden etkilendiği vurgular (Nisbet, 2013, s. 100). Bunlar Otto von Gierke'nin "Alman Kooperatif Hukuku" (*Das Deutsche Genossenschaftsrecht*, 1868); Sir Henry Maine'in "Kadım Hukuk" (*Ancient Law*, 1861) ve Fustel de Coulanges'in "Kadım Şehir" (*Ancient City*, 1864) başlıklı çalışmalarıdır (Güner, 2019, ss. 37-38). Nisbet (2013, s. 101) bu isimlerle Tönnies arasında tespit ettiği düşünsel yakınlık kapsamında üç büyük toplumsal değişimin altını çizer:

1. Batılı siyasette müşterek ve komünal olandan bireyci ve rasyonel olana geçiş
2. Batılı sosyal örgütlenmede miras alınmış statüden sözleşmeye geçiş
3. Batılı fikirlerde kutsal-komünal olandan seküler-ilişkisel olana geçiş¹³

Tönnies'e göre modern toplum cemaat bağlarından cemiyet bağlarına geçişin olduğu toplum tipidir. İki toplum tipi açısından geçişin izleri ilişki ağlarından sürülebilir. Tönnies'in bu yaklaşımının Nisbet'e göre Tönnies'e özgü modern toplumu anlamlandırmada yetkin bir sentez

anlamı taşıdığı ileri sürülebilir.

Nisbet, Tönnies'in başyapıtının derin bir nostalji yüceltmesi içermekle suçlandığını, halbuki bu suçlamanın Tönnies'ten çok takipçilerine yöneltilmesi gerektiğini belirtir. Aslında burada eleştirilen Sorokinci okuma biçimidir. Tönnies'i seçmeci bir yorumlama biçimiyle aktarma Nisbet'in vurguladığı bir noktadır. Nisbet'e göre Tönnies bu "yanıltıcı uyarılama" ya da "çelişkili alımlama"ları *Cemaat ve Cemiyet*'in 1912 yılındaki son baskısının önsözünde öngörüp şöyle cevaplamıştır (Tönnies'ten akt. Nisbet, 2013, s. 102):

Yöntem veya yönelim olarak 50 yıl önce de şimdi de bu kitapta ahlaki ya da siyasi bir deneme yazma niyetim olmadığını burada ilave etmek isterim. Bu minvalde ilk baskının önsözünde de fikirlerimin yanlış yorumlanmasına ve zekice ama yanıltıcı şekillerde uyarılmasına karşı ikazlarda bulunmuştum.

Nisbet'e (2013, s. 108) göre Tönnies'in en büyük başarısı, kapitalizmin ve modern ulus devletin doğuşuna dair anlatıları cemaat-cemiyet ayrımının alt metnine saklamış olmasıdır. Modern ulus devlet doğuşu ile bir modern toplumsal laboratuvar özelliği taşıyan Chicago kentinde sosyolojinin kurumsallaşması arasında ilişki kurmak bu noktada anlamlı olacaktır. Nisbet (2013, s. 108) Tönnies'in cemaat kavramını tipolojik olarak kullanmasını, bu kavramı bağımsız değişken, bir başka deyişle modern toplumun ön koşulu olarak değerlendirdiği şeklinde yorumlar. Bu da modern toplumu anlamının yolunun, modern öncesi toplumun temel dinamiklerini anlamaktan geçmesi demektir (Güner, 2019, s. 38).

Mitzman Tönnies'i okurken öncelikli olarak *Cemaat ve Cemiyet* başlıklı eserine yer verir. "Cemaat" "ilkel insan toplulukları arasındaki kan bağı"na (Güner, 2019, s. 35) ve "doğal/organik irade"ye bağlı olarak gelişen toplum tipiyken, "cemiyet" ise ticari topluluğa karşılık gelmekte, "seçim/tercih iradesi"nden çıkmakta ve zevkin-kârın maksimize, acının-kaybın ise minimize edilmesini amaçlamaktadır. *Cemaatin* "yasalarını geleneksel-örfi hukuk düzenler" (Güner, 2019, s. 35), *cemiyetin* yasaları ise "doğal hukukun bir yorumu biçiminde mevcut (legal) pozitif hukuki düzlemde belirlenir" (Güner, 2019, s. 35; Mitzman, 1973, s. 39). Mitzman'a (1973, s. 40) göre "devlet ve *cemaat* ateş ve su gibidir, aynı kefeye konulamaz. *Cemiyet* ise kapitalisttir" (Güner, 2019, s. 35). Tönnies, kendi modern toplum eleştirisi ile Nietzsche'nin modern toplum eleştirisi arasındaki benzerliklerin farkındadır (Mitzman, 1973, s. 43). Nietzsche'nin düşünceleri 1890'ların diğer Alman düşünürleri gibi Tönnies üzerinde de etkili olmuştur (Güner, 2019, s. 36):

Nietzsche gibi Tönnies de Alman romantikleriyle Antik Grek dünyası arasındaki ilişkiye saygı duyuyordu (Mitzman, 1973, s. 44). Tönnies Spinoza'nın Hobbes'un düşüncelerini fiziğin temel prensipleri ve akli etiğin temelleri düzleminde geliştirdiği düşüncesi özelinde irdelemiştir. İyi-kötü antagonizması Tönnies'in hep odağında olmuştur. Bu bağlamda Tönnies'in doğal/organik irade ile seçim iradesi kavramları Tanrı'nın varlığı ve onun dünya ile kurduğu ilişkide gizlidir (Mitzman, 1973, s. 48).

Mitzman'ın (1973, s. 54) Tönnies resminde öne çıkan diğer hususlar, güçler ayrılığı ilkesi ve demokratik merkezîyetçilik inancıydı (Güner, 2019, s. 36). Tönnies'e göre çözüm, "aristokratik demokrasi" ya da "demokratik aristokrasi"den geçmektedir. Toplumun önde gelenleri kendi aralarında belli kişiler seçmeli, bu kişiler de yönetimde olmalıdır (Mitzman, 1973, s. 54).

Tönnies *cemiyet* fikrini Hobbes'tan ilhamla oluşturur (Mitzman, 1973, s. 62). Buna göre modern toplum, topluma karşı bir yabancılaşma içerir. Bu yabancılaşma Tönnies'i karşı kutup olarak cemaat kavramını geliştirmeye iter (Mitzman, 1973, s. 65). Mitzman'ın buradaki vurgusu Tönnies'in cemaat analizinin arka planını ortaya koymak adına önemlidir (Güner, 2019, s. 36). Mitzman'a (1973, s. 130) göre, *cemiyet* İngiliz, *cemaat* ise Alman toplumunu simgelemektedir. ABD'de Tönnies'e duyulan ilgi bu açıdan, ABD toplumunda hem İngiliz toplumunun *cemiyet* rasyonelliğine hem de Alman toplumunun *cemaat* şövalyeliğine duyulan eşzamanlı ihtiyaç ekseninde yorumlanabilir (Güner, 2019, s. 36).

"Tönnies üzerine yapılmış diğer bir nitelikli çalışma" (Güner, 2019, s. 37) Adair-Toteff'in "Ütopyaçı Hayalperest"idir (*Utopian Visionary*). Adair-Toteff (1995, s. 59) "modern çağın ruhunu teşhis etmede Tönnies'in yalnız olmadığını vurgular" (Güner, 2019, s. 37). Simmel *Paranın Felsefesi* kitabında *Gesellschaft*'ı son derece parlak bir şekilde tarif etmiş, Weber ise "demir kafes" kavramıyla nitelemiştir. Adair-Toteff'e (1995, s. 60) göre Tönnies bir modernlik eleştirmenidir. *Cemiyeti* bir şirket toplumu olarak adlandırır ve *cemaati* geleceğe dair bir umut olarak görür (Adair-Toteff, 1995, ss. 61-64):

Tönnies, Weber ve Simmel gibi kendisini karamsar yapan modernlik eleştirisini ele almıştır. Fakat Tönnies Weber ve Simmel'in aksine geleceğe umut ile bakıyordu. O, *cemiyet* çağının sadece geçici bir evre olduğunu, *cemaatin* en iyi özelliklerini taşıyan parlak bir geleceğin olanaklı olduğunu düşüncesindeydi.

Parsonsçı okumanın belirgin bir özelliği Tönnies'in yeni gelişen bir

bağlama oturtulmasıdır. Tönnies, Parsons örneğinde “sistem teorisi” açısından değerlendirilirken (Parsons, 2015), bu bağlam Nisbet’te “muhafazakar sosyoloji” (Nisbet, 1966), Mitzman’da modern toplumda gelişen “yabancılaşma” olarak karşımıza çıkar. Adair-Toteff ise yabancılaşma kavramıyla Tönnies’in kurduğu ilişkiyi “ütopyacı hayalperest” tanımlamasıyla cisimleştirir (Mitzman, 1971). Daha net ifade ile Adair-Toteff’in Tönnies’in dikotomik sosyolojisi hem ütopya, hem de hayalperest tanımıyla Tönnies’in sosyal/toplumsal gerçeklik ile kurduğu ilişkiyi eleştirerek aktarır mahiyettedir. Parsonsçı okumanın temel özgünlüğü bu anlamda Tönnies’in cemaat-cemiyet kavram ikilisini modern toplumu anlamaya dönük geliştirdiği daha büyük bir teorik bütünün önemli bir parçası kılmasıdır (Balci, 2022, s. 457). Bu bağlamda Parsons, Nisbet, Mitzman ve Adair-Toteff’in kendilerine özgü biçimde yaptıkları, modern toplumun temel bileşenlerinden bir yapı, olgu ya da kavram seçip onu merkeze almak ve bu odağı Tönnies’in kavramlarıyla sentezleyerek anlamlandırmaktır. Sözü geçen isimlerin okuma biçimleri (Sönmez, 2019, s. 165), Tönnies sosyolojisinin ABD’de çeşitli alanlarda akla gelmesine, dolaşıma girmesine ve Tönnies etkisinin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur.

Sonuç

İlk bakışta büsbütün farklı görünen Alman ve Amerikan sosyoloji gelenekleri arasında 19. yüzyıla dayanan yoğun etkileşim, üzerinde yoğun mesai harcanması gereken konulardandır. Tönnies’in ABD’de sosyoloji üzerindeki etkilerine eğilen bu makale, makale sınırlarını çokça aşan bu konuya mütevazı bir katkı niteliğindedir. Tönnies’in sadece en büyük eseri olarak bilinen *Cemaat ve Cemiyet*’in değil, toplumsal kavrayış biçimi ve sosyolojik bakış açısının da izleri ABD’de açıkça görülmektedir. Hatta bu izler Chicago Okulu’nun önemli temsilcilerinden Park gibi sosyologlarda da belirgindir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Alman sosyal bilimler camiasında önemli bir figür olan Tönnies’in sosyolojik araştırmaları ve geliştirdiği teorik bakış açısı, Chicago üzerinden Amerikan pragmatizmi bağlamında değerlendirilmiş ve Tönnies’in sosyolojik değerlendirmelerinin modern kentin getirmiş olduğu sorunlar ışığında Chicago kenti özelinde Amerikan toplumu için elverişli bir öncül kavrayış sağladığı anlaşılmıştır.

Araştırmada sadece Chicago Okulu ve Park’ın değil, Sorokin, Wirth, Heberle ve Parsons gibi isimlerin de önemli bir Alman sosyal bilimci olarak Tönnies’in temel kavramlarından ne düzeyde yararlandıkları incelenmiştir. Bu çalışmada karşılaşılan ve sonraki çalışmalarda dikkate

alınmasında yarar olacak bir husus, Amerikan sosyolojisi ile Alman sosyolojisi arasında kurulan ilişkiyi daha iyi anlamanın yolunun, 19. yüzyıl Alman düşünce dünyasından geçtiğidir. Teorik bakış zenginliği ile pratik soruşturmalara uyarlanmaya elverişlilik arasındaki ilişki de bu tür bir etki/alımlama anlatısı inşa edilirken dikkate alınması gereken problematik noktalarından biri gibi görünmektedir.

Bu çalışmada Alman akademi dünyasıyla Amerikan akademi dünyası arasındaki ilişki de Tönnies özelinde tartışılmıştır. Tönnies ve benzeri teorik donanımları güçlü figürler, ABD'deki toplumsal sorunlar bağlamında duyulan çeşitli ihtiyaçları karşılayacak özelliklere sahiptir. Birçok Amerikalı bilim insanının 1800'lerin ikinci yarısı ve 1900'lerin başında Almanya'ya ilgisi, göçmen bilim üzerinden bir teori ithalatı imkanını da beraberinde getirmiştir. Bir örneğini Chicago Okulu'nun çalışmalarında gördüğümüz bu "ithalat" ve yorumlama, kuşkusuz hem ithal edilen sosyolojiyi yeni bir biçime büründürmüş, hem de ABD'de sosyolojinin sınırlarını değiştirmiştir. Tönnies'in bu şekilde ithal edilip yorumlanan figürler arasında öne çıkması, başta Chicago Okulu olmak üzere Tönnies'in Amerikan sosyolojisi üzerinde bıraktığı izlerin takip edilmesi sonucunu doğurmuştur.

Tönnies'in sosyoloji teorisindeki özgün yanlardan biri, cemaat-cemiyet ikilisinin modernleşme sürecinin okunması için bir araç olarak sunulmasıdır. Bütün sosyologların perspektif düzeyinde bu iki uçtan birine daha yakın olduğunu önermesini kabul edersek, öncelikli olarak bizzat Tönnies modern öncesi döneme daha yakın olan ve ağırlık veren bir isim olarak karşımıza çıkar. ABD gibi değişme dinamiklerinin son derece güçlü olduğu, hızlı biçimde sanayileşip modernleşen bir toplumsal yapı düşünüldüğünde, Tönnies gibi modernlik öncesi toplumların temel dinamikleri kadar modern toplumdaki ilişkileri güden temel irade biçimini de temel araştırma nesnesi haline getirmiş bir figürün önemi daha net anlaşılmaktadır.

ABD'deki Tönnies okumalarında öne çıkan bir resim de onu modernleşme teorisinin öncüsü olarak gösterir. Gerek Sorokin'in görece pedagojik ve yaygınlaştırıcı yaklaşımı, gerekse Parsons'ın geleneksel-modern toplum dikotomisini zenginleştirmeye duyduğu ihtiyaç (Balci, 2018, s. 355) Tönnies'i Redfield, Lerner, Parsons gibi isimlerin kurduğu geleneksel-modern toplum dikotomisinin bir ön habercisine indirgemelerine yol açar. Burada cemaat, tarihsel ve geride kalması mukadder, hatta teşvik edilen bir kategori haline getirilir. Böylece Tönnies'in cemaat-cemiyet kavram ikilisi, modernleşme teorisinin tek biçimli modern toplum

kavrayışının yedeğine çekilir ve Tönnies normatif ve indirgeyici bir bakışla, modernlik lehine kurulan yaygın zıtlığın müjdecisi olarak konumlanır.¹⁴ Halbuki Tönnies'te cemaat, Tönnies'e ille de normatif bir pozisyon atfedilecekse, cemiyet karşısında yukarıda konumlanır olmaktan çok, modern toplumun içinde de karşımıza çıkabilecek bir ilişki ve gruplaşma, hatta irade tipi olarak kavramlaştırılır. Dolayısıyla tarihsel olarak geçmişte kalması düşünülemez.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Abbott, A. (2014). *Bölüm ve disiplin 100. yılında Şikago okulu*. (S. G. Ihlamur Öner, Çev.). İstanbul: Küre.

Adair-Totef, C. (1995). Ferdinand Tönnies: Utopian visionary. *Sociological Theory*, 13(1), 58-65. doi:10.2307/202006

Adair-Totef, C. (Ed.). (2005). *Sociological beginnings: The first conference of the German society for sociology*. Studies in social and political thought (1. publ.). Liverpool: Liverpool University Press.

Akyurt, M. A. (2017). Is it possible to read history of sociology as history

of receptions? (*Un*)*Making Europe: Capitalism, Solidarities, Subjectivities* içinde (s. 967). 13th Conference of the European Sociological Association, sunulmuş bildiri, Athens: ESA.

ASA. (2022). ASA. *American Sociological Association*. <https://www.asanet.org/about/governance-and-leadership/council/past-leaders>.

Balcı, M. E. (2018). Sınır-ötesi bir uygarlık operasyonu: Talcott Parsons'ın uygarlık okuması. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 38(2). doi:10.26650/SJ.2018.38.2.0032

Balcı, M. E. (2020). *Gerilimi sürdürmek: Sosyolojik ikilemler üzerine bir soykütüğü denemesi*. İstanbul: Runik Kitap.

Balcı, M. E. (2022). Çağdaş sosyolojik ikilemler için bir milat: Parsons-Schutz tartışması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25(3), 450-470. doi:10.18490/sosars.1196601

Baş, M. F. (2014). Gerhard Kessler'in Türkiye'deki sosyoloji anlayışına katkısı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(28), 201-222.

Baş, M. F. (2015). *Tarihi iktisattan sosyolojiye: Gerhard Kessler*. (Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul).

Becker, H. (1932). *Systematic sociology*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Bond, N. (2009). Ferdinand Tönnies and Western European positivism. *Intellectual History Review*, 19(3), 353-370. doi:10.1080/17496970903266285

Breslau, D. (2007). The American spencerians: Theorizing a new science. C. Calhoun (Ed.), *Sociology in America: A History* içinde (s. 39-62). Chicago, IL: University of Chicago Press. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/S/bo4138543.html>.

Cahnman, W. J. (1977). Toennies in America. *History and theory*, 16(2), 147. doi:10.2307/2504593

Calhoun, C. (2007). Sociology in America: An introduction. C. Calhoun (Ed.), *Sociology in America: A History* içinde (s. 1-38). Chicago, IL: University of Chicago Press. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/S/bo4138543.html>.

Carstens, U. (2013). *Ferdinand Tönnies: Friese und Weltbürger: eine biographie*. Nordfriisk Instituut (Series) (2., überarb. und ergänzte Aufl.). Bräist/Bredstedt: Nordfriisk Instituut.

Gulbenkian Komisyonu. (2018). *Sosyal bilimleri açın.* (Ş. Tekeli, Çev.) (On ikinci Baskı). İstanbul: Metis.

Güner, M. O. (2019). *Ferdinand Tönnies'in sosyolojisi ve Alman sosyal bilimler geleneğindeki yeri.* İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Heberle, R. (1937). The sociology of Ferdinand Tönnies, *American Sociological Review*, 2(1), 9-25.

Jacobs, P. P. (1909). *German sociology.* (Yayımlanmamış doktora tezi, Columbia, New York).

Kabakçı, E. (2014). Bir yeniden yorumlama örneği: Ahmed Rıza'nın "Pozitivizm"i. *Sosyoloji Dergisi*, (28), 27-71.

Kıray, M. (2000). *Ereğli: Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası* (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bağlam.

Kivisto, P. ve Swatos, W. H. (1990). Weber and interpretive sociology in America. *The Sociological Quarterly*, 31(1), 149-163.

Levine, D. N., Carter, E. B. ve Gorman, E. M. (2011). Simmel'in Amerikan sosyolojisi üzerindeki etkisi I-II. J. Dirlikyapan (Ed.), *Georg Simmel: Sosyolog, Sanatçı, Düşünür* içinde (s. 54-121). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

MacIver, R. M. (1914). Society and "The Individual". *The Sociological Review*, a7(1), 58-64. doi:10.1111/j.1467-954X.1914.tb02362.x

MacIver, R. M. (1937). *Society, a textbook of sociology.* New York: MW Books.

Mitzman, A. (1971). Tönnies and German society, 1887-1914: From cultural pessimism to celebration of the volksgemeinschaft. *Journal of the History of Ideas*, 32(4), 507. doi:10.2307/2708974

Mitzman, A. (1973). *Sociology and estrangement: Three sociologists of imperial Germany.* New York: Alfred A. Knopf.

Nisbet, R. (1966). *The sociological tradition.* New York: Basic Books, Inc.

Nisbet, R. (2013). *Sosyolojik düşünce geleneği.* (Y. Kaplan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Özlem, D. (2013). Evrenselcilik mitosu ve sosyal bilimler. *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek* içinde (Dördüncü Baskı) (s. 53-66). İstanbul: Metis.

Park, R. E. ve Burgess, E. (1921). *Introduction to the science of sociology.*

Illinois: Chicago University Press.

Parsons, T. (2015). *Toplumsal eylemin yapısı cilt:2 Max Weber (C. 2)*. (N. Niven ve A. Bölükbaşı, Çev.) Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.

Paustian, E. C. (1943). *The sociology of Ferdinand Tönnies*. Illinois: Northwestern University.

Precht, O. (2021). Project: "Marx in France. The self-determination of French theory (1945–1995)". *ZfL Berlin*. Erişim tarihi: 25.10.2022, <https://www.zfl-berlin.org/project/marx-in-france.html>.

Redfield, R. (1930). *Tepoztlan: A Mexican village: A study of folk life*. The University of Chicago.

Sallaz, J. ve Zavisca, J. (2007). Bourdieu in American sociology, 1980-2004. *Annual Review of Sociology*, 33, 21-41. doi:10.1146/annurev.soc.33.040406.131627

Salomon, A. (1936). In Memoriam Ferdinand Tönnies (1855-1936). *Social Research*, 3(3), 348-363. <http://www.jstor.org/stable/40981509>.

Scaff, L. A. (2004). Max Weber and the social sciences in America. *European Journal of Political Theory*, 3(2), 121-132. doi:10.1177/1474885104041042.

Sica, A. (2007). Defining disciplinary identity: The historiography of U.S. sociology. C. Calhoun (Ed.), *Sociology in America: A History* içinde (s. 713-732). Chicago, IL: University of Chicago Press. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/S/bo4138543.html>.

Sieweke, J. (2014). Pierre Bourdieu in management and organization studies—A citation context analysis and discussion of contributions. *Scandinavian Journal of Management*, 30(4), 532-543. doi:10.1016/j.scaman.2014.04.004

Sorokin, P. A. (1928). *Contemporary sociological theories*. Harper & Brothers.

Sorokin, P. A. (1994). *Çağdaş sosyoloji kuramları (C. 1-II, C. II)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sönmez, A. (2019). Durkheim'in toplumu bir özne, toplumsalı bir nesne olarak kavramsallaştırma çabası. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(1). doi:10.26650/SJ.2019.39.1.0001

Tiryakian, E. A. (1979). The significance of schools in the development of sociology. W. E. Snizek, R. Fuhrman ve M. K. Miller (Ed.), *Contemporary*

Issues in Theory and Research: A Metasociological Perspective içinde (s. 211-233). Greenwood Press.

Todd, A. J. (1920). Reaching the mainsprings of the wills of people. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 91(1), 26-35. doi:10.1177/000271622009100109

Tönnies, F. (1905). The present problems of social structure. *American Journal of Sociology*, 10(5), 569-588. doi:10.1086/211335

Tönnies, F. (1887). *Gemeinschaft und gesellschaft: Abhandlung des communismus und des socialismus als empirischer culturformen*. Leipzig: Fues.

Tönnies, F. (1895). The American Journal of Sociology. *Archiv für Soziale Gesetzgebung and Statistik*, (8), 723-726.

Tönnies, F. (1909). *Die sitte*. Frankfurt am Main (Rütten & Loening).

Ünlü, O. ve Akyurt, M. A. (2022). Bourdieu'nun yönetim ve örgüt araştırmalarında alımlanma biçimleri. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 47-80.

Wirth, L. (1926). The sociology of Ferdinand Tönnies. *American Journal of Sociology*, 32(3), 412-422.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of Life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1-24.

Wolff, K. H. (1950). Introduction. K. H. Wolff (Ed.), *The sociology of George Simmel* içinde (s. xvii-lxiv). New York: The free Press of Glencoe.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Yerel Seçim Bildirgelerinin Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi

The Evaluation of Local Election Manifestos in Terms of Social Policy

Öz

Çalışmada yerel seçim bildirgeleri sosyal politika açısından analiz edilmiştir. 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde AK Parti ile CHP'nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adaylarının sosyal politika kapsamındaki seçim vaatlerinin analiz edilmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmada MAXQDA 20 programı kullanılarak betimsel içerik analizi yapılmıştır. Araştırma kapsamında seçim bildirgeleri dezavantajlı gruplar, eğitim, çevre, trafik ve kentsel dönüşüm açılarından karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir. Seçim bildirgelerinde 'İstanbul' kelimesi her iki aday tarafından en çok tekrar edilen kavram olmuştur. AK Parti İBB başkan adayı engellilerin rehabilitasyonu, yeşil alanların ve yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması konularını ön plana çıkarmıştır. CHP İBB başkan adayı ise kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve eğitime devam eden gençlerin ekonomik açıdan desteklenmesi konularına odaklanmıştır.

Anahtar kelimeler: İstanbul, Yerel Yönetimler, Yerel Seçimler, Yerel Sosyal Politika, Dezavantajlı Gruplar.

Abstract

Local election manifestos were analyzed in terms of social policy in the study. The purpose of the research is to analyze the election promises of the AK Party and CHP Istanbul Metropolitan Mayor Candidates within the scope of social policy in the local elections held on March 31, 2019. In the research, descriptive content analysis was performed using the MAXQDA 20 program. Within the scope of the research, the election manifestos were evaluated comparatively in terms of disadvantaged groups, education, environment, traffic and urban transformation. The word 'Istanbul' was the most repeated concept by both candidates in the

Ramazan TİYEK

Doç. Dr.,
Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma
Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bölümü.
ramazan.tiyek@klu.edu.tr
ORCID : 0000-0002-3442-3517

Cilt / Issue: 10(1) 157-185
Geliş Tarihi: 12.09.2022
Kabul Tarihi: 23.12.2022

Atıf: Tiyek, R. (2023). Yerel seçim bildirgelerinin sosyal politika açısından değerlendirilmesi. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 157-185. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1188044>

election manifestos. The AK Party İBB mayoral candidate highlights the rehabilitation of the disabled, increasing green areas and renewable energy sources. The CHP İBB mayoral candidate, on the other hand, focused on ensuring gender equality and supporting young people who continue their education economically.

Keywords: Istanbul, Local Governments, Local Elections, Local Social Policy, Disadvantaged Groups.

Extended Abstract

Local election manifestos were analyzed in terms of social policy in the study. The purpose of the research is to analyze the election promises of the AK Party and CHP Istanbul Metropolitan Mayor Candidates within the scope of social policy in the local elections held on March 31, 2019. The mayoral candidates announce what they will do, in order to influence the voters, if they are elected with their election manifestos. Voting preferences of voters can change with election manifestos. The data of study were analyzed with MAXQDA 20, a computer aided qualitative data analysis program.

Local government or decentralization is an autonomous form of government that describes the administration of local people by bodies that they have chosen. Local social policy consists of local social problems and micro-policy practices towards them. Local governments, together with the central state, have been involved in the fulfillment of services that fall within the scope of social policy in a broad sense. Particularly, the shrinking of the state with the privatization practices realized as a result of the neoliberal economic policies adopted after the 1980s started to make the activities of local government units important. Local governments provide social assistance and social services for disadvantaged groups such as the elderly, the disabled, children, families and women. In addition to these, it has a complementary role in the fields of health, education and housing needs of the central government.

Social policy issues in the election promises of AK Party candidate Binali YILDIRIM; social areas consist of energy and green areas within the scope of social services, technology, transportation and especially renewable energy. CHP İBB candidate Ekrem İMAMOĞLU's election promises within the scope of social policy; employment, green city, disadvantaged

groups, transportation, social services and social assistance. Both candidates make promises on disadvantaged groups, social assistance and services, transportation and green spaces. While the CHP candidate highlighted the issue of employment, the AK Party candidate focused on social areas and technology issues. The term “Istanbul” was mostly used by both candidates in their election manifestos. While the concepts of “Istanbul (87 times)”, “Green (35 times)” and “City (30 times)” are the most frequently expressed words in the election manifesto prepared by AK Party candidate Binali YILDIRIM; The words “Istanbul (50 times)”, “We will provide (32 times)” and “Education and New (24 times)” were frequently preferred by CHP İBB candidate Ekrem İMAMOĞLU.

Disadvantaged groups constitute the target audience that both candidates emphasize in the election manifesto. The AK Party mayoral candidate promises to open new Disabled Rehabilitation Center, and the CHP mayoral candidate promises to organize an inter-school paralympic tournament for the disabled.

Both candidates promise to carry out activities and projects related to active aging and elderly care centers if elected. The opening of a kindergarten, which is an application that directly concerns children and indirectly women, is promised by both candidates.

While the AK Party candidate aims to open kindergarten in all neighborhoods in Istanbul, the CHP candidate aims to open 150 kindergartens.

While the AK Party candidate states that they will support women’s inclusion in employment by being educated in line with the requirements of working life, the CHP candidate aims to introduce a women’s quota in the İBB Administration and Assembly and to ensure equality between women and men. In addition, it is also aimed by the CHP candidate to implement the Station Shelter Center, the Women’s House, the Women’s Support Line and the Emergency Button in public transportation vehicles. The AK Party candidate promises that entrepreneurial youth will be employed in the Pendik Technology Development Center, which is planned to be established. The CHP candidate aims to provide 40% discount on public transportation to young people under the age of 25.

There are also election promises related to unemployment, although they do not directly enter the field of activity of local governments. While the AK Party candidate states that new people will be employed directly or indirectly in the planned investment areas, the CHP candidate promises to employ 150,000 people. In addition, it promised to act as an

intermediary between the unemployed and employers and to provide vocational training and entrepreneurship support to job seekers.

AK Party candidate aims to establish Pendik Technology Development Center, Bayrampaşa Technology Base and Tuzla Biotechnology Valley in the field of education. In addition, it aims to support education with the Metro Library, Atatürk City Library and Millet Coffeehouses to be established in 39 districts. The CHP candidate plans to support scientific studies with the Global City Center and to contribute to the education of formal education students with the Study Centers that are aimed to be established in Neighborhood houses. In addition to these, it is aimed to provide free scholarships to university students and new accommodation opportunities, to distribute free milk to primary school students in need, and to make a significant discount in public transportation.

It is seen that both candidates make promises about the use of renewable energy sources in the election manifesto. Increasing the amount of green space is promised by both candidates. In addition both candidates promise to make public transport cheaper and increase their capacity. Another important promise is the construction of new parking lots. The AK Party candidate aims to build a new car park with a capacity of 243,823 vehicles and the CHP candidate for 100,000 vehicles.

As a result, although the election promises of the candidates in the AK Party and CHP political parties who aspire to govern Istanbul within the scope of social policy differ within themselves, they focus on disadvantaged groups, social assistance and services, transportation and green areas. It is understood that the CHP candidate attaches importance to the “employment” issue, while the AK Party candidate attaches importance to the “social areas” and “technology” issues.

Giriş

Yerel yönetimler kendine has özellikleri ile özerk bir kamu yönetim biçimidir. Türkiye’de il özel idareleri, belediyeler ve köyler yerel yönetim birimleri olarak konumlandırılmıştır. Belediye yönetimleri sahip oldukları yetki ve sorumluluklar açısından diğer yerel yönetim birimlerinden ayrılmaktadır. Yürürlükteki mevzuat çerçevesinde yapılan seçimler ile 5 yıllığına yöneticilerinin belirlendiği belediyeler yerel halkın ihtiyaç ve taleplerini karşılamaktadır. Yöneticilerinin belirli süreliğine seçimle belirlenmesi aynı zamanda seçmen olan yerel halkın tercihlerinin yerine getirilmesini önemli hale getirmektedir.

Belediye başkan adayları seçmenleri etkileyebilmek için seçilmeleri halinde yapacaklarını seçim bildirgeleri ile ilan etmektedir. Seçim sürecinde önemli bir propaganda aracı olan seçim bildirgeleri ile seçmenlerin oy verme tercihleri değişebilmektedir. Seçmen tercihlerini etkileyebilmek için yapılan seçim vaatlerinin bir kısmı sosyal politika kapsamında olmaktadır. Sosyal politika sanayileşme ile ortaya çıkan toplumsal yapıdaki sosyal sorunların ortadan kaldırılması veya iyileştirilmesine yönelik tedbirleri konu edinmektedir.

İlk zamanlar ‘dar anlamda sosyal politika’ olarak kavramsallaştırılan ‘çalışma’dan kaynaklanan işçi-işveren arasındaki konular önemli bir sosyal sorun olarak değerlendirilirken zaman içerisinde ortaya çıkan farklı sosyal sorunlarla birlikte sosyal politika konuları da değişikliğe uğramıştır. Bağımlı olarak çalışan işçilerle birlikte dezavantajlı gruplar içerisinde değerlendirilen engelliler, kadınlar, gençler, yaşlılar vb. kesimler de sosyal politikanın kapsamına ‘geniş anlamda sosyal politika’ bağlamında dahil olmuşlardır. Özellikle devletin piyasaya müdahale ettiği dönemler, sosyal politika kapsamında değerlendirilebilecek istihdam, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler alanında iyileştirici düzenlemelerin olmasını sağlamıştır. 1980’li yıllarla birlikte benimsenen neoliberal ekonomi politikaları devletin piyasaya müdahalesini kısıtlamıştır. Özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşmasıyla merkezi hükümetin görevlerinin bazıları yerel yönetimlere geçmiştir.

Yeni kamu yönetimi anlayışı kapsamında ülkemizde 2004 ve 2005 yıllarında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu sosyal politika başta olmak üzere birçok alanda yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını artırmıştır. Bu kapsamda sosyal yardım uygulamaları ile engelli ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler başta olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politika çalışmalarının yerel düzeyde çeşitlenerek devam ettiği ifade edilebilir.

Belediyeler, geniş anlamda sosyal politika tedbirleri olarak ifade edilen uygulamalara yer vermektedir. Dar anlamda sosyal politikanın temel konusu olan işsizlik ve istihdam gibi sosyal sorunlar yapılan yasal düzenlemelerle merkezi hükümet tarafından çözüme kavuşturulmaktadır.

Belediyeler yerel sosyal politika kapsamında genellikle engelliler, kadınlar, yaşlılar, gençler, çocuklar gibi dezavantajlı gruplara yönelik faaliyet ve projeleri yerine getirmektedir. Araştırma kapsamında yerel seçim bildirgeleri sosyal politika açısından değerlendirilmiştir. 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) ile CHP'nin (Cumhuriyet Halk Partisi) İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adaylarının sosyal politika kapsamındaki seçim vaatlerinin analiz edilmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Toplumun dinamik bir yapıda bulunmasından dolayı sosyal sorunlar da zaman içerisinde çeşitlilik göstermektedir. Bu kapsamda 'çevre sorunları, ayrımcılık, göçmenler' vb. konular 'üçüncü kuşak sosyal politika' olarak kavramsallaştırılan kesimleri oluşturmaktadır. Çevre ve yeşil alan konularına ek olarak araştırmaya bireylerin refahını geliştirme düzeyi açısından eğitim ile özellikle İstanbul için önemli bir sosyal sorun olarak değerlendirilen trafik konuları da dahil edilmiştir. Bunlarla birlikte görev ve sorumluluklar açısından değerlendirildiğinde dar anlamda sosyal politika kapsamında olan ve merkezi hükümet tarafından çözülmeye çalışılan işsizlik ve istihdam konusuna her iki adayın seçim beyannamelerinde yer verildiği için araştırmaya dahil edilmiştir.

Literatür: Kavramsal Çerçeve

Yerel Yönetimler

Yerel yönetim ya da yerinden yönetim, yerel halkın, kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilmesini anlatan özerk bir yönetim biçimidir. Merkezi yönetimin bazı yetkilerinin kendi adına kullanılmak üzere yasalarca devredilmesi neticesinde oluşan adem-i merkeziyet olarak bilinen bir yönetim biçimidir (Keleş, 2000, ss. 19-20). Yerel olarak farklılaşan taleplerin yerine getirilmesi, rutin yerel hizmetlerin karşılanması, yerel kararların alınmasında katılım ve denetimin öngörülmesi gibi hususlar yerel yönetimleri merkezi yönetimden ayırmaktadır. Anayasa'ya göre yerel yönetimler, merkezi yönetimin vesayet denetimi altında özerk yapılar olarak kamu yönetim birimleri içerisinde yer almaktadır (Bozlağan ve Demirkaya, 2008, s. 92; Aydemir, 2002, s. 39; Güler, 2001, s. 2).

Yerel yönetim kavramı denilince genellikle belediyeler akla gelmektedir. Siyasal nitelikli tüzel kişiliğe ve yönetsel özerkliğe sahip bir kamu

yönetim birimi olan belediyeler, kendilerine özgü gelir kaynakları olan, kâr amacı gütmeyen, bürokratik bir hizmet kurumudur (Bozlağan, 2005, ss. 27-37; Çarkçı, 2008, ss. 116-117; Eryılmaz, 2005, ss. 198-202; Öztemel, 2001, ss. 27-28). Ayrıca kırsal topluluklar yerel yönetim kuruluşu olarak köyler, il sınırları içindeki yerel topluluğa hizmet eden il özel idareleri de birer yerel yönetim birimleri olarak kamu yönetim hiyerarşisi içinde yer almaktadır (Yalçındağ, 1995, s. 25; Eryılmaz, 2008, s. 139; Tortop, Aykaç, Yayman ve Özer, 2006, ss. 108-129).

Mahalli şartların farklılığı, mekansal uzaklık, halkın yönetime katılması ve halka daha iyi hizmet sunma gibi sorun ve ihtiyaçlar ile kamu hizmetlerinin sunumunun sadece merkezi idare birimleri aracılığı ile gerçekleştirilmesi hukuki, siyasal ve ekonomik birtakım gereklere ve gerçeklere aykırı düştüğünden dolayı yerel yönetimlerin varlığı önem taşımaktadır (Eryılmaz ve Şen, 1994, s. 5; Nadaroğlu, 1978, s. 22). Yerel yönetimler içerisinde ise belediye yönetimleri sahip oldukları yetki ve sorumluluk itibarıyla il özel idareleri ve köylerden ayrılmaktadır. Belediye Kanunu'na göre kurulan belediyeler ile merkezde büyükşehirin olduğu ve ona bağlı olan belediyelerden oluşan büyükşehir belediyeleri olmak üzere iki çeşit belediye yönetimi bulunmaktadır (Eryılmaz, 2008, s. 151; Eryılmaz, 2012, s. 204; Eraslan Yayınoglu, 2005, s. 42).

Yerel Sosyal Politika

Sanayileşme ile birlikte meydana gelen kötü çalışma koşullarının oluşturduğu sorunların ortadan kaldırılması için mücadele eden sosyal politika bilimi günümüzde özellikle ekonomik olarak tek başına varlığını sürdürme zorluğu yaşayanlar olmak üzere toplumsal hayatta yer alan tüm sosyal sorunlarla ilgilenmektedir (Koray, 2005, s. 30; Talas, 1992, s. 16). Yerel sosyal politika ise, yerel ölçekte sosyal sorunlar ve bunlara yönelik mikro politika uygulamalarından meydana gelmektedir (Seyyar ve Demir, 2008, s. 158).

1980'li yıllarda neoliberal politikanın bir gereği olarak gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları ile birlikte devletin ölçek büyüklüğü küçülmeye başlamış ve merkezi yönetimin hizmetlerinde daralma meydana gelmiştir (Sezer ve Vural, 2010, s. 217). Bu durumda bazı görev ve sorumluluklar merkezi yönetimin bölgesel düzeydeki temsilcisi rolündeki yerel aktörlere devredilmiştir. Yerel yönetim birimleri, hizmet ettikleri alandaki kişilerin yoksullukları ile doğrudan muhatap olmakta ve sosyal politika harcamalarını bu kapsamda yapmaktadırlar (Ersöz, 2011, ss. 65-66; Stevens ve McGowan, 1983, s. 414; Craw, 2010, ss. 906-907). Yerel yönetimler merkezi devletle birlikte kamu hizmetini yerine

getiren kuruluşlar olarak daha çok geniş anlamda sosyal politikanın konusuna giren hizmetlerin yerine getirilmesinde görev almışlardır. İşçi-işveren ilişkilerinden oluşan dar anlamdaki sosyal politika konuları genellikle merkezi hükümetler tarafından çıkarılan yasal düzenlemelerle çözülmeye çalışılmaktadır. Bu açıdan yerel yönetimler, ihtiyaç odaklı aynı ve nakdi sosyal yardımlar ile yaşlı, engelli, çocuk, aile, kadınlar gibi dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmetleri yerine getirmektedirler. Ayrıca bunlara ek olarak sağlık, eğitim ve konut ihtiyacı ile ilgili alanlarda merkezi yönetimin yaptıklarını tamamlayıcı bir role sahiptir (Ersöz, 2011, ss. 159-204; Aydın, 2008, ss. 152-157). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 'Büyükşehir Belediyesinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları' başlıklı 7. Maddesinde 'çevrenin korunması', 'trafik düzenlemeleri' ve 'eğitim' faaliyetlerine yer verilmektedir. Aynı maddenin dezavantajlı gruplarla ilgili kısmı ise şu şekildedir (23.07.2004 tarih ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu):

“Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak.”

Araştırma Yöntemi

31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde AK Parti (Binali YILDIRIM) (KAMUMEB, 2019) ile CHP (Ekrem İMAMOĞLU)'nin (KAMUMEB, 2019) İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan adaylarının sosyal politika kapsamındaki seçim vaatlerinin analiz edilmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma verileri betimsel içerik analizi ile oluşturulmuştur. Veriler, bilgisayar destekli nitel veri analiz programı olan MAXQDA 20 (Kurnaz, 2016, s. 13) ile analiz edilmiştir. Analiz aşamasında Kod Matrisi Tarayıcısı, Hiyerarşik Kod- Alt Kod Modeli, İki Vaka Modeli ve Kelime Bulutu kullanılmıştır.

Yönetime talip olanların seçilmeleri halinde yapacaklarını taahhüt ettikleri seçim bildireleri literatürde genellikle belirli konuların karşılaştırılması şeklinde yer almıştır. Bu kapsamda Atmış (2008), 2007 Genel Seçimleri için hazırlanmış seçim bildirelerinde siyasi partilerin (AK Parti, CHP, MHP) ormancılık alanındaki vaatlerini değerlendirmiştir. Ormancılık ile ilgili konular 2011 Genel Seçimlerinde Atmış ve Günsen (2011) tarafından da değerlendirilmiştir. Terkan (2013) ise, 2007 Genel Seçimlerinde siyasi

partilerin (AK Parti ve CHP) kadına ilişkin söylem ve politikalarını araştırmayı konu edinmiştir. Polat, Akkaya ve Binici (2015), 07 Haziran 2015 tarihinde gerçekleştirilen Genel Seçimlerde 'bilgi ve belge yönetimi ve kütüphanecilik' konuları açısından seçim bildirgelerini analiz etmiştir. Aynı seçim bildirgesi sosyal politika başlığı altında Tiyek (2015) tarafından da değerlendirilmiştir. Haspolat (2016) ise, 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan Genel Seçimler için hazırlanmış seçim bildirgelerinde siyasi partilerin kadın algısı konusunu değerlendirmiştir. Korkmaz (2018), 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçiminde siyasi partilerin eğitime yönelik görüşlerini değerlendirirken aynı seçim bildirgeleri Uygun (2021) tarafından uluslararası göç bağlamında da analiz edilmiştir.

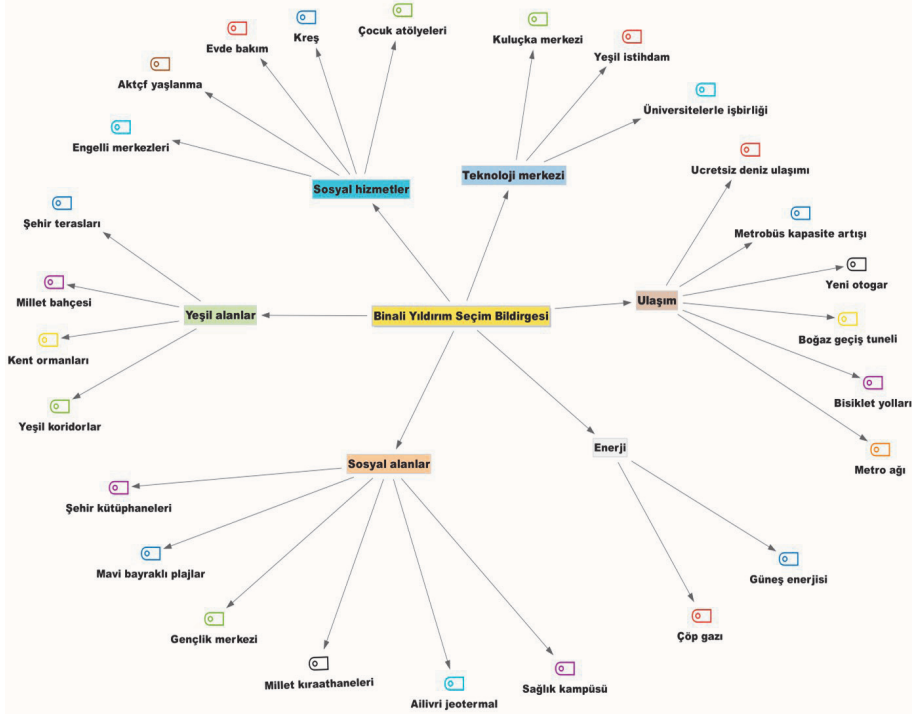
Yapılmış olan birçok araştırmada görüldüğü üzere seçim bildirgeleri genel seçimler açısından değerlendirilmiştir. Yerel seçimlerle ilgili yapılan araştırmalarda seçim bildirgelerinin karşılaştırılması yerine adayların propaganda faaliyetlerinin değerlendirildiği anlaşılmaktadır. 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimler birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Arklan ve Tanacı (2020), seçim bildirgelerini genel olarak değerlendirirken; Koç Alamaslı (2019) ve Öztay (2022), seçimlerde yarışan adayların kullandıkları dili siyasal iletişim açısından; Şen ve Yenigün Altın (2020) ile Toy (2021) adayların ve temsil ettikleri siyasi partilerin twitter paylaşımlarını analiz etmişlerdir. Genel olarak belirli konuların bir siyasi parti özelinde ya da en az iki farklı siyasi parti olmak üzere karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirildiği seçim bildirgelerine ek olarak siyasi partilerin Ortadoğu ve Türkiye'nin coğrafyadaki rolü ile ilgili değerlendirmeleri 2002, 2007 ve 2011 seçimleri gibi 3 farklı Genel Seçimdeki seçim bildirgeleri kapsamında analiz edilerek değerlendirilmiştir (Hatipoğlu ve Luetgert, 2013). Yerel seçimlerle ilgili yapılan akademik çalışmaların spesifik konulara çok fazla odaklanmaması ve bu çalışmanın yerel yöneticilerin son yıllarda daha fazla sorumluluk almaya başladığı 'sosyal politika' alanında yapılmış olması araştırmanın önemini artırmaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde AK Parti İBB başkan adayı olan Binali YILDIRIM'ın sosyal politika kapsamındaki seçim vaatleri Grafik 1'de ana hatları ile gösterilmektedir.

Grafik 1

AK Parti İBB Adayının Seçim Bildirgesinde Sosyal Politika Alanı ile İlgili Göstergeler

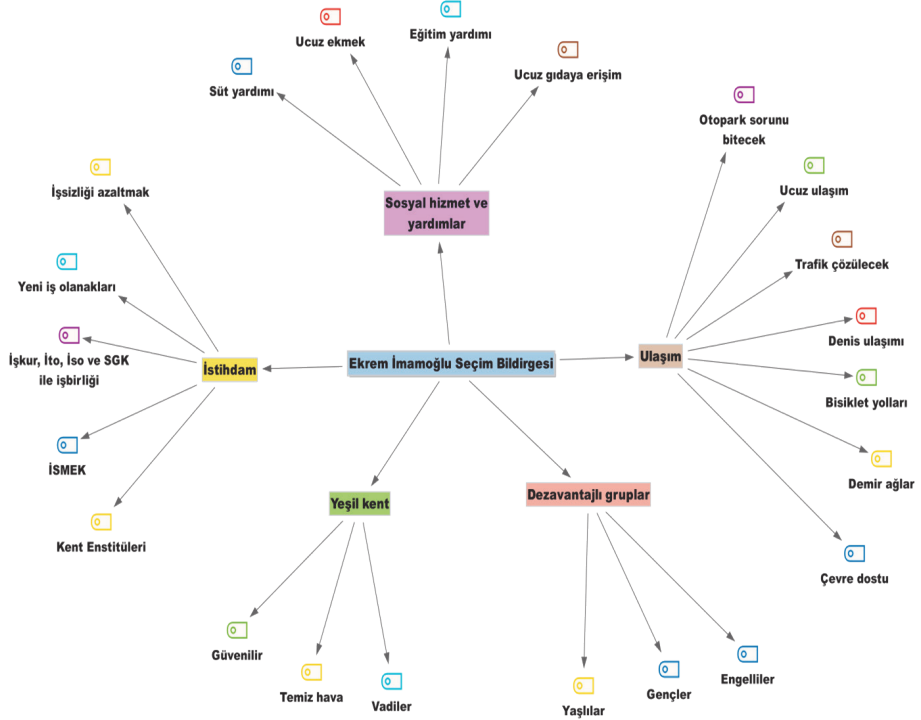
Kullanılan model: Hiyerarşik Kod- Alt Kod Modeli

AK Parti adayı Binali YILDIRIM'ın seçimlere yönelik vaatleri içerisindeki sosyal politika konuları; sosyal alanlar, sosyal hizmetler, teknoloji, ulaşım ve özellikle yenilenebilir enerji kapsamında enerji ve yeşil alanlardan oluşmaktadır.

CHP İBB adayı Ekrem İMAMOĞLU'nun 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerdeki sosyal politika alanı ile ilgili seçim vaatleri Grafik 2'de yer almaktadır.

Grafik 2

CHP İBB Adayının Seçim Bildirgesinde Sosyal Politika Alanı ile İlgili Göstergeler

Kullanılan model: Hiyerarşik Kod- Alt Kod Modeli

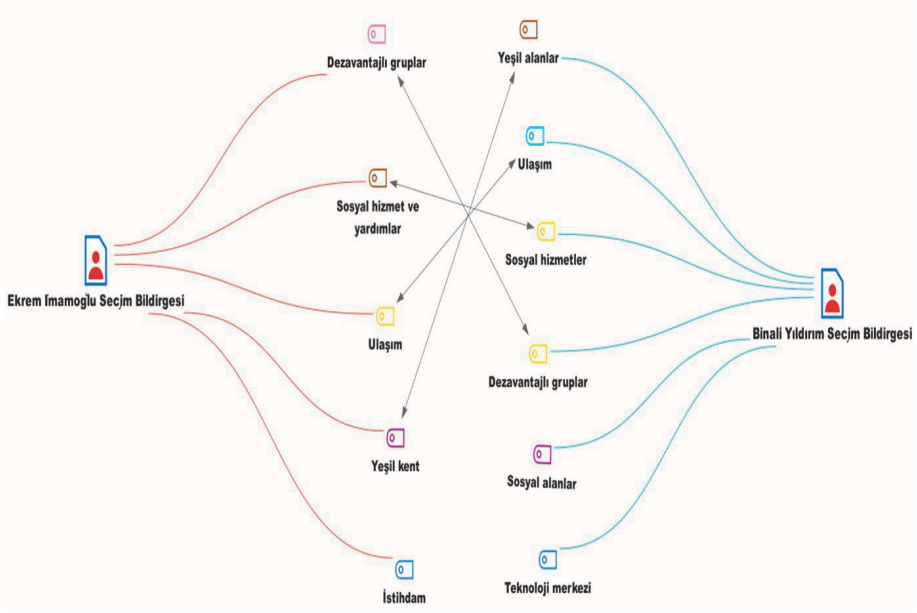
CHP İBB adayı Ekrem İMAMOĞLU'nun sosyal politika kapsamındaki seçim vaatlerini; istihdam, yeşil kent, dezavantajlı gruplar, ulaşım, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar oluşturmaktadır.

İki farklı siyasi parti çatısı altında yarışan adayın sosyal politika kapsamında değerlendirilen seçim vaatleri başlıklar halinde karşılaştırmalı olacak şekilde Grafik 3'te yer almaktadır.

Grafik 3

İBB Başkan Adaylarının Seçim Bildirgesinde Yer Alan Sosyal Politika Konuları

Kullanılan model: iki vaka modeli

Her iki aday dezavantajlı gruplar, sosyal yardım ve hizmetler, ulaşım ve yeşil alanlar konusundan vaatlerde bulunmuştur. Bunlardan farklı olarak CHP adayı istihdam konusunu ön plana çıkarırken, AK Parti adayı sosyal alanlar ile teknoloji konuları üzerine yoğunlaşmıştır.

Adayların seçim bildirgelerinde sıklıkla kullandıkları kavramları ortaya çıkarmak için oluşturulan kelime bulutu'nda AK Parti adayının en çok 'İstanbul' sözcüğünü kullandığı görülmektedir (Şekil 1).

Tablo 1

Seçim Bildirgelerindeki Seçim Vaatlerinin Frekans Dağılımları

No	AK Parti İBB Adayı (B. YILDIRIM) Seçim Bildirgesi Frekans Dağılımı	Frekans	CHP İBB Adayı (E. İMAMOĞLU) Seçim Bildirgesi Frekans Dağılımı	Frekans
1	İstanbul	87	İstanbul	50
2	Yeşil	35	Sağlayacağız	32
3	Şehir	30	Eğitim	24
4	Merkezi	23	Yeni	24
5	Koridor	20	Kent	18
6	Projesi	19	Olacak	16
7	Durak	18	Ulaşım	15
8	Millet	17	Destek	14
9	Enerji	16	Mahalle	14
10	Eğitim	13	Sağlanacak	13

Seçim bildirgelerinde sıklıkla kullanılan sözcüklerden ilk 10 tanesi Tablo 1’de yer almaktadır. AK Parti aday Binali YILDIRIM’ın hazırladığı seçim bildirgesinde “İstanbul (87 kez)”, “Yeşil (35 kez)” ve “Şehir (30 kez)” kavramları en sık ifade edilen sözcükler iken; CHP İBB aday Ekrem İMAMOĞLU tarafından “İstanbul (50 kez)”, “Sağlayacağız (32 kez)” ve “Eğitim ve Yeni (24’er kez)” sözcükleri sıklıkla tercih edilmiştir.

Dezavantajlı Gruplar Açısından Seçim Bildirgeleri

Sosyal politika kapsamında her iki adayın dezavantajlı gruplara yönelik seçim vaatleri Tablo 2’de karşılaştırmalı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 2

Adayların Dezavantajlı Gruplara Yönelik Seçim Vaatleri

Engelli	AK Parti Adayı (Binali YILDIRIM)	CHP Adayı (Ekrem İMAMOĞLU)
	200.000 Engelli için Rehabilitasyon Merkezi kurulacak	Engelliler okullar arası paralimpik turnuvalar düzenlenecek
	Engellilerin erişebilirliği ile ilgili şehirdeki tüm engeller kaldırılacak	Dezavantajlı bireyler (engelli, yaşlı, bebekli) için İstanbul merkezi baştan başa yürünebilir bir kent olacak
	Sokak ve yol kenarı otopark alanları engelli, yaşlı ve çocuklu aileler için güvenli olacak.	
	Hasta ve yaşlı tüm İstanbullulara evde bakım hizmetleri götürülecek	
	Engelli ve yaşlı gibi evde bakım hizmeti alanlar akıllı saatler ile anlık takip edilecek	
Yaşlılar	Eğitim al, çalış, buluş etkinliklerine'ne katılarak aktif yaşlanma sağlanacak	Acil durumlar için her eve Acil Durum Bilekliği ve Duman/ Gaz Dedektörü dağıtacak
	Yaşlılara bakan kişilere yönelik 39 ilçede Yaşlı Atölyeleri açılacak	5 adet yeni Alzheimer Bakım Evi açılacak
	Huzurlu Yaşam Evleri ile yalnız yaşayan yaşlılara yönelik sosyal hizmetler geliştirilecek	Kimse yalnız yaşlanmayacak, yeni yapılacak huzurevleri ile yatak kapasitesini yaklaşık 2 katına çıkarılacak

Çocuk	300 mahalleye 955 kreş açılacak	100 çocuk kapasiteli 150 kreş açılacak
	39 ilçede Dene-Yap ve Çocuk Atölyeleri açılacak	
	Ebeveyn okulu ile anne-babalığa hazırlık yapılacak	
Kadınlar	Kadınlar, istihdam edilmek için eğitilecekler ve başta kreş ve ev işlerinde yardımcılık olmak üzere değişik alanlarda istihdam edilecekler	Kadın-erkek eşitliği ile kadınların hizmetlere eşit düzeyde erişimi sağlanacak
		İBB yönetim kademelerinde % 40, İBB Meclisi'nde % 30 kadın kotası uygulanacak
		Kreş ve gündüz bakım evleri ile ilk etapta 3.000 kadın istihdam edilecek
		Avrupa ve Anadolu Yakalarında birer tane olmak üzere 2 İstasyon Sığınma Merkezi, 2 Kadın Evi ve 2 adet Cinsel Şiddet Kriz Merkezi açılacak.
		Alo 183'e alternatif 7/24 hizmet verebilen Kadın Destek Hattı oluşturulacak
		Toplu ulaşım araçlarında emniyet ile entegre Acil Durum Butonu konulacak

Gençler	Pendik Teknoloji Geliştirme Merkezi ile şirketlerin arsa ve bina maliyetlerine değil Ar-Ge harcamalarına daha fazla odaklanmaları sağlanacak.	25 yaş altı gençler toplu ulaşımdan % 40 indirimli yararlanacak
	Kurulması planlanan İstanbul Film Platosu'ndaki stüdyolar, sinema televizyon okuyan gençlerin kullarımlarına tahsis edilecek.	Saraçhane Gençlik Kütüphanesi kurulacak
	Yeni kültür ve gençlik merkezleri kurulacak	İhtiyaç sahibi çiftlere 2000 TL düğün hediyesi verilecek
		Sosyal tesislerde haftada bir akşam bir çiftin düğünü yapılacak
		Kent Enstitüleri ile girişimcilik, mesleki eğitim, atölye, kütüphane vb. hizmetler sağlanacak
		150.000 kişiye iş olanağı sağlanacak
	İşgücü ile yatırımcının buluşması sağlanacak	
	İşsizlik sorununu azaltmak için mesleki eğitim ve girişimcilik desteklenecek	

Sahip oldukları özellikleri ile dezavantajlı gruplar içerisinde desteğe ihtiyacı olan engellilerle ilgili genel olarak erişilebilirlik uygulamaları ile eksikliklerin giderilmesi her iki aday tarafından seçim bildirgelerinde yer alan önemli bir seçim vaadi olarak değerlendirilmiştir. AK Parti başkan adayının yeni Engelli Rehabilitasyon Merkezi açılmasını vaat etmesi

engelliler açısından adaylar arasındaki farklılığı ortaya çıkarmaktadır.

Yaşlılara yönelik gerçekleştirilecek faaliyet ve projelerde benzerlikler bulunmaktadır. Her iki aday da seçilmeleri halinde aktif yaşlanma ve yaşlı bakım merkezleri ile ilgili faaliyet ve projeler gerçekleştireceklerini vaat etmektedir.

Doğrudan çocukları dolaylı yönden kadınları ilgilendiren bir uygulama olan kreş açılması her iki aday tarafından vaat edilmiştir. AK Parti adayı İstanbul'daki tüm mahallelerde kreş açmayı hedeflerken, CHP adayı 150 kreş açmayı hedeflemektedir.

AK Parti adayı kadınların çalışma hayatının gereklilikleri doğrultusunda eğitilerek istihdama dahil olmalarını destekleyeceklerini ifade ederken, CHP adayı İBB Yönetimi ve Meclisi'nde kadın kotası getirileceğini ve kadın-erkek eşitliğini sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca yine CHP adayı tarafından İstasyon Sığınma Merkezi, Kadın Evi, Kadın Destek Hattı ve toplu ulaşım araçlarında Acil Durum Butonu'nun hayata geçirilmesi de hedeflenmiş durumdadır.

AK Parti adayı kurulması planlanan Pendik Teknoloji Geliştirme Merkezi'nde girişimci gençlerin istihdam edileceğini vaat etmektedir. CHP adayı 25 yaş altı gençlere toplu ulaşımı % 40 indirimli yapmayı, ihtiyaç sahibi çiftlere 2000 TL destek olmayı ve sosyal tesislerde haftada bir gün düğün yaparak gençlere destek olmayı hedeflemektedir.

Merkezi hükümetlerin sosyal politika kapsamındaki hedeflerinden birisi de işsizliğin azaltılmasını sağlamak olmakla birlikte bu durum yerel sosyal politika kapsamında çok fazla incelenmemiştir. 31 Mart seçimlerinde özellikle hedef kitlesi gençler olan istihdam edilme ile ilgili vaatlere yer verildiği görülmektedir. AK Parti adayı kurulması planlanan yatırım alanlarında yeni kişilerin doğrudan ve dolaylı olarak istihdamının gerçekleştirileceğini ifade ederken, CHP adayı 150.000 kişinin istihdamını sağlamayı vaat etmektedir. Buna ek olarak işsizler ile işverenler arasında aracılık rolünde olmayı ve iş arayanlara mesleki eğitim ve girişimcilik desteklerinin verileceğini vaat etmiştir.

Eğitim Açısından Seçim Bildirgeleri

Merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerine yerel yönetimler tarafından destek olunacağı ifade edilebilir.

Tablo 3

Adayların Eğitim Alanındaki Seçim Vaatleri

	AK Parti Adayı (Binali YILDIRIM)	CHP Adayı (Ekrem İMAMOĞLU)
Eğitim	Metro kütüphaneleri oluşturulacak	10.000 üniversite öğrencisine barınma imkanı sağlanacak
	Atatürk Şehir Kütüphanesi kurulacak	75.000 üniversite öğrencisine aylık 400 TL karşılıksız burs verilecek
	39 ilçede Yeni Millet Kiraathaneleri açılacak	Ulaşımında aylık öğrenci kartı 50 TL olacak
	Bayrampaşa Teknoloji Üssü: 6.500 kişinin çalışacağı üniversiteler, şirketler, girişimciler ve yerel yönetimlerin hepsinin çalışabileceği teknoloji üssü.	İhtiyaç sahibi 500.000 öğrencinin kırtasiye ve üniforma ihtiyaçları karşılanacak
	Tuzla Biyoteknoloji Vadisi ile katma değeri yüksek ürünler üretilerek ihracata katkı sağlanacak.	1,8 milyon çocuğun temel eğitim masraflarına destek olunacak
	Pendik Teknoloji Geliştirme Merkezi ile şirketlerin arsa ve bina maliyetlerine değil Ar-Ge harcamalarına daha fazla odaklanmaları sağlanacak.	Mahalle evlerinde Etüd Merkezleri kurulacak
		İhtiyaç sahibi ilkokul çağındaki öğrencilere ücretsiz süt dağıtımı yapılacak
		Küresel Kent Akademisi ile bilimsel çalışmalara destek, online eğitim ve uluslararası eğitim olanakları sağlanacak

Sosyal politika kapsamında değerlendirilen konulardan bir tanesi de bireylerin refah seviyelerinin artırılmasında önemli unsurlardan birisi olan eğitim konusudur. Yerel yönetimler genellikle merkezi yönetimin gerçekleştirdiği eğitim faaliyetlerini destekleyici çalışmaları yerine getirmektedir. Eğitim ile ilgili büyükşehir belediye başkan adaylarının seçim vaatleri de bu yönde olmuştur. AK Parti adayları Pendik Teknoloji Geliştirme Merkezi, Bayrampaşa Teknoloji Üssü ve Tuzla Biyoteknoloji Vadisi'nin kurulmasını hedeflemekte olup bu durumun belediyenin yapacağı başka yatırımları kolaylaştıracağını hedeflemektedir. Ayrıca

Metro Kütüphanesi, Atatürk Şehir Kütüphanesi ve 39 ilçede kurulacak olan Millet Kiraathaneleri ile eğitimin desteklenmesi için gerekli alt yapı yatırımının yapılması hedeflenmektedir. CHP'nin büyükşehir belediye başkan adayı ise Küresel Kent Merkezi ile bilimsel çalışmaların destekleneceğini ve Mahalle evlerinde kurulması hedeflenen Etüd Merkezleri ile örgün eğitim öğrencilerinin eğitimlerine katkı sunulacağını planlamaktadır. Bunlara ek olarak üniversite öğrencilerine karşılıksız burs verilmesi, ihtiyaç sahibi ilkökul öğrencilerine ücretsiz süt dağıtımı yapılacağı ve yeni barınma imkanlarının sağlanması ile birlikte toplu ulaşımda önemli bir indirimin yapılacağını hedeflemektedir.

Çevre Açısından Seçim Bildirgeleri

Küresel ısınma ve iklim değişiklikleri ile sosyal politika kapsamında önemli hale gelmeye başlayan bir konu da çevre meselesidir.

Tablo 4

Adayların Çevre ile İlgili Seçim Vaatleri

	AK Parti Adayı (Binali YILDIRIM)	CHP Adayı (Ekrem İMAMOĞLU)
Eğitim	Metro kütüphaneleri oluşturulacak	10.000 üniversite öğrencisine barınma imkanı sağlanacak
	Atatürk Şehir Kütüphanesi kurulacak	75.000 üniversite öğrencisine aylık 400 TL karşılıksız burs verilecek
	39 ilçede Yeni Millet Kiraathaneleri açılacak	Ulaşımda aylık öğrenci kartı 50 TL olacak
	Bayrampaşa Teknoloji Üssü: 6.500 kişinin çalışacağı üniversiteler, şirketler, girişimciler ve yerel yönetimlerin hepsinin çalışabileceği teknoloji üssü.	İhtiyaç sahibi 500.000 öğrencinin kırtasiye ve üniforma ihtiyaçları karşılanacak

	Tuzla Biyoteknoloji Vadisi ile katma değeri yüksek ürünler üretilerek ihracata katkı sağlanacak.	1,8 milyon çocuğun temel eğitim masraflarına destek olunacak
	Pendik Teknoloji Geliştirme Merkezi ile şirketlerin arsa ve bina maliyetlerine değil Ar-Ge harcamalarına daha fazla odaklanmaları sağlanacak.	Mahalle evlerinde Etüd Merkezleri kurulacak
		İhtiyaç sahibi ilkokul çağındaki öğrencilere ücretsiz süt dağıtımı yapılacak
		Küresel Kent Akademisi ile bilimsel çalışmalara destek, online eğitim ve uluslararası eğitim olanakları sağlanacak

Çevresel sürdürülebilirlik kapsamında çevrenin korunması son yıllarda sıklıkla dile getirilen konulardan bir tanesidir. Her iki adayın da yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ile ilgili vaatleri olduğu görülmektedir. AK Parti adayı her ilçeye Millet Bahçesi, her 200 metrede olacak şekilde mahalle parkı, kent ormanlarının sayısının iki katına çıkarılması gibi vaatlere yer vermiştir. CHP adayı ise özellikle otoparklar dahil belediye hizmet birimlerinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılacağını, dere yataklarının Yaşam Vadisi olarak planlanacağını ve kişi başına düşen yeşil alan miktarının 3 katına çıkarılacağını hedeflemektedir.

Çevre ile ilgili olarak değerlendirilebilecek bir diğer konu kentsel dönüşümdür. Kentsel dönüşüm İstanbul'daki yapı stoklarının eski ve dayanıksız olması nedeniyle ifade edilen önemli bir sosyal sorun olarak değerlendirilebilir. CHP adayı kentsel dönüşüm sürecinde belediyenin doğrudan süreç içerisinde yer almasından ziyade mülk sahipleri ile müteahhitler arasında garantör olacağını vaat etmektedir. AK Parti adayı ise kentsel dönüşümün adil bir şekilde uygulanacağını ve özellikle finansman ile ilgili yaşanan problemlerin ortadan kaldırılması, mülk

sahiplerinin mağdur olmamaları için ilk ev sahibi olanların daha fazla, sonrakilerin daha az ödedikleri değişen miktarlardaki ödemelerle birlikte faizsiz ödemelerin olduğu bir finansman ağını oluşturmayı hedeflemektedir (AK Parti, 2019; CHP, 2019).

Trafik ve Ulaşım Açısından Seçim Bildirgeleri

İstanbul'u yönetmeye talip olan adayların 'trafik düzenlemeleri' ile ilgili seçim vaatleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Adayların Ulaşım ve Trafik ile İlgili Seçim Vaatleri

	AK Parti Adayı (Binali YILDIRIM)	CHP Adayı (Ekrem İMAMOĞLU)
Trafik	Deniz Ulaşımı ücretsiz olacak	Dezavantajlı bireyler (engelli, yaşlı, bebekli) için İstanbul merkezi baştan başa yürünebilir bir kent olacak
	Metrobüs kapasitesi % 50 artırılabilecek	100.000 araçlık otopark yapılacak. Akıllı bilet uygulaması ile gün içindeki İSPARK'ın değişik yerlerindeki parklardan ikinci defa ücret alınmayacak
	Mevcut otoyol ağına alternatif otoyollar eklenecek	7/24 ulaşım hedefi ile gece saatlerinde toplu ulaşım imkanı sağlanacak
	Yeni tünel inşaatları ile Tünel Zinciri oluşturulacak	Deniz ulaşımının toplu ulaşım içindeki payı % 2'den % 10 çıkarılacak
	Toplu taşımada yeni aktarma merkezleri oluşturulacak	Yerli ve yeni 'Metrobüs'ler ile yolcu kapasitesi 2 katına çıkarılacak
	Şehiriçi trafiği rahatlatmak için 6 Yeni Lojistik Merkezi İstanbul'un çevresine inşaa edilecek	0-4 yaş çocuğu olanlar, 12 yaş altı çocuklar ve belediye hizmetlerinde düzenli olarak yer alan gönüllüler ulaşımından ücretsiz yararlanacak.
	Şehiriçi trafiği rahatlatmak için Anadolu ve Avrupa Yakalarına otoparklar inşaa edilecek	İlk binişten sonraki yarım saat içindeki tüm aktarmalar ücretsiz olacak
	1086 km uzunluğunda bisiklet yolu inşaa edilecek	Mevcut metro hattı 5 sene içinde 2 katına çıkarılacak
	Ulaşım Asistanı ile en ucuz ve en kısa ulaşım vasıtasını belirleyen mobil uygulama geliştirilecek	Her okula bisiklet parkı ve kiralık bisikletler koyulacak

Büyük İstanbul Tüneli kapsamında yapılacak 3 katlı tünel ile Çamlık Kavşağı'ndan Hasdal Kavşağı'na bağlanılacak.	Bisiklet istasyonundan İstanbul Kart ile kiralanan bisikletle toplu taşımaya erişen tüm kullanıcılarda aktarma ücretsiz olacak
Mahalle ve sokaklara 243.823 araçlık otopark yapılacak.	

Trafik konusu İstanbul gibi mega şehirlerde doğrudan bir sosyal sorun olarak değerlendirilebilir. İstanbul'daki nüfus yoğunluğu ve araç sayısı dikkate alındığında insanlar için çözülmesi gereken önemli bir problem olarak yer almaktadır. Dolayısıyla yerel sosyal politika bağlamında değerlendirilmesi gereken konular arasında yer almaktadır.

CHP İBB adayı 100.000 araçlık yeni otopark alanı oluşturulacağını, toplu ulaşımı 7/24 şeklinde çalıştıracaklarını, deniz ulaşımını 5 katına çıkaracaklarını, Metrobüs yolcu kapasitesi ve metro hatlarını 2 katına çıkaracaklarını vaat etmektedir. AK Parti İBB adayı ise deniz ulaşımını ücretsiz yapmayı, Metrobüs kapasitesini % 50 artırmayı, 243.823 araçlık yeni otopark inşaa etmeyi, Anadolu ve Avrupa Yakası'na şehrin merkezinde yer almayacak şekilde otogar inşaa etmeyi, en kısa ve en ucuz ulaşım güzergahını gösteren bir mobil uygulama çıkarılacağını ve güzergahları ile birlikte açıklayarak yeni mega proje olarak isimlendirilen tüneller inşaa etmeyi hedeflemektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde yarışan iki farklı siyasi parti adayının (AK Parti ve CHP) yerel seçim bildirgeleri sosyal politika kapsamındaki vaatleri açısından değerlendirilmiştir. Yerel seçimlerin kazanılması ya da kaybedilmesinde sosyal politika alanındaki vaatlerin ne derecede etkili olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte ilgili seçimi CHP İBB adayı kazanmıştır. Adayların seçmenlerin tercihlerini etkilemek için oluşturdukları seçim bildirgelerinin karşılaştırılmasının literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma kapsamında değerlendirilen seçim bildirgelerinde yer alan vaatlerin birçoğu doğrudan büyükşehir belediyesinin görev ve sorumlukları içerisinde yer alırken, işsizlere yönelik istihdamın sağlanacağı vaadi doğrudan yerel yönetimlerin değil merkezi hükümetlerin görev ve sorumlukları içerisinde değerlendirilmektedir. AK Parti adayı istihdam sağlayıcı teknoloji merkezlerinin açılmasını, CHP adayı ise 150.000 kişinin istihdam edileceğini vaat etmektedir. Seçmen tercihlerini etkilemek için yapılan seçim vaatlerinin belediye başkanları tarafından

yapılabilecek görev ve sorumlulukları içerisinde olması beklenmektedir. Çünkü belediyeler her ne kadar özerk bir kamu kurumu olsa da belirli mevzuat çerçevesinde faaliyetlerini yerine getirmektedir. Bununla birlikte büyükşehir belediyesinin öncelikle asli işlerini yerine getirmesi ve sonrasında da işsizlik gibi sadece işsiz bireyleri değil toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren konularda çalışmalar yapması sosyal politikanın temel amacı olan toplumsal refahın artırılmasına önemli düzeyde katkı sağlayacaktır.

Her iki adayın seçim bildirgelerinde dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet uygulamalarına ağırlık verdikleri görülmektedir. AK Parti adayları engellilere yönelik rehabilitasyon merkezlerinin sayısını artırmayı, CHP adayının ise kadınların istihdamını artırmayı hedeflediği görülmektedir. Seçilmeleri halinde büyükşehir belediye yönetiminde kadınların lehine olacak şekilde kota uygulamasını vaat etmesi, 4 yaşından küçük çocuğu olan kadınların toplu ulaşımdan ücretsiz yararlandırılması gibi CHP adayları tarafından oluşturulan seçim vaatlerinin kadın seçmenlerin kararlarını etkilemeye yönelik oldukları anlaşılmaktadır. Kadınlarla ilgili bir diğer seçim vaadi ise her iki aday tarafından kreşlerin açılmasının vaat edilmesi olmuştur. Özellikle çalışan annelerin kararlarının her iki aday tarafından etkilenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Eğitim seviyesinin yüksekliği bireylerin daha nitelikli hale gelmeleri açısından önemlidir. Bu durum toplumsal refahın gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ülkemizde eğitim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir. Yerel yönetimler genel olarak örgün eğitim programlarını destekleyici nitelikte faaliyette bulunmaktadır. Bu kapsamda yerel yönetimler bazen okulların inşasına destek olurken bazı durumlarda da gençlik merkezleri ile öğrencilerin okul dışında ders çalışabilecekleri uygun ortamları hizmete sunmaktadırlar. AK Parti adayları eğitimde yer alan çocuk ve gençler için uygun eğitim ortamları inşaa etmeyi hedeflemektedir. CHP adayının eğitim merkezlerinin artırılmasından daha çok eğitimde yer alan kişilerin maddi olarak desteklenmesini ön plana çıkardığı görülmektedir. Özellikle genç olarak değerlendirilebilecek üniversite öğrencilerine yönelik burs imkanlarının oluşturulacağı vaat edilmektedir. 25 yaş altı gençlerin toplu ulaşım hizmetlerinden ücretsiz yararlanmalarının vaat edilmesi de yine eğitim desteği kapsamında değerlendirilebilir. Bunlara ek olarak seçim bildirgelerinde CHP adayının öğrencilerin indirimli bir şekilde spor tesislerinden faydalanmalarını; AK Parti adayının ise mahalle liglerinin kurulmasını ve Dünya Çocuk Olimpiyatlarına İstanbul'un ev sahipliği yapacağını hedeflediği açıklanmaktadır. Her iki aday tarafından vaat

edilen sporun kapsamının genişletilmesi ile ilgili konular özellikle eğitimde olan bireylerin sağlıklı gelişimleri açısından önemlidir.

İstanbul'da yakın zamanda büyük bir deprem olacağı tahmin edilmesi ve 17 Ağustos 1999 tarihinde gerçekleşen deprem sonrasında mevcut yapıların dönüştürülmesi önem taşımaktadır. Sınırlı bir coğrafi alanda çok fazla nüfusun yer aldığı İstanbul için kentsel dönüşüm ile ilgili seçim vaatleri tüm seçmenleri ilgilendirmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinde CHP adayı belediyeyi çok fazla sürece dahil etmeden taraflar arasında garantör pozisyonunda yer almayı hedeflemektedir. Seçimleri halinde büyükşehir belediyesinin taraflar arasında aracılık rolü oynayacağı vaat edilmektedir. AK Parti adayı ise kentsel dönüşümde mülk sahiplerinin mağduriyetlerini azaltabilmek amacıyla seçimleri halinde uygulamayı hedefledikleri faizsiz ödemeyi gerektiren bir finansman modeli geliştirmeyi vaat etmektedir. Binaların yenilenmesinde konut sahiplerine kredilerini kolay ödeyebilecekleri bir finans aracı geliştirilmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü kuşak sosyal politika kapsamında değerlendirilen çevre sorunlarının her iki adayın da gündeminde olduğu anlaşılmaktadır. İki aday da yenilenebilir enerji kaynaklarına daha fazla yatırım yapılmasını vaat etmektedir. Tüketildiğinde çevreyi kirleten enerji kaynakları yerine çevreye zarar vermeyen yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması çevrenin korunması ve geleceğe taşınması açısından önemli katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak CHP adayı kişi başına düşen yeşil alan miktarını 3 katına çıkarmayı hedeflerken, AK Parti adayı her 200 metrede olacak şekilde mahalle parkları yapmayı amaçlamaktadır. Yeşil alanların korunmasının her iki aday tarafından da vaat edilmesi mevcut durumun yetersizliğinin bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

İstanbul için önemli bir sosyal sorun da trafik meselesidir. Trafik konusunda her iki aday da ciddi miktarda araç alacak şekilde yeni otoparklar yapmayı hedeflemektedir. Otopark haricinde AK Parti adayı deniz ulaşımını ücretsiz yapmayı ve büyük İstanbul Tüneli'ni inşaa ederek trafik yoğunluğunun olduğu bölgeleri rahatlatmayı hedeflemektedir. CHP adayı ise Metrobüs yolcu kapasitesini ve metro hattını 2 katına, deniz ulaşımının kullanım durumunu 5 katına çıkarmayı vaat etmektedir. CHP adayının toplu taşıma kapasitesini ve kullanımını artırmayı, AK Parti adayının ise buna ek olarak karayolu kullanan bireysel kullanıcılar için yeni yol ve tüneller yapmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, AK Parti ve CHP siyasi partilerinde İstanbul'u yönetmeye talip olan adayların sosyal politika kapsamındaki seçim vaatleri kendi

içerisinde farklılık göstermekle birlikte dezavantajlı gruplar, sosyal yardım ve hizmetler, ulaşım ve yeşil alanlar konusunda yoğunlaşmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu sosyal politika konusunda büyükşehir belediye başkanlarının daha aktif olmalarını ve yerinde hizmet sunmalarını gerektirmektedir. Farklı yol ve yöntem tercih edilmekle birlikte her iki adayın seçim bildirgeleri bu durumun yansıması şeklindedir. Her iki aday tarafından yeşil alan miktarının artırılacağı vaat edilirken kentsel dönüşüm konusunda büyükşehir belediyesine çok fazla rol vermemeleri kendi içinde çelişen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Seçim bildirgelerinde trafik konusunun önemli bir sosyal sorun olarak değerlendirildiği ve alternatif birçok somut çözümün üretileceğinin vaat edildiği görülmektedir. Bununla birlikte normal koşullarda merkezi hükümetlerin makro düzeyde yaptıkları düzenlemelerle çözüme kavuşturulması beklenen işsizlik ile ilgili her iki adayın istihdam oluşturmaya yönelik seçim vaatlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum yerel sosyal politika konusunun içeriğinin genişlemesi anlamına gelmektedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Arklan, Ü. ve Tanacı, F. (2020). Seçim kampanyalarına beyannameler bağlamında bir bakış: 31 Mart yerel seçimleri örneğinde karşılaştırmalı bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 1-29.

Atmış, E. ve Günsen, H. B. (2011). 2011 genel seçimlerinde siyasi partiler ve ormancılık ilişkileri. *Kastamonu Üniversitesi Ormancılık Fakültesi Dergisi*, 11(2), 191-204.

Atmış, E. (2008). 2007 genel seçim bildirgeleri çerçevesinde siyasi partiler ve ormancılık ilişkileri. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 10(14), 33-42.

Aydemir, G. (2002). Yerellik kavramı. *STK'lar, yerelleşme ve yerel yönetimler* içinde (s. 29-57). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Aydın, M. (2008). *Sosyal politika ve yerel yönetimler*. İstanbul: Yedirenk Yayınları.

Bozlağan, R. (2005). *Liderlik yaklaşımı ve belediyeler*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Bozlağan, R. ve Yüksel, D. (2008). Geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı, yeni kamu yönetimi yaklaşımı ve yerel yönetimlere etkileri. *Türkiye'de Yerel Yönetimler* içinde (s. 1-29). Ankara: Nobel Yayınevi.

Craw, M. (2010). Deciding to provide: Local decisions on providing social welfare. *American Journal of Political Science*, 54(4), 906-920.

Çarkçı, A. (2008). *Ulusal kalkınma için yerel teklifler*. Ankara: Şehir Yayınları.

Eraslan, Yayınoğlu, P. (2005). Yerel yönetimler kuruluşlarında halkla ilişkiler işlevleri ve yeni yaklaşımlar. *Selçuk İletişim*, 3(4), 41-52.

Ersöz, H. Y. (2011). *Sosyal politikada yerelleşme*. İstanbul: İTO Yayınları.

Eryılmaz, B. (2005). *Kamu yönetimi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.

Eryılmaz, B. (2008). *Kamu yönetimi*. Ankara: Okutman Yayıncılık.

Eryılmaz, B. (2012). *Kamu yönetimi: Düşünceler, yapılar, fonksiyonlar, politikalar*. (Beşinci Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Eryılmaz, B. ve Şen, M. L. (1994). 2000'li yıllara doğru Türkiye'de yerel yönetimler. *MÜSİAD Araştırma Raporları: 5*. İzmir: MÜSİAD Yayınları.

Güler, B. A. (2001). Yerel yönetimler ve İnternet. *HABİTAT II*, 5. İstanbul.

Haspolat, E. (2016). 'Kadın, Anne, Yurttaş' Ana akım siyasi partilerin seçim bildirgelerinde kadın algısı: 1 Kasım 2015 genel seçimleri örneği. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9(19), 73-107.

Hatipoğlu, E. ve Brooke L. (2013). Türk siyasi partileri, seçim bildirgeleri ve Ortadoğu. *Ortadoğu Analiz*, 5(50), 41-54.

Keleş, R. (2000). *Yerinden yönetim ve siyaset*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.

Koç, Alamaslı, I. (2019). *2019 İstanbul yerel seçimlerinde ittifak adaylarının siyasal iletişim aracı olarak sosyal medya kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

Koray, M. (2005). *Sosyal politika*. (İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Korkmaz, F. (2018). Siyasi partilerin 2018 cumhurbaşkanlığı seçimi ve genel seçimler bildirgelerinde eğitime yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 297-315.

Kurnaz, Z. (2016). Türkiye'de siyasi korku ve akademik hayatın inşası. (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara).

Nadaroğlu, H. (1978). *Mahalli idareler: Felsefesi, ekonomisi, uygulaması*. İstanbul: Sermet Matbaası.

Öztay, O. (2022). Siyasal iletişim: 31 Mart 2019 yerel seçimleri özelinde bir değerlendirme. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 99-130.

Öztemel, E. (2001). *Belediyelerde toplam kalite yönetimi*. Sakarya: Değişim Yayınları.

Polat, Ç., Akkaya, M. A. ve Binici, K. (2015). 07 Haziran 2015 Türkiye genel seçimleri parti bildirgelerinde bilgi ve belge yönetimi ve kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(2), 296-308.

Seyyar, A. ve Oral, D. (2008). *Katılımcılık ve kalkınma ekseninde yerel sosyal politikalar*. İstanbul: KAM Yayınları.

Sezer, Ö. ve Tarık V. (2010). Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 159.

Stevens, J. M. and Robert, P. M. (1983). Financial indicators and trends for local governments: A state-based policy perspective. *Policy Studies Review*, 2(3), 407-416.

Şen, A. F. ve Altın, Ş. Y. (2020). Sosyal medyada popülist söylemler: 31 Mart 2019 yerel seçim sürecinde adayların twitter gönderilerinin analizi. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 35, 281-310.

Talas, C. (1992). *Türkiye'nin açıklamalı sosyal politika tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Terkan, B. (2013). Siyasi partilerin kadına ilişkin söylem ve politikaları (AKP ve CHP örneği). *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), 115-136.

Tiyek, R. (2015). Sosyal politika kapsamında seçim bildirgelerinin değerlendirilmesi. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(9), 36-63.

Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. A. (2006). *Mahalli idareler*. Ankara: Nobel Yayınları.

Toy, M. E. (2021). Sosyal medyada siyasal iletişim: 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde AK parti ve CHP'nin twitter Kullanımı. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, 6, 1-26.

Uygun, A. G. (2021). Uluslararası göçün seçim bildirgelerindeki yeri: 24 Haziran 2018 genel seçimine ilişkin bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 207-230.

Yalçındağ, S. (1995). *Yerel yönetimler: Sorunlar, çözümler*. İstanbul: Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) Yayınları.

23.07.2004 tarih ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.

KAMUMEB. (2019). *AK Parti İBB başkan adayı Binali YILDIRIM seçim vaatleri*. Erişim tarihi 01.07.2022, <https://www.kamumeb.net/secim-2019/binali-yildirim-secim-vaatleri-h1135.html>.

KAMUMEB. (2019). *CHP, İBB başkan adayı Ekrem İMAMOĞLU seçim vaatleri*. Erişim tarihi 01.07.2022, <https://www.kamumeb.net/secim-2019/ekrem-imamoglu-secim-vaatleri-h1134.html>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Bölgeselcilik Tartışmaları Işığında Merkezi Asya'nın Güvenlik Mimarisini Anlamak

*Understanding the Security Architecture of the Central
Asia in the Light of Regionalism Debates*

Öz

Soğuk Savaş'ın ve dolayısıyla iki kutupluluğun sona ermesiyle birlikte bölge, bölgeselcilik ya da bölgeselleşme gibi kavramları uluslararası ilişkiler analizlerinde yeniden yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Çalışmanın amacı, bu kavramlardan hareketle ve realist paradigmanın işbirliği olgusuna yaklaşımı çerçevesinde Merkezi Asya'daki bölgeselci girişim, oluşum ve örgütlerin bölge güvenliğine etkilerini analiz etmektir. Devletler arasında işbirliği yapılmasını mümkün kılan genel çerçeveler olarak da nitelendirebileceğimiz bölgeselci inisiyatiflerin ise Merkezi Asya'da genellikle ya kalkınma ya da güvenlik girişimlerinin başlatıldığı görülmektedir. Ekonomik karakteri ön plana çıkan ve kalkınmayı hedefleyen bölgesel inisiyatiflerde nispeten başarılı olan bölge devletlerinin benzer bir gelişimi güvenlik alanında sergileyemedikleri tespit edilmektedir. Kanaatimizce kendine has özellikleri bulunan Merkezi Asya bölgeselciliğinin güvenlik alanındaki gelişimi sınırlayan ve beklenen faydaların elde edilmesini engelleyen temel nedenler sistemin yapısından kaynaklanan faktörlerdir. Çalışmanın temel tespiti çoğu dayatılmış bölgeselcilik kapsamında görebileceğimiz bu güvenlik inisiyatiflerinin bölgede devam etmekte olan büyük güç rekabeti nedeniyle görünür bir gelecekte de istenilen sonuçları üretmeyeceğidir.

Anahtar kelimeler: Bölgeselcilik, Merkezi Asya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kolektif Güvenlik Antlaşma Örgütü (KGAÖ), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ).

Abstract

With the end of the Cold War and thus the end of bipolarity, the concepts of region, regionalism, or regionalization have started to be widely used

Sezgin KAYA

Doç. Dr.,
Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler
Bölümü.
sezgink@uludag.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1535-5491

Cilt / Issue: 10(1) 187-224
Geliş Tarihi: 11.09.2022
Kabul Tarihi: 20.01.2023

Atıf: Kaya, S. (2023). Bölgeselcilik tartışmaları ışığında Merkezi Asya'nın güvenlik mimarisini anlamak. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 187-224. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1245686>

again in international relations analyses. This study aims to analyse the effects of regionalist initiatives and formations in Central Asia on regional security within the framework of the realist paradigm's approach to the cooperation issue. It is seen that regionalist initiatives, which can also be described as general frameworks that enable cooperation among states, are generally initiated in Central Asia either for development or security purposes. The countries of the region, which have been relatively successful in regional initiatives that have an economic character and aim at development, have yet to be able to display a similar development in the field of security. In our opinion, the main reasons limiting the development of Central Asian regionalism, which has its own characteristics, in the field of security and preventing the expected benefits from being achieved are the factors stemming from the structure of the system. The main conclusion of the study is that these security initiatives, most of which can be seen within the scope of imposed regionalism, will not produce the desired results in the foreseeable future due to the ongoing great power competition in the region.

Keywords: Regionalism, Central Asia, Commonwealth of Independent States (CIS), Collective Security Treaty Organisation (CSTO), Shanghai Cooperation Organisation (SCO).

Extended Abstract

With the end of the Cold War, concepts such as region, regionalism, or regionalization have become popular again in international relations analyses. In this period, which is also defined as the 'second wave' of regionalism or 'new regionalism', many initiatives that can be seen within the scope of regionalist activities were launched in Central Asia, and some regional organizations were established. It is understood that the countries of the region, which have regained their independence, see such initiatives and structures as a way out in order to combat the common problems they face in many areas ranging from energy to environmental problems, from development to security. The main purpose of the study is to analyse the reasons for the ineffectiveness of security regionalism in Central Asia and the main problems based on the basic assumptions of the realist paradigm on the cooperation issue.

The first thing that can be said in this context is that Central Asian regionalism has some unique features. Especially when it comes to security, it is seen that the countries of the region, whose nation-building processes are still in progress, act by prioritizing regime security. Therefore, these countries have approached all kinds of security organizations primarily from the perspective of internal security. As a natural consequence of this, collective defence structures that envisage acting together against a common external threat could not be established among the countries

of the region. On the other hand, it can be said that the role played by Russia as a hegemonic power is decisive in almost all regional formations. In most cases, Russia has primarily sought to consolidate its regional influence through these initiatives. This has led to deep concerns about the sovereignty of the countries in the region and prevented them from having confidence in their security initiatives. For these and other reasons, it can be argued that regionalist security initiatives in Central Asia resemble the 'first wave' regionalist movements of the Cold War era, despite the fact that almost all of them were launched in the post-1990 period, also referred to as 'second wave' regionalism.

However, in our opinion, the reasons stemming from the structure of the international system have been more decisive in the failure to create a comprehensive regional security architecture. The situation that can be defined as great power rivalry seems to be the main reason for both enabling the initiation of regionalist initiatives in Central Asia and leading to their limited development. For example, Russia does not want a rival foreign power in this geography, which it considers as its backyard. In addition, China, on the one hand, is trying to increase its regional influence, and on the other hand, it is trying to ensure that the region remains stable in terms of its economic development and global policies. The increasing regional influence of the US in the post-Afghanistan intervention period has brought Russia and China closer to each other and forced them into reluctant cooperation in Central Asia. The Central Asian countries, on the other hand, turned this competitive environment into an opportunity and used it to gain greater freedom of action for themselves in the 2000s. This environment of relative strategic autonomy has enabled the countries of the region to turn to the more realistic option of balancing instead of bandwagoning, which is a sign of unilateral dependence.

Nevertheless, it is important to note that the impact of this competitive environment on regionalist initiatives, especially on security areas, is largely negative, and it is unlikely that this picture will change in the foreseeable future. Because neither Russia nor China seems to be fully committed to regional formations that may limit their freedom of action. Moreover, these two countries, pursuing a great power policy, demand the loyalty of their interlocutors without offering them a fully mutually beneficial strategy. The clearest indicators of these findings are the regional security structures created in the post-Soviet period. For example, the first such structure, the CIS, resulted in hegemon-backed regionalism. To put it more broadly, due to the structure of the CIS,

Central Asia remained for a long time as a weak sub-security complex within a large regional security complex centred on Russia. Although it appears to be a multi-purpose structure, the main interest of the CIS is security. However, due to various reasons, security-related issues have never been dealt with in this structure to the extent required. In this respect, the CIS confirms the realist tradition's negative approach to security regionalism. As is well known, realists treat regional groupings as military alliances. Therefore, such organizations are expected to respond to common threats. In the case of the CIS, however, the situation is somewhat different.

As a matter of fact, some CIS member states pioneered the establishment of the CSTO as a structure that would reinforce security cooperation among themselves in the later period. In fact, the CSTO has a similar structure to the CIS in terms of security. However, the more concentrated membership structure gives the organization the appearance of being the core staff of the CIS. Although it appears to be a multi-purpose organization, the CSTO is essentially a military formation. Russia primarily uses the CSTO for strategic purposes, such as maintaining its control over the countries of the region and limiting the regional activities of organizations such as NATO or the SCO. Therefore, it can be said that Russia's primary objective in joining the SCO, the region's most comprehensive security structure, is to limit China's growing influence in Central Asia. China's view of the CSTO is extremely pragmatic. This is because China cares about the CSTO primarily because of its possible contribution to the security of its own global initiative, the Belt and Road initiative. Otherwise, China's view of the CSTO is essentially sceptical, and it is aware that Russia wants to use this structure as a tool to maintain its influence in the region.

In conclusion, although there is formal cooperation between the CSTO and the SCO, especially to combat problems such as terrorism, it is doubtful that these structures will make a significant contribution to important issues such as the prevention of possible conflicts between the countries of the region. In its current form, the CSTO seems to serve Russia's political and military interests in the region. The SCO, on the other hand, facilitates China's political and economic access to the region. Therefore, the level of the relationship between the two organizations is uncertain. In short, it is pointless to expect that, such regionalist experiments which institutionalize the asymmetrical relations of the region's countries with Russia and China, can make a significant contribution to their security.

Giriş

Uluslararası ilişkiler analizlerinde “bölge”, “bölgeselcilik” ve “bölgeselleşme” gibi kavramlar Soğuk Savaş sonrası dönemde yeniden ön plana çıkmıştır. Zira bu dönemde Dünya'nın pek çok yerinde bölgeselcilik ya da bölgeselleşme kapsamında görebileceğimiz girişimlerin sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Kimilerince “yeni bölgeselcilik” olarak da tanımlanan bu sürecin hiç şüphesiz Merkezi Asya'ya da önemli yansımaları olmuştur. Zira Soğuk Savaş sonrası dönemde bağımsızlıkları yeniden kazanan bölge devletleri, kendi aralarında bölgeselcilik kapsamında değerlendirebileceğimiz ve pek çoğu kayda değer bir sonuç vermemiş olan girişimlerde bulunmuşlardır. Kendine has bazı özellikler taşıyan Merkezi Asya bölgeselciliğinde en önemli gündem ise genellikle ekonomik kalkınmayla birlikte güvenlik olmuştur. 1990'lı yılların başından itibaren ise Merkezi Asya'da güvenlik alanını düzenlemeye çalışan çok sayıda bölgeselci girişim yani örgütlenme başlatılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, bölgeselcilik kavramından hareketle ve neo-realist kuramın bakış açısıyla söz konusu denemelerin neden kendilerinden beklenen türden sonuçlar vermediğini anlamaya çalışmaktır.

Öncelikle kendi içinde bütüncül bir alt bölge oluşturulduğunu düşündüğümüz “Merkezi Asya” kavramını, daha genel bir manaya sahip olduğunu düşündüğümüz Avrasya'dan farklı olarak, bölgede yer alan Türk devletleriyle birlikte Tacikistan ve Rusya'yı da içine alacak şekilde kullandığımızı belirtmek isteriz. Bununla birlikte, Merkezi Asya'nın aynı zamanda bölgesel ve küresel güçler arasındaki bir jeopolitik çekişme alanı olduğu kabul ederek, yapacağımız değerlendirmelerde salt bölge içi dinamiklerin değil ama aynı zamanda uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini ileri sürmekteyiz. Bilindiği üzere bölge, en genel manada sınırlı sayıda devletin birbiriyle coğrafi bir ilişki içinde oldukları ve aralarında belli bir düzeyde karşılıklı bağımlılığın bulunduğu alan olarak tanımlanabilir. Bölge içinde yer alan her devlet için diğer aktörlerin davranışları, işbirlikçi ya da düşmanca olmalarından bağımsız olarak, dış politika belirlemede hesaba katmaları gereken en önemli unsurdur. Dolayısıyla bölgesel alt sistemleri devletlerin coğrafi yakınlık nedeniyle bir arada buldukları kümeler olarak da görebiliriz. Elbette bu devletler arasında güvenlik, ekonomi ve siyasi ilişkiler bakımından kayda değer ilişkilerin bulunması da gerekmektedir (Kacowicz, 1999, s. 530).

Diğer bir deyişle coğrafi yakınlık önemli bir unsur olmakla birlikte bölge tanımının temel kıstası değildir. Ancak Uluslararası İlişkiler

disiplinindeki yaygın kullanımına bakacak olursak, bölge kavramının genellikle ulusal ölçeğin ötesindeki bir coğrafi bölünmüşlüğe işaret edecek şekilde kullanıldığını da söylenebilir (Yılmaz, 2022, s. 607). Şüphesiz bölge kavramını tanımlamakta ya da bir bölgenin sınırlarının neresi olduğunu belirlemekte kavramsal ve kuramsal açıdan bazı güçlükler bulunmaktadır. Bununla birlikte, bölge tanımı yapılırken genellikle coğrafi süreklilik, etkileşim, belli bir topluluğa ait olmaya dair öznel bir algı ya da kolektif bir bölgesel kimliğe sahip olma gibi birtakım ölçütlerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlara ilaveten her bölgenin kendine has bazı öznel nitelikleri de olabilmektedir. Belli bir düzeyde sosyal ve kültürel homojenlik, üçüncü taraflara yönelik benzer siyasi tutumlar ya da dışsal davranışlar, aktörler arasındaki politik karşılıklı bağımlılığı gösterecek şekilde oluşmuş ortak politik kurumlar, belli bir seviyede ekonomik karşılıklı bağımlılık ve çatışma yönetimi veya çözümü gibi konularda geliştirilmiş ortak davranışsal kriterlerin varlığı da bu açıdan önemlidir (Kacowicz, 1999, s. 530). Ancak önemle belirtelim ki çalışmanın bölgeselcilik literatürüne ilişkin disiplin içindeki kavramsal karışıklığı giderme ya da anlayış farklılıklarını ortadan kaldırma gibi iddialı bir hedefi bulunmamaktadır. Bunun yerine çalışmada bölgeselcilik ekseninde yürütülen disiplin içi tartışmalardan istifade ederek Merkezi Asya bölgeselciliğinin kendine has yönlerini tespit etmek gibi daha mütevazı bir amaç güdülmektedir.

Bölgeselcilik, Bölgeselleşme ve İşbirliği Olgusu

Yukarıda da ifade edildiği üzere bölgeselcilik ve bölgeselleşme, günümüzde uluslararası politika analizlerinin göz ardı edilemeyecek bir boyutu haline gelmiştir. Buna mukabil, disiplin içerisinde henüz bu kavramlara dair bir anlayış birlikteliğinin oluşturulamadığı görülmektedir. Bu bağlamda söylenmesi gereken ilk şey, bir alan içerisinde daha yakın ekonomik bağların oluşmasına yol açan doğal ve yerel bir süreç olarak görebileceğimiz bölgeselleşmenin, bir bölgedeki hükümetler tarafından belirlenen kurumsal bir çerçeve olarak tanımlayabileceğimiz bölgeselcilikten farklı olduğudur. Zira bölgeselleşmenin itici gücü genellikle hükümet dışı aktörlerin uluslararasılaşan faaliyetleriyken bölgeselcilik daha ziyade hükümetler arası pazarlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkar (Libman, 2007, s. 402). Aslında bölgeselleşmeyi bir bölgedeki toplumsal bütünleşmenin artmasıyla yani yoğunlaşan ekonomik ve toplumsal etkileşimler sonucunda ortaya çıkan bir süreç olarak da görebiliriz. Bu nedenle bölgeselcilik önceleri gayri resmi entegrasyon ya da “yumuşak bölgeselcilik” şeklinde tanımlanmıştır (Hurrell, 1995, s. 334).

Bölgeselciliği ise çok genel bir şekilde bir bölgede yer alan devletler arasındaki bir işbirliği süreci olarak nitelendirebiliriz. Zira çoğu durumda bölgeselci faaliyetlerin müzakereler, devletler veya hükümetler arası anlaşmalar ya da rejimler şeklinde karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu türden işbirlikçi girişimler genellikle dışsal tehditlere yanıt vermek, devletlerin bölgesel pozisyonları koordine etmek ya da devletler arasında müzakere forumları oluşturmak gibi bazı amaçlara hizmet etmektedir. Öte yandan söz konusu girişimlerin devletler arasında karşılıklı kazanımları koruma, ortak değerler oluşturma veya özellikle bölgesel bağımlılıktan kaynaklanan ortak sorunları çözme gibi bazı başkaca amaçları da olabilmektedir. Güvenlik alanında oluşturulduklarında ise bu türden girişimlerin bölgesel güç dengesinin istikrarını sağlama, devletler arasındaki güven arttırıcı önlemleri kurumsallaştırma ya da bölgesel boyutta bir güvenlik rejiminin oluşturulmasını sağlama gibi bazı önemli faydalarının olacağı da düşünülebilir. Elbette bu türden çabalar diğer entegrasyon türlerinin aksine, son tahlilde devletçidir ve devletlerin rolünü ya da hükümetlerin gücünü koruma veya arttırma amacıyla tasarlanmışlardır (Hurrell, 1995, s. 337).

Bölgeselcilik ya da bölgeselleşmemin daha doğru anlaşılabilmesi için öncelikle bu kavramlarının temelini oluşturan bölge ile tam olarak neyin anlatılmak istenildiğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı üzere aksi görüşlerin varlığına karşın bölge kavramı büyük ölçüde coğrafi bir çağrışımla kullanılmaktadır. Bu bakımdan coğrafya tek değilse bile en önemli referanstır ama son tahlilde bölge diyebileceğimiz oluşumların sınırsal boyutları bulunmak durumundadır (Hettne, 2008, s. 88). Ancak bir alanı bölge olarak tanımlayabilmemiz için, coğrafyanın yanı sıra buradaki ülkeler ya da toplumlar arasında tarihsel, kültürel, iktisadi ve hatta siyasi ortaklıkların da olması gerektiği açıktır. Kısacası salt ortak bir alanı paylaşıyor olmaları nedeniyle bir grup ülkeyi 'bölge' olarak tanımlayamayız. Bunun mümkün kılacak olan şey ise bölgede konumlanmış devletler ve devlet-dışı aktörler arasındaki ortaklıklar ve etkileşimlerdir.

Tam da bu nedenle Fawcett bölgelerin, üyelerinin bazı tanımlanabilir ortak özellikleri olan devletlere, gruplara veya teritoryaliteye dayalı birimler ya da "alanlar" olduğu görüşündedir. Bu açıdan bölgeler, devletlerden oluşan uluslararası sistemden daha küçük, ancak herhangi bir devletten veya devlet dışı birimden daha büyük oluşumlarıdır. Öte yandan bölgeler daimî ya da geçici, kurumsallaşmış veya kurumsallaşmamış nitelikte de olabilirler. Bölgeselleşme ise belli bir bölgede yer alan devletlerin ve devlet dışı aktörlerin işbirliği yaptığı ve stratejilerini koordine ettikleri

bir politika yapma biçimi ya da projedir. Dolayısıyla bölgeselciliğin amacı, bir veya daha fazla alanda ortak amaçlar belirleme ve bunları elde etmektir. Bu şekilde anlaşıldığında bölgeselcilik, bölgesel farkındalığın veya topluluk duygusunun oluşturulmasından (yumuşak bölgeselcilik), bölgesel grupların ve ağların konsolidasyonu yoluyla devletler arası düzenlemeler ve örgütlenmeler gibi resmi faaliyetlere (sert bölgecilik) değin geniş bir alanı kapsamaktadır (Fawcett, 2005, s. 24).

Bölgeselcilik şayet bir politika yapma biçimi veya proje ise o halde bölgeselleşme de tıpkı küreselleşme gibi her şeyden önce bir süreçtir. Ticaretin, insanların, fikirlerin ve hatta çatışmaların bölgesel düzeyde yoğunlaşmasıyla oluşan bölgeler, zamanla bölgesel aktörlerin, ağların ve örgütlerin ortaya çıkmasına yol açarlar. Bu bağlamda güvenlik, her ne kadar ekonomik konular kadar görünür olmasa da bölgeselleşme açısından temel belirleyicilerden biridir. Ancak önemle belirtmek gerekirse bölgeselleşme güvenlik alanında, ekonomik alanda olduğundan biraz farklı bir manaya sahiptir. Zira ekonomik alandakinden farklı olarak, güvenlik alanında bölgeselleşme; bölgesel nitelik kazanmış çatışmalara küresel değil de bölgesel boyutta yanıt vermek üzere kullanılmaktadır. Örneğin iç çatışmaların veya devletler arası çatışmaların sınırları aşarak komşu devletleri veya aktörleri etkileyip, onlara yayılma olasılığı bölgesel yanıt vermeyi gerektiren bir durumdur. Ancak Fawcett'in biraz da Wendt'e nazire yaparak söylediği gibi bölgeler ya da bölgeselcilik en nihayetinde "devletlerin onlardan anladıkları" şeylerdir. Yani bölgecilik fikrini anlamlandırmak için tanımsal ve kuramsal açıdan biraz esnek olmak gerekmektedir. Zira bir "ideal bölge" olmadığı gibi tüm bölgeler için geçerli tek bir gündem de olamaz. Ayrıca devletler gibi bölgeler de farklı bileşenlere, imkanlara ve amaçlara sahiptirler. Bu sebeple tıpkı kimlik gibi bölgesellik de verili ve sabit değildir, inşa edilirler ve değişirler (Fawcett, 2005, ss. 25-26).

Ayrıca doğal olarak, hangi teorik perspektiften ele alındıklarına bağlı olarak bölgeselciliğin ve bölgeselleşmenin anlamı değişecektir. Örneğin karşılıklı bağımlılık perspektifinden bakıldığında bölgeselleşme son derece olumlu bir şey olarak görülebilir. Zira hep birlikte bir bölge içinde konumlanmış bulunan devletler örneğin ekolojik, stratejik ya da ekonomik açıdan aslında aynı geminin içinde yer almaktadırlar. Nitekim yürütülen pek çok politik ve akademik tartışmada bölgeselleşmenin genelde iyi bir şey olarak ele alındığı görülür (Hurrell, 1995, s. 334). Bu bağlamda bölgeselciliği ulusal çıkarların ya da milliyetçiliğin bir alternatifi olarak da görmemek gerekir. Aksine karşılıklı bağımlı bu dünyada bölgeselcilik aslında devletin rolünü ve hükümetin gücünü

destekleyen, arttıran ve koruyan bir araçtır. Günümüz dünyasında birçok devletin, ulusal çıkarlarına zarar verebilecek nitelikteki bazı küresel zorlukların üstesinden gelebilecek kapasiteye sahip oldukları düşünülecek olursa bu çok daha anlaşılabilir olacaktır (Hettne and Söderbaum, 1998, s. 4). Kaldı ki bölgeselleşmenin bir anlamda daha zayıf devletlere Batı egemen (western dominated) düzene giriş için bir kapı araladığı da düşünülebilir (Fawcett, 2005, s. 30).

Daha işbirlikçi bir dünya tahayyülünden temellenen bu liberal perspektifin aksine, realizmin bölgeselcilik ya da bölgeselleşme meselesine yaklaşımı biraz daha mesafelidir. Çünkü bu kapsamda değerlendirilebilecek oluşum ya da girişimlerin hemen tamamı işbirlikçi bir ortamın varlığını gerektirir. Dolayısıyla bölgeselcilik ya da bölgeselleşme konusunda bu iki perspektif arasındaki fark, özünde işbirliği konusundaki yaklaşım farklılıklarından temellenmektedir. Bilindiği üzere liberaller, rutin gündelik meselelerden en ciddi krizlere değin pek çok alanda devletlerin işbirliği yapabileceğini düşünürler. Bu anlayışın bir yansıması olarak, kurallar ve kurumlar hem işbirliği yapmayı mümkün kılmaları hem de anarşik yapıdan kaynaklanan olumsuzlukları gidermeye yardımcı olmaları nedeniyle önemsenirler. Liberalizmin uluslararası düzen ve istikrar açısından bu türden oluşumlara yükledikleri bir diğer işlev ise realistlerce davranışlarını belirlediğini iddia edilen “aldatılma korkusu” ya da “hile olasılığını” “azaltmalarıdır. Ancak şunu da belirtelim ki liberalizmin özellikle kurumsalcı kanadı, devletleri işbirliğine iten şeyin dünyayı daha iyi bir yer haline getirme çabası değil, mutlak kazanç arayışı olduğunun farkındadır (Haar, 2009, s. 141-144). Buna mukabil realistler işbirliği fikrine çok sıcak yaklaşmazlar. Grieco'ya göre bunun temel nedenleri aldatılma korkusu ve nispi kazanç hesaplamalarıdır (Grieco, 1988, s. 487). Görüldüğü üzere devletlerin rasyonel birer aktör oldukları konusunda hemfikir olan bu teoriler, onların çıkarlarını elde ederken nasıl bir mantıkla hareket edecekleri konusunda ayrışmaktadırlar.

Ancak Jervis'in de ifade ettiği üzere, neo-realistler ile neo-liberaller arasındaki mutlak çıkar-nispi çıkar ayrışmasının çok da abartılmaması gerekir. Ona göre ne realistler her durumda önemli olanın görece kazanç olduğunu söylemektedir ne de liberaller bu ayrım konusunda aşırılıkçı bir tavır takınmaktadır. Dolayısıyla Jervis'e göre işbirliği ve kurumlar konusunda da bu iki kuram arasında önemli bir fark yoktur. Zira realistlerin devletlerin diğerlerinin çıkarlarıyla ilgilendikleri ve sıfır toplamlı bir mantıkla hareket ettikleri iddiası mantıksızdır. Ayrıca neo-liberaller de ekstrem çatışma vakıalarını reddetmezler. Sadece dünya siyasetinin bütünüyle bundan ibaret olmadığını söylerler. Pek

çok durumda ve konuda devletler birlikte hareket ederek anarşinin etkilerini azaltmak, karşılıklı çıkarlarını elde etmek ya da birbirlerine zarar vermeme yeteneğine sahiptirler (Jervis, 1999, ss. 43-47).

Öte yandan Jervis uluslararası işbirliği hususunda realizmin kendi içinde de bir ayrım yapılması gerektiğini düşünür. Bu düşünceye göre neo-realizmin saldırgan kanadı bu konuda çok daha katıken savunmacı kanat, neo-liberalizme daha yakındır. Elbette onlar da çeşitli nedenlerden ötürü liberaller kadar da iyimser değildirler. Çünkü savunmacı realistler, aktörlerin ortak çıkarlara erişme konusundaki yeteneklerine neo-liberallere göre daha az inanmaktadır. Bazı öze durumlarda güvensizlik ve aldatma korkusu, üstesinden gelinemeyecek kadar şiddetli olabilir. Öte yandan Jervis, realistlerin uluslararası kurumların faydasını da bütünüyle reddetmediklerini ileri sürmektedir. Ancak son tahlilde realistler kurumları, özerk olmadıkları düşüncesinden hareketle devlet idare sanatının birer aracı olarak görmektedirler. Ayrıca kurumlar, kurucularının öngördüğünün aksine yalnızca devlet davranışlarını sınırlandırmazlar ama aynı zamanda neyin mümkün ve istenilir olduğu göstererek inançları da değiştirebilirler. Dolayısıyla kurumlar sadece çıkarları yansıtmazlar aynı zamanda onları biçimlendirirler. Ancak yine de etkilerini abartmamak gerekir (Jervis, 1999, s. 59). Bu yaklaşımın özellikle çalışma konumuz olan Merkezi Asya'daki güvenlik bölgeselciliğini anlama bakımından yararlı olduğunu ileri sürebiliriz. Zira bölge devletleri kendi aralarında muhtemel faydalarının farkında olarak çok sayıda güvenlik inisiyatifi başlatabilmişlerdir. Öte yandan bu yapıların devlet davranışlarını şekillendirici bir etki yarattığı da açıktır.

Ancak aşağıda da görüleceği üzere Merkezi Asya'daki bu oluşumların neredeyse tamamı, ne istenilen düzeyde bir başarı sağlayabilmiş ne de arzu edildiği gibi bir gelişim göstermiştir. Bu yönüyle bölgesel gelişmelerin realist paradigmanın en azından güvenlik işbirliğine dair öngörülerini teyit eder nitelikte olduğu söylenebilir. Zira Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgede temel konusu güvenlik konularını düzenlemek olan ve bölgeselcilik kapsamında görebileceğimiz çok sayıda örgütün kurulduğu görülmektedir. Ancak bu örgütlerin neredeyse tamamı benzer niteliklere sahip olup, yetersiz sonuçlar üretmişlerdir. Bu olumsuz tabloya rağmen bölge devletleri yine de kendi aralarında benzer örgütler kurmaya devam etmişlerdir. Mesele bu yönüyle de realist paradigmanın öngörülerini doğrulamaktadır. Bilindiği üzere realistler, örgütlerin uluslararası politikada oynayabilecekleri roller konusunda da pek iyimser değildirler. Örneğin Waltz uluslararası örgütleri, devletlerin birtakım amaçlara ulaşabilmek maksadıyla oluşturdukları yapılar olarak

görmektedir. Devletler, özellikle de güçlü devletler tarafından ve onların istekleri doğrultusunda oluşturulan bu yapılar, ancak onların çıkarlarına hizmet edebildikleri ölçüde ve sürece varlıklarını sürdürebilirler. Waltz da tıpkı diğer realistler gibi uluslararası kurumların aslında ulusal hükümetlerin kendi çıkarlarını takip edebilmelerinin bir aracı olduğunu düşüncesindedir (Waltz, 2000, ss. 24-26).

Bölgeselcilik özelinde düşünülecek olursa, realistler de sayıları her geçen gün artan ve varlıkları yadsınamayacak oluşumların farkındadırlar. Dolayısıyla realistler tartışmayı daha ziyade bu oluşumların etkinliği üzerinden yürütürler. Özellikle neo-realistler açısından bölgeselci politikalar ya da bölgesel işbirlikleri, ittifak oluşturma politikasıyla büyük benzerlikler göstermektedir (Kubicek, 2009, s. 239). Bu bağlamda bölgesel gruplaşmalar, bir bakıma muhatap olunan dış zorluklara verilen birer yanıt olarak ortaya çıkarlar ve bu yönüyle ekonomik bölgecilik ile politik bölgecilik arasında esaslı bir fark yoktur. Öyle ki ekonomik bölgecilik dahi neo-merkantilist dönem rekabetinde bir strateji olarak görülür. Bu açıdan uluslararası ekonomik düzeni belirleyen müzakerelerde bu türden oluşumlar birer pazarlık kozu olarak kullanılmaktadır. Neo-realistler ise görece olarak zayıf devletler tarafından oluşturulan bölgesel nitelikteki ekonomi ve güvenlik alanındaki düzenlemeleri bile aslında büyük güç siyasetiyle ilişkilendirip, hayatta kalmalarını onların politika ve tutumlarına bağlı görmektedirler (Hurrell, 1995, ss. 340-341).

Aktardığımız bilgilerden anlaşıldığı üzere realist gelenek bölgeselleşmeyi de güç siyasetinin bir bileşeni olarak ele almaktadır. Aslına bakılırsa uluslararası alanda farklı motivasyonlarla ortaya çıkan çok sayıda bölgeselci inisiyatif bulunmaktadır. Ancak bölgeselleşme çabalarında genellikle güvenlik endişelerini giderme ve kalkınma sorunlarının üstesinden gelme biçiminde ifade edebileceğimiz iki temel unsurun ön planda olduğu söylenebilir. Her ne kadar küresel anlamda güvenlik, gerçeklikten ziyade bir umut olarak görülse de bölgesel düzeyde güvenliğin çok daha mümkün bir durum olarak düşünüldüğü söylenebilir. Zira bölgesel güvenlikten bahsedildiğinde devletlerin veya diğer birimlerin güvenliklerinin birbirinden ayrı ele alnamayacak kadar yakın olduğu görülür. Öte yandan bölgesel düzey, ulusal ve küresel düzeylerdeki güvenlik etkileşiminin aşırılıklarının giderildiği ve eylemlerinin çoğunun gerçekleştiği yerdir (Buzan and Waever, 2003, s. 43). Dolayısıyla güvenlik alanındaki bölgeselci girişimlerin önemi daha etraflıca düşünülmelidir. Kaldı ki bölgeselcilik, aynı zamanda kalkınma ve güvenlik alanlarında çevre ile merkez arasındaki yapısal farkı azaltmak, yani çevreden aralana geçebilmek için kullanılabilir bir strateji olarak da görülebilir

(Hettne and Söderbaum, 1998, s. 14). Tam da bu nedenlerle Merkezi Asya devletleri çoğu kâğıt üzerinde kalmış gibi görünen bölgeselci girişimlere yatırım yapmaya devam etmektedir.

Yeni Bölgeselcilik Tartışmaları

Yukarıda da ifade edildiği üzere, bölgeselciliğin Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde daha sık kullanılan bir kavram haline gelmesi ve disiplinin teorik tartışmalarına yeniden konu edilmeye başlaması Soğuk Savaş sonrası dönemde olmuştur. Bu dönemde Merkezi Asya da dahil olmak üzere Dünya'nın pek çok yerde bölgeselcilik ya da bölgeselleşme kapsamında görebileceğimiz gelişmelerin sayısında önemli bir artış olmuştur. Kimilerince "yeni bölgeselcilik" olarak da adlandırılan bu dönemin, bölgeselci hareketlerinin tarihsel gelişiminden bazı noktalarda ayrıştığı söylenebilir. Bilindiği üzere bölgeselciliğin ilk dalgası olarak da adlandırabileceğimiz gelişmeler II. Dünya Savaşı'nı müteakiben ortaya çıkmıştır. Buzan ve Wæver iki kutup arasında yaşanan Soğuk Savaş'ın ve bu dönemde hız kazanan sömürgelerin bağımsızlaşma sürecinin yeni devletlerin ortaya çıkmasına yol açtığını ve bunun da bölgeselleşme eğilimini arttırdığını belirtirler. Her ne kadar ilgili dönemde küresel anlamda yoğun bir iki kutuplu güvenlik anlayışı geçerli olsa da aslında Üçüncü Dünya'da da aynı derece yoğun bir bölgesel güvenlik kompleksleri oluşumu söz konusudur (Buzan and Wæver, 2003, ss. 16-17). Aktardığımız bilgilerden anlaşıldığı üzere güvenlik bu dönemin bölgeselci arayışlarında temel motivasyon unsurlarından birisi olmuştur. Benzer bir tespiti yeni dalga bölgeselci hareketler için de yapmak mümkündür.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise eski bölgesel örgütlerin yeniden gözden geçirildiği, yeni bölgesel örgütlerin oluşturulduğu, bölgesel düzenlemelerin güçlendiği yeni bir dönem başlamıştır. Buna bağlı olarak bölgeselleşme eğilimi hız kazanmış ve bu türden girişimlerin sayısında, kapsamında ve çeşitliliğinde bariz bir artış gözlemlenmiştir. Bu yeni oluşumların bir bölümü ekonomik entegrasyonu da kapsayan ve resmi kurumsal yapıları olan mikro-ekonomik örgütlerken, diğer bir bölümü ise çatışmaları kontrol altında tutmaya dönük makro-bölgesel örgütler şeklindedir (Hurrell, 1995, s. 331). 1990'lı yıllara gelindiğinde artık bölgeselleşme geri döndürülemez bir süreç haline almış ve yalnızca bölgesel örgütlerin değil, aynı zamanda bu türden oluşumlara üye olan devletlerin sayıları da sürekli artmıştır. Böylelikle uluslararası sistemin giderek daha ademi-i merkezci bir hal aldığı ve değişen bölgesel güç dengelerinin kendisini yeni kurumsal biçim ve pratiklerle göstermeye

başladığı görülmüştür (Fawcett, 2005, ss. 29-30).

Aslında bölgeselciliğin çok daha köklü ve kısmen unutulmuş bir geçmişi olduğunu da söylenebilir. Örneğin Acharia aslında 19. ve 20. yy'ın "pan" hareketlerinin de bu bağlamda görülmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Dekolonizasyon sürecinin bir devamı olan pan hareketler salt siyasi ya da stratejik amaçlara dönük olmayıp, aynı zamanda çok boyutludurlar ve ırksal, sosyal, iktisadi ve siyasi birliktelikleri de kapsarlar. Ayrıca evrenselcilik-bölgeselcilik tartışması Latin Amerika ülkelerinin etkisiyle Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması (BMKA) taslağının hazırlanması esnasında da gündeme gelmiştir. Nitekim BMKA'nın 33. Maddesi açık bir şekilde çatışma kontrolü ve barışçıl çözümler konusunda bölgesel örgütlerin rolünü kabul etmektedir (Acharia, 2012, ss. 5-6). 1950'lerden başlayıp 1970'lerin sonlarına değin sürmüş olan "eski" bölgeselcilik ile 1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkan "yeni" bölgeselcilik arasında hem nicelik hem de nitelik yönünden önemli farklılıkların olduğu da belirtmek gerekir.

Yeni dönem bölgeselci hareketlerin ayırt edici yönlerini ortaya koymaya çalışan Hettne'ye göre eskisinden farklı olarak yeni bölgeselcilik çok kutupluluğa has bir durum olup, bir bakıma onun yeni bir görünümü olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle yeni bölgeselcilik ve çok kutupluluk aynı madalyonun iki farklı yüzü gibidir. Oysa eski bölgeselcilik büyük ölçüde iki kutupluluğa has bir durumdur. İkinci önemli fark ise eski bölgeselci hareketlerin daha ziyade süper güçlerce "yukarıdan dayatılan" ve onlar tarafından dizayn edilmiş, dolayısıyla yine onların kontrolünde olmasıdır. Yeni bölgeselcilik ise büyük ölçüde bölge içinden ve "aşağıdan gelen" taleplerle ortaya çıkmıştır. Bu nedenle oluşturucu devletlerin ve diğer aktörlerin iradesi çok daha belirleyicidir. Ekonomik bütünleşme açısından bakıldığında eski bölgeselcilik daha korumacıken yeni bölgeciliğin "açık" olduğu görülür. Karşılıklı bağımlılığa dayanan günümüz dünya ekonomisine daha uyumlu oluşu yeni bölgeciliğin üçüncü önemli farklılığıdır. Dördüncü fark ise eski bölgeciliğin daha spesifik hedeflere dönük olmasıdır. Bu dönemde ortaya çıkan birçok girişim ya güvenlik ya da ekonomi¹ odaklıdır. Oysa yeni bölgeselcilik çok boyutlu ve daha geniş kapsamlı bir niteliğe sahiptir. Ticari ve ekonomik entegrasyonun yanı sıra çevre, sosyal politika, güvenlik ve demokrasi gibi konuları da içerebilmektedir. İki bölgeselleşme türü arasındaki bir diğer fark aktörlerle ilgilidir. İlki sadece egemen devletler arası bir durum olmasına karşın, ikincisinde artık devlet dışı aktörler de aktif bir şekilde yer almaktadır (Hettne, 1999, ss. 7-8).

Ancak hemen belirtelim ki Acharia'nın da vurguladığı gibi 1990'lardan sonra ortaya çıkan yeni bölgeselcilik teorik bir perspektif olarak görülmemeli, daha ziyade küreselleşmenin etkilerini de dikkate alarak bölgeselcilik çalışmalarının kapsamını genişletmeye dönük entelektüel bir çaba olarak anlaşılmalıdır. Burada resmi yapıları ve hükümetler-arası etkileşimleri dikkate alan geleneksel bölgeselci görüşlerin ötesine geçme gibi bir arayış söz konusudur. Bu durum, aynı zamanda küreselleşmeye ve özellikle de ulus devlete yönelik göçmenler, sığınmacılar, çevresel bozulma, sınır aşan suçlar ve finansal dalgalanmalar gibi ulus-aşırı aktörlere ve tehditlere verilen doğal bir yanıt gibidir. Zira Avrupa Birliği (AB)'de dahil olmak üzere mevcut resmi yapıların hiçbiri, bu türden zorluklarla mücadeleyi mümkün kılacak donanıma sahip değildiler. Bu nedenle yeni bölgeselciliğin belki de en ayırt edici yönü, devlet-dışı aktörler ile gayri resmî süreçleri bir arada bölgeselleşme çalışmalarına katma çabasıdır (Acharia, 2012, ss. 8-9).

Kısacası, bölgeselleşme tartışmaları ile küreselleşme süreci arasında yadsınamaz bir bağlantı bulunmaktadır. Ancak küreselleşme ile bölgeselleşme arasındaki ilişkinin niteliği konusunda farklı görüşlerin olduğunu da belirtmek gerekir. Kimileri bölgeselleşmeyi küreselleşmenin bir bileşeni olarak görürken, kimileri de onun küreselleşmeye bir meydan okuma ya da yanıt olduğu düşüncesindedir. Bunların yanı sıra bölgeselleşme ile küreselleşmeyi birbirine paralel süreçler olarak okuyan başka bir perspektiften de bahsedebiliriz (Kacowicz, 1999, s. 533). Zira bölgeselleşme ile küreselleşmenin irtibatı, genellikle ekonomik süreçler üzerinden kurulmaktadır. Ancak yeni bölgeselcilik olgusu bize güvenlik, kolektif kimlikler ve dolayısıyla pazarlık kapasitesi gibi bölgeselleşmenin ekonomik olmayan faydalarını görme imkânı da sunmaktadır. Zira istikrar ile kalkınma, çatışma ile az gelişmişlik arasında görmezden gelinemeyecek netlikte bağlantılar bulunmaktadır. Burada ele alınması gereken ikinci ekonomik olmayan fayda ise artan pazar büyüklüğüyle ilgilidir. Bölgesel düzeyde etkili bir koalisyon oluşturma yoluyla tarafların çıkarların birleştirilmesi ve toplu pazarlık gücü bu açıdan önemlidir. Bölgesel düzeyde kolektif pazarlık yapabilme şansı, kenarda kalmış devletlerin dünya sistemindeki ekonomik pozisyonunu da geliştirecektir (Doidge, 2007, ss. 13-15).

Merkezi Asya'daki bölgeselleşme girişimleri yeni bölgeselciliğe ilişkin tartışmalar ışığında ele alındığında, dikkat çekici bir görüntü sergilemektedir. Öncelikle bölge devletlerinin hemen hemen tamamının, yeni bölgeselcilik tartışmalarının yapıldığı dönemde bağımsızlıklarını kazandığı görülür. Dolayısıyla bölgedeki tüm bölgeselcilik denemeleri ve bölgeselleşme

süreçleri aslında yeni dalganın içinde ve küreselleşme tartışmalarına paralel şekilde ortaya çıkmıştır. Yeni bölgeselciliğin farklılıkları ya da niteliğine ilişkin tespitler, Merkezi Asya'da ortaya çıkan ve ekonomik yönü ağır basan ya da kalkınma bölgeselciliği olarak tanımlayabileceğimiz örnekler açısından oldukça geçerlidir. Buna mukabil güvenlik alanındaki bölgeselci girişimlerin, Soğuk Savaş dönemi yapılarıyla daha uyumlu olduğu söylenebilir. Aşağıda daha detaylı tartışılacağı üzere, bölgedeki güvenlik yapılarının hemen hemen tamamı devletler arası bir nitelik taşımakta, bölgesel ve küresel güç ve çıkar dağılımını yansıtmakta ve Rusya'nın hegemonik tutumundan temellenmektedir. Şüphesiz bunun çeşitli nedenleri olduğu söylenebilir. Ancak kanaatimizce burada standart bir güvenlik tartışmasının temel bileşenlerinden olan kapasite, egemenlik ve hegemonya gibi meselelerin bariz bir etkisi olduğunu ileri sürülebilir.

Fawcett'in de ifade ettiği üzere, tarihsel deneyimlerden ve mevcut gerçeklikten hareket edildiğinde, birbiriyle ilişkili bu üç temel konunun çağdaş bölgeselcilik tartışmalarını etkilemeye devam ettiği tespit edilmektedir. Zira herhangi bir bölgesel alanda bir grubun etkili olma yeteneği, büyük ölçüde üyelerinin kapasitesine bağlıdır. Bölgesel gruplaşmalarda üyeler şayet daha ileri düzey bir işbirliği için yetersiz veya isteksiz ise süreç kâğıt üstünde kalabilir. Sanayileşmiş Batılı devletler dışında birçok grup, kapasite ve kaynak açısından (askeri, ekonomik, diplomatik ve kurumsal) faaliyette bulunma güçlüğü çekmektedir. Benzer bir durum, kurucu anlaşmaların egemenlik ve içişlerine karışmazlık gibi ilkelere yüksek öncelik verdiği örneklerde de yaşanmaktadır. Şüphenin, çekişmenin ve rekabetin olduğu yerde, doğal olarak işbirliği beklentisi azalmaktadır. Unutmamak gerekir ki devletlerin işbirliği yapma yetenekleri, bunu yapma istekleriyle orantılıdır ve egemenlik burada sınırlayıcı bir rol oynayabilir. Zira egemenlik devletler açısından, özellikle de bu konuda kırılgan olan bağımsızlığını yeni kazanmış devletler açısından, yaşanan gelişmelere rağmen çok önemli bir konudur.

Bir başka sorun ise hegemonya meselesidir. Bölgesel gruplaşmalarda dominant bir devletin veya hegemonun varlığı bölgeselleşme açısından genellikle sorun teşkil etmektedir. Zira hegemonya ile bölgeselleşme birbirleriyle çelişkili süreçlerdir. Egemenlik bölgeselleşmenin kapasitesini düşürürken, hegemon devletin de bunu kötüye kullanma olasılığı bulunmaktadır. Buradaki temel eleştiri, bölgeselleşmenin nadiren diğer devletlerin amaçlarına hizmet ederken, genellikle hegemonun çıkarlarına yaradığıdır. Çünkü herhangi bir bölgesel organizasyonda gündemi tek bir büyük aktörün belirlediği sıklıkla görülen bir durumdur. Ayrıca doğaları gereği hegemonların hareket serbestilerini kısıtlayacak

türden kurumlara derin bir bağıllık göstermesi de beklenemez. Ancak hegemonun rolünün hep olumsuz olacağını düşünmek de pek doğru değildir. Hegemon güçler bazen oluşturulmalarına öncülük ettikleri bölgesel örgütlerce sınırlandırılmayı da kabul edebilmektedirler. Kaldı ki güçlü devletler bölgesel barış ve güvenlik için başkalarının yapamayacağı ya da yapmak istemeyeceği türden önemli işlerde hayati roller oynayabilmektedirler (Fawcett, 2005, ss. 33-36). Örneğin Rusya, sıklıkla eleştirilse bile oldukça sorunlu bir coğrafya olan Tacikistan-Afganistan sınır güvenliğini sağlamakta ya da bölgedeki aşırılıkçı hareketlerle doğrudan mücadele etmektedir.

Merkezi Asya'da Bölgeselciliğin Genel Görünümü

1990 sonrası dönemde Merkezi Asya'da bölgeselcilik ya da bölgeselleşme kapsamındaki faaliyetlerde ciddi bir artış dikkat çekmektedir. Ancak bölgesel ya da alt-bölgesel nitelikteki bu faaliyetlerin üzerine inşa edildikleri işbirliği retoriğine rağmen, çok başarılı sonuçlar verebildiklerini söylemek güçtür. Bu kapsamda yapılan anlaşmaların ya da kurulan yapıların devletler arasındaki ticaret savaşlarına, sınır anlaşmazlıklarına, su ve enerji kaynaklarının paylaşımı ya da kullanımı gibi konulardaki krizlere veya çatışmalara olumlu manada bir etkileri olmamıştır (Bohr, 2004, s. 485). Buna rağmen, Sovyet sonrası dönemin kendine has koşullarında ortaya çıkan bu girişimlerin birçoğu, kayda değer ekonomik ya da siyasi faydalar sağlamamış olmalarına rağmen varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Ayrıca bölge hükümetleri bu olumsuz tabloya rağmen bölgesel işbirliği çabalarını sürdürmeye ve kendi aralarında yeni inisiyatifler başlatmaya da devam etmiştir. Bu nedenle Libman, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) coğrafyasının, uluslararası aktörlerin irrasyonelmiş gibi görünen bu davranışlarını anlama bakımından adeta doğal bir laboratuvar olduğu kanaatinde (Libman, 2007, s. 402).

Ekonomiden güvenliğe pek çok alanı düzenlemeye çalışan ve sayıları oldukça fazla olan bölgesel yapılar, benzer anlaşmalara istinaden oluşturulmuşlardır. Söz konusu bu yapıların Avrupa'daki tarihsel örnekler ilham alınarak dizayn edildikleri de söylenebilir. Zira bölge devletleri bu girişimlerle aslında Merkezi Asya'da AB'ne benzer bir ekonomik ve siyasi bütünleşmeyi amaçlıyor gibi görünmektedir. Ancak birçok girişim, gerçekte kâğıt üzerinde kalmıştır. Örneğin ekonomik açıdan bakıldığında, aralarındaki anlaşmalara rağmen üye devletlerin birbirlerine karşı zaman zaman ticaret savaşları düzeyine çıkan kısıtlamalar getirmeye devam ettikleri görülmektedir. Kalkınma bölgeselciliği kapsamında görebileceğimiz önemli ekonomik gelişmeler ise genelde devlet-altı

düzeyde ve hatta bazen devletlere rağmen, artan bölge içi toplumsal ve ticari etkileşimlerin sonucudur. Konumuz olan güvenlik açısından bakıldığında da yine taraflar arasındaki işbirliğinin istenilen düzeye ulaşabildiğini söylemek güçtür. Aşağıda daha detaylı tartışılacağı üzere bölge devletleri muhtelif nedenlerle Sovyet sonrası dönemde kendi güvenlik ve dış politikalarını daha bireysel nitelikli stratejiler üzerine inşa etmeyi yeğlemişlerdir.

Çalışmamız ise bölgeselleşme süreçlerini olumsuz etkileyen bu yönelimin temel nedenlerini, bölgesel aktörlerin yapısal özelliklerinden ziyade, sistemik faktörlerle açıklamaya çalışmaktadır. Fakat süreç üzerinde etkili olan yerel unsurlar da analiz dışı bırakılmamaya çalışılacaktır. Zira işbirliği yapmayı mümkün kılan genel çerçeveler olarak bölgeselciliğin ortaya çıkabilmesi için öncelikle uygun yerel dinamiklerin olması gerekir. Bu bağlamda söylenmesi gereken ilk şey, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Merkezi Asya'daki bölgeselleşme girişimlerinin sürdürülebilmesinde aslında hepsi Sovyet mirası olan bazı faktörlerin çok etkili olduğudur. Örneğin bölge devletleri arasındaki Sovyet döneminde inşa edilmiş ve hala varlığını koruyan ekonomik bağlar, Rusçanın yeni dönemde de bölgenin ortak dili olmaya devam etmesi veya paylaşılan ortak değer ve ilkeler gibi unsurlar ya da varlığını koruyabilmiş sosyal ağlar ile gayri resmi iletişim kanalları bölgeselleşme çabalarını kolaylaştıran etkiler yapmıştır. Kısacası bölge devletleri arasında bölgeselleşmeyi mümkün kılacak türden bir ortak kimliğin olduğu söylenebilir. Hakeza bölge devletlerinin yine Sovyet mirası olan, sınır aşan nitelikteki benzer siyasi, ekonomik, ekolojik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya olmaları da bölgeselleşme çabaları açısından teşvik edici olmuştur (Libman, 2007, ss. 402-405).

Ancak Merkezi Asya'daki bölgeselleşme çabaları üzerinde bahse konu Sovyet mirasının etkileri hep olumlu yönde olmamıştır. Zira bölge devletleri arasında yaşanan ve aşılamaz gibi görünen pek çok sorunun kaynağı da yine Sovyetler Birliği'nin böl ve yönet şeklinde icra ettiği politikadır. Nitekim Sovyet sonrası dönemde gerçekleştirilen entegrasyon denemelerinin başarısızlığında da yine Rusya faktörü hep ön plandadır. Rusya bölgeselcilik kapsamında görebileceğimiz Merkezi Asya'daki neredeyse tüm girişimlerde hem süreci başlatan ve teşvik eden hem de yavaşlatan ya da sınırlayan taraftır. Bu ikircikli tutum, neo-realistlerin büyük güçlerin işbirliği olgusuna nasıl yaklaştıklarına dair tespitlerini teyit eder niteliktedir. Rusya çıkarları doğrultusunda dizayn etmeye çalıştığı bu girişimlerin kendi hareket serbestisini sınırlayacak düzeye erişmesini, özellikle güvenlikle ilgili konular söz konusu olduğunda,

kesinlikle istememektedir. Kapsamlı resmî kurumsal çerçevelere sahip olmalarına rağmen bölgesel girişimlerin neredeyse tamamında bölgenin eski hegemonu olan Rusya'nın baskın bir role sahip olduğu görülür. Bilindiği üzere bölgeselleşme çabalarında bir hegemonun varlığı çok yönlü ama genellikle olumsuz etkiler yaratır. Örneğin bölgesel hegemon gerek görmüyorsa tüm bölge devletlerini kapsayan ya da kendisini dışlayan türden düzenlemeler yapılmasını zorlaştırabilir.

Öte yandan, bölgesel bir hegemonun varlığı aynı zamanda bölgede bir dengeleme arayışını da tetikleyebilir. Örneğin alt-bölgesel gruplaşmaların genellikle mevcut ya da potansiyel bir gücün varlığına cevaben ya da onu dengelemek üzere oluşturuldukları bilinmektedir. Dünyanın pek çok bölgesinde baskın ya da tehditkâr devletlere karşı güç dengesi oluşturmak amacıyla ortaya çıkmış çok sayıda alt-bölgesel gruplaşmalar bulunmaktadır. Ayrıca bölgesel kurumlar oluşturmak suretiyle hegemonik gücün hareket serbestisini sınırlamak ve böylece onu yıkıcı davranışlardan alıkoymak da bölgeselleşmenin önemli motivasyon kaynaklarından biri olabilmektedir. Elbette bölgeselleşme süreçlerinde tek belirleyici unsur dengeleme değildir. Bazı durumlarda özellikle zayıf devletlerin özel kazanımlar elde etme umuduyla yerel hegemonla işbirliğine gittikleri de görülmektedir. Neo-realistlerin peşine takılma (bandwagoning) dedikleri bu davranış biçimi, özellikle güç farkının çok fazla olduğu durumlarda zayıf devletler açısından, taşıdığı tüm risklere rağmen, mantıklı bir tercih olarak öne çıkmaktadır (Hurrell, 1995, ss. 342-343). Bilindiği üzere peşine takılma, dengelemenin tam tersi bir stratejik tercih olup, sürekli bir şekilde tehditkâr devlete güvenmeyi gerektirdiği için aslında riskli bir tercihtir (Walt, 1990, s. 29). Bu nedenle devletler ancak kapasite farkı kapatılamayacak kadar çoksa dengeleme yerine peşine takılmaya yönelmektedirler.

Şüphesiz hegemonik güçlerin bazen bölgesel yapıların oluşturulma süreçlerine aktif katkıları da olabilmektedir. Örneğin hegemonik istikrar teorisyenleri, kurumsallaşmış işbirliğinin oluşumunu genellikle eşit olmayan güç dağılımına ve bir hegemonun varlığına bağlamaktadırlar. Eğer hegemon gerçekten baskın bir konumdaysa kurumlar ya da kurumsallaşmış bölgelik zaten gereksiz hale gelecektir. Ancak tersi bir durumda hegemon çıkarlarını sürdürmek, maliyetleri paylaşmak ya da ortak sorunları çözmek için uluslararası destek arayışına girebilir ya da politikalarını meşrulaştırmak amacıyla ortak kurumların oluşturulmasını teşvik edebilir. Bu durumda merkezi devlet etkili bir liderlik yapabilmek ve gerektiğinde baskı uygulamak için yeterince güçlüdür ama azalan gücü, diğer devletlerle işbirliği yapmasını her zaman olduğundan daha

gerekli kılmaktadır. Anlaşılacağı üzere neo-realist perspektif bölgesel uyumu ancak bir hegemonun varlığı ve maddi çıkarların bunu gerekli kılması durumunda mümkün görmektedir (Hurrell, 1995, ss. 343-344). Nitekim Merkezi Asya açısından düşünüldüğünde, bölge devletleri bir hegemon güç olarak Rusya'nın varlığından hala endişe etmektedirler. Ancak Rusya'nın geçmişteki kadar güçlü bir aktör olmadığı da açıktır. Dolayısıyla Rusya için inisiyatifi başkalarına kaptırmaksızın bu türden oluşumların öncüsü ya da parçası olmak en iyi ikinci seçenek gibi görünmektedir.

Kısacası Rusya'nın, post-Sovyet ülkelerinin gelişimine kayda değer bir katkısı aslında olmamıştır. Libman'ın da ifade ettiği üzere Rusya bu devletler açısından bir tehdit olarak algılanacak kadar güçlü ama alacakları kararları bütünüyle etkileyemeyecek kadar da zayıf bir aktördür. Dolayısıyla Sovyet sonrası dönemde görülen entegrasyon girişimlerini indirgemeci bir şekilde "yeni Rus emperyalizmi" olarak nitelendirmek ve altta yatan ekonomik bileşenleri dikkate almak gerekmektedir (Libman, 2007, ss. 411-412). Kısacası Merkezi Asya devletlerinin ısrarlı bölgeselleşme çabalarında başta ekonomik refah arayışı olmak üzere, Rusya'nın varlığından bağımsız bir şekilde düşünülmesi gereken bireysel çıkarları da etkili olmaktadır. Benzer bir şekilde Rusya'nın tek beklentisinin bölgedeki hegemonik pozisyonunu sürdürmek ya da diğer bölgesel veya küresel güçlerin Merkezi Asya'ya erişimini engellemek olduğunu söylemek de anlamsız olacaktır. Şüphesiz Rusya'nın sistemin yapısından kaynaklanan nedenlerle bölgeye karşı daha korumacı bir tavır içerisinde olduğu açıktır. Ancak Rusya'nın bölgedeki varlığının tek nedenini güç mücadelesi olarak görmek de abartılı bir değerlendirme olacaktır.

Örneğin Libman bölge devletlerinin seçkinlerinin bölgeselci girişimleri yalnızca uluslararası işbirliğinin kurumsallaşması olarak görmeyip, aynı zamanda bunları kendi iç ve dış politik hedeflerine ulaşmada etkili bir retorik araç olarak kullandıklarını ileri sürmektedir. Kaldı ki bu girişimlerin hem bölge devletleri hem de Rusya açısından farklı faydaları da olmuştur. Örneğin Sovyet sonrası dönem entegrasyon girişimleri hem Rusya hem de diğer bölge devletleri açısından psikolojik faydalar da sağlamıştır. Zira bu girişimler sayesinde BDT coğrafyasında Yugoslavya'dakine benzer bir milliyetçi çatışma sürecinin ortaya çıkması engellenmiş, sınır sorunlarının büyümesinin önüne geçilmiş ve Ruslar açısından düşünüldüğünde, süper güç statüsünün kaybı nedeniyle oluşan aşağılanmışlık duygusu bir nebze olsun giderilmiştir. Bölgeselciliğin ikinci faydası, bir çeşit "koruyucu bütünleşme" olarak da

ifade edebilecek durumla ilgilidir. Böylelikle başta “renkli devrimler” olmak üzere, yaşanan bazı gelişmelerden bölge rejimleri korunmuş ve Merkezi Asya’da büyük güçler arası bir “arka bahçe rekabeti” önlenmiştir. Bu unsurun bölgedeki girişimler üzerinde Rusya’nın güç siyasetinden ya da hegemonik ihtiraslarından bile daha etkili olduğu söylenebilir. Sovyet sonrası dönemde bölgeciliğin üçüncü faydası ise “hayatta kalma entegrasyonu” olarak da tanımlayabileceğimiz durumdur. Zira devletler arasındaki sınırlar, parçalanmanın yarattığı ekonomik şoklar nedeniyle daha da geçirgen bir hale gelmiş ve bu durum bölgedeki hükümetlerin sınır ötesi işlemler üzerinde etkin bir kontrol tesis etmesini güçleştirmiştir. Dolayısıyla bu girişimler sayesinde bölge devletlerinin gelişmeleri kontrol altında tutma imkânı olmamıştır. Ayrıca bu sayede bölge devletlerinin Rus doğalgazını daha ucuza alabildiklerini de unutmamak gerekir (Libman, 2007, ss. 414-416).

Merkezi Asya Bölgeselciliğinin Temel Sorunları

1990’larda başlayan bölgeselleşmenin ikinci dalgasının etkileri post-Sovyet coğrafyada yoğun bir şekilde kendini göstermiştir. Bölge devletleri hem kendi aralarındaki sorunları gidermek hem de yeni dünya düzenine entegre olmak için bölgeselciliği bir çıkış yolu olarak değerlendirmek istemişlerdir. Ancak bu sürecin sorunsuz ilerlediğini ve arzu edilen türden sonuçlar ürettiğini söylemek güçtür. Özellikle Batı önderliğindeki liberal düzenin, dolayısıyla Batılı norm ve kurumların post-Sovyet coğrafyada yayılımı farklılaşmıştır. Bunun en temel nedeninin Batı ile Rusya arasında başlayan yeni jeopolitik rekabet olduğu söylenebilir. Doğu Avrupa’nın komünist devletleri Batı’yla entegre olmayı başarırken, örneğin Sovyetler Birliği’nin sınır bölgelerinden biri olan Kafkasya’daki devletler, bu yeni jeopolitik çekişmenin sınır hattı haline gelmişlerdir. Dolayısıyla beklentilerin aksine, bölgesel örgütlerin post-Sovyet coğrafyada liberal demokratik normların yayılmasında veya demokrasilerin güçlenmesinde pek etkileri olamamıştır. Rusya bu süreçte sadece Batı’nın artan etkisine karşı çıkmakla kalmamış aynı zamanda ekonomi ve güvenlik gibi alanlarında ona alternatif bölgesel örgütler oluşturulmasına öncülük etmiştir (Cooley, 2019, ss. 600-6003).

Ancak Rusya’nın inisiyatifi ile oluşturulan bu bölgesel yapılanmaların ya da başlatılan entegrasyon amaçlı süreçlerin etkileri de yine sınırlı olmuştur. Özellikle güvenlikle ilgili konularda bu yapıların yetersiz kaldığı ve örneğin Dağlık Karabağ Sorunu gibi fiili çatışmaları önleyemediği görülmüştür. Aslında çatışma yönetimi gibi konularda bölgesel örgütlerin ne denli başarılı ya da etkili olabildikleri hep tartışmalıdır. Gerçi çatışma

çözümünde bölgesel örgütler ile küresel örgütler benzer nedenlerden ötürü başarısız olmaktadır. Ancak yine de bölgesel olanların küresel örgütlere nazaran bazı avantajlara sahip olduğu düşünülebilir. Çünkü bölgesel örgütlerde üye sayıları daha sınırlıdır ve örgüt üyelerin daha homojen bir yapıya sahip oldukları ileri sürülebilir. Dolayısıyla ele aldıkları sorunların çözümü konusunda bölgesel örgütler içinde daha geniş bir uzlaşım imkânı bulunmaktadır. Benzer biçimde ihtilafli tarafların yakın bağlar nedeniyle örgüte bir çözüm bulunabilmesi için daha fazla destekçi olmaları beklenebilir. Ayrıca bölgesel yapılanmalarda üçüncü taraflar üzerinde kontrol sağlamak da daha olasıdır. Yani ele alınan soruna ilişkin yabancı müdahalesi endişesi daha azdır. Bölgesel örgütlerin birçoğunda ise Birleşmiş Milletler (BM)'de gördüğümüz türden bir veto mekanizmasının olmayışı da çözüm için önemli bir avantaj olarak görülebilir. Öte yandan bölgesel örgütlerin küresel olanlara nazaran herhangi bir çatışmanın altında yatan nedenlere daha fazla odaklanabilmesi de mümkündür (Eneka and Nwagbo, 2016, ss. 21-22).

Tüm bu avantajlarına karşın bölgesel örgütlerin çatışma çözümü konusunda bazı önemli sınırlılıkları olduğunu da unutmamak gerekir. Örneğin küresel ya da bölgesel nitelikteki bir gücün müdahil olduğu ya da çıkarlarının doğrudan veya dolaylı etkilendiği çatışmalarda bölgesel örgütlerin etkin olabilmesi pek mümkün değildir. Ayrıca bir bölgesel gücün çözüm için girişilecek herhangi bir faaliyeti destekleme konusunda daha fazla direnç gösterebilmesi de mümkündür. Bölgesel bir gücün kendisine rağmen yapılacak bir yetkilendirmede durumunda örgütün çözüm bulunmasını engelleyici ve hatta süreci sabote eden faaliyetlerde bulunması da olasıdır. Bir diğer önemli kısıt ise özellikle etnik çatışmaların söz konusu olduğu ya da zayıf devletleri ilgilendiren durumlarda, çok fazla negatif dışsalılık söz konusu olabildiği için bölgesel örgütlerin etkinliği sınırlı kalabilmektedir (Eneka and Nwagbo, 2016, ss. 23-24). Merkezi Asya özelinde düşünecek olursak, bölgenin eski hegemonu olan Rusya'yı dışarıda bırakacak türden çözümlerin elde edilebilmesi en azından 1990'lar boyunca neredeyse imkansızdır. Ayrıca çözüm bekleyen bölgesel sorunların pek çoğunun ya etnik ya da teritoryal bir nitelikte olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla güvenlik alanındaki bölgeselci girişimlerin sınırlı başarı elde edebilmiş olmaları eşyanın doğasının bir sonucu olarak da düşünülebilir.

Çünkü kabul etmek gerekir ki bölgesel ya da küresel nitelikte olmalarından bağımsız herhangi bir örgütün başarısı büyük ölçüde ele aldığı sorunun niteliğine bağlıdır. Bu yüzden teritoryal uyumsuzlukların çözümünde bölgesel yapıların çok etkili olabildiklerini söylemek güçtür. Zira doğaları

gereği teritoryal uyuşmazlıklar, olmayanlara nazaran daha yüksek bir çatışma potansiyeline sahiptirler. Ayrıca bu tip uyuşmazlıklarda maddi boyutu olmayan hususların (örneğin dinsel, dilsel, etnik ya da tarihsel meseleler gibi) ön plana çıkması ve sorunların daha da tehlikeli bir hal alması da olasıdır. Çünkü söz konusu özelliklere sahip uyuşmazlıklarda coğrafya aslında sahip olunan kimliğin bir parçası haline gelmektedir ve bu da örneğin taksim temelli bir uzlaşmayı imkânsız hale getirmektedir. Kısacası, psikolojik boyutu ağır basan mülahazalar söz konusu olduğunda paylaşım esasına dayanan çözümler pek mümkün olmamaktadır (Hensel and Mitchell, 2005, ss. 276-277).

Bu bağlamda bölgede her biri Sovyet mirası olan çok sayıda sınır sorunu bulunduğu düşünülecek olursak Merkezi Asya'daki bölgeselci girişimlerin neden hızlı çözümler üretemediğini anlamak daha kolay olacaktır. 2022 yılında Tacikistan ile Kırgızistan arasında patlak veren sınır çatışmasının bir kez daha hatırlattığı bölge devletleri arasındaki teritoryal uyuşmazlıkların varlığı, sınır bölgelerinde yaşayan etnik grupların sınır-aşan faaliyetlerinden kaynaklanan sorunlar ya da bölge devletlerinin *anklav* ve *eksklavlara* düşünülecek olursa kolay çözümlerin bulunması zaten beklenemez.

Doğrudan anlaşıldığı üzere güvenlik sorunları Sovyet sonrası dönem Merkezi Asya bölgeselleşmesinin temel motivasyon kaynaklarının başında gelmektedir. Ancak güvenlik denilince akla gelmesi gereken tek şey bölge devletleri arasındaki sorunlar değildir. Zira aynı dönemler boyunca söz konusu devletlerin aslında benzer tehdit algılarına sahip oldukları ve ortak sorunlarla boğuştuıkları görülmektedir. Ancak ittifak benzeri yapılar oluşturmalarına ve nispeten istikrarlı bir ortam tesis etmelerine rağmen, taraflar arasındaki sorunlar ve rekabet nedeniyle Merkezi Asya'da tam bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturulamamıştır. Aksine yaşanan olumsuzlukların bir neticesi olarak güvenlik Merkezi Asya'da giderek alt-bölgesel bir durum haline dönüşmüştür. Bu nedenle Buzan ve Waeber bölgeyi bir alt-kompleks olarak görme eğilimindedirler. Altı çizilmesi gereken bir diğer husus ise Soğuk Savaş sonrası dönemde iç güvenliğin bölge devletleri açısından daha öncelikli bir konu haline gelmiş olduğudur. Siyasi gücü ele geçirmek ya da elde tutmak için rekabet halinde olan seçkinler, bu mücadelelerinde dış destek bulabilmek adına bazen ulusal özerklikten taviz verebilmişlerdir. Aslında bu durum o dönem itibarıyla nispeten anlaşılabilir bir durumdur. Zira devlet düzenleri o denli zayıftır ki rejim güvenliğine yönelik tehditlerin kısa sürede genel bir siyasi krize ve hatta iç savaşa dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle Rusya ile Merkezi Asya devletleri özellikle dini aşırılıkçılık,

ayrılıkçılık, uluslararası terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi tehditlere karşı birlikte hareket etmeyi tercih edeceklerdir (Buzan and Waever, 2003, ss. 403-423).

Sovyet sonrası dönemde Merkezi Asya devletlerinin kendi bölgelerindeki güvenlik koşullarını değiştirmeye yönelik projeler geliştirmede bu denli mütereddit davranmalarının hiç şüphesiz sistemik nedenleri vardır. Bu bağlamda en önemli etken yukarıda da kısmen değinildiği üzere, Rusya'nın Merkezi Asya'daki görünür bölgesel hegemonyası ve kısıtlayıcı rolüdür. Nitekim bölge devletlerinin daha bağımsız politikalar izleyebilmeleri, ancak bu gücü dengeleme imkanına kavuştukları 2000 sonrası dönemde olacaktır. Bilindiği üzere ABD, 11 Eylül 2001 saldırılarını müteakiben "teröre karşı savaş" iddiasıyla Merkezi Asya'daki varlığını arttırmaya başlamıştır. Küresel hegemon olarak ABD'nin artan etkisi ise bölgede bir çeşit büyük güçler arası rekabete yol açmıştır. Bu rekabetin Merkezi Asya devletlerinin bölgeselleşme çabalarına olumlu etkileri olmuştur. Bazı analistler, Merkezi Asya'nın dünya sistemindeki çevresel alanından biri olmasının da bu süreçte etkili olduğu görüşündedir. Bilindiği üzere çevre ülkeler genellikle siyasi çalkantılarla ve ekonomik sorunlarla anılırlar ve buralarda çatışma, iç huzursuzluk ve az gelişmişlikten oluşan bir kısır döngü olarak görülür. Bu nedenle bölgeselleşme aslında söz konusu devletlere marjinalleşmekten kurtulmak için de bir fırsat sunmaktadır. Ancak yine aynı nedenlerden ötürü bölgesel düzenlemeler de genellikle daha kırılğan ya da bütünüyle etkisiz olmaktadır. Dolayısıyla çevresel alanlardaki gruplaşmaların Dünya genelindeki bölgeselleşme mimarisine önemli denilebilecek bir katkı sağladıkları söylenemez (Allison, 2004, ss. 464-467).

Merkezi Asya özelinde düşünecek olursak, bölgenin 1990'lı yıllar boyunca sergilediği bu çevresel alan görünümünden 2000'li yıllarla birlikte yavaş yavaş uzaklaştığını ve bir çeşit ara-alan hüviyeti kazandığını söyleyebiliriz. Bu değişimde 2001 sonrası dönemde bölgenin ABD'nin stratejik çıkarları açısından merkezi bir önem kazanmasının da bizce payı büyüktür. Zira her ne kadar ABD'nin artan etkinliğinin yeni bir bölgesel düzen oluşturulması hususunda katkısı tartışmalı olsa da bölge devletlerinin Rusya ile ABD arasındaki stratejik rekabet ortamını kendi lehlerine kullandıkları açıktır. Rusya ise bu durumu kendi bölgesel etkinliğinin kırılmasını amaçlayan bir çaba olarak yorumlamıştır. Karşı hamlelerde bulunan Rusya bir yandan bölge devletleri ile olan güvenlik ve ekonomi alanlarındaki mevcut bağlarını güçlendirmeye çalışırken, diğer yandan da büyük ölçüde kendi inisiyatifi oluşturulmuş olan bölgesel yapıları reforme etmeye başlamıştır (Bohr, 2004, ss. 485-489). Kısacası ABD askeri

güçlerinin Merkezi Asya'ya yerleşmesi, bölge devletlerinin bölgeselci çabalarına önemli bir katkı sağlamamış olsa bile denge politikaları izleyebilecekleri kısmi bir stratejik özerklik kazandırmıştır.

Bağımsızlıklarını kazandıkları ilk günlerden itibaren Merkezi Asya devletleri görece güçsüzlüklerinden kaynaklanan kısıtlar nedeniyle güvenlik açısından hep diğer bölgesel ya da küresel aktörlerle birlikte hareket etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla güvenlik tehditleri karşısındaki temel stratejik yönelimlerinin genellikle peşine takılma olduğu söylenebilir. Allison'un da dediği gibi Merkezi Asya devletleri dış politika veya güvenlik açısından bakıldığında ya BDT bünyesinde kalarak ve Rusya ile hareket ederek ya da 11 Eylül 2001'den sonra olduğu gibi ABD'nin peşine takılarak hareket etmişlerdir (Allison, 2004, s. 467). Ancak bu durum zamanla değişmiş ve 2000'lerin sonlarına gelindiğinde Rusya ve ABD'nin yanı sıra Çin, Türkiye, İran ve hatta Pakistan ve Hindistan gibi bölgesel güçlerin de devreye girmesiyle birlikte bölge devletleri daha geniş bir hareket serbestisine kavuşmuşlardır. Ayrıca bağımsızlıklarından itibaren gösterdikleri gelişim sayesinde bölge devletlerinin uluslararası sistem açısından çevresel alan olma hüviyetinden de kısmen kurtulmayı başardıkları ve daha müreffeh ve istikrarlı devletler haline geldikleri görülmüştür.

Gerçekçi olmak gerekirse bağımsızlıklarını yeni kazanmış Merkezi Asya devletlerinin 1990'ların başında Rusya'nın peşine takılma dışında sahip oldukları ciddi bir alternatifleri olmamıştır. Bu nedenle Merkezi Asya devletlerinin örneğin Baltık ülkeleri gibi BDT dışında kalma gibi bir seçenekleri hiç olmamıştır. Bir tercih olmaktan çok zorunluluk olarak görebileceğimiz bu yönelim ise son tahlilde hegemon destekli bir bölgeselcilikle sonuçlanmıştır. Bugünden geriye bakıldığında, Rusya'nın hegemonik etkisinin Merkezi Asya'daki tüm bölgeselci girişimler ve bölgeselleşme süreçleri üzerinde olumlu olduğu kadar olumsuz etkilerinin de olduğu görülmektedir. Ayrıca büyük güç rekabetinin yarattığı bazı imkanlara rağmen genel manada bölgeselleşmeyi olumsuz etkilediği de ileri sürülebilir. Zira etkin ve başarılı bölgesel yapıların oluşturulamamasında ya da bölgeselleşme süreçlerinin sıkıntıya girmesinde Merkezi Asya devletlerinin dünya sistemindeki periferik konumlarının ve ulusal egemenliklerini pekiştirme doğrultusundaki bitmeyen arayışlarının da etkisi olmuştur. Tam da bu nedenle Merkezi Asya, Rusya merkezli büyük bir bölgesel güvenlik kompleksi içinde yer alan, bu devletin hala belirleyici olduğu ve kendi iç dinamikleri gelişmeye devam eden zayıf bir alt güvenlik kompleksi olarak tanımlanabilir (Allison, 2004, s. 481).

Bu kapsamda belirtilmesi gereken bir diğer husus, bölge devletlerinin yeterince kurumsallaşmamış ve hızlı bir jeopolitik geçiş döneminin ürünü olarak ortaya çıkmış yapılara pek güvenmedikleridir. Bu nedenle özellikle güvenlikle ilgili örgütlenmeler genelde ciddi bir gelişim gösterememiştir. Öte yandan bölge devletleri arasında yaşanan ve çatışma potansiyeli taşıyan uyuşmazlıklar da kayda değer bir kolektif savunma yapısının oluşumunu sekteye uğratmıştır. Bu ve benzeri nedenlerden ötürü bölge devletleri arasındaki güvenlik işbirliği, geleneksel savunma konularından ziyade iç güvenlikle ilgilidir. Aslında Merkezi Asya devletlerinin karşı karşıya oldukları risklerin önemli bir bölümünün ulus-ütesi nitelikte oluşunun da bu durumda payı büyüktür. Bohr'un da belirttiği gibi 1990'larda başlayan bölgeselci arayışlar bölge devletlerinin liderlerini ciddi bir ikileme karşı karşıya bırakmıştır. Bir yandan uluslararası sistem içerisinde daha fazla marjinalleşmemek için ulusal ekonomilerini ve siyasal sistemlerini liberalleştirmek zorunda olan bölge liderleri, diğer yandan da iktidarlarını sürdürme ve sağlamlaştırma arayışı içinde olmuşlardır. Daha önce de ifade edildiği üzere bu ikilem aynı zamanda beklenen sonuçları üretmemelerine rağmen bölgesel güvenlik yapılarının nasıl olup da ayakta kaldıklarını da açıklamaktadır. Zira içsel unsurların belirleyiciliğinin bir diğer göstergesi, Merkezi Asya devletlerindeki politik elitlerin ulus-inşa süreçlerine odaklanmış ve birer millileştirici rejim olarak hareket etmeleridir. Dolayısıyla ulus-altı kimlikleri tek tipleştirmeye çalışırken, ulus-üstü nitelikli yapılara dahil olma fikri bölge devletleri için aslında Sovyetlerle birlikte çökmüştür (Bohr, 2004, ss. 492-495). Nitekim bölgeselcilik anlamındaki başarılar ancak bölge devletlerinin ulus-inşa süreçlerinde belli bir düzeye ulaştığı 2000'lerle birlikte mümkün olmuştur.

Elbette bu tespitler, Sovyet sonrası dönemde bölge devletlerinin yaşanan dönüşüme cevaben kendi aralarında bir dizi süreç başlattığı ve bu çerçevede bazı örgütler kurmayı başardıkları gerçeğini gölgede bırakmamalıdır. Nitekim eski Sovyet coğrafyasında BDT'den başlayarak bir dizi yeni entegrasyon girişimi olmuştur. Ancak bunların neredeyse tamamı, yukarıdan aşağı doğru oluşturulan formel girişimler oldukları için özellikle güvenlik açısından tam bir başarı sağlayamamıştır. Libman'a göre Sovyet sonrası alanda bölgeselleşme ve bölgecilik süreçleri farklı istikametlerde ilerlemiştir. Yukarıdan aşağıya doğru dayatılan resmi entegrasyon süreçleri daha az başarılı olurken, aşağıdan gelen bölgeselleşme süreçleri kısmen daha başarılı olmuştur (Libman, 2007, s. 409). Bu gelişimin daha iyi anlaşılabilmesi için BDT ile başlayan ve daha sonra onun genel çerçevesi içinde devam eden yapılanmaları incelemek faydalı olacaktır.

Sovyet Sonrası Dönemde Merkezi Asya'nın Temel Güvenlik Yapıları

Sovyetler Birliği'nin dağılması yalnızca uluslararası sistemin yapısını dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda Merkezi Asya jeopolitiğini de temelinden değiştirmiştir. Bu dönüşüm beraberinde getirdiği yeni risk ve tehditlerle mücadele etmek için bölge devletlerinin bulduğu ilk çözüm, gevşek bir yapılanmaya sahip olan BDT'nin kurulması olmuştur. 8 Aralık 1991'de temelleri atılan ve üç Baltık ülkesi hariç diğer tüm eski Sovyet cumhuriyetlerini kapsayan bu oluşum, aslında pek çok konuyu aynı anda düzenlemeye çalışan kapsamlı bir bölgeselleşme girişimidir. Devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğüne saygı ve sınırların dokunulmazlığı gibi temel uluslararası hukuk normları üzerine kurulmuş olan BDT, üye devletlerinin dış politikalarını koordine etmenin ve ortak bir ekonomik alan yaratmanın yanı sıra ulaştırma sistemlerinin geliştirilmesi, çevrenin korunması, göç politikalarının uyumlaştırılması ve organize suçlarla mücadele gibi pek çok amaca hizmet etmek üzere oluşturulmuştur (Hüseynov, 2003, ss. 389-390).

Ancak hemen belirtelim ki çok amaçlı bir yapı olarak görünse de BDT'nin asıl ilgi alanı hep güvenlik olmuştur. Bununla birlikte, çeşitli nedenlerden ötürü güvenlikle ilgili konular BDT gündemi içerisinde ya kendilerine yeterince yer bulamamış ya da balsa bile kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Diyebiliriz ki BDT tecrübesi adeta realist geleneğin güvenlik bölgeselciliğine ilişkin umutsuz bakış açısını teyit eder niteliktedir. Bilindiği üzere realistler bölgesel gruplaşmaları askeri ittifaklar gibi ele alırlar. Dolayısıyla bu türden oluşumlardan da ortak tehditlere karşı bir cevap vermeleri beklenir. Oysa aşağıda analiz edeceğimiz üzere, BDT örneğinde durum biraz farklıdır. Zira üye devletlerin ortak bir dış tehdit algısı sahip olduklarını söylemek oldukça güçtür. Aksine bölge devletleri daha çok birbirlerinden endişe etmektedirler ve tehdit algıları da daha ziyade yerel niteliktedir. Dolayısıyla 1990'ların sonlarına gelindiğinde pek çok gözlemci BDT'nin taahhütlerinin önemli bir bölümü yerine getirememiş başarısız bir bölgeselleşme denemesi olduğunu ileri sürmüştür. Zira hayatta kalmayı başarmış olsa bile BDT mevcut haliyle Sovyet ardılı alanda merkezi bir aktör olma hedefinin çok gerisinde kalmıştır (Kubicek, 2009, ss. 240-242).

Anlaşılabacağı üzere kâğıt üzerinde önemli bir yapı olan BDT'nin pratiğe etkisi zayıf kalmıştır. Şüphesiz bunda "Rusya faktörü" çok belirleyici olmuştur. Zira BDT içerisinde kendini çok açık bir şekilde gösteren bir hegemonya sorunu vardır. Her ne kadar Rus hegemonyası kendisini her zaman baskı şeklinde göstermiyor olsa da ona karşı bir denge unsuru

da oluşmamıştır. Öte yandan zayıf bir yapıya sahip oluşu da BDT'nin dış dünyayla verimli ilişkiler kurmasını engellemiştir. Lakin BDT, tıpkı Merkezi Asya'nın diğer bölgesel oluşumları gibi üyeleri arasındaki ciddi görüş ayrılıklarına rağmen varlığını uzunca bir süredir korumayı başarmıştır (Bailes, Baranovsky and Dunay, 2007, s. 174). Şüphesiz bunu mümkün kılan şey üye devletlerin bir türlü sonlandıramadıkları güvenlik endişelerinden kaynaklanan arayışlarıdır. Nitekim yaşanan bazı bölgesel gelişmeler BDT içerisinde güvenlik konularının daha özenli bir şekilde ele alınması zaruri kalmıştır. Özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren BDT'nin daha savunma odaklı bir örgüte dönüştüğü bile söylenebilir.

Bunun en önemli nedeni, Afganistan'dan başlayıp tüm bölgeye yayılan ve Rusya'yı da içine alan bir tehdit unsuru olarak kökten dinciliktir. Ancak hemen belirtelim ki bu türden tehditler BDT üyesi devletlerin ortak bir savunma çatısı altında bir araya gelmeleri için yeterli olmamıştır. Bilindiği üzere kolektif savunma örgütlerinin oluşumu ancak ortak bir dış tehdit algısı varsa gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle Rusya ilgili dönem boyunca bölge devletleriyle münferiden geliştirdiği ikili güvenlik ilişkilerine ağırlık vermiş ve önemli de bir mesafe kat etmiştir. BDT içerisindeki güvenlik işbirliğinin yeniden ivmelenmesini sağlayan gelişme ise 11 Eylül 2001 saldırılarıdır. Bu olayı müteakiben o güne değin BDT üyesi devletler arasında güvenlik işbirliği açısından genel bir çerçeve oluşturan Kolektif Güvenlik Anlaşması (KGA)'nın bir uluslararası örgüte dönüştürülmesi söz konusu olmuştur. Ayrıca terörizmle mücadele de yine bu olayı takiben BDT üyeleri için öncelikli gündem haline gelmiştir. KGA'na taraf devletlerin terörizmle ve aşırıcılıkla mücadelede amacıyla aralarındaki işbirliğini arttırma kararı aldıkları ve bu maksatla Bişkek'te bir anti-terörizm merkezi kurdukları unutulmamalıdır. Şüphesiz en önemli gelişme ise KGA'nın imzalanışının 10. yıldönümünde, 6 imzacı devlet arasında yeni bir bölgesel örgüt olarak Kolektif Güvenlik Antlaşma Örgütü (KGAÖ)'nün kurulması kararıdır (Nygren, 2008, ss. 31-34).

1992'de Taşkent'te imzalanan KGA üzerine yapılandırılan bu örgütün üye sayısı BDT'ye nazaran daha sınırlıdır. Kısaca hatırlatmak gerekirse KGA ilk olarak Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan arasında imzalanmıştır. Daha sonraki dönemde Azerbaycan, Gürcistan ve Belarus'da anlaşmaya dahil olmuş ve üye sayısı dokuzaya çıkmıştır. Lakin 1994'te yürürlüğe giren bu antlaşmadan, beş yıllık ilk uzatma periyodunun ardından Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan çekilmiştir. Nitekim KGAÖ 2002'de bu altı üye ile kurulmuş, 2006'da Özbekistan'ın katılımıyla üye sayısı yediye yükselmiştir (Saat, 2005, ss. 3-4). Aslında KGAÖ güvenlik açısından BDT'ye çok benzer bir gündemine

sahiptir. Ancak ondan farklı olarak, çok daha sürdürülebilir ve verimli bir görünüm sergilemektedir. Üye yapısının daha konsantre oluşu örgüte adeta BDT içerisindeki “çekirdek” görünümünü vermektedir (Bailes, Baranovsky and Dunay, 2007, s. 174). Her ne kadar çok işlevli bir yapı gibi görünse de KGAÖ esas itibariyle askeri nitelikli bir oluşumdur. Nitekim diğer bölgesel yapılarla örtüşen görevleri olmasına rağmen askeri meseleler dışındaki faaliyetleri hep son derece sınırlı olmuştur.

BDT'ye nazaran daha derli toplu bir görünüm sergileyen KGAÖ'nün ilk etapta dış tehditlerle mücadele odaklanmış bir yapı olduğu söylenebilir. Bu nedenle örgüt dış tehditlere karşı kurulmuş bir ittifak gibi görünmektedir. Ancak KGAÖ'nün gerçekte kolektif bir savunma yapısı olmaktan ziyade üye devletlerin güney sınırlarını korumaya çalışan bölgesel bir örgüt olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Bilindiği üzere 2000 yılında KGA'na taraf devletler bir coğrafi ayırım yaparak Avrupa, Kafkasya ve Merkezi Asya olmak üzere üç görev alanı belirlemişlerdir. Ancak KGAÖ'nün kuruluşundan itibaren hazırlanan belgelere bakıldığında diğer iki bölgeden neredeyse hiç bahsedilmediği buna mukabil neredeyse bütünüyle Merkezi Asya'ya odaklanıldığı görülmektedir (Saat, 2005, ss. 9-10). Ayrıca her ne kadar bir savunma yapısı görüntüsü vermese de KGAÖ'nün son derece önemli güvenlik sorunlarına eğildiğini belirtmek gerekir. Zira başlangıçta daha ziyade terörle mücadeleye odaklanmış olan bu yapının zamanla daha kapsamlı bir güvenlik düzenlemesine doğru evirdiği görülmektedir.

Ancak KGAÖ'nün geleceğinin yine de belirsiz olduğu söylenebilir. Çünkü örgüt üyesi devletler Rusya'nın kendini koordinatör gibi konumlandırmaya çalışmasından rahatsızdırlar. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna'yı işgale kalkışmasından tüm eski Sovyet devletleri gibi önemli dersler çıkarmışlardır. Zira bölge devletleri zamanla Rusya'nın kendilerini de etki altına almaya çalışacağından endişelenmektedirler. Aslında Rusya'nın KGAÖ'ne ilişkin tutumu bu endişelerin çok da yersiz olmadığını kanıtlar niteliktedir. Çünkü Rusya bu örgütü Merkezi Asya'daki çıkarlarını korumaya yarayan bir araç gibi görmektedir. Özellikle Putin yönetimi KGAÖ'yü eski Sovyet cumhuriyetleri üzerindeki Rus etkisini arttırmanın bir aracı olarak gördüğünü saklamamaktadır. Ayrıca Rusya KGAÖ'nü, NATO'nun genişlemesine karşı bir direnç noktası haline getirmeye çalışmaktadır. Oysa Rusya dışındaki üye devletler Batıyla bu denli yoğun bir karşıtlık içinde değildirler. Rusya için bu örgüt Batı'nın liberal düzenine karşı bölgesel bir Avrasya düzeni inşa etmeyi sağlayacak kolektif bir güvenlik düzenlemesidir. Merkezi Asya devletleri ise ne Moskova ile bağlarının kesilmesine neden olacak

şekilde bu ülkeyi karşılarına almak istemektedirler ne de ona bütünüyle güvenmektedirler (Christoffersen, 2022).

Moskova'nın KGAÖ'nü stratejik nitelikteki bazı amaçları için de işlevsel bir araç olarak gördüğü iddia edilebilir. Bu bağlamda Rusya bu örgütü gerçekte NATO veya Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi oluşumlara bir alternatif olarak görmemekte ancak bölgedeki rakipleri olan ABD ve Çin'e karşı bir araç olarak kullanmaktadır denilebilir (Kydyralieva ve Abdibaitova, 2018, s. 99). Her ne kadar Merkezi Asya açısından en kuşatıcı ve işlevsel güvenlik çerçevesini ŞİÖ sunuyor olsa da Rusya özellikle ABD'nin bölgedeki stratejik varlığına karşı bu yapıdan ziyade KGAÖ'nü esas dayanak olarak görmektedir. Moskova'nın ŞİÖ'ye katılımındaki öncelikli amacı ise Çin'in Merkezi Asya'daki artan etkisini sınırlandırmaktır (Allison, 2004, s. 480). Açıkçası Çin'in de KGAÖ'ne bakışı büyük ölçüde pragmatiktir çünkü kendi küresel girişimi olan Kuşak-Yol inisiyatifinin Merkezi Asya'daki güvenliğine katkı sunmasını beklemektedir. Zira başlangıçta Çin de KGAÖ'nü Rusya'nın bölgede kendi etki sahasını oluşturmaya yönelik bir çaba olarak görmüş ve şüphelye yaklaşmıştır (Christoffersen, 2022).

Bununla birlikte, KGAÖ'nün bölgesel etkinliği akıllarda hep bir soru işareti olarak kalmıştır. Zira tarihsel süreçte KGA'yı imzalanmış olmasına karşın Tacikistan'daki iç savaşın durdurulamadığı, Abhazya ve Karabağ gibi bölgelerdeki silahlı çatışmaların önlenemediği görülmektedir. Örgütün en başarılı olduğu konu ise üyeleri arasında ortak bir hava savunma sahası oluşturulabilmesidir. Birleşik hava savunma sistemi inisiyatifi aslında 1995'de BDT bünyesinde 10 üye ile başlatılmış daha sonra kapsamı daralarak KGAÖ bünyesinde devam ettirilmiştir. Örgütün yeniden gündeme gelmesi ise 2022'de Kazakistan'da yaşanan protestolara karşı, Kazak lider Tokayev'in daveti üzerine ve KGAÖ Kurucu Antlaşması'nın 4. maddesi uyarınca gerçekleştirilen Rusya öncülüğündeki müdahaleyle birlikte olmuştur. KGA'nın görünürde işlevsel olduğu bir diğer husus da bölge devletlerinin düşük fiyatlarla Rus savunma ürünlerine erişimini sağlamış olmasıdır.

Sınırlı etkinliği, örgütün geleceğine ilişkin şüpheleri de beraberinde getirmektedir. Bu haliyle KGAÖ, bazı analistlerin söylediği gibi sanki Sovyet dönemi güvenlik altyapısının bazı unsurlarını bir araya getirmeye yönelik umutsuz bir girişim gibidir. Sınırlı kaynaklara sahip olması ve üyelerinin örgütten beklentilerinin düşüklüğü, yeni üyeler edinmeyi de engellemektedir (Saat, 2005, ss. 8-9). KGAÖ'nün etkinliği açısından diğer bir sorun ise bölgenin belki de en önemli güvenlik yapısı olan

ŞİÖ ile görev ve yetkileri açısından çakışıyor olmasıdır. Bu çakışmanın daha geniş imkân ve kabiliyetlere sahip olan ŞİÖ lehine sonuçlanacağını kestirmek hiç de güç değildir. Rusya'nın önce Gürcistan ve ardından Ukrayna'da sergilediği askeri saldırganlıklar düşünülecek olursa, diğer üyelerin şüpheli ve çekingen tutumlarının önüne geçebilmek de pek olası görünmemektedir.

Her ne kadar KGAÖ ile ŞİÖ arasında özellikle terörizm gibi sorunlarla mücadele amacıyla resmi bir işbirliği süreci başlatılmış olsa da bu ilişkinin, örneğin devletler arası çatışmalar söz konusu olduğunda, nasıl bir sonuç üreteceği şüphelidir. Mevcut haliyle KGAÖ daha ziyade Rusya'nın bölgedeki siyasi ve askeri çıkarlarına hizmet ediyor gibi görünürken, ŞİÖ ise Çin'in bölgeye siyasi ve ekonomik açıdan coğrafi erişimini sağlayan bir yapı görünümündedir (Rauf and Saud, 2020, s. 48). Nitekim Çin de ŞİÖ-KGAÖ ilişkisinin sınırlı kalacağını sinyali vermiştir. Pekin'e göre KGAÖ siyasi-askeri bir örgüttür, ŞİÖ ise siyasi-ekonomik bir yapı olarak kalmalıdır. Çin ayrıca bu iki örgüt arasındaki yakınlaşmanın Doğu'nun NATO'su olmaya çalışma gibi olumsuz bir izlenim yaratmasını da istememektedir. Bu bağlamda Çin'in ticaret kapılarını açık tutma isteği, iki örgütün yakınlaşması nedeniyle tehdit altına sokabilir (Haas, 2015, s. 5). Ancak kabul etmek gerekir ki ŞİÖ, Merkezi Asya'yı içine alan ve güvenlik boyutu da olan en kapsayıcı bölgesel ya da makro-bölgesel oluşumdur. Bölgesel güvenlik kapsamında görebileceğimiz bir oluşum olarak ŞİÖ'nün temel gündemi, daha en başından itibaren öncelikle sınır bölgelerindeki sorunları çözmek ve çatışmaların önüne geçebilmek için sınırlardaki asker sayısını azaltmak gibi "yumuşak" güvenlik konuları olmuştur. Bilindiği üzere ŞİÖ'nün kuruluşuna giden süreç de zaten Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Rusya ve Çin'in 1996'da Şanghay'da imzaladıkları sınır anlaşmalarıyla başlamıştır. 2000'e gelindiğinde Şanghay Beşlisi olarak bilinen bu oluşum Şanghay Forumu'na dönüşecektir. Özbekistan'ın katılımının ardından bu gevşek oluşumun 2002'de tam bir uluslararası örgüte dönüştüğü ve ŞİÖ adını aldığı bilinmektedir (Nygren, 2008, ss. 41-42).

Eski Sovyet coğrafyasındaki diğer tüm oluşumlardan farklı olarak bu yapı bünyesinde Rusya dışında bir büyük güç daha bulunmaktadır ve potansiyel olarak bölge dışı devletlere de açık bir yapıdır (Bailes, Baranovsky and Dunay, 2007, s. 184). Çin ile Rusya'nın ortak inisiyatifi olarak ortaya çıkmış olan ŞİÖ, genellikle Amerikan hegemonyasına karşı geliştirilmiş bir dengeleme mekanizması olarak da yorumlanmaktadır. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrası dönemde ABD'nin Merkezi Asya'daki artan askeri varlığı her iki devleti de kaygılandırmıştır. Ancak dengeleme

açısından düşünüldüğünde ŞİÖ, Merkezi Asya devletleri için de benzersiz bir fırsat yaratmıştır. Zira Çin'in ŞİÖ vasıtasıyla bölgesel denkleme dahil olması, bölge devletlerinin sınırlı da olsa peşine takılma yerine dengelemeye yönelmelerine imkân yaratmıştır. Bilindiği üzere neo-realistler dengelemeyi genellikle peşine takılmanın tam tersi bir davranış biçimi olarak görmektedirler. Yani bölgesel bir hegemon verilebilecek olası tek yanıt, tehdidin kaynağıyla uyum sağlamak anlamına gelen peşine takılma değildir. Bazen devletler başkalarıyla birlikte hareket ederek veya ittifaklar oluşturarak da hegemon gücü dengelemeye çalışabilirler.

Bu bağlamda Çin'in varlığı, Merkezi Asya devletlerine Rusya'nın kendilerine dayattığı gündemden kurtulabilecekleri bir alan açmaktadır. Çünkü Rusya'nın varlığı da benzer bir karşı denge unsuru olarak Çin'in iddialı ve şüphe çeken bölge politikalarına karşı bu devletlere bir güvence sağlamaktadır. Ayrıca ABD'nin 11 Eylül 2001 sonrası dönemde artan bölgesel etkinliğiyle birlikte düşünüldüğünde, küresel ve bölgesel güçlerin Merkezi Asya'ya olan ilgilerindeki artışın bölge devletleri açısından benzersiz bir stratejik özerklik ortamı yarattığı da söylenebilir. Oysa 1990'lar boyunca Merkezi Asya devletlerinin neredeyse alternatifsiz oldukları ve dengeleme imkânından yoksun oldukları görülür. Örneğin Rusya'yı dengeleme maksadıyla oluşturulan en ciddi deneme olarak GUUAM, hiçbir kayda değer netice üretememiştir. Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova'dan oluşan bu yapı, Moskova tarafından ABD ile NATO'nun BDT içine yerleştirdiği bir Truva Atı olarak görülmüştür. GUUAM'ın arzu edilen türden sonuçlar üretememesinin Rusya'nın engelleyici tutumu dışında da nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle bu yapı, üyeleri itibarıyla oldukça geniş bir coğrafi dağılım göstermektedir ve üyeleri arasında güdülen hedefler ve sahip olunan kapasiteler açısından da büyük farklılıklar bulunmaktadır (Allison, 2004, s. 477).

GUUAM'ı özel kılan şey, BDT üyesi dört devletin birlikte hareket ederek ilk kez Rusya'dan bağımsız hareket edecek bir güvenlik yapısı kurmaya çalışmalarıdır. Diğer bir deyişle post-Sovyet coğrafyada Rusya'nın güvenlik açısından ezici üstünlüğüne karşı ilk kez bir meydan okuma söz konusudur. Her ne kadar GUUAM açıkça Rusya karşıtı bir tavır ilan etmemiş olsa da aslında BDT bölgesinde ona alternatif bir yapı oluşturulmuştur (Bailes, Baranovsky and Dunay, 2007, s. 179). Bölgeselcilik perspektifinden bakıldığında GUUAM'ın başarısızlığındaki en önemli nedenlerden biri de coğrafi yakınlığa dayalı bir oluşum olmamasıdır. GUUAM bu bakımından Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan diğer tüm alt-bölgesel işbirliği ağlarından farklılaşmaktadır. Ayrıca

üyelerinin salt coğrafi konumları itibariyle değil ama aynı zamanda tarihi ve kültürel yapıları itibariyle de birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda GUUAM'ın diğer pek çok alt-bölgesel oluşumdan farklı olarak sosyo-ekonomik nedenlerle değil, güvenlik ve siyaset alanındaki endişelerle oluşturulduğu da unutulmamalıdır (Pavliuk, 1998, ss. 1-2).

Aktardığımız bilgilerden anlaşıldığı üzere Merkezi Asya devletlerinin ŞİÖ'den tek beklentilerinin dengelemeyi mümkün kılması olmadığı açıktır. Zira bölge devletleri, tıpkı KGAÖ'de olduğu gibi burada da öncelikle politik istikrarın korunması gibi temel bir motivasyonla hareket etmektedirler. Bu çerçeveden bakıldığında da "rejim güvenliği" meselesi ön plana çıkmaktadır. Aslında ŞİÖ'nün de daha en başından itibaren sanki iç güvenlikle ilgiliymiş gibi bir görüntü verdiği söylenebilir. Çünkü örgütün amaçları arasında rejim güvenliği, iç sorunlar ya da bölücü faaliyetler gibi daha ziyade iç güvenliği ilgilendiren hususlar bulunmaktadır (Kocamaz, 2019, s. 129). Merkezi Asya devletlerinin neredeyse tamamının bağımsızlıklarını kazandıkları ilk günlerden itibaren bu türden sorunlarla yüzleşmek zorunda kaldıkları düşünülecek olursa, örgütten bu yöndeki beklentilerini anlamak daha kolay olacaktır. 1990'lı yıllar boyunca iç politik sorunlarla uğraşan bölge devletlerinin, 2000'lerin başlarında bazı eski Sovyet cumhuriyetlerinde yaşanan 'renkli' devrimlerden ve Afganistan'dan yayılan radikalizmden olumsuz etkiledikleri de görülür.

Aslına bakılırsa rejim güvenliği meselesi yukarıda da değinildiği üzere, bölge devletlerinin bağımsızlıklarını kazandıktan sonraki dönemde Rusya'nın peşine takılmayı seçerek neden onun hegemonyasına rıza gösterdiklerini de açıklayan bir husustur. Rusya da ulus inşa süreçlerinin yarattığı sorunlarıyla boğuşan bölge devletlerinin bu zafiyetlerinden yararlanmakta herhangi bir beis görmemiştir. Rusya etkisini ve çıkarlarını korumak amacıyla tüm eski Sovyet cumhuriyetleri ile yakın ilişkiler geliştirerek onları, merkezinde kendisinin olduğu çeşitli oluşumlarla bir arada tutmaya çalışmıştır. Ayrıca Rusya'nın bölge devletleriyle ilişkilerinde normatif kaygılarla hareket ettiği de pek söylenemez. İlgili devletlerin siyasi görünümüne bakmaksızın Rusya, yerel siyasette hayatta kalma mücadelesi veren yönetici elitlere ihtiyaç duydukları askeri desteği ve mali kaynakları aktarmıştır. Aktardığımız bilgilerden de anlaşılacağı üzere rejim güvenliği meselesi tüm bölge devletleri için önemli bir konudur. Bu nedenle BDT, KGAÖ ve ŞİÖ gibi bölgesel oluşumlar bu türden konuları hep öncelikli gündem olarak ele almışlardır.

Elbette Rusya'nın büyük ölçüde kendi iradesiyle oluşturulan bölgesel yapılardan başkaca beklentileri de bulunmaktadır. Örneğin Rusya, BDT ve onun devamı niteliğindeki tüm oluşumları daha en başından itibaren bölgeye dönük olası tek yanlı müdahalelerine “*ex post facto*” meşruiyet sağlayacak bir araç olarak görmüştür. Bununla birlikte özellikle BDT'nin Rusya'nın beklentilerinin aksine Rusya destekli ve onun kontrollünde olan bir askeri-güvenlik entegrasyonuna dönüşmediğini de hatırlamak gerekir. Zira post-Sovyet ülkeler de kerhen kabul etikleri Rus hegemonyasından gerçekte rahatsızlık duyarak, bahse konu yapıların kendi egemenliklerini sınırlandırmasından endişe etmişlerdir. Bu nedenle Merkezi Asya devletleri hegemonla uzlaşmanın düşük maliyetli bir yolu olarak gördükleri BDT yapısı içerisinde yer almış ancak onun daha güçlü bir güvenlik entegrasyonuna dönüşmesini pek istememişlerdir (Allison, 2004, ss. 468-473).

ŞİÖ özelinde konuşacak olursak, dengeleme meselesinin bu örgüt bünyesinde daha özel bir hal aldığını söyleyebiliriz. Zira ŞİÖ, Rusya ile Çin'in Amerikan hegemonyasını dengelemeye dönük bir girişimdir. Bu iki devletin ortak inisiyatifi olarak doğmuş bir bölgesel yapı olarak ŞİÖ'nün temel amacı, Merkezi Asya'daki varlığından ve tek yanlı davranışlarından rahatsızlık duydukları ABD'yi dengelemektir. Her ne kadar Çinli yetkililer bu örgütün aslında ABD'ye karşı çıkmak için değil de bölgesel istikrarı sağlamak üzere tasarlandığını söyleseler de ŞİÖ'nün “uluslararası ilişkilerde tekel ve tahakküme karşı çıkmak” şeklinde ifade edebileceğimiz bir resmi politikası bulunmaktadır. Kısacası ŞİÖ'nün en büyük iki üyesinin ABD'den bağımsız hareket edebilmek, kendilerini alternatif bölgesel liderler olarak sunabilmek ve kendi arka bahçeleri olarak gördükleri bu bölgeye diğer güçlerin girmesini önlemek gibi bazı başkaca stratejik amaçları da bulunmaktadır (Bailes, Baranovsky and Dunay, 2007, s. 189).

Ancak hemen belirtelim ki ŞİÖ vasıtasıyla ABD'nin dengelenmesinden kasıt, bu devlete karşı bir kapasite inşa etmek değildir. Örgütün “Doğu'nun NATO'su” olabileceği iddialarına cevaben Sergey Ivanov, 2006'da ŞİÖ'nün askeri bir ittifak olmadığını net bir şekilde açıklamıştır (Nygren, 2008, s. 43). Dolayısıyla ŞİÖ'nün aslında bir çeşit yumuşak dengeleme (soft balancing) aracı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca örgüt bünyesinde birbirlerine pek de güvenmeyen iki zoraki müttefik gibi hareket eden Rusya ile Çin'in de gerçekte kendilerine has bireysel gündemleri bulunmaktadır. Zira Rusya ŞİÖ'yü Merkezi Asya'daki askeri ve siyasi pozisyonunu pekiştirebileceği çok taraflı bir güvenlik örgütü olarak görmektedir. Çin ise bu yapı sayesinde hem ekonomik

üstünlüğünü sürdürmeyi hem de bölgenin enerji kaynaklarına erişmeyi umut etmektedir (Kocamaz, 2019, ss. 140-141). Kaldı ki Rusya, ABD'nin stratejik varlığına karşı gerçekte ŞİÖ'yü değil, KGAÖ'nü bir dengeleme aracı olarak görmektedir. Bu nedenle Moskova'nın ŞİÖ'ye katılımı ABD'yi değil, artan bölgesel etkinliğini sınırlamak istediği Çin'i dengelemek üzere diyebiliriz (Allison, 2004, ss. 478-480).

Sonuç

Devletler arası işbirliği süreçlerini kolaylaştıran ve mümkün kılan genel çerçeveler olarak görebileğimiz bölgeselci hareketler, Merkezi Asya'da istenilen türden sonuçlar üretememiştir. Ekonomi ya da kalkınma gibi alanlarda görülen kısmi başarılarla rağmen, özellikle güvenlik alanında süreç çok daha yavaş ilerlemektedir. Bağımsızlıklarını yeniden kazanan bölge devletleri, yaşadıkları onca güvenlik sorununa rağmen kendi aralarında kapsamlı ve tutarlı bir güvenlik işbirliği inisiyatifi geliştirememişlerdir. Bölge devletlerinin kendi aralarında yaşadıkları sınır anlaşmazlıkları gibi sorunlar, devam etmekte olan rejim inşa süreçlerinin kaynaklanan sıkıntılar, elitlerin değişen politik tercihleri ya da terörizm gibi sınır aşan nitelikteki suçlar bu türden bir işbirliği gerçekleştirmeyi teknik düzeyde zorlaştırmıştır. Ancak kanaatimizce kapsamlı bir güvenlik işbirliğinin gerçekleşmemesinin asıl nedeni, uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan ve büyük güç rekabeti olarak tanımlayabileceğimiz durumdur. Bu bağlamda aslında büyük güçlerin politik tercihleri, bölgeselci girişimlerin hem başlatıcısı hem sınırlandırıcısı olmuştur.

Örneğin Rusya'nın bölgesel politikaları tarihsel süreç boyunca hep güvenlik eksenli olmuştur. Zira jeopolitik bir bakış açısıyla hareket eden Rusya'nın hem bölgesel varlığını sürdürebilmek hem de yabancı güçlerin bölgeye erişimini sınırlandırmak amacıyla kendi öncülüğünde birçok bölgesel girişimi başlattığı görülür. Ancak Rusya, ironik bir şekilde, öncüsü olduğu bu girişimler sonucunda ortaya çıkan yapıların daha ileri düzey bir işbirliği platformuna dönüşmemesinin de temel nedenidir. Zira Rusya'nın bölgenin eski hegemonu olma vasfını yeni dönemde de sürdürme isteği Merkezi Asya devletlerini tedirgin etmektedir. "Ne ona rağmen ne de onsuz" bir güvenlik siyaseti formüle edemeyeceklerinin farkında olan bölge devletleri Rusya ile gönülsüz bir işbirliği içinde olmuşlardır. Nitekim bölge devletleri kendileri için en sorunlu dönem olan 1990'lar boyunca tehdidin kaynağıyla uyum sağlama olarak tanımlayabileceğimiz peşine takılma stratejisi izleyerek Rusya'nın inisiyatifiyle oluşturulan bölgesel güvenlik yapılarına dahil olmuşlardır.

Merkezi Asya devletlerinin Rusya öncülüğünde oluşturulan bölgesel güvenlik yapılarına dâhil olmalarının bir diğer nedeni ise iç güvenlikle ilgili konulardır. Ulus inşa süreçlerinden geçerken yaşadıkları sorunları, bu türden güvenlik oluşumlarının içinde yer alarak atlarmaya çalışan bölge devletlerinin bu yapılardan beklentileri daha ziyade iç güvenlikle ilgili olmuştur. Tam da bu nedenle bölgesel güvenlik kapsamında görebileceğimiz Merkezi Asya'daki hiçbir oluşum, ortak bir tehdide karşı kurulmuş bir kolektif savunma yapısına dönüşmemiştir. Bu yapıların bölge devletleri açısından başka bir önemi ise uluslararası sistemdeki değişimler sonucu ortaya çıkmıştır. Zira Merkezi Asya devletleri, büyük güçlerin bölgeye olan ilgilerinin artmasıyla birlikte bu yapılara üyeliği etkin bir dengeleme aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. Özellikle yeniden toparlanmayı kısmen başardıkları 2000'li yıllarla birlikte bölge devletlerinin büyük güçler arası rekabeti kendi stratejik özerkliklerini arttırmak için kullanmaya başladıkları görülmektedir.

Önceleri, 11 Eylül 2001 saldırılarını müteakiben bölgede kendisini daha fazla hissettirmeye başlayan ABD'nin stratejik varlığını Rusya'ya karşı bir dengeleme unsuru olarak kullanan merkezi Asya devletleri, daha sonraki dönemde Çin'in her geçen gün artan siyasi ve ekonomik etkisinden de istifade etmeye başlamışlardır. Neo-realist perspektiften bakıldığında, Rusya ile uyum davranma ya da onun peşine takılma stratejisi bu devletlerin BDT ve ondan türeyen oluşumlara katılımının temel nedenidir. Bu süreç, bir çeşit hegemon destekli bölgecilikle sonuçlanmış ve beklenen faydayı sağlamamıştır. Merkezi Asya devletlerinin ŞİÖ'ye üyeliğini de benzer bir mantıkla açıklayabiliriz. Çünkü uluslararası sistemde etkisini giderek arttıran Çin yalnızca sınır komşusu olan bir devlet değil, aynı zamanda geleceğin potansiyel hegemonudur. Ancak tıpkı Rusya gibi Çin'in de kendi hareket serbestisini sınırlayabilecek bölgesel oluşumlara sonuna kadar sadık kalacağını bekleyemeyiz. Zira tipik bir büyük güç olarak Çin de tıpkı Rusya gibi bu devletlerden ulusal çıkarlarını kendisiyle uyumlu şekilde tanımlamalarını bekleyecektir. Dolayısıyla asimetrik ilişkileri kurumsallaştırmaya dönük bölgeselci girişimlerin, en azından güvenlik açısından bölge devletlerine sağlayacağı katkı hep sınırlı olacaktır. Bu nedenle bu türden girişimlerin görünür bir gelecekte daha farklı bir netice vermesi ve bölgeselleşme süreçlerini hızlandırması beklenmemelidir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Acharia, A. (2012). Comparative regionalism: A field whose time has come?. *The International Spectator*, 47(1), 3-15.

Allison, R. (2004). Regionalism, regional structures and security management in Central Asia. *International Affairs*, 80(3), 463-483.

Bailes, A., Baranovsky, J. V. and Dunay, P. (2007). Regional security cooperation in the former Soviet area. *SIPRI Yearbook 2007: Armaments, disarmament and international security*.

Bohr, A. (2004). Regionalism in Central Asia: New geopolitics, old regional order. *International Affairs*, 80(3), 463-483.

Buzan, B. and Wæver, O. (2003). *Regions and powers the structure of international security*. New York: Cambridge Uni. Press.

Christoffersen, G. (2022). Russian thinking about CSTO peacekeeping: Central Asia, China, and the Ukraine War. *The Asian Forum*, Erişim tarihi: 25.08.2022. <https://theasanforum.org/russian-thinking-about-csto-peacekeeping-central-asia-china-and-the-ukraine-war/>.

Cooley, A. (2019). Ordering Eurasia: The rise and decline of liberal internationalism in the Post-Communist space. *Security Studies*, 28(3), 588-613.

Doidge, M. (2007). From developmental regionalism to developmental interregionalism? The European Union approach. *NCE Working Papers*. No 07/01.

Euka, C. and Nwagbo, S. (2016). Regional international organizations as conflict managers: The limits and capabilities. *African Research Review*, 10(2), 16-30.

Fawcett, L. (2005). Regionalism from an historical perspective. In M. Farrell, B. Hettne, L. V. Langenhove (Eds.) *Global politics of regionalism: Theory and practice* (pp. 21-37). London: Pluto Press.

Grieco, J. M. (1988). Anarchy and the limits of cooperation: A realist critique of the newest liberal institutionalism. *International Organization*, 42(3), 485-507.

Haar, E. V. D. (2009). *Classical liberalism and international relations theory: Hume, Smith, Mises, and Hayek*. New York: Palgrave Macmillan.

Haas, M. D. (2015). The Collective Security Treaty Organization: On its way to a "NATO of the East?". *Central Asia Policy Brief*, 26. Erişim tarihi: 15.08.2022, <https://centralasiaprogram.org/collective-security-treaty-organization-nato-east>

Hensel, P. R. and Mitchell, S. M. (2005). Issue indivisibility and territorial claims. *GeoJournal*, 64(4), 275-85.

Hettne, B. (1999). Globalization and the new regionalism: The second great transformation. In B. Hettne, A. Inotai and O. Sunkel (Eds.) *Globalism and the New Regionalism 1* (pp. 1-24.). New York: Palgrave.

Hettne, B. (2008). Teori ve pratikte güvenliğin bölgeselleşmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 87-106.

Hettne, B. and Söderbaum, F. (1998). The new regionalism approach. *Politeia*, 17(3), 1-18.

Hurrell, A. (1995). Explaining the resurgence of regionalism in World politics. *Review of International Studies*, 331-358.

Hüseynov, F. (2003). Bağımsız Devletler Topluluğu'nun oluşumunun hukuki boyutları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 387-401.

Jervis, R. (1999). Realism, neoliberalism and cooperation: Understanding the debate. *International Security*, 24(1), 42-63.

Kacowicz, A. M. (1999). Regionalization, globalization, and nationalism: Convergent, divergent, or overlapping? *Alternatives*, 24, 527-556.

Kocamaz, S. Ü. (2019). The rise of new powers in World politics: Russia,

China and the Shanghai Cooperation Organization. *Uluslararası İlişkiler*, 16(61), 127-141.

Kubicek, P. (2009). The Commonwealth of Independent States: An example of failed regionalism? *Review of International Studies*, 35, 237-256.

Kydyralieva, S. ve Abdibaitova, B. (2018). Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki etkinsizliği. *Bilge Strateji*, 10(18), 93-109.

Libman, A. (2007). Regionalisation and regionalism in the post-Soviet space: Current status and implications for institutional development. *Europe-Asia Studies*, 59(3), 401-430.

Nygren, B. (2008). *The rebuilding of greater Russia: Putin's foreign policy towards the CIS countries*. New York: Routledge.

Pavliuk, O. (1998). Guam; the spillover of politics into economics? *The Turkish Yearbook of International Relations*, 28, 1-27.

Rauf, S. and Saud, A. (2020). Prospects of CSTO and SCO in regional politics of Central Asia. *International Journal of Politics and Security*, 2(4), 30-50.

Saat, J. H. (2005). The collective security treaty organization. *Conflict Studies Research Centre: Central Asian Series*, No 05/09.

Walt, S. M. (1990). *The Origins of Alliances*. Ithaca and London: Cornell Uni. Press. Paperback Edition.

Waltz, K. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.

Yılmaz, S. (2022). Avrupa Birliği'nin Asya'yla ilişkilerinde bölgeler arası bir etkileşim biçimi olarak Asya-Avrupa diyalogu. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(25), 602-625.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Russian-Turkish Factor in Nagorno-Karabakh Based on Materials in Russian Media

*Dağlık Karabağ Çatışmasında Rus-Türk Faktörü (Rusya Medyasındaki
Materyallere Dayalı Olarak)*

Abstract

The Nagorno-Karabakh conflict, which erupted in the late 1980s and passed into the military stage in 1991, had been frozen for many years. The sudden hostilities unleashed in Nagorno-Karabakh in September 2020 led to the regional destabilization in the South Caucasus. Unlike previously, this time the conflict saw the active role of Turkey that primarily affected Russia's national interests and the issues of its geopolitical power in the post-Soviet space. Secondly, it also affected the interests of the West, which for 30 years could not find a solution to the conflict. Unlike the West, which failed to solve the Nagorno-Karabakh problem in 30 years, regional actors represented by Russia and Turkey achieved a significant shift in solving the problem in a short period of time. Based on the materials in the Russian media, the article analyzes the key positions of two actors - Russia and Turkey on the Nagorno-Karabakh conflict. The article reveals the interests of the two parties in the conflict settlement, explains Turkey's support to Azerbaijan in the conflict against Armenia and reflects Russia's subsequent interests (all according to the materials in Russian media). Special emphasis is laid on factors and related interests which make Russian-Turkish cooperation possible.

Keywords: Nagorno-Karabakh, Russia, Turkey, Regional Security, Status Quo.

Öz

1980'lerin sonunda patlak veren ve 1991'de askeri aşamaya geçen Dağlık Karabağ sorunu uzun yıllar askıda beklemiştir. Eylül 2020'de cereyan eden ani çatışmalar Güney Kafkasya'da bölgesel istikrarsızlığa sebep oldu. Öncekinden farklı olarak, bu kez çatışmada Sovyet sonrası bölgede

Svetlana SARIBAYOVA

Doktora Öğrencisi,
Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
sv.saribeyli@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9987-4864

Cilt / Issue: 10(1) 227-245

Geliş Tarihi: 16.06.2022

Kabul Tarihi: 23.01.2023

Atf: Saribayova, S. (2023). Russian-Turkish factor in Nagorno-Karabakh based on materials in Russian media. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 227-245. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1129745>

Rusya'nın jeopolitik konularını ve ulusal çıkarlarını temelden etkileyen Türkiye'nin aktif dahil gözlemlenmiştir. İkinci olarak, ayrıca Türkiye'nin rolü çatışmaya 30 yıl boyunca çözüm bulamayan Batı'nın çıkarlarını etkilemiştir. Dağlık Karabağ sorununu 30 yıl boyunca çözemeyen Batı'nın aksine, Rusya ve Türkiye tarafından temsil edilen bölgesel aktörler sorunu kısa sürede çözmek için önemli bir değişimi gerçekleştirmiştir. Bu makale, Rus medyasındaki yayınlara dayanarak, Dağlık Karabağ çatışmasında iki kilit aktör Rusya ve Türkiye'nin pozisyonlarını analiz etmiştir. Makale, tamamen Rus medyasındaki materyallere dayanarak, çatışmanın çözümünde iki tarafın çıkarlarını açıklar ve Ermenistan'a karşı Türkiye'nin Azerbaycan'a desteğini anlatır ve Rusya'nın devam eden süreçteki çıkarlarına değinir. Rusya-Türkiye işbirliğini mümkün kılan unsurlara ve ilgili çıkarlara özellikle değinilmektedir.

Anahtar kelimeler: Dağlık Karabağ, Rusya, Türkiye, Bölgesel Güvenlik, Statüko.

Introduction

The international situation in the 21st century can be described as a century of conflicts. The collapse of the Soviet Union exposed the problems hidden behind the Iron Curtain. The Armenian-Azerbaijani conflict over Nagorno-Karabakh is potentially dangerous not only for regional security, but also for the entire world community, especially since the solution to this problem is stagnant, since the parties are setting extremely high provisions for each other.

Since the escalation of the conflict in Nagorno-Karabakh in the 90s it has been a growing threat to the regional security of the Caucasus and the entire Middle East. The geopolitical significance of the Nagorno-Karabakh problem is also growing amid the discovery of large hydrocarbon deposits in the Caspian region and the related international projects of the construction of strategic transport routes directly close to the conflict. In general, the ethnopolitical conflict in Nagorno-Karabakh has a negative impact on the prospects for the development of the regional economies and the general situation of global security and stability.

The unsettled territorial and ethnopolitical dispute between Armenia and Azerbaijan affects issues that are fundamental for the sovereignty of both countries. Their interaction in the breaks between hostilities in the context of the "status quo" acquires a nature of a "zero-sum game".

The Armenian-Azerbaijani conflict over the status of Nagorno-Karabakh

is one of those conflicts, which make it impossible to achieve stable progress not only in the Caucasus region, but also in the entire system of international relations. In the event of the slightest aggravation of the confrontation between Yerevan and Baku, the situation may become uncontrollable, which may lead to a global war in the long run. This is explained by the fact that at all stages of the escalation in Nagorno-Karabakh, interests of other countries, some of which determine the face of the world politics, were closely intertwined. The USSR's successor - Russia, neighboring countries - Turkey and Iran, as well as external players such as the United States and EU countries, which have increased their presence in the South Caucasus in the last two decades- demonstrated their interest in resolving this confrontation. The Nagorno-Karabakh conflict has become a subject, albeit not a primary one, of the election campaign in the United States, as well as the domestic political agenda in Turkey and France.

Claiming for world hegemony, the United States are very interested in the Central Caucasus region. The presence in the region and control over the settlement of the Nagorno-Karabakh conflict could allow the United States to weaken the influence of Russia in the region, to establish its hegemony in the South Caucasus and over the Caspian oil and to gain access to routes leading to energy-rich Central Asia (Фридрихсон, 2012, p. 29).

Given that the conflict between Azerbaijan and Armenia in Nagorno-Karabakh takes place on the northwestern border of Iran, it is clear that the national and regional security of Iran depends directly on the resolution of the Nagorno-Karabakh conflict. Iran has to balance between Baku and Yerevan. Many ethnic Azerbaijanis live in Iran, mostly in the north of the country, near the borders with Azerbaijan and Armenia. The Iranian authorities are concerned about the possibility of separatist sentiments among them. Iran also worries about Turkey's strengthening in the region, and Israel's support for Azerbaijan.

Such actors as Russia and Turkey play a special role in the conflict resolution. For Russia it is important to find a solution to the conflict in Nagorno-Karabakh without the interference of the West, to once again demonstrate its influence in the region. The Kremlin is also interested in maintaining good relations with both Armenia and Azerbaijan. Thus, for Russia, the Nagorno-Karabakh conflict is a powerful lever of pressure on the parties to the conflict. Russia retains a central role in the Nagorno-Karabakh conflict, which, to a certain extent, is due to the

desire to stop the risks of resumption of hostilities in the conflict zone, as well as the desire to preserve and strengthen the role of a “regional broker” (Waal, 2021). One way or another, Moscow always advocates for a peaceful format for resolving the problem, which dictated active initiatives to resolve the military conflict in the fall of 2020.

The problem of Nagorno-Karabakh is of particular importance for Turkey. Participation in the process of its settlement contributes to the strengthening of Turkish positions in Azerbaijan. In addition, for Ankara, the speedy solution of this problem is not only ensuring the stability of future energy projects with its participation, but also increasing prestige in the eyes of other Turkic countries. Turkey’s unwavering support for Azerbaijan in the 2020 military clashes has played a considerable role in the region’s worst outbreak of conflict since the 1990s. Although Turkey has always supported Azerbaijan in its determination to regain the sovereignty over breakaway Karabakh, it did not play a significant political-military role in the previous phases of the conflict with Armenia.

The broadest interpretation of the regional order due to the escalation of hostilities in Nagorno-Karabakh is presented in the materials of numerous publications of the modern media space, recognizing them as socio-political constructs of media influence. In this regard, given the need to determine the role and place of the Turkish factor in Nagorno-Karabakh and its significance for Russian politics, it seems expedient to consider the trends in the geopolitics of the regional conflict, reflected in the media, as repeaters of modern socio-political narratives.

A Brief History of the Nagorno-Karabakh Conflict

Nagorno-Karabakh is an administrative-territorial entity located in the Transcaucasus between Azerbaijan and Armenia (a self-proclaimed republic not recognized by any UN member state).

Map 1

Map showing the place of Nagorno-Karabakh in the region

Source: Nagorno-Karabakh: Statement by the High Representative/Vice President Josep Borrell, Accessed: 02.09. 2022, <https://www.avrupa.info.tr/en/eas-news/nagorno-karabakh-statement-high-representativevice-president-josep-borrell-10444>

The conflict between Armenia and Azerbaijan over Nagorno-Karabakh, that had previously taken place in 1918-1920, broke out with renewed vigor immediately after the USSR collapse, and was marked by the severity and Armenia's unwillingness to recognize Azerbaijan's sovereignty over Nagorno-Karabakh. The attempt by Yerevan to achieve its goals by establishing allied relations with other countries did not justify themselves and turned the South Caucasus into an explosive region, which, with further political degradation, could become a new hotbed of large-scale war.

For many years, the region lived under existing "status quo", and external forces continued to actively maximize their interests around Nagorno-Karabakh, due to which the permanent position of "no war, no peace" remained unchanged. It begs the question of why the new phase of the conflict occurred in the fall of 2020 and what external factors contributed to this?

The so-called “freezing of the conflict” since the 1990s caused tendencies, which include permanent tensions in Armenian-Azerbaijani relations, and occasional incidents in Nagorno-Karabakh (the largest hostilities occurred in 2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018 and 2020) that marked the early 21st century as a new stage in the conflict’s history.

On April 2-5, 2016, the largest and bloodiest escalation took place on the line of contact in Karabakh since the ceasefire was signed in 1994. This was followed by negotiations in Moscow in April 2016 at the level of the heads of the General Staffs of the Armed Forces of Armenia and Azerbaijan, during which the parties reached a fragile agreement on a ceasefire and stabilization of the situation. Later, during the meeting of the Russian, Armenian and Azerbaijani leaders on June 20, 2016, a Trilateral Statement (Abushov, 2019, p. 77) was published. The document reflected the parties’ determination to normalize the situation in Nagorno-Karabakh (Коммерсантъ, 20.07.2016). The “April War” of 2016 is considered to be a harbinger of Azerbaijan’s brilliant victory in 2020.

Situation in Nagorno-Karabakh: Reasons and factors of war in 2020

The events of 2020 referred to as the “Second Nagorno-Karabakh War” formed a modern stage in the escalation in Karabakh. It should be assumed that previous local and border skirmishes were not considered a war, since they were clearly local in nature and did not cover a large territory. In other words, they were distinguished by their small scale making it impossible to term them a full-fledged military confrontation.

The war erupted on September 27, 2020. Azerbaijan said it launched the counteroffensive Operation Iron Fist in response to Armenia’s shelling of Azerbaijani settlements in the same month (Russel, 2020), while Yerevan claimed that Baku was first to unleash the war.

With the start of military clashes on September 27, in addition to the conflict itself, the international community was interested in the positions of the main regional actors - Russia and Turkey.

Russia is interested in both domestic and regional stability, therefore such conflicts as the one in Nagorno-Karabakh, which can violate order within Russia itself¹, require immediate solution (Лента.ру., 25.12.2020). Therefore, Russia’s position shocked the world community, which expected Moscow to interfere immediately and not allow the further escalation of the conflict, calling on the parties to maintain peace. From the very beginning of the conflict in 2020, Russia “remained silent” and

did not respond to the calls of Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan, who was unable to resist Azerbaijan and hoped for Moscow's support. Russia's stance may be linked to several factors. First of all, Moscow understands that Azerbaijan is gradually becoming stronger, especially in the military sphere, and the problem of Nagorno-Karabakh can no longer remain unresolved. Moreover, despite Russia's close cooperation with Armenia, Moscow's relations with Azerbaijan are at a much higher level in many areas. This can be seen in the trade turnover, and in the volume of investments, and in many other examples. Another reason for Russia's "silence" is that it wants to punish Pashinyan for creating anti-Russian sentiments in the country and inclining towards the West (Лента.ру., 25.12.2020). It can be assumed that Russia's position was also influenced by Turkey's involvement in the conflict. According to Gazeta.ru with reference to The Wall Street Journal, Russia allowed Turkey to support Azerbaijan to sow a split within NATO (Новая Газета, 03.12.2020).

From the very beginning of the war, the Republic of Turkey demonstrated political support for Azerbaijan. The presence of close political, economic, humanitarian ties with Azerbaijan give Turkey the right to participate in the conflict settlement. Moreover, Nagorno-Karabakh is not a common foreign policy issue, but the one that could lead to repercussions affecting both the domestic and regional balances. Firstly, the return of the occupied territories under Azerbaijan's control and the change in the balance of power in its favor are in Turkey's interests, since Azerbaijan has traditionally been a strategic partner for Turkey. Secondly, a peaceful settlement in Nagorno-Karabakh opens up the possibility of developing relations not only between Armenia and Azerbaijan, but also between Turkey and Armenia.

Throughout the hostilities, Armenian officials occasionally accused Turkey of assisting Azerbaijan by sending troops. Turkey supplied Azerbaijan with the state-of-the-art equipment, including drones that largely contributed to Azerbaijan's victory. While Azerbaijan was equipped with such advanced technologies, Armenia's army was in a deplorable state, due to the lack of funding from the Armenian government. The last fact seems surprising considering the donations allocated by Armenian Diaspora living abroad.

Meanwhile, during the war Armenia involved what it calls "volunteers," who were the citizens of foreign countries. By some reports, Yerevan also attracted mercenaries from Syria, Libya and other countries. As one

example of such volunteers, we can cite the leader of the far-right neo-Nazi French group Zouaves Paris (ZVP) who said he joined Armenian ranks in Nagorno-Karabakh to fight Azerbaijanis (Anadolu Agency, 02.11.2020).

The conflict ended on November 10, 2020, with the signing of a trilateral statement on ceasefire that provided for the two sides to stop where they were at the moment of signing the document and deployment of Russian peacekeepers (Kremlin.ru, 10.11.2020).

The second Karabakh war led to a change in the balance of power in the region. First of all, Russia is now much more involved in the Karabakh problem. Moscow deployed its peacekeepers to Nagorno-Karabakh to ensure the security of local population. Turkey's position has strengthened, which can be seen from the creation of a joint center with Russia on the territory of Nagorno-Karabakh. Turkey has demonstrated its readiness to use military force to solve foreign policy problems, regardless of other global actors such as the United States and EU countries, especially France.

Analyzing the reasons why the escalation of the conflict took place precisely in 2020, it should be assumed that in this case the impact is based on a wide range of both global and regional factors, by which we mean the Covid-19 pandemic (economic problems in Armenia, expressed in the form of a drop in incomes of the population, a decrease in GDP growth rates, an increase in unemployment and, as a result, an increase in socio-cultural tensions at the level of civil society). As a result, the government of Armenia, led by Nikol Pashinyan, had no way out but to distract the attention of the general public by turning its eyes on Nagorno Karabakh. Armenia was interested in determination of the status of Nagorno-Karabakh as a subject not controlled by Azerbaijan. Yerevan clearly hoped Russia will provide its assistance to Armenia this time too, as it did during what is referred to as the First Karabakh War.

Armenia's aspirations to have this region under its control is understandable given the importance of the strategic location of this region, control over which could contribute to more active participation of a state in regional and interregional projects, such as China's One Belt, One Road initiative or Russia's Eurasian Economic Union (EAEU), chains of movement of goods, works, services and capital.

Meanwhile, it is unclear what Yerevan relied on by unleashing the hostilities against Azerbaijan, given the quite complicated ties with its key ally in the Collective Security Treaty Organization (CSTO) – Russia, manifested

in the anti-Russian protests in Armenia in the period between 2018 and 2020. The declining influence of Russia at the indicated time deprived Armenia of the strategic ally, which could assist the state as much as Turkey do to Azerbaijan, what also contributed to the strengthening of Azerbaijan's positions in the indicated conflict.

War in Nagorno-Karabakh: Turkish factor

The role of Nagorno-Karabakh lies in the status of the so-called 'buffer zone', 'link connecting the regions,' and the control over this region allows to ensure the integrity, security, efficiency of trade and economic interaction of a wide range of states. The indicated aspects directly relate to the regional dimension of the strategic importance of Nagorno-Karabakh (Есипов, 2020).

Turkey's most significant contribution to Azerbaijan's victory in the Second Nagorno-Karabakh War in 2020 was not 'the drones and military advisors' (Meduza.io, 19.11.2020), as media often say, but rather three decades of painstaking army building. As Turkic states, Turkey and Azerbaijan have developed a close relationship over the past three decades. This cooperation has played a decisive role in building up the military potential of Azerbaijan.

These efforts began at the end of the Cold War. After Azerbaijan regained independence in 1991, the country had two options: to build an army based either on the legacy of the Red Army or on Western standards. Baku chose the latter, not least because of Turkey's offer of assistance. After the collapse of the Soviet Union and Azerbaijan's independence, the two countries interacted under the motto of 'one nation, two states.' (Yalçınkaya, 2021). The first agreement on cooperation in military training between Azerbaijan and Turkey was signed in 1992. As part of this agreement, the process of building the Azerbaijani army began in the military educational institutions of Turkey, in addition, Ankara contributed to the creation and reorganization of military educational institutions in Azerbaijan (Çetiñnkaya, 2020, p. 15). Relations between Turkey and Azerbaijan suffered greatly in 2008, when Turkey pursued a policy of rapprochement with Armenia. In this context, the media outlet Al-Jazeera quotes the words of the former Turkish diplomat S. Ülgen, a representative of the Istanbul independent analytical center for economic and foreign policy studies Edam, that "the failure of diplomatic efforts between Turkey and Armenia has become an impetus for the deepening of Turkish-Azerbaijani relations" (Keddie, 2020). In this context, political-military cooperation reached its peak with the signing of the Agreement

on Strategic Partnership and Mutual Support in 2010, which became the basis for cooperation in the areas of security and the economy. Since then, Azerbaijani servicemen have participated in Turkish military exercises and made military visits to Turkey. The process of creating the army in Azerbaijan also fit NATO's policy on partner countries. According to Sergei Markedonov, a representative of the Center for Euro-Atlantic Security of the Institute for International Studies at the Moscow State Institute of International Relations, Azerbaijan's participation in NATO-led operations made it possible for the Alliance to understand that the military from the former USSR can achieve the required standards of the alliance in restructuring the military forces and the army, with the special merits of Turkey, as the leader of this process (Маркедонов, 2018). As noted by the Russia news portal Moskovsky Komsomolets, Turkey's ability to create an army was one of the leading factors contributing to Azerbaijan's victory in the Second Nagorno-Karabakh War (Московский комсомолец, 12.11.2020).

At the same time, in addition to defining the framework of bilateral relations, the Agreement on Strategic Partnership and Mutual Support contains firm obligations for the signatories. Under Article 2 of the Agreement, the parties agreed to assist each other in the event of a security threat. Thus, in accordance with the 2010 Agreement, Turkey could actively support Azerbaijan with military operations on the ground after the resumption of clashes in Karabakh. This would be in accordance with international law, but there would be a risk of a clash between Ankara and Moscow. Therefore, Turkey cautiously limited its support to Azerbaijan and was extremely careful not to engage in direct confrontation with Moscow in its backyard and to keep channels of dialogue open.

From the moment the war in Karabakh erupted Turkish President Recep Tayyip Erdogan voiced support for Azerbaijan's counteroffensive (Rbc.ru, 27.09.2020). President Erdogan also blamed the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Minsk Group for failing to resolve the conflict over nearly 30 years.

Moskovsky Komsomolets reported that from the point of view of Turkey, this format is neither neutral nor effective, since no solution to the problem has been found for almost thirty years and "if all the co-chairs of the organization sympathize with the Armenian side, then someone must represent the interests of Azerbaijan" (Московский комсомолец-Турция, 11.10.2020). As reported by Lenta.ru, since the intensification

of the conflict, Turkey has clearly expressed its commitment to the Azerbaijani side and was ready to provide Baku with full support “both on the ground and at the negotiating table” (Лента.ру, 01.07.2021). At the same time, as reported by Gazeta.ru, official Ankara has constantly emphasized its interest in resolving the Nagorno-Karabakh conflict together with Russia, while Russia called on both Azerbaijan and Armenia to a mutual cessation of hostilities” (Газета.ру, 06.10.2020).

On the initiative of Recep Tayyip Erdogan, for the first time after the escalation between Azerbaijan and Armenia, on October 14,2020, telephone conversation took place between the presidents of Turkey and Russia. During the conversation, Russian President Vladimir Putin voiced the hope that ‘Turkey, as a member of the OSCE Minsk Group will make a constructive contribution to the de-escalation of the conflict’ (Kremlin.ru, 14.10.2020)

If we analyze the coverage of Turkish participation in the conflict in Russian media outlets, we can see a significant divergence of viewpoints regarding Turkey’s immediate interests. On the one hand, Gazeta.ru claimed that with Azerbaijan’s support, Turkey actively sought to strengthen its status as a regional power, participating in the negotiation process of the Minsk Group, but actively defending its own positions of a tough foreign policy (Газета.ру., 14.12.2020). On the other hand, as reported by Lenta.ru, “it is fundamentally important for Turkey to demonstrate its soft and hard power in three worlds: the former Ottoman world (“neo-Ottomanism”), the Islamic world and the Turkic world, and therefore Turkey, regardless of circumstances, solidarizes with the Turkic states of the post-Soviet space, demonstrating itself as the center of the Turkic world.” (Лента.ру, 04.08.2020).

The frequently used (above) statement in Turkey regarding Azerbaijan “one nation, two states” was proposed by the former President of Azerbaijan, Heydar Aliyev, back in the 1990s and does not lose its relevance to this day.

Intertwining of Russian-Turkish interests in Nagorno-Karabakh

From the point of view of Russian state media outlets such as Kommersant, the expectation of official Ankara to play a leading role in overcoming confrontation was based not only on its role as a member of the Minsk Group, but also on its special relationship with Moscow (“Коммерсантъ”, 23.10.2020).

Also, Kommersant repeatedly noted that “Russia and Turkey have entered into an uncompromising struggle for the title of peacekeepers.” (Коммерсантъ, 2020) This can be immediately explained by several factors that also entail the traditional mechanism of balancing Russian-Turkish relations, the fragility and plasticity of Russian-Turkish relations.

First, Turkey’s commitment to Azerbaijan poses an unexpected challenge for Russia, which, as traditionally emphasized in most Russian media, views the entire South Caucasus region its exclusive zone of influence (Интерфакс, 28.05.2021). The interference of external players in this region is unacceptable for Russia, especially since in this context the external entity is a NATO member, which, as has been repeatedly reported in media outlets, intends to create a military base in close proximity to Russia. In particular, Gazeta.ru, referring to the statements of the Turkish leader, noted that “the President of Turkey allowed the creation of a Turkish military base on the territory of Azerbaijan to jointly protect the borders.” (Газета.ru, 18.06.2021). As can be judged from the material published by Vedomosti, the hypothetical possibility of a Turkish military base on the territory of Azerbaijan is a matter of Russia’s close attention. In particular, it is noted that the Russian side recognizes Turkey as a player that is interested in stabilizing the situation in the South Caucasus and any steps taken must be consistent with peacekeeping and diplomatic goals, while statements on militarization, from Moscow’s point of view, ‘can only increase the growth of tension in already problematic region.’ (Ведомости, 18.06.2021).

On the other hand, the deterioration of relations with Armenia, Azerbaijan and Turkey is not in the interests of the Russian Federation. This is due to the fact that Russia in this conflict faced several tasks at once given Turkey’s role: it was necessary to strengthen its own influence in the region along with non-interference in a hot conflict near its own borders; it was important to support Armenia as an ally in the CSTO and prevent the expulsion of the Armenian community from the territory of Nagorno-Karabakh; not to provoke Azerbaijan into the threat of a repetition of the Georgian scenario of 2008, but at the same time to prevent the total victory of Baku; and most importantly, to maintain a balance between avoiding an increase in Western influence on the conflict (via Turkey) and maintaining normal relations with Ankara. We agree with the fair assertion of Sushentsov, a representative of the Russian think tank Valdai International Discussion Club, that all of the above can be grouped together into a single goal - to retain strategic initiatives in regional affairs and strengthen own presence in these matters (Сушенцов, 2020).

Turkey's active support for Azerbaijan in Karabakh complicated the situation for Russia as the main peacemaker. Nevertheless, it can be said that the interests of Moscow and Ankara were similar in a number of spheres, which may indicate the existence of cooperation in resolving the problem of a peaceful settlement. For example, as noted by Kortunov, a representative of the Russian International Affairs Council analytical center, Moscow and Ankara have recently been closely cooperating in Syria, and this experience shows that both actors strive to manage regional conflicts while distancing themselves from Western players in their peacekeeping activity (Кортунув, 2021)

Meanwhile, speaking in an interview with Russia 24 news channel, Russian President Vladimir Putin said 'Turkey did not violate international law by supporting Azerbaijan in the Nagorno-Karabakh conflict. He noted Baku was reclaiming its own territories and was within its rights to choose any advisers, including Turkey.

Opposition newspaper Novaya Gazeta, in its material on Russian-Turkish interaction on regional conflicts, comes to the conclusion that the impetus for the beneficial symbiosis of the two countries was the distancing from the West after 2014- 2016. Since this period, Russia has worsened its relations with the West amid the start of the conflict with Ukraine, while the foreign policy vector of Erdogan's government shifted towards independence from the United States after US support for the military coup and regular accusations of "authoritarianism" of the Turkish government (Сокирянская, 2020). Based on this, Russia probably remained neutral in the conflict in Karabakh due to the solid foundation for strengthening Russian-Turkish relations, expressed in extremely tense relations with the West, along with the priority of preserving their own regimes and ensuring the security of their borders from foreign interference.

Another reason why Moscow remained neutral in Nagorno-Karabakh was the anti-Russian policy of government of Nikol Pashinyan. In particular, in an interview with Regnum, E.Prigozhin, noted that Armenia and Azerbaijan had the opportunity to stop the conflict in Nagorno-Karabakh with the voluntary involvement of Russia in a peaceful settlement, but after Prime Minister Pashinyan came to power, Yerevan turned its back to Russia, demonstrating aspirations for the United States and the West, and this made the war possible (Regnum, 01.10.2020).

If we follow the above interpretation, then the decisive question for Russia in relation to Armenia and Azerbaijan is to what extent the governments

of the respective countries are loyal and friendly to Moscow. In order for Russia to be able to maintain its zone of influence in the South Caucasus, it was important for it to have friendly and partnership relations with the Armenian government. Thus, the “hard power” line in Erdogan’s foreign policy course towards Armenia also benefited Russia: Ankara’s support of Baku helped Moscow restore its former relations with Armenia, which had “cooled down” after the Armenian revolution in 2018. But based on the materials in RBC, at the same time, to protect its partner in the CSTO, Russia has drawn a ‘red line’ for Turkish participation in relation to the internationally recognized territory of Armenia (РБК, 11.10.2020).

Furthermore, Turkey and Russia attach a great importance to cooperation in Syria, which they cannot put at risk (Сучков, 2020). Regardless of opposing positions, the Syrian factor draws Turkey and Russia together: Moscow cares about countering regime change in Syria, Turkey, for its part, wants to use military operations in Syria to prevent the emergence of a Kurdish state on its border (Госрев, 2018). Last but not least, Ankara controls the Straits, which are important gateways for Russia to Syria.

Thus, it should be noted that the following pillars of the Nagorno-Karabakh settlement in the Russia-Turkey tandem have strengthened in the Russian media space: firstly, by analogy with cooperation in Syria, cooperation and consensus on Nagorno-Karabakh affects the most sensitive key issues of both states – issues of their stability and security. Second, the main feature of this cooperation is the preference given to bilateral coordination without Western states. Accordingly, both Russia and Turkey are on the path of accelerated alienation from the West. Thirdly, although Ankara is not a “strategic ally” of Moscow, most media are inclined to believe that it can still be called a “very close partner” in a number of regional settlements, including Nagorno-Karabakh. Therefore, the option of excluding the West from local conflicts, while allowing Turkey to strengthen itself as a regional power, turned out to be the most acceptable for Russia.

Conclusion

Most of the reviewed media materials agree that following the results of the armed conflict in 2020, Turkey has strengthened its own position in the Caucasus by strengthening the strategic link “Ankara - Baku”. The study demonstrates that, despite the general tension in Russian-Turkish relations, the leaders of the two countries can get along with each other for the sake of maintaining relations. Their historical fragility is especially acute during periods of certain regional conflicts, when the

distance from the “strategic partner” to the “historical enemy”, especially in the media, can change and be overcome literally by the hour. On the other hand, it is precisely this constant balancing that makes it possible to keep relations at the level of plasticity.

As the analysis has shown, not only state, but also opposition media and media resources agree that partnership with Turkey enables Russia to pursue its own policy and ensure regional interests without any special losses, to resolve regional conflicts without the participation of the United States and the West. In particular, opposition media outlets consider that resolving regional issues without Western intervention is important for Russia, and in the case of the Karabakh war in 2020, this factor outweighed the prevention of the strengthening of regional powers such as Turkey. This position is intertwined with a number of materials from independent media, where the emphasis is laid on the fact that the goal of acting in the region without the help and pressure of the West is also important for Turkey, which, for these reasons, is ready to cooperate with Russia in resolving third-party conflicts that it considers vital for the state. In fact, all media outlets are unanimous in the opinion that the so-called “anti-Western platform” was a decisive moment for the adoption of a new status quo between Azerbaijan and Armenia. This also provided an opportunity for Turkey to participate as an observer in the conflict settlement with the leading position of Russia through the military presence in Karabakh.

Summarizing all of the above, it can be stated that, in the interpretation of the Russian media, the Russian approach to Nagorno-Karabakh with Turkish participation presupposes the intensification of efforts of states in the field of regional and interregional interaction, which makes it possible to strengthen Russia’s role in international affairs, reduce tension and impart elements of adaptability to current and potential challenges and threats to the new world order.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

References

Abushov, K. (2019). Russian foreign policy towards the Nagorno-Karabakh conflict: Prudent geopolitics, incapacity or identity? *East European Politics*, 35(1), 72-92.

Anadolu Agency. (02.11.2020). 'Fascist' French group leader vows fight for Armenia. Accessed: 02.09.2022, <https://www.aa.com.tr/en/azerbaijan-front-line/fascist-french-group-leader-vows-fight-for-armenia/2028479>.

Çetinkaya, G. (2020). Military Dimension of Turkey-Azerbaijan Relations and Gendarmerie-Centered Aids (1992-2014). *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 15-40.

Keddie, P. (30.10.2020). What's Turkey's role in the Nagorno-Karabakh conflict? Al Jazeera. Accessed: 03.09.2022, <https://www.aljazeera.com/features/2020/10/30/whats-turkeys-role-in-the-nagorno-karabakh-conflict>.

Kremlin.ru. (10.11.2020). Заявление Президента Азербайджанской Республики, Премьер-министра Республики Армения и Президента Российской Федерации. Accessed: 02.09.2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/64384>.

Kremlin.ru. (14.10.2020). Телефонный разговор с Президентом Турции Реджепом Тайипом Эрдоганом от 14 октября 2020 г. Accessed: 03.09.2022, <http://kremlin.ru/events/president/news/64204>.

Meduza.io. (19.11.2020). После карабахского конфликта все говорят о революции дронов. Accessed: 02.09.2022, <https://meduza.io/feature/2020/11/19/posle-karabahskogo-konflikta-vse-govoryat-o-revoljutsii-dronov>.

Rbc.ru. (27.09.2020). Минобороны Армении заявило о вмешательстве Турции в конфликт в Карабахе. Accessed: 10.01.2023, <https://www.rbc.ru/politics/27/09/2020/5f70d2ac9a794778d658f2ea>.

Regnum. (01.10.2020). Пригожин: Турция вправе влиять на карабахский конфликт. Accessed: 03.09.2022, <https://regnum.ru/news/3078837.html>.

Russell, M. (2020). Armenia and Azerbaijan on the brink of war. European Parliamentary Research Service Review, Accessed: 02.09.2022, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659267/EPRS_ATA\(2020\)659267_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659267/EPRS_ATA(2020)659267_EN.pdf).

Waal, T. (2021). Unfinished Business in the Armenia-Azerbaijan Conflict.

Carnegie Europe. Accessed: 02.09.2022, <https://carnegieeurope.eu/2021/02/11/unfinished-business-in-armenia-azerbaijan-conflict-pub-83844>.

Yalçınkaya, H. (2021). Turkey's Overlooked Role in the Second Nagorno-Karabakh War. German Marshall Fund. Accessed: 02.09.2022, <https://www.gmfus.org/news/turkeys-overlooked-role-second-nagorno-karabakh-war>.

Ведомости. (18.06.2021). В Кремле отреагировали на возможное создание военной базы Турции в Азербайджане. Accessed: 03.09.2020, <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2021/06/18/874684-v-kremle-otreagirovali-na-vozmozhnoe-sozdanie-voennoi-bazi-turtsii-v-azerbaidzhane>.

Газета.ru. (14.12.2020). "Турецкое влияние растёт": как изменился расклад сил в Закавказье. Accessed: 03.09.2022, https://www.gazeta.ru/politics/2020/12/14_a_13399123.shtml?updated.

Газета.ru. (06.10.2020). Нагорный Карабах: Анкара предложила Москве сотрудничество. Accessed: 03.09.2022, <https://www.gazeta.ru/army/2020/10/06/13283683.shtml>.

Газета.ru. (18.06.2021). "Вопрос времени": станет ли Азербайджан членом НАТО. Accessed: 03.09.2020, https://www.gazeta.ru/politics/2021/06/17_a_13649840.shtml.

Гостев, А. (26.01.2018). Оливковая ветвь в хищных клювах. Accessed: 03.09.2020, <https://www.svoboda.org/a/28998759.html>.

Есипов В. (21.11.2020). Эксперты о ситуации в Карабахе: мир с далеко идущими последствиями. Deutsche Welle. Accessed: 03.09.2020, <https://www.dw.com/ru/jeksperty-o-situacii-v-karabahe-mir-s-daleko-idushhimi-posledstvijami/a-55678239>.

Интерфакс. (28.05.2021). Россия, стремясь сохранить геополитическое влияние на Южном Кавказе, стала самым ярким лоббистом Зангезурского коридора. Accessed: 03.09.2022, <http://interfax.az/view/835946>.

Коммерсантъ. (23.10.2020). Дипломатией бьют по всему фронту. США, Россия, Франция и Турция хотят играть главную роль в карабахском урегулировании. Accessed: 02.09.2020, <https://www.kommersant.ru/doc/4547282>.

Коммерсантъ. (20.07.2016). Нагорный Карабах добрался до Санкт-Петербурга. Accessed: 02.09.2022, <https://www.kommersant.ru/doc/3018103>.

Коммерсантъ. (12.11.2020). Карабах не выдержит двоих. Россия не позволит Турции патрулировать зону бывшего конфликта. Accessed: 02.09.2022, <https://www.kommersant.ru/doc/4567626>.

Кортунов, А. (09.03. 2021). Сирия: в середине длинного цикла. Российский совет по международным делам. Accessed: 03.09.2022, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/siriya-v-seredine-dlinnogo-tsikla/>.

Лента.ру. (25.12.2020). "Они считают, что Москва предала их" Как война за Карабах изменила отношения Армении и России. Accessed: 10.01.2023, <https://lenta.ru/articles/2020/12/25/allies/>.

Лента.ру. (01.07.2021). Турция строит новую Османскую империю. Какое место в ней займет Азербайджан? Accessed: 03.09.2022, https://lenta.ru/articles/2021/07/01/tur_az/.

Лента.ру. (04.08.2020). "Эрдоган любит играть по своим правилам" Турция разжигает войну между Арменией и Азербайджаном. Зачем ей влезать в конфликт в Карабахе? Accessed: 03.09.2022, <https://lenta.ru/articles/2020/08/04/erdogan/>.

Маркедонов, С. (21.08.2018). Расширяя евразийское НАТО. Присоединится ли Азербайджан к ОДКБ? Московский центр Карнеги. Accessed: 03.09.2022, <https://carnegie.ru/commentary/77074>.

Московский, комсомолец. (12.11.2020). Турецкий аналитик назвал неочевидные причины победы Азербайджана в Карабахе. Accessed: 03.09.2022, <https://www.mk.ru/politics/2020/11/12/tureckiy-analitik-nazval-neochevidnye-prichiny-pobedy-azerbaydzhana-v-karabakhe.html>.

Московский комсомолец-Турция. (11.10.2020). Стратегическая подножка от Москвы Анкаре. Accessed: 03.09.2022, <https://mk-turkey.ru/blog/povestka/2020/10/11/strategicheskaya-podnozhka.html>.

Новая Газета (03.12.2020), "Мы доверяли России, но мы просчитались" Бывший посол Армении в РФ Степан Григорян — о военном и политическом поражении в Карабахе, Accessed: 13.01.2023, <https://novayagazeta.ru/articles/2020/12/03/88213-my-doverjali-rossii-no-my-proschitalis>.

РБК. (11.10.2020) Алиев: "У России есть масса инструментов, чтобы убедить Армению". Accessed: 02.09.2022, <https://www.rbc.ru/politics/11/10/2020/5f81ab079a794798280e3908>.

Сокирянская, Е. (07.11.2020). Бранный мир. Сирия, Ливия, Карабах: зачем Россия и Турция периодически накаляют отношения, оставаясь при этом взаимовыгодными партнерами? Новая газета. Accessed: 03.09.2022, <https://novayagazeta.ru/articles/2020/11/07/87874-siriyskiy-ubiytsa-bratskiy-vozhd-livii-i-karabah-zachem-rossiya-i-turtsiya-periodicheski-nakalyayut-svoi-vzaimootnosheniya-ostavayas-pri-etom-krayne-vygodnymi-drug-dlya-druga-partnerami-issledovanie-ekateriny-sokiryanskoy>.

Сучков, М. (01.10.2020). Хотели как в Сирии. Пойдет ли Россия на сделку по Карабаху с Турцией? Россия в глобальной политике. Accessed: 03.09.2022, <https://globalaffairs.ru/articles/hoteli-kak-v-sirii/>

Сушенцов, А. (10.11.2020). Россия и Турция после обострения кризиса в Нагорном Карабахе. Международный дискуссионный клуб Валдай. Accessed: 03.09.2022, <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossii-i-turtsiya-posle-obostreniya-krizisa/>.

Фридрихсон, Н. (2012). Политика США и России в вопросе урегулирования Нагорно-Карабахского конфликта: Формирование новых трендов. Кавказ и Глобализация 6(4), 27-33.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Küresel Rekabetin Afrika Cephesi: ABD ve Çin Politikalarının Karşılaştırılması

Africa front of Geopolitical Competition: Comparison of US and China Policies

Öz

21. yüzyılda Afrika kıtası hem siyasi hem ekonomik hem de güvenlik açısından oldukça dikkat çekmektedir. Son dönemde kıtada giderek artan küresel jeopolitik rekabet bir yandan kıtanın eski sömürgeci güçlerle olan bağlarını zayıflatarak alternatifleri çoğaltırken diğer yandan küresel jeopolitik rekabetin etkisiyle Afrika ülkelerinin istikrarsızlaşması söz konusu olmaktadır. Bu çalışmada küresel jeopolitik rekabetin en önemli aktörlerinden Çin ve ABD'nin Afrika politikalarını şekillendiren dinamikler ve temel parametreler belirlenerek kıtadaki öncelikleri incelenmiştir. Ayrıca ABD ve Çin'in Afrika'da ekonomik ve askeri uygulamalarında ekonominin ön planda olduğu ancak bunun da askeri uygulamalar ile desteklenmesi durumu da tespit edilmiştir. Ancak Çin'in Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmasının yanında askeri olarak da varlığını ve etkisini artırma girişimlerinin ABD ve Çin arasındaki dinamikleri ve küresel dinamikleri etkileme potansiyeline de çalışmada dikkat çekilmiştir. Çalışmanın sonucunda Çin ve ABD'nin Afrika'daki çıkarlarının ve politikalarının taban tabana zıt olduğu sonucuna varılmış ve bu durumun gelecekte giderek artan bir istikrarsızlığa sebep olacağı ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jeopolitik, Küresel Rekabet, Afrika, Radikalizm, Kuşak-Yol Girişimi

Abstract

In the twenty-first century, the African continent has been receiving much attention politically, economically, and from a security point of view. Recently, the global geopolitical competition on the continent has been increasing, on the one hand, weakening the continent's ties with the former colonial powers, and multiplying alternatives. On the other hand, African

Tunç DEMİRTAŞ

Dr.,
Bursa Uludağ Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
demirtastunc@gmail.com
ORCID : 0000-0001-9267-9345

Cilt / Issue: 10(1) 247-269

Geliş Tarihi: 06.04.2022

Kabul Tarihi: 02.07.2022

Atf: Demirtaş, T. (2022). Küresel rekabetin Afrika cephesi: ABD ve Çin politikalarının karşılaştırılması. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 247-269. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1169220>

countries are destabilized due to global geopolitical competition. This study determined the dynamics and basic parameters that shape the African policies of China and the United States, one of the most important actors of global geopolitical competition, and their priorities on the continent were examined. In addition, it has been determined that the economy is at the forefront of the economic and military applications of the United States and China in Africa, which is also supported by military applications. However, in addition to the fact that China is the largest commercial partner of Africa, the study also drew attention to the potential of attempts to increase its presence and influence militarily to influence the dynamics and global dynamics between the United States and China. As a result of the study, it was concluded that the interests and policies of China and the United States in Africa are opposed, and it was stated that this situation would cause increasing instability in the future.

Keywords: Geopolitics, Global Competition, Africa, Radicalism, Belt-Road Initiative

Extended Abstract

Africa, which is increasing its importance in the global system, is among the geographies with the most important geopolitical position in the 21st century. For this reason, the United States and China are among the global actors interested in Africa, whose importance is increasing. The United States and China are pursuing different policies to achieve their goals on the continent. Furthermore, these policies have different dynamics and parameters. The main parameters, dynamics, and interests of these two countries towards Africa differ diametrically. The United States puts forward the issues of preventing the dominance of another global power other than itself in Africa, ensuring the security of trade routes, combating global terrorism, developing democracy, and preventing human rights violations as the dynamics shaping its policies. On the other hand, China sets out its main parameters as mutual benefit and shared prosperity, sincere friendship and equality, mutual support and close coordination, an understanding of co-development, and finally, the “one China” in Africa.

The United States, which has a large share of global trade, cannot reflect this situation in Africa compared to China. China is currently the most significant commercial partner of Africa.

However, the adverse developments in the post-Cold War period led the

United States to pursue prudent policies in its African policy. At the same time, China's relations with Africa have improved at an ever-increasing pace. Traumas such as the Benghazi attack and what happened in Somalia in Africa have led the United States to question the benefits of having diplomats in geographies where the cost is high. Therefore, China has good relations with almost all countries in Africa, and the United States should not be indifferent to the rise of its engagement. Otherwise, the progress of the US engagement at this level will negatively impact its interests on the continent.

In the context of energy and energy security, when the policies of the two countries are examined, it is seen that the United States cooperates mainly with Nigeria and Algeria in Africa. On the other hand, it is stated that China exhibits a tendency that put ideological neutrality and diplomacy at the forefront without interfering in internal problems with African countries in terms of meeting economic needs and the energy needs of its industry. In addition to FOCAC and the Belt and Road Initiative, China also sees a new institutional entity, the African Continental Free Trade Area (AfCFTA), as an essential part of the trade. These institutional structures are significant for China in keeping African businesses under control. However, China's provision of investment support to African countries through Eximbank loans and its borrowing strategy for African countries can be attributed to neo-colonialism.

Rather than being considered a geographical gap, the U.S. policy on Africa should be considered country-by-country, focusing on economic and security interests. If the United States, which cooperates with different countries in different regions of the continent, does not diversify its policies and approach, it will likely be disadvantaged by its competitors. China's policy towards Africa is generally progressing through grants, loans, and foreign aid. However, at this point, it is stated that the tools used by China have caused African countries to fall under debts they cannot pay. In this context, it is also said that China is implementing neo-colonialism in Africa through its "debt-trap policy."

The decline of US interest in the continent in the post-Cold War period has changed how continental countries view the United States. Although the US influence in Africa has decreased compared to the past, China has emerged as the biggest threat to the US on the continent. It is expected that China's growing influence will be fought as the primary goal of the United States in its African policy.

On the other hand, the global and regional power struggles in Africa, especially in the United States and China, are increasing militarism on the continent. Therefore, it is possible to say that the policies of the United States, one of the countries supplying the continent with the most weapons, will be prominent in defense and security issues in the coming years. On the other hand, the United States perceives China's attempt to have a military base on the Atlantic coast after its military base in Djibouti as a severe security threat.

In this context, the main dynamics and parameters of the U.S. and China's Africa policy will be examined, and policies that vary in subregional systems and countries will be determined in this study. In the context of changing policies and approaches, the priorities of the United States and China on the continent will be determined. The main pillars of Africa and the leading ones in the foreign policy of the U.S. and China have been analyzed with their field applications.

Giriş

Değişen durumlara ve dönemlere göre kolaylıkla adapte olabilen ABD dış politikası Afrika kıtasını bölgelere ayırarak politikalarını belirlemektedir. Bu bağlamda Afrika, ABD için en genel ifadeyle Kuzey Afrika, Orta Afrika, Güney Afrika, Batı Afrika, Sahel Kuşağı, Doğu Afrika ve Hint Okyanusu'ndaki adalar olarak coğrafi sınıflara ayrılmıştır. ABD, Afrika politikasında değişen şartlara ve dönemlere göre politikalarını revize edebilen ve yeni sürece kolaylıkla adaptasyon sağlayabilen bir karakteristiğe sahiptir. Çin açısından bakıldığında Afrika, küresel ticaret mimarisinin yeniden yapılandırılmasında Çin'in bir trilyon dolarlık Kuşak-Yol Girişimi'nin en büyük bölgesel bileşeni olarak öneme sahiptir. Bu bağlamda 1,2 milyar nüfusu bulunan Afrika'da 46 ülkenin Kuşak-Yol Girişimi'ne dahil olması söz konusudur. Ayrıca Çin'in kıtadaki askeri gücünü konsolide etmeye yönelik yeni üs elde etme girişimleri Çin'in kayda değer ekonomik etkisinin artmasıyla birleştiğinde ABD'nin çıkarlarının olumsuz yönde etkilenmesi ve küresel güç dinamiklerinin değişmesi söz konusu olmaktadır.

21. yüzyılda değişimin yaşandığı küresel sistemde önemini artıran Afrika, ABD dış politikasında da önemini artırmıştır. Bu önemin artmasında başta Çin ile küresel mücadelenin bir boyutu olmak üzere Rusya, Hindistan, Türkiye, Japonya, Brezilya, Körfez ülkeleri ve İran gibi çeşitli aktörlerin kıtadaki varlıklarını artırmaları önemli rol oynamaktadır. Ayrıca kıtada ABD dışında başka bir küresel gücün hâkimiyet kurmasının önlenmesi, ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması, küresel terörle mücadele, demokrasinin gelişmesi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi konuları ABD'nin kıtaya yaklaşımının temel parametrelerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Çin'in Afrika'ya yönelik temel parametrelerine bakıldığında ise karşılıklı fayda ve ortak refah, samimi dostluk ve eşitlik, karşılıklı destek ve yakın koordinasyon, birlikte gelişme anlayışı ve son olarak Afrika'da "Tek Çin" olarak öne çıkmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada ABD ve Çin'in Afrika politikasının temel parametreleri incelenerek, alt bölgesel sistemler ve ülkeler özelinde değişkenlik gösteren politikalar tespit edilecektir. Değişen politikalar ve yaklaşımlar bağlamında ABD ve Çin'in kıtadaki öncelikleri belirlenecektir. Çalışmada ABD ve Çin'in dış politikasında Afrika ve öne çıkan temel sütunlar sahadaki uygulamalarıyla analiz edilmiştir.

ABD'nin Afrika Politikasının Şekillendiren Dinamikler

ABD'nin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde hayati olarak addetmediği bir bölge olan Afrika, daha önce Ortadoğu kadar aktif yer almadığı bir coğrafyadır. Post kolonyal dönemde Afrika, her ne kadar stratejik çıkarları açısından birincil sırada değerlendirilmese de ABD'nin kıtaya yönelik politikasını şekillendiren dinamikler başka bir küresel gücün kıtada tam hâkimiyet kurmasını önleme veya dengeleme, küresel ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması, küresel terörle mücadele kapsamında radikalizm ile mücadele ve ihtiyatlı politikalar çerçevesinde demokrasinin gelişmesi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu dinamiklerin birincisi başka bir gücün kıtada hâkim olmasını önlemek/dengelemek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda jeostratejik anlamda kıtada ABD'nin büyük bir güç mücadelesine girmediği Afrika'da kendisi angajmanı düşük tutsa da kıtada başka bir gücün etkili olmasını istememektedir (Mishra, 2021). Dolayısıyla merkez üssü Almanya'nın Stuttgart kentinde olan AFRICOM (United States Africa Command, 2022), ABD'nin bu hedefini gerçekleştirmek için 2007'de kurulmuştur. Özellikle 2000'li yıllarda geçmişe nazaran stratejik ve ekonomik açıdan önemini artıran Afrika'da askeri varlığını artırma yoluna giden ABD'nin AFRICOM bünyesinde 2.000 askeri personeli bulunmaktadır. Kıtada ABD'nin AFRICOM gibi kuruluşlar aracılığıyla müdahaleci tutumu, kıta ülkeleri açısından şüpheli bir yaklaşıma neden olmaktadır (United States Africa Command, 2022).

Uzun yıllardır özellikle Sahra altı Afrika'da hızlı ekonomik ve askeri ilişkiler geliştiren Çin, ABD'nin en önemli rakibi olarak kıtada bulunmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde iki ülke arasındaki güç mücadelesi Asya-Pasifik bölgesinden sonra en çok kendisini Afrika'da göstermektedir. Çin-ABD arasında çeşitli alanlarda işbirliği arayışı sürüyor olsa da ABD'nin Afrika politikası Çin'in kıtadaki her türlü varlığı karşısında net bir şekilde Çin'i dengeleyerek kıtaya hakimiyetine meydan okuma çerçevesinde öne çıkmaktadır.

İkinci olarak ticari yolların güvenliğinin sağlanmasıdır. Küresel ticaret içinde en büyük paya sahip ülkelerden biri olan ABD için ithalata bağımlı petrol talebinin yüzde 10'u Afrika'dan karşılanmaktadır (Council on Foreign Relations, 2021). Ayrıca küresel petrol arzı bağlamında petrolün güvenli bir şekilde çıkarılması ve çıkarılan petrolün ulaşım yollarının güvenliği konusunda ABD önemli bir role sahip olduğunu dile getirmektedir. 2020'de 3.7 trilyon dolar olan ABD dış ticaret hacminin 45,6 milyar

dolarlık yani yaklaşık yüzde 1,2'lik payı Afrika kıtasına aittir (Statista Research Department, 2021). Bu rakam ve veri oldukça düşük olarak göze çarpsa da küresel enerji güvenliği ve ticaret başta olmak üzere bölgenin istikrarına yönelik tehditler karşısında değerlendirilmelidir.

Radikalizmin önlenmesi ABD'nin Afrika'ya yönelik politikasını şekillendiren üçüncü dinamik olarak bulunmaktadır. ABD'nin Afrika'daki yatırımları ve enerji güvenliğini tehdit eden radikal terörist unsurlarla mücadele kıtaya yönelik politikaların oluşmasında temel parametrelerdendir. Kıta genelinde Boko Haram, DAEŞ, ve el-Kaide'nin fraksiyonları olan el-Şebab ve Mağrip el-Kaidesi başta olmak üzere çeşitli terör örgütleri kıtayı istikrarsızlaştıran ve ABD çıkarlarına tehdit oluşturan unsurlar arasındadır. ABD'nin kıtadaki askeri varlığı bu bağlamda ve enerji kaynaklarının güvenliği açısından birlikte düşünülmelidir. Afrika'nın kolonyal geçmişinden kaynaklı Batı'nın geride bıraktığı istikrarsız yapılar, güvensizlik ve kaos ortamı (Şaylan, 1981, s.189) birçok aktör için istenen bir durum değildir. Dolayısıyla ABD için kıtanın güvenliği konusunda başta AFRICOM olmak üzere ikili anlaşmalarla çeşitli güvenlik noktaları üzerinden sağlanmaktadır. Ancak Afrika Boynuzu, Gine Körfezi ve Sahel Kuşağı diğer bölgelere kıyasla ABD açısından daha çok önem taşımaktadır. Nitekim ABD açısından "zayıf, savunmasız, başarısız" devletler, terörün ve radikalizmin gelişmesi için uygun ortamlardır. Dolayısıyla bu devletlerin askeri ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi hayati önem taşımaktadır (Yeşiltaş ve Pirinççi, 2021, s.127).

Dördüncü olarak ihtiyatlı politikalar ABD'nin Afrika'ya yönelik politikalarını şekillendirmektedir. Nitekim 1992 yılında "umut operasyonu" (Manuszak, 1994, s.14) kapsamında başlayan ABD'nin Somali'de başarısız tecrübesi yeni dönemde ihtiyatlı politikalar izlemesine neden olmaktadır. Ancak kıta genelinde radikalizmin artmasına yol açan sorunlara yönelik çözüm üretilmemesi ABD'nin Afrika'ya yönelik angajmanını ihtiyatlı seviyeden bir adım öteye taşımamasını gerektirecektir. Dolayısıyla hem Afrika ülkelerinin iç dinamikleri hem de küresel ve kıta dışı güçlerin Afrika'ya yönelik politikaları çerçevesinden bakıldığında kıtada terör örgütlerinin varlığı bahane edilerek terörle mücadele retoriği güçlenerek, reel politik açıdan enerji temelli bir güç mücadelesinin yaşanması söz konusu olması muhtemeldir.

Beşinci ve son olarak demokrasinin gelişimi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi ABD'nin kıtaya yönelik politikasını şekillendirmektedir. ABD'nin küresel olarak demokrasi ve insan hakları vurgusu geçmişten bugüne dek varlığını korumaktadır. Ancak kıtada sömürgeciliğin

mirasının yanında Soğuk Savaş döneminde ABD-SSCB mücadelesinde komünizme karşı kendi çıkarları için baskıcı, ırkçı ve diktatör rejimlerin desteklenmesi günümüze kadar Afrika'da demokrasi ve insan hakları ihlallerinin yaşanmasının nedenleri olmuştur. Afrika'da Soğuk Savaş sonrası izleyen 20 yıl içinde Somali, Ruanda, Burundi, Eritre, Etiyopya, Sierra Leone, Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ni de kapsayan 33 Afrika ülkesinde silahlı çatışma yaşanması söz konusu olmuştur (Idris, 2021). Günümüzde Etiyopya'da yaşanan Tigray sorunu kapsamında ABD'nin demokrasi ve insan haklarına sürekli olarak vurgu yapması ve Etiyopya'da hükümete karşı henüz uygulamaya koymasa da yaptırım kararı alması demokrasiye ve insan haklarına karşı duruşunu ortaya koymaktadır.

ABD'nin Afrika'da Öncelikleri

ABD'nin 1990'lı yıllarda Somali'de yaşadığı travma sonrası 2012'de Libya'da ABD Büyükelçisi Chris Stevens'in öldürülmesi ABD'nin Kuzey Afrika politikasında kilit bir öneme sahip olmuştur (Maclay, 2016). Afrika'da Somali'de yaşananların yanı sıra Bingazi saldırısı gibi travmalar, ABD'nin maliyetin yüksek olduğu coğrafyalarda diplomat bulundurma faydalarının sorgulamasına yol açmıştır. Stevens'in ölümünden sonra ABD'nin Libya'dan ayrılması söz konusu olmuştur (U.S. Department of Justice, 2019). Nitekim bu durum ABD'nin küresel önceliklerini etkilemiş olup kıtadaki küresel güç mücadelesi ve rekabet ortamında güç kaybetmiştir. Ortaya çıkan bu güç boşluğu ise Rusya ve Türkiye gibi aktörler bölgedeki varlığını ve nüfuzunu konsolide etmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin stratejik açıdan geri plana ittiği Afrika, darbeler, iç savaşlar, soykırım ve katliamlar gibi olaylar ile dünya gündemine gelmiştir. Kıtada yükselen insanlık dramları ve soykırım tehditleri her ne kadar ABD'ye sorumluluk yüklemiş gibi gözükse de kıta ile stratejik derinliğini kaybeden ABD'nin müdahaleleri kıtaya barış ve huzur getirmeye yetmemiştir. ABD'nin prestijine olumsuz yansıyan başarısız müdahaleler sonrası ortaya çıkan güç boşluğu her açıdan Çin tarafından doldurulmaya başlanmıştır. Günümüzde Çin ile birçok alanda rekabete giren ABD, genel olarak Afrika'da rakibinin gölgesinde kalmıştır (Hruby, 2017). Çin'in Afrika'daki faaliyetleri post-kolonyal dönemde neo-kolonyal uygulamalar olsa da ABD'nin geçmişte kıtayı yüzüstü bırakması sonucu oluşan güvensizlikle birlikte Çin'in Afrika ülkelerine gerçekleştirdiği yatırımlar Afrika halkları tarafından olumlu karşılık bulmuştur. ABD'nin Afrika politikası ile Çin'in politikaları büyük ölçüde çelişmektedir. Diğer bir ifadeyle Çin'in Afrika politikasında başarıya

ulaşması bir noktada ABD'nin Afrika'daki etkisinin kısıtlanmasına neden olacaktır.

ABD'nin Afrika'da en fazla asker bulundurduğu ülkelerden biri olan Cibuti, kıtadaki en büyük askeri üsse ev sahipliği yapmaktadır (US Military Bases in Djibouti, 2022). Stratejik olarak dünyanın önemli suyollarından ve geçitlerinden birinin üzerinde olan Cibuti topraklarında ev sahipliği yaptığı askeri üslerle aynı zamanda bir askeri üs cenneti konumundadır. Cibuti'nin bu konumu gerek terörle mücadele, gerek küresel ticaretin güvenliğinde korsanlıkla mücadele gerek de küresel ve bölgesel rekabetin bir yansıması olarak bulunmaktadır. Afrika Boynuzunda yaşanan son gelişmeler de dikkate alındığında Cibuti'deki askeri üs ABD'nin siyasi ve askeri faaliyetlerini artırması için önemli bir konumdadır. Ayrıca Ortadoğu'dan çıkarılan petrolün Kızıldeniz üzerinden Batı'ya taşındığı güzergâhta ABD'nin Cibuti'deki varlığı daha çok öne çıkmaktadır. Öte yandan kıta genelinde Çin ile rekabet Cibuti özelinde de sahaya yansımaktadır. Bu kapsamda Çin'in Bab-el Mendeb Boğazı'nda jeostratejik açıdan denetime sahip olması Afrika Boynuzundaki küresel rekabetin artmasına ve bölgenin daha çok militarize olarak istikrarsızlaştırılmasına yol açacaktır (Bab al-Mandab Strait, 2022).

Afrika Boynuzunda ABD açısından öneme sahip diğer bir ülke olan Kenya, Etiyopya'da geçen seneden bu yana yaşanan sorunlar dolayısıyla daha fazla öne çıkmaktadır. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in Afrika turunda ilk ziyaret ettiği ülke olması nedeniyle Kenya, ABD'nin Afrika politikasında öne çıkmaktadır. Kenya, bölgesel güvenlik konusunda el-Kaide ve DAESH'in Afrika koluyla mücadele eden Afrika Birliği Barış Gücü'ne destek veren ülkeler arasında yer almaktadır. Afrika Boynuzunda Cibuti dışında diğer bölge ülkelerine kıyasla görece istikrarlı yapıda olan Kenya ile işbirliği ABD'nin stratejik çıkarları açısından bir ortak olarak belirmesini sağlamaktadır (Gramer, 2021).

Enerji kaynakları açısından oldukça zengin bir ülke olan ve kıtanın nüfus anlamında en kalabalık ülkesi olan Nijerya, ABD açısından "Afrika'nın Devi" (Hackett, 2008, ss. 53-63) olarak görünmektedir. Blinken'in Kenya'dan sonra ziyaret etmiş olduğu Nijerya, Afrika'nın demokratik, sivil toplum açısından gelişmiş ve güçlü ekonomiye sahip bir ülkesidir. Gelecek projeksiyonunda 2050'de Nijerya'nın ABD nüfusunu geride bırakarak dünyanın en kalabalık üçüncü ülkesi konumuna gelmesi beklenmektedir (Varrella, 2022). Sahip olduğu potansiyel kaynaklar açısından incelendiğinde Nijerya, ABD için kıtadaki en önemli ülkeler arasındadır. Bir yandan ABD'nin Afrika'da Cezayir'den sonra en fazla

doğalgaz ihraç ettiği; diğer yandan Afrika'nın en büyük petrol üreticisi olan Nijerya'nın güvenliği ve istikrarı, ABD için oldukça önemlidir. Bu bağlamda Boko Haram'ın Nijerya'daki ve bölgedeki faaliyetleri Nijerya'nın güvenliği ve istikrarını tehdit etmektedir (US Government, 2011).

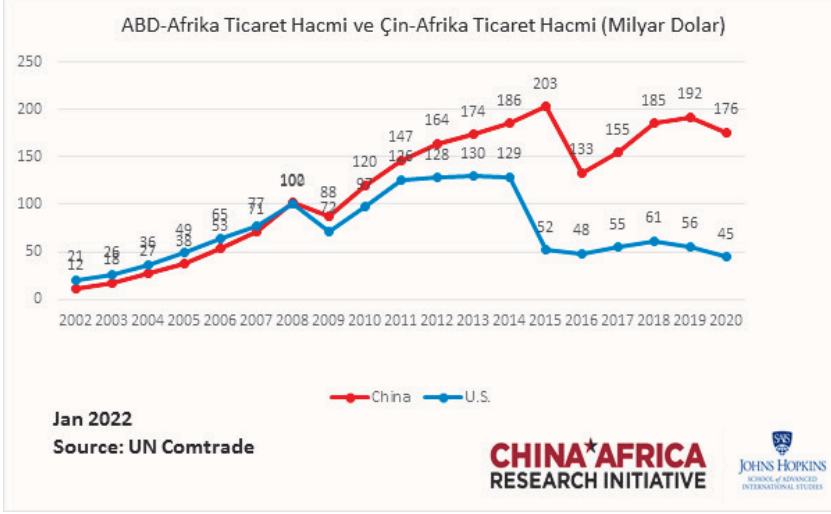
Soğuk Savaş sonrasında angajmanını oldukça azalttığı Afrika'da oluşan güç boşluğu başta Çin olmak üzere birçok aktör tarafından doldurulmuştur. Ayrıca ABD'nin Afrika politikası coğrafi bir bütün olarak düşünülmeden ziyade ekonomik ve güvenlik çıkarlar odağı alınarak ülkesel bazda düşünülmelidir. Kıtanın farklı bölgelerinde farklı ülkelerle işbirliği gerçekleştiren ABD, politikalarını ve yaklaşımını çeşitlendirmese kıtadaki rakipleri karşısında dezavantajlı konuma düşmesi muhtemeldir. Zira ABD'nin önümüzdeki yıllarda Afrika'ya yönelik belirleyeceği politikalar yüksek ihtimalle askeri perspektif üzerinden gerçekleştirilecektir.

Çin'in Afrika Politikasının Temel Parametreleri

50 yıldan fazla bir geçmişe sahip olan Çin-Afrika ilişkileri, ulusal kurtuluş mücadelesi kapsamında birbirine sempati duydukları ve destek oldukları ifade edilmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ve Afrika ülkelerinin bağımsızlıkları ikili ilişkilerde yeni bir dönemin başlamasını mümkün kılmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren iki ilişkilerin ve karşılıklı olarak bağların güçlenerek devam etmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Afrika ile ticaret hacminin en yoğun olduğu ülke ve en büyük ticari partneri konumunda olan Çin bu pozisyonunu güçlendirerek devam ettirmektedir. Nitekim Çin ve ABD'nin Afrika ile ticaret hacmini ele alan grafik-1'de görüldüğü üzere Çin'in 2019'da pandemiye kadar ekonomik göstergeleri yukarı yönlü ivmelenmiştir. Öte yandan grafikte görülen 2015'te yaşanan sert düşüş Çin'de yaşanan ekonomik yavaşlama ve Yuan'ın zayıflamasıyla açıklanmaktadır. Zira genel ekonomisinde uluslararası ticaretin önemli bir yeri bulunan Çin'in Afrika'ya yönelik politikası genel olarak hibeler, krediler ve dış yardım şeklinde ilerlemektedir. Dolayısıyla 2015'te yaşanan ekonomik yavaşlama ticaret hacmine yansımıştır (Chinese Government Issues African Policy Paper, 2022).

Grafik 1

ABD-Afrika Ticaret Hacmi ve Çin-Afrika Ticaret Hacmi (Milyar Dolar)

Kaynak: China Africa Research Initiative, Data: China-Africa Trade, Johns Hopkins University, 2022, <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade> , Erişim Tarihi: 26.02.2022

Ticaretin yanı sıra diplomatik ilişkilerin de iyi yönde ilerlemesi de Çin-Afrika ilişkilerinde pozitif yönde sonuçlar vermiştir. Afrika'da Tayvan'ı tanıyan tek ülke olan Eswatini (Swaziland) dışında 53 ülke ile diplomatik ilişkilere sahip olan Çin'in kıtaya yönelik politikasının temel parametreleri genel olarak ekonomik ve yumuşak gücü temele alan yaklaşımlara sahiptir. Afrika genelinde ülkelerle dayanışma ve işbirliğini geliştirmek, Çin dış politikasının önemli bir bileşeni olarak bulunmaktadır. Bu bağlamda temel parametreler karşılıklı fayda ve ortak refah, samimi dostluk ve eşitlik, karşılıklı destek ve yakın koordinasyon, birlikte gelişme anlayışı ve son olarak Afrika'da "Tek Çin" olarak ifade edilmektedir (C. Zhang, 2013, s. 11, Chinese Government Issues African Policy Paper, 2022).

Çin hükümeti, hem Çin hem de Afrika halklarının temel çıkarları gözetilerek Afrika ülkeleriyle siyasi eşitlik ve karşılıklı güven, ekonomik açıdan kazan-kazan işbirliği ve kültürel politikaları içeren bir tür strateji geliştirmek istediğini ifade etmektedir. Nitekim Afrika genelinde ülkelerle dayanışma ve işbirliğini geliştirme boyutunda geleneksel yakınlığı ileri

boyutlara taşımak için karşılıklı olarak ekonomik, siyasi, diplomatik ve güvenlik boyutlarında işbirlikleri gerçekleştirilmektedir.

Karşılıklı fayda ve ortak refah kapsamında Çin'in, Afrika ülkelerinin ekonomik kalkınma ve ulus inşası çabalarını desteklemektedir. Çin, Afrika ülkelerine hiçbir siyasi katılım olmaksızın ekonomik yardım sağlamaya ve Çin'in Afrika'daki yardım projelerine yönelik kâr artırma önlemlerini uygulamayı amaçlamaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmada çeşitli şekillerde Afrika ülkeleriyle iş birliği yapan Çin, kendi refahına yönelik katkının yanı sıra çeşitli kaynaklarda Afrika'nın refahına da katkı sağladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda ikili anlaşmalarla geleneksel hükümetler arası iletişim üzerinden gerçekleşen ticaret, 2000 yılından itibaren yerini Afrika ülkeleriyle dayanışmayı güçlendirme ve çok taraflı ekonomik bağları güçlendirme konusunda kurumsal yapı olarak ortaya çıkan Çin-Afrika İşbirliği Forumu'na (FOCAC) bırakmıştır (FOCAC Mechanisms, 2022). Afrika Birliği'nin (AfB) de FOCAC'a stratejik üye olmasıyla birlikte AfB'nin ekonomik kalkınma programı olan Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) ile iletişim kurması söz konusu olmuştur. Nitekim NEPAD ile kurulan bu iletişim ile pragmatik iş birliğinin kapsamlı gelişimine, karşılıklı siyasi güvenin oluşmasına, Afrika'nın bütünleşmesine ve kıtada siyasi istikrarın oluşmasına imkan sağladığı ifade edilmektedir (FOCAC Mechanisms, 2022)

Dolayısıyla Çin, Afrika'ya gerek ekonomik gerek dış yardımlar üzerinden destek vermesi ile Afrika üzerinde olumlu bir imaja sahip olmaktadır. Aynı zamanda olumlu imaj ile birlikte ekonomik kalkınması da pozitif etkilenmektedir. Genel olarak Çin, Afrika özelinde ve dünya genelinde karşılıklı fayda ve ortak refahı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Tang and Li, 2011). Bu kapsamda ekonomik açıdan ticaret, yatırım, mali iş birliği, tarım, turizm ve çok taraflı iş birlikleri, altyapı, kaynak iş birliği, borç azaltma ve ekonomik yardım konuları Çin'in Afrika politikasının temel parametrelerinin bir sütununu oluşturan unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Samimi dostluk ve eşitlik kapsamında siyasi açıdan üst düzey ziyaretler, her ülkenin ayrı ayrı yasama organları, siyasi partileri, yerel yönetimleri, istişare mekanizmaları ve uluslararası ilişkilerdeki iş birlikleri üzerinden samimi dostluk ve eşitlikçi bir anlayışla ilişkilerin kurulması Çin'in Afrika'ya yönelik politikalarındaki temel parametreler arasındadır. Bu kapsamda Çin, Afrika ülkelerinin kalkınma yolundaki seçimlerine ve bağımsızlıklarına saygı duyduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Afrika ülkelerinin birlik yoluyla güçlenme çabalarını da desteklemektedir. Çin, dostluk, karşılıklı güven ve birçok yönden iş birliği ile Afrika ile

uzun vadeli ve istikrarlı bir siyasi ilişki geliştirmeyi ve sağlamlaştırmayı hedeflemektedir.

Karşılıklı destek ve yakın koordinasyon kapsamında Çin ve Afrika ülkeleri karşılıklı olarak birbirlerinin haklı taleplerini ve makul önerilerini destekleyerek Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer çok taraflı sistemlerde Afrika ile iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca uluslararası toplumun dikkatini Afrika'daki barış ve kalkınmaya ilişkin sorunlara daha fazla çekmeyi de istemektedir. Dolayısıyla küresel bir bakış açısıyla Afrika'da barış ve güvenlik için daha fazla işbirliğinin gerçekleşmesi Çin'in Afrika'ya yönelik politikasının diğer bir parametresi olarak öne çıkmaktadır.

Çin, uluslararası toplumun Afrika barışı ve kalkınma sorunuyla ilgilenmesini ve Afrika ülkelerine yatırım, Afrika ülkelerinin borçlarının silinmesi ve yeni iş kurma konularında yardım sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca Çin, Afrika'nın uluslararası ilişkilere daha çok katılmasını ve küresel sistemde daha büyük bir rol oynamasını desteklemektedir.

Birlikte gelişme anlayışı kapsamında Çin ve Afrika, yönetim ve kalkınma konularında birbirlerinin tecrübelerinden öğrenme ve yararlanma amacındadır. Bu kapsamda eğitim, bilim, kültür ve sağlık alanlarındaki değişimleri ve işbirliğini güçlendirme amaçlanmaktadır. Afrika ülkelerinin kapasite geliştirme çabalarını destekleyen Çin, sürdürülebilir kalkınma yolunun keşfinde Afrika ile birlikte çalışmaktadır. Nitekim çevre, yönetim, medya, sağlık, bilim kültür, teknoloji, insan kaynakları geliştirme ve eğitim, afet azaltma ve insani yardım konularında işbirlikleri ile birlikte gelişme hedeflenmektedir. Çin, Afrika ülkeleri arasında birlik, işbirliği ve birliğin yanı sıra kendi kendini geliştirmesine yönelik politikalar da uygulamaktadır.

"Tek Çin" politikası bağlamında ise Çin Hükümeti, Afrika ülkelerinin ezici çoğunluğunun Tek Çin ilkesine bağlı kalmasını, Tayvan ile resmi ilişki ve temasları reddetmesini ve Çin'in yeniden birleşmesinin büyük amacını desteklemesini bekleyen bir politika izlemektedir. Çin, kendisi ile henüz diplomatik ilişkiler kurmamış ülkelerle "Tek Çin" ilkesi temelinde ilişkiler kurma ve geliştirme amacındadır. Bu kapsamda Çin'in Afrika ülkeleri ve bölgesel örgütlerle ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesinin siyasi temelini "Tek Çin" politikası oluşturmaktadır. Nitekim Çin, ekonomik çıkarlarını ve "Tek Çin" politikasını Afrika ülkelerinin kabul etmesini sağlamak için siyasi ve ekonomik politikalarının bir parçası olarak Afrika politikasını güçlendirmiştir.

Aynı zamanda Çin'in bu politikası "ideolojik tarafsızlık ve diplomasi"yi öne çıkaran bir eğilim sergilemektedir. Zira Çin-Afrika ilişkilerinde stratejik ortaklığın bir parçası olarak müdahale etmeme ve sömürgecilik karşıtı olma ilkesine bağlı kalarak Çin'in ekonomik ihtiyaçlarına Afrika ülkelerinden katkıda bulunması ifade edilmektedir (Medyan, 2006, ss. 76-77).

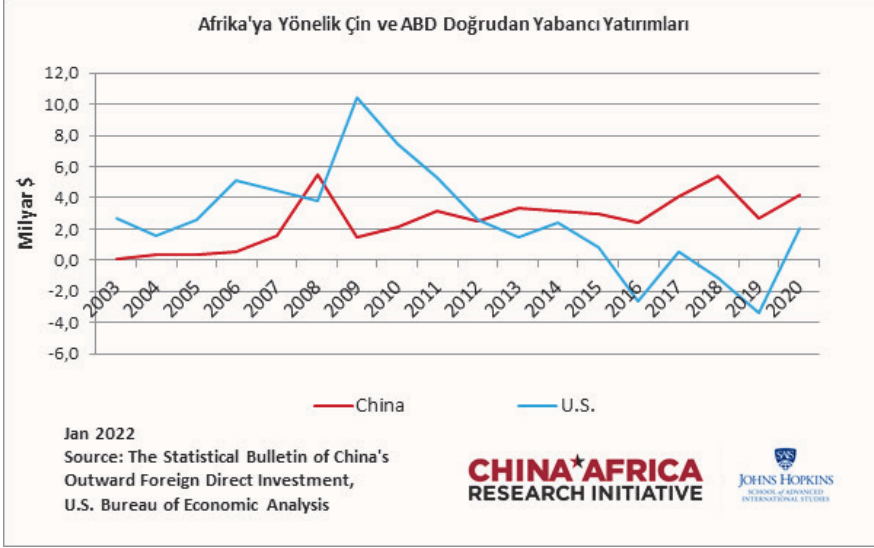
Çin'in Afrika'da En Önemli Aracı: FOCAC

21. yüzyılda gelişmekte olan ülkelere yönelik en kapsamlı organizasyonlar arasında bulunan FOCAC, karşılıklı işbirliğini ilerletmek ve küreselleşmenin meydan okumasını ortaklaşa karşılamak ve her üç yılda bir ortak kalkınma arayışı için Çin tarafından uygulamaya konmuştur (FOCAC Mechanisms, 2022). İlk olarak 2000 yılında Pekin'de düzenlenen FOCAC'a 44 Afrika ülkesinden 80 bakan, 17 bölgesel ve uluslararası kuruluş ve Çin ve Afrika ülkelerinden iş insanları katılım göstermiştir. En son 2021 yılında Senegal'in başkenti Dakar'da sekizincisi düzenlenen FOCAC, günümüzde Çin-Afrika ilişkilerinin önemli bir belirleyicisi konumundadır.

Çin, FOCAC ile birlikte Afrika'ya yönelik yatırımlarını artırmıştır. Karşılıklı olarak işbirliğinin artırılmasına yönelik yatırımlar dikkate alındığında Çin'in doğrudan yabancı yatırımları ABD ile karşılaştırıldığında ABD'yi geçmiş durumdadır. Bu bağlamda Afrika'nın en büyük doğrudan yabancı yatırım kaynağı olan Çin'in Afrika'ya yönelik yatırımları 2003'te 75 milyon dolardan 2020'de 4,2 milyar dolar olarak öne çıkmaktadır (China Africa Research Initiative, 2022). Nitekim Çin'in, bölgeyle olan ticaret, yatırım ve yardım bağları son yıllarda önemli ölçüde artması nedeniyle Afrika'nın önemli bir kalkınma ortağı haline gelmiştir.

Grafik 2

Afrika'ya Yönelik Çin ve ABD Doğrudan Yabancı Yatırımları

Kaynak: Chinese Investment in Africa, <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa> , Erişim tarihi: 26.02.2022.

20. yüzyılda kendisine yardım alan bir ülke olan Çin, 2000-2014 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere 350 milyar dolar taahhüt etmiştir. Ancak Çin, bu taahhüitten daha fazla resmi finansmanla, geleneksel Batılı bağışçılarla rekabet eden önemli bir resmi alacaklı olarak ortaya çıkmıştır (Dreher vd., 2017). Bu bağlamda sadece Afrika'da Çin'in 2000-2019 yılları arasında 153 milyar dolar değerinde 1141 kredi taahhüdü imzalandığı ifade edilmektedir. Çin, neredeyse tüm sektörlerde aktif faaliyet gösterse de, katılımı 2013 yılında başlatılan 1 trilyon dolar değerindeki Kuşak-Yol Girişimi dahil olmak üzere en çok bağlantılı altyapı finansmanında görülmektedir (Asmus vd., 2017). Kısacası Çin, günümüzde Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olarak bulunmaktadır.

Kısacası Çin'in Afrika'da FOCAC'a dahil olan neredeyse tüm ülkeleri Kuşak-Yol Girişimi'ne dahil etmesi, karşılıklı ticaret hacminin artması ve FOCAC ile sürekli yükselen bir ivmede Çin'in Afrika'daki yatırımlarını artırması söz konusudur. Bu durum her ne kadar Çin ve Afrika arasında stratejik ortaklığa ve işbirliğine güçlü ivme kazandırsa da diğer taraftan Çin'in Afrika'da Eximbank kredileri üzerinden borçlandırma politikasına yönelik eleştiriler de yaşanmaktadır. Günümüzde Afrika ülkelerinin

Çin'e olan toplam borcu 145 milyar dolardır. Sadece 2022 yılı itibarıyla Afrika ülkelerinden Çin'e geri ödenmesi gereken borç miktarı ise 8 milyar dolardır. Çin'in Afrika'daki yatırımlara katkısının yüzde 28 civarında olması Afrika'da artan borç yükünün bir göstergesi niteliğindedir (ANI, 2022).

Örneğin 2015 yılında bir kara ülkesi olan Uganda'nın dünyaya açılan tek kapısı olan Entebbe Uluslararası Havalimanı'nı genişletme amacıyla Çin'den 207 milyon dolarlık kredi alması ve 2021'de geri ödemesi gereken borcu ödeyememesi nedeniyle Çin'in bu havalimanını ve bazı yatırımları devralması iddia edilmiştir (Abuza, 2021). Nitekim FOCAC ve Kuşak-Yol Girişimi'ne ek olarak yeni bir kurumsal oluşum olan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA), Çin açısından Afrika ile ticaretin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Tüm bu kurumsal yapılar Çin için Afrika pazarını kontrol altında tutmak için önemli görülmektedir. Ancak bunların yanı sıra Eximbank kredileri üzerinden Çin'in Afrika ülkelerine yatırım destekleri sağlaması ve Afrika ülkelerini borçlandırma stratejisi neo-kolonyalizm ile bağdaştırılabilmektedir (Gopaldas, 2018). Afrika ülkelerine "karşılıksız kredi" olarak ifade edilen borçlandırma faaliyetleri Afrika ülkeleri açısından ciddi bir tehdit olarak da bulunmaktadır.

Çin'in Afrika'da Öncelikleri

Çin, Afrika ile yalnızca ekonomik nedenlerle ilgilenmemektedir. Çin, kıta ile olan ekonomik ilişkileri aracılığıyla güvenlik ve siyasi çıkarlarını teminat olarak görmek istemektedir. Pekin tarafından ne kadar Çin-Afrika ilişkilerinin kazan-kazan ve stratejik ilişkiler temelinde ilerlediği ifade edilse de, Çin ve Afrika arasında asimetrik ekonomik bağlardan kaynaklı anlaşmazlıklar görülmektedir. Nitekim Çin ile Afrika arasında orantısız ekonomik bağlar bulunmaktadır. Ancak günümüzde orantısız ekonomik bağlardan önce Çin'in Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinin söz konusu olduğu 1950'li yılların sonlarına doğru bakmak gerekmektedir. Bu yıllarda Çin, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye odaklanmış ve resmi olarak ikili ticaret anlaşmaları gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Cezayir, Mısır, Sudan, Fas ve Gine gibi ülkeler ile yapılan ikili ticaret anlaşmaları Çin dış politikasının siyasi ve jeopolitik değerlendirilmelerine dayandırılmaktaydı (AfDB, 2010).

Harita 1

Çin Kuşak-Yol Girişimi Altyapı Ağları

The Economist

Kaynak: The Economist, <https://www.economist.com/special-report/2020/02/06/china-wants-to-put-itself-back-at-the-centre-of-the-world>, E.t.

Çin'in Afrika politikasında uygulamış olduğu yaklaşımlar genel olarak Kuşak-Yol Girişimi çerçevesinde şekillenmektedir. Ekonomik açıdan Çin'in Afrika'ya yönelik altyapı ve diğer sektörel yatırımları bir taraftan karşılıklı refahı artırırken diğer taraftan Çin'in küresel çapta Asya, Afrika ve Avrupa'yı ekonomik olarak birbirine bağlayan Kuşak-Yol Girişimi'ni güçlendirmektedir. Nitekim Çin'in Kuşak-Yol Girişimi kapsamında Afrika'daki ilk odak noktası Doğu Afrika özelinde öne çıkmaktadır. Aden Körfezi'nden Kızıldeniz'e giriş rotasında yer alan Cibuti sahip olduğu bu stratejik konum nedeniyle Çin açısından farklı bir öneme sahiptir. Toplam dış borcunun yüzde 80'i Çin'e ait olan Cibuti'de aynı zamanda yaklaşık 10 milyar dolar değerinde Çin'in Kuşak-Yol Girişimi kapsamında projeler bulunmaktadır (Mwatela ve Zhao, 2016, s. 13). Ancak bu noktada tek önemli ülke sadece Cibuti olarak öne çıkmamaktadır. Afrika'nın en fazla nüfusa sahip ülkelerinden biri olan Etiyopya'da yeni kurulan organize sanayi siteleri Çin'in ülkedeki büyük yatırımları arasındadır.

Bu minvalde denize çıkışı bulunmayan Etiyopya ve Etiyopya'daki Çin yatırımları için Cibuti hayati öneme sahiptir (Getachew ve Aktaş, 2018).

Bununla birlikte Çin, özellikle Aden Körfezi yakınlarında korsanlıkla mücadele operasyonlarını göz önünde bulundurarak, Cibuti'ye daha fazla önem vermektedir. Bu kapsamda Çin, Bab-el Mendeb Boğazı'nın giriş-çıkışını kontrol eden ve küresel ticaret açısından en hayati bölgelerden biri olan Cibuti'de ABD'nin Camp Lemonnier'e oldukça yakın bir konumda askeri üs kurmak için anlaşma yapmıştır. 2015 yılında Çin'in Cibuti'de lojistik tesis inşa etmeyi planladığını açıklamıştır. Daha sonra 2017 yılında ise Cibuti'de hâlihazırda bulunan ABD, Fransa, İtalya ve Japonya gibi ülkelerden sonra Çin de Cibuti'de askeri üs açmıştır. Bunun yanında Doğu Afrika'da Cibuti'deki askeri üsse ek olarak Batı Afrika'da Ekvator Ginesi'nde Çin'in askeri üs kurma girişimi iddiası Aralık 2021'de ortaya atılmıştır (Lin vd., 2021). Bu iddianın ise Ocak 2022'de ise AFRICOM tarafından doğrulanması söz konusu olmuştur (Staden, 2022). Bu kapsamda Çin'in Cibuti'de askeri üs kurmadan önce Cibuti'nin kendisine olan dış borcunu ödeyememesini kullanarak Cibuti'de askeri üs kurmasının ortaya çıkmasının bir benzeri Ekvator Ginesi'nde de kendisini gösterebilme potansiyeline sahiptir. Zira 2021 yılına kadar Ekvator Ginesi'nin Çin'e olan borcu GSYİH'nun yaklaşık olarak yüzde 50'sine ulaşması söz konusudur (Tanchum, 2021).

Dolayısıyla Çin'in Atlantik kıyılarında askeri üs kurma girişimi ABD tarafından Cibuti'de olduğu gibi hoş karşılanmamıştır. Zira Çin'in Ekvator Ginesi'nde kurmak istediği askeri üs ABD'nin güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturacağı ve bu girişimin engellenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Staden, 2022). Küresel sistemde hâlihazırda yaşanan jeopolitik kırılmanın bir boyutunu da Çin'in Batı Afrika'da bir askeri üs kurması ile söz konusu olabileceği muhtemeldir. Zira bu girişimin gerçekleşmesiyle Atlantik'te ABD'nin üstünlüğünün aşınacağı ve Avrupa'nın uluslararası ilişkilerde öneminin bir kademe azalacağı düşünülmektedir (Tanchum, 2021).

Sonuç

ABD dış politikasında Afrika, kıtada yaşanan gelişmeler ve ABD'nin stratejik çıkarları nedeniyle önemini giderek artırmaktadır. Özellikle Çin'in kıtada askeri varlığını artırması ve yeni askeri üsler ekleme çabası ile birlikte Afrika'nın zengin enerji kaynaklarına sahip olması ABD'nin kıtaya yönelik temel motivasyonlarını belirlemektedir. Buna ek olarak Afrika'daki küresel terör örgütlerinin oluşturduğu istikrarsızlıklara ve radikalizme karşı somut çözümler üretilmemesi ABD'nin kıtaya yönelik

politikalarının artarak devam edeceği beklentilerini oluşturmaktadır.

ABD ve Çin başta olmak üzere Afrika'da yaşanan küresel ve bölgesel güç mücadelelerinin kıtada militarizmi artırması söz konusudur. Bu bağlamda Afrika silah pazarında yeni aktörlerin Afrika ülkeleriyle işbirliği geliştirmeleri ABD'nin payını düşürücü bir etkiye sahip olacaktır. Dolayısıyla kıtaya en çok silah tedarik eden ülkelerden biri olan ABD'nin önümüzdeki yıllardaki politikalarının savunma ve güvenlik konularında öne çıkacağını söylemek mümkündür. Özellikle stratejik çıkarlar çerçevesinde terörle mücadele, demokrasi söylemi, insan hakları ihlalleri gerekçeleri ile müdahaleci tutumların yaşanması beklenmektedir. Ancak reel politik açıdan bakıldığında küresel ticaret ve enerji kaynakları üzerindeki güç mücadelelerinin yaşanması da muhtemel bir durumdur.

Küresel sistemde yaşanan dönüşümün ortaya çıkardığı konulardan biri Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ABD'nin rekabet halinde olduğu devlet sayısı sınırlı değildir. Bu kapsamda ABD'nin Afrika'daki nüfuz mücadelesinde karşısında çok sayıda aktör bulunmaktadır. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde kıtaya yönelik ilgisinin azalması kıta ülkelerinin ABD'ye bakışını değiştirmiştir. ABD'nin Afrika'daki nüfuzu geçmişe göre azalmış olmakla birlikte kıtada ABD'ye en büyük tehdit Çin olarak belirmiştir. Nitekim ABD'nin Afrika politikasında öncelikli hedefi olarak Çin'in artan nüfuzu ile mücadele edilmesi beklenmektedir. Dolayısıyla ABD ve Çin'in Afrika politikaları taban tabana zıt olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Çin'in Afrika'da uygulamış olduğu akıllı güç politikası Afrika'daki artan sayıda Çinli ticari işletme ile Çin'in kıtadaki yeni güvenlik düzenlemelerinin yayılmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum ABD açısından özellikle Atlantik kıyılarında Çin'in askeri varlığını artırması konusunda ciddi güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.

ABD ve Çin'in Afrika'da ekonomik ve askeri uygulamalarında ekonomi genellikle ön plandadır. Ancak Çin'in Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmasının yanında askeri olarak da varlığını ve etkisini artırma girişimleri iki ülke arasındaki dinamikleri ve küresel dinamikleri etkileyecektir. Özellikle Ekvator Ginesi'nde Çin'in askeri üs kurma girişimleri dinamikleri önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir. ABD'nin Ekvator Ginesi'nde petrol sektörüne büyük yatırımlar yapması ile rejime büyük finansal zenginlik sağlanmıştır. Dolayısıyla bu durum Ekvator Ginesi'ni zor bir durum içine sokmaktadır. Zira Ekvator Ginesi hükümeti her iki aktörle ayrıcalıklı ilişkilere sahip ve ne ABD'yi ne de Çin'i engellemeyi

göze alamayacaktır. Bu nedenle Çin'in bu girişimi karşısında Ekvator Ginesi'nde istikrarsızlıkların yaşanması ve bu istikrarsızlığın yakın çevrede etki kapasitesine sahip olması beklenmektedir.

Son olarak Afrika'da Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan olumsuz etkiler ve yeni dönemde kıtada alternatif aktörlerin ortaya çıkmasıyla ABD etkisi görece azalmaktadır. Ancak Afrika'da her ne kadar azalan bir ABD etkisi olsa da kıta ülkeleri ABD'yi tamamen göz ardı etmemektedir. Nitekim Çin'in son yıllarda Afrika'da özellikle ekonomik anlamda yaptığı yatırımlar ile Afrika ülkelerinin dikkatini çekmesi ve Çin ile işbirliklerini artırması pozitif etki oluştursa da uzun vadede "borçlandırma politikası" nedeniyle Afrika ülkeleri açısından egemenlik ve güvenlik sorunlarını ortaya çıkarma riski taşımaktadır. Dolayısıyla 21. Yüzyılda genel olarak net şekilde Çin ya da ABD odaklı politika izlemekten kaçınan Afrika ülkeleri pragmatik politikalar izleyerek ulusal çıkarlarına yönelik hareket etme arzusuna sahiptir. Afrika'nın 21. yüzyılın ilk çeyreğinde küresel jeopolitikte ortaya çıkardığı etkiler bu yüzyılda giderek artıracaktır. ABD ve Çin'in küresel sistemdeki önemli jeopolitik güçler olduğu ve birbiriyle zıt çıkarlara sahip oldukları düşünüldüğünde Afrika'da jeopolitik rekabetin etkisinin önümüzdeki yıllarda etkisini giderek artırması beklenmektedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Abuza, Z.(2021). Debt-trapped: Sri Lanka, Laos, and now Uganda? RFA. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.rfa.org/english/commentaries/debt-12012021140345.html>.

ANI. (2022). China's debt-trap diplomacy continues in Africa through Belt Road Initiative. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.aninews.in/news/world/asia/chinas-debt-trap-diplomacy-continues-in-africa-through-belt-road-initiative20220118210740/>.

Bab al-Mandab Strait. (2022). Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://www.globalsecurity.org/military/world/yemen/bab-al-mandab.htm>.

Chinese Government Issues African Policy Paper. (2022). Erişim tarihi: 17.01.2022, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cegh//eng/xwdt/t231007.htm>.

Committee on Homeland Security House of Representatives. (2011). Erişim tarihi: 12.11.2021, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-112HPRT71725/pdf/CPRT-112HPRT71725.pdf>.

Council on Foreign Relations. (2022). Oil Dependence and U.S. Foreign Policy 1850 – 2021. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www.cfr.org/timeline/oil-dependence-and-us-foreign-policy>.

Getachew, A. ve Aktaş, T. (2018). Etiyopya 'Afrika'nın Çin'i' olma yolunda kararlı, AA. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopya-afrika-nin-cini-olma-yolunda-kararli/1135031>.

Gopaldas, R. (2018). Lessons from Sri Lanka on China's 'debt-trap diplomacy'. *Institute for Security Studies*.

Gramer, R. (2021). Blinken to make first trip to Africa as Biden's top diplomat, Foreign Policy. Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://foreignpolicy.com/2021/11/11/blinken-biden-africa-coup-crises-democracy-climate-change/>.

Hackett, Rosalind I.J. (2008). Nigeria: The African giant. *The Round Table*, 50(197). DOI: 10.1080/00358535908452221.

Hruby, A. (2017). Escaping China's shadow: Finding America's competitive edge in Africa, Atlantic Council Africa Center. Erişim tarihi: 11.11.2021, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2017/09/Escaping_Chinas_Shadow_web_0907.pdf.

Idris, A. (2021). Why the US needs to rethink its policy in the Horn of Africa. Department of African and African American Studies at Fordham University, New York, USA.

Lin, B., Blanchette, J. Bermudez Jr., Joseph S. and Dizolele, P. (2021). Is China building a new string of pearls in the Atlantic Ocean? CSIS. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.csis.org/analysis/china-building-new-string-pearls-atlantic-ocean>.

Maclay, K. (2016). CMES chosen for inaugural Chris Stevens Global Ambassadors program, Berkeley News. Erişim Tarihi: 11.11.2021, <https://news.berkeley.edu/2016/04/04/cmcs-chosen-for-inaugural-chris-stevens-global-ambassadors-program/>.

Manuszak, J. T. (1994). The United States Army in Somalia 1992-1994. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://history.army.mil/brochures/somalia/somalia.htm#p9>.

Mishra, A. (2021). A new US policy on Africa: Genuine reset or same old rhetoric? India with Africa. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www.orfonline.org/expert-speak/a-new-us-policy-on-africa/>.

Şaylan, G. (1981). *Çağdaş siyasi sistemler*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Staden, C. V. (2022). Fears of a Chinese Naval Base in West Africa Are Overblown, Foreign Policy. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/03/03/china-pla-navy-base-west-africa-atlantic-equatorial-guinea/>.

Statista Research Department. (2020). Total value of U.S. trade in goods worldwide 2004-2020. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www.statista.com/statistics/218255/total-value-of-us-trade-in-goods-worldwide-since-2004/>.

Tanchum, M. (2021). China's new military base in Africa: What it means for Europe and America, European Council on Foreign Relations. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://ecfr.eu/article/chinas-new-military-base-in-africa-what-it-means-for-europe-and-america/>.

U.S. Department of Justice. (2019). Libyan National Found Guilty of Terrorism Charges in 2012 Attack on U.S. Facilities in Benghazi. Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://www.justice.gov/opa/pr/libyan-national-found-guilty-terrorism-charges-2012-attack-us-facilities-benghazi>.

United States Africa Command. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www>.

africom.mil/.

US Government. (2011). Boko Haram emerging threat to the U.S. homeland, *Subcommittee on Counterterrorism and Intelligence*.

US Military Bases in Djibouti, Camp Lemonnier, Djibouti. Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://militarybases.com/overseas/djibouti/>.

Varrella, S. (2022). Forecasted population in Nigeria 2025-2050. Erişim tarihi: 12.11.2021, <https://www.statista.com/statistics/1122955/forecasted-population-in-nigeria/>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Investigating Status Consumption, Fashion Orientation and Social Comparison as the Trigger Factors of Online Compulsive Buying

Sanal Kompulsif Satın Almanın Tetikleyicisi Olarak Statü Tüketimi, Moda Yönelimlilik ve Sosyal Karşılaştırmanın İncelenmesi

Yaman ÖZTEK

Prof. Dr.,
Galatasaray Üniversitesi, İktisadi
ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme
Bölümü (emekli).
myamanhocca@hotmail.com
ORCID : 0000-0002-1129-5145

Özgür ÇENGEL

Prof. Dr.,
Galata Üniversitesi, Sanat ve Sosyal
Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim
Sistemleri Bölümü.
ozgur.cengel@galata.edu.tr
ORCID : 0000-0002-7933-0445

Cilt / Issue: 10(1) 271-292

Geliş Tarihi: 17.08.2022

Kabul Tarihi: 05.12.2022

Atf: ÖzteK, Y. ve Çengel, Ö. (2023).
Investigating status consumption,
fashion orientation and social
comparison as the trigger factors
of online compulsive buying.
Tesam Akademi Dergisi, 10(1), 271-
292. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1229977>

Abstract

This paper presents a theoretical framework which asserts online compulsive buying as a function of several post-modern consumption pattern like status consumption, fashion orientation and social comparison. For this purpose, aim of this paper is to investigate the role of status consumption, fashion-oriented consumption tendency and social comparison on online compulsive buying behavior among Turkish consumers. In order to realize multiple-regression analysis, necessary data were collected from 601 participants via online questionnaire. According to the findings of the analysis, online compulsive buying is affected by the four dimensions of fashion-oriented consumption, which are anti-fashion attitude, fashion leadership, fashion interest and the importance of being well-dressed. Moreover, status consumption and social comparison has also a significant influence on online compulsive buying This paper discusses the results regarding the marketing applications and consumer research literature.

Keywords: Online Compulsive Buying Behavior, Status Consumption, Fashion-Oriented Consumption, Social Comparison.

Öz

Bu makale, sanal kompulsif satın almayı, statü tüketimi, moda yönelimi ve sosyal karşılaştırma gibi çeşitli post-modern tüketim modelinin bir fonksiyonu olarak ileri süren teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türk tüketicilerin sanal kompulsif satın alma davranışında statü tüketimi, moda odaklı tüketim eğilimi ve sosyal karşılaştırmanın rolünü ortaya koymaktır. İstanbul'da ikamet eden 22 yaş ve üzeri üniversite mezunu 601 katılımcıdan elde edilen verilerle gerçekleştirilen regresyon analizinin bulgularına göre sanal kompulsif

satın alma; moda odaklı tüketimin dört boyutu olan moda karşıtı tutum, moda ilgisi, moda liderliği ve iyi giyinmenin öneminden önemli ölçüde etkilenmektedir. Ayrıca, statü tüketimi ve sosyal karşılaştırma da sanal kompulsif satın alma üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Çalışmanın son kısmında, bulguların pazarlama uygulamaları ve tüketici davranışı literatürü ile ilgili sonuçları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanal Kompulsif Satın Alma Davranışı, Statü Tüketimi, Moda Odaklı Tüketim, Sosyal Karşılaştırma.

Introduction

Recently, human being has found himself in the midst of the greatest technological revolution -especially in the age of communication and information transactions- in the history. Approximately 4.57 billion people, almost 59 percent of the whole world, were using internet actively as of July 2020 according to Statista statistics (statista.com a) and the expansion of internet has significantly contributed to the transformation of trade. Internet shopping has increased rapidly, and 1.92 billion people shopped online in 2019 (statista.com b) just before Covid 19 Pandemic.

It all happens by the presence of “Add to cart” button which has been in our lives for a while. Logistics companies now assign most of their resources for the online shopping deliveries. Not only women but also men who have been complaining about the scarcity of time seem to find a way to be chic and stylish without spending time at a shopping mall. Everybody who simply has an Internet access can buy everything online, any brand or any local product which they even can not find physically in a mall. The new form of buying is online shopping in this age!

Online shopping provides many advantages to the consumers. However, a consumer may become an online compulsive buyer in some cases. Compulsive buying may be defined as a kind of compulsive consumption, which appears as chronic and repetitive buying pattern happening as a response to the negative feelings or events. Additionally, it reliefs person in the short-run but discomforts at long running (O’Guinn and Faber, 1989, p. 149). After psychology, psychiatry and economics fields, marketing academicians showed interest to compulsive buying behavior barely after 1980’s. Due to its negative consequences like financial collapse

and deterioration in social relationships, compulsive buying behavior has attracted the attention of different parties in the recent years.

Several research have been performed to examine its structure, reasons and related factors as well as its outcomes. Results reveal that compulsive buying is significantly affected by some factors like low self-esteem (Ridgway, Kukar-Kinney and Monroe, 2008; Olsen, Khoi and Too, 2022), high materialistic values (DeSarbo and Edwards, 1996; Yurchisin and Johnson, 2004; Brougham et al., 2011; Tarka, Harnish and Babaev, 2022), psychological disorders (Ridgway, Kukar-Kinney and Monroe, 2008; Sohn and Choi, 2012), fashion-oriented consumption (Johnson and Attmann, 2009), impulsive buying (DeSarbo and Edwards, 1996; Williams and Grisham, 2012), status and conspicuous consumption (Roberts, 2000).

Although there is an abundance of the studies about compulsive buying, there is still a big gap in online compulsive buying theory. This paper develops a regression model in which status consumption, fashion orientation and social comparison as the important key elements of post-modern age are the predicted variables for online compulsive buying by employing empirical research.

Background and Hypotheses Development

The New Age's Addiction: Online Compulsive Buying

Recently, a growing number of consumers have preferred to take advantage of online shopping which offers lower prices, variety of goods, time saving and convenience to buy while this favorableness seduces compulsive buyers adversely. Compulsive buying is a form of compulsive consumption which was described by O'Guinn and Faber (1989, p. 148) as a reaction to unmanageable urges or a request to get, employ a material or experience sensations, behaviors or activities which inclines people to do it once and again that behavior eventually damages people and/or others. Some of the compulsive consumption behaviors like drug use, alcoholism or overeating have very harmful physical consequences while some compulsive consumption patterns, e.g., kleptomania, gambling and compulsive buying which don't have direct physical consequences, but they have very crucial psychological, social and financial outcomes (O'Guinn and Faber, 1989).

Likewise, Edwards (1993, p. 67) defined the term as an abnormal shape of buying that bothers people them to have an uncontrollable, chronic and repetitive drive to buy something and spend money to reduce

negative feelings. Indeed, as the incidence of those behaviors rises, they transform into addictions and the people are suffered from the unfavorable feelings and events in the long run. According to another definition, compulsive buying is a tendency to chronically buy products that exceed the individual's needs and resources (Sheth, Mittal and Newman, 1999, p. 377). Since these people do shopping in a way that exceeds their resources, they cause serious economic and financial problems both for themselves and for other people around them.

Recently, with the proliferation of internet users, the tendency for compulsive internet usage and online compulsive buying have been risen. Hence, even though a big gap in the related literature, studies on this topic have also been rising (Dittmar, Long and Bond, 2007; Lee and Park, 2008; Lee, Lee and Park, 2012; Duroy, Gorse and Lejoyeux, 2014; Sharif and Yeoh, 2018; Zheng et.al., 2020). High-materialist consumers desire to improve their feelings and identities through online shopping, indicate the stronger inclines toward online compulsive buying (Dittmar, Long and Bond, 2007; Bhatia, 2019). The study of Vicdan, Chapa and Santos (2007) which analyses compulsive buying regarding sales promotions as well as special offers in internet found that the more compulsive the buyers become, the more they inclined to online sales promotions. Lee and Park (2008) developed an online compulsive buying scale to investigate online compulsive buying tendencies.

Research indicates that low self-esteem (Larosa and Eastin, 2002), all materialism dimensions (Türkyılmaz, Kocamaz and Uslu, 2016), overuse of SNSs (Sharif and Khanekharab, 2017; She et al., 2021), internet addiction (Trotke et al., 2015; Suresh and Biswas, 2020) has positive influence on online compulsive buying. Online compulsive consumers buy their needs from internet and spend money much more than non-compulsive consumers according to a study which was performed among Parisian students (Duroy, Gorse and Lejoyeux, 2014). The survey results show that online buying is preferred due to its attractive offers and favorable experiences it provides. Bighiu and her friends (2015) made a research among students and found out that 13 percent of the participants present characteristics of online compulsive buying.

Although there has been an increase in the reserach on online compulsive buying recently, it has not yet been studied in terms of fashion-oriented consumption, status consumption and comparison theory. In this study, indicating the relationships between online compulsive buying and these variables is purposed.

Status Consumption

According to Csikzentmihalyi and Rochberg-Halton (1981, p. 29), status is a shape of power consisting of the respect, regarding and jealousy of others. One of the endeavors of consumers for demonstrating their social status is to buy certain products and show them to other people. Consumption of products that consumers can show their social status is called as status consumption. Chao and Schor (1998, p. 111) defined status consumption as purchasing and consuming status products and brands socially or visibly by consumers who desire these products and brands highly. According to Heaney, Goldsmith and Jusoh (2005, p. 83), status consumption shows individual differences regarding at which level consumers buy to acquire social status. It is a motivational process that people expand their social status via using products conspicuously which transfer the status to others (Eastman, Goldsmith and Flynn, 1999, p. 42). Status consumption has been found related to conspicuous consumption (Assimos et al., 2019; Klabi, 2020)

Several researches have been performed to analyze the structure and related factors of status consumption. Results reveal that status consumption is correlated with some factors like watching television watching, movie consumption, reading magazines (Yang, 2006, p. 146). Status consumption is significantly affected by socio-psychological factors, brand-related factors and situational factors (Shukla, 2009, p. 114).

O’Cass and Frost (2002a, p. 76) found out that young consumers’ status consumption perceptions are about the symbolic features of the brand, self-image and brand-image congruency and the strength of emotions about the brand. In another study by O’Cass and Frost (2002b, p. 3373) it was revealed that susceptibility to interpersonal influence affects status consumption. Besides, status consumption disposition affects the status connected to some brands and the perceived value of a brand.

Roberts (1998, p. 307) explored that perceived association of social status with buying is positively correlated with compulsive buying. Compulsive buyers take status indicators of the products they buy into account and the stores where they shop when compared to non-compulsive buyers. In another study by Roberts (2000, p. 85) positive correlation was revealed between status consumption and compulsive buying. Also in some studies in Turkey, it is determined that the status consumption has an influence on compulsive buying (Bilgen, 2014; Eroğlu, 2015). In the light of these studies, since it is thought that status consumption has an effect on also online compulsive buying, the below-mentioned

hypothesis is developed.

H1: Status consumption has a significant positive influence on the online compulsive buying tendency.

Fashion-Oriented Consumption

According to Easey (2009, p. 3) fashion basically is a substitution in which short-term trends alternate. From this point of view, any activity of individuals may be related with fashion from medical treatments to music. In other words, fashion includes eating behaviors, wearing patterns, furnishing styles, communicating shapes and also thinking styles other than daily consumption decisions (O’Cass, 2001; O’Cass and McEwen, 2004: 26). Fashion behavior has been studied in various aspects by social analysts and moral critics, etc. (Sproles, 1974, p. 463). As well as in related areas, fashion has an important place in various subdivisions of marketing, especially consumer behavior.

Easey (2009: 7) defined fashion marketing as the utilization of a bunch of methods and a business thinking employing of customer apparel and apparel-related goods to achieve objectives of the companies. The study by Gutman and Millis (1982) is one of the most important studies in literature on fashion orientation concept which they define as a consumer’s concerns about others’ attitudes towards his/her clothing. The study identified of four dimensions of fashion-orientation; fashion interest, fashion leadership, importance of being well-dressed and anti-fashion attitude.

Today’s fashion marketplace is attractive especially for compulsive buyers. When consumers show compulsive buying tendency, fashion retailers become seducing for him/her, since compulsive consumers know that the clothing products will be available for themselves all the time (Johnson and Attman, 2009, pp. 395-396). Baumgarten (1975) found out that innovative communicator type of consumers spend more money for clothing, specialize on clothing styles and fashion brands, read popular fashion magazines. Innovative communicators carry out both roles fashion innovators (have a desire to be a pioneer of a new fashionable product use) and fashion opinion leaders (persuade other consumer to try new fashion products). When compared to other consumers, innovative communicators own more different styles; they are more impulsive and exhibitionistic. Tigert, Ring and King (1976) revealed that the higher fashion-involved consumers tend to shop more and buy more expensive items.

Compulsive buyers have a high level of concern about how they look like to others. They feel empty inside and they shop compulsively to fill this emptiness and restore a depleted self (Krueger, 1988, p. 580). In most of the studies on compulsive buying (Lee, Lennon and Rudd, 2000; Yurchisin and Johnson, 2004) it was revealed that compulsive buyers are inclined to buy apparels which related to their appearance like clothes and shoes. Because they attach great importance to their outer appearance and they are sensitive about their self-esteem (O'Guinn and Faber, 1989, p. 154; Scherhorn, Reisch and Raab, 1990, p. 355). Park and Burns (2005) revealed that fashion interest has a significant and direct role on compulsive buying. The results of such research suggest that there may be a relationship between compulsive buying and fashion orientation. In addition, it may be necessary to consider other variables such as fashion-related variables in order to comprehend the fundamental elements of compulsive buying tendency (Park and Burns, 2005, p. 135).

Johnson and Attmann (2009, p. 402) found that there are connections among fashion interest and compulsive clothing buying, neuroticism and compulsive clothing buying. Trautmann-Attmann and Johnson (2009, p. 271) found out that fashion interest has a significant influence on compulsive clothing buying. On the other hand, online shopping, and especially the increase in the online sales of clothes or fashion products, has enabled the studies to be done in this regard. Nirmala and Dewi (2011) found out that various buying related issues like shopping enjoyment, price perception, consumer innovativeness, online buying experience and gender has an influence on online fashion product buyers.

The above-mentioned studies clearly show the relationship between fashion orientation and compulsive buying. In some studies, fashion-oriented consumption has been found to be predictor for the compulsive buying behavior (Bilgen, 2014; Eroğlu, 2015). In the light of these findings in the literature, it is thought that fashion-oriented consumption may also affect online compulsive buying behavior. Accordingly, the following hypotheses have been developed in this study to determine the effect of sub-factors of fashion-oriented consumption on online compulsive buying:

H2: Fashion interest has a significant positive influence on the online compulsive buying tendency.

H3: Anti-fashion attitude has a significant positive influence on the online compulsive buying tendency.

H4: Fashion leadership has a significant positive influence on the online compulsive buying tendency.

H5: Importance of being well-dressed has a significant positive influence on the online compulsive buying tendency.

Social Comparison

Social comparison theory developed by Festinger (1954, p. 117) asserted that there is an urge in individual being to assess his/her thinking and abilities. Because of this urge, people tend to compare themselves with other people to assess themselves. If objectives are not available, they will be more inclined to assess their thinking and talents with other people (Festinger, 1954, p. 118). They can acquire information about their selves with social comparison (Gibbons and Buunk, 129). The information they acquired helps to develop performance and increase their self-esteem (Schneider and Schupp, 2014, p. 767). Although the social comparison topic has mostly been investigated in social psychology area, it is also seen to be working in the field of marketing.

Social comparison has been dealt with in two contexts: social comparison with friends and with media characters (Chan and Prendergast, 2007). Social comparisons with friends are seen in families that evaluate their children's behavior under the skin of perceived influence on others. Television usually exhibits popular celebrities and encourages followers to compare their lives with these celebrities' lives (Chan and Prendergast, 2007). Today, not only television but also other media tools like social media take on this function. Richins (1991, p. 71) suggested that idealized features of advertising increased comparison criteria for attractiveness and lower satisfaction with one's own attractiveness.

Chang and Prendergast (2007) found out that social comparison is positive predictor of materialism. It was also asserted that social comparison has a significant influence on attitude towards purchasing luxury fashion goods (Zhang and Kim, 2012; Sharda and Bhat, 2018). The results of studies on social comparison in consumer behavior lead to the idea that social comparison may also have an effect on the nonfunctional types of buying such as compulsive buying. Furthermore the use of social comparison as a means to increase self-esteem, and the fact that social comparison is a precursor of materialism, leads to the possibility that social comparison may also be related to compulsive buying. Therefore the following hypothesis can be developed:

H6: Social comparison has a significant positive influence on the online compulsive buying tendency.

Research Methodology

The proposal of this research is that status consumption, fashion orientation and social comparison have significant effect on online compulsive buying. The initial aim of the research is to comprehend of all independent variables on online compulsive buying. Validating each scale of predictor variables and online compulsive buying scale using Turkish consumers is the other purpose.

Sampling and Data Collection Instrument

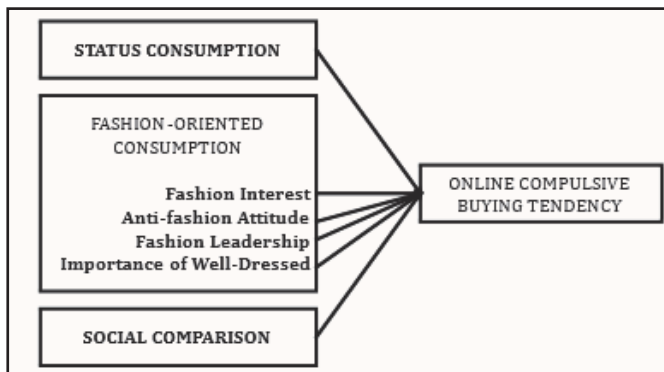
In order to collect data, online survey method which was handled by a research company was employed. The sample consists of participants living in Istanbul with a university degree and online shopping experience. The research was limited with the sample of Istanbul residents because of the fact that Istanbul residents have a chance to shop in big malls and they can find anything nearly they want in Istanbul. So, online shopping is a choice for them. However, consumers are usually constrained to shop online to find a product they want in smaller towns. The survey was proceeded during November 2017. With almost 60 percent rate of return, 601 valid surveys were obtained. Socio-demographic profile of the participants shows that males are a little bit superior to the females (52%), between 23-40 years-old (nearly 63%), employee (75%) and having income between 3.000 and 7.000 TL (63%).

Research Model

Based on the literature and aim of the study, a model proposal showing hypotheses established is presented below. Table 1 shows the proposed model. The model summarizes that status consumption, fashion-oriented consumption and social comparison are significant predictors of online compulsive buying. Fashion-oriented consumption has four dimensions as fashion interest, anti-fashion attitude, fashion leadership and importance of being well-dressed.

Table 1

The Model of the Study

Source: Authors

Measurement Instrument

The questionnaire consists of three sections. First of all, participants were asked whether they have online shopping experience or not. If they answered this question as “yes”, they continue to the survey. In the second section, there were scales for measuring the study concepts. In the last section, demographic questions were asked to the participants as well as the frequency of their online shopping behavior. The second section includes multi-item scales which belong to validated instruments. Five-point Likert-type scale (1-strongly disagree, 2- disagree, 3-neither agree nor disagree, 4-agree, 5-strongly agree) was employed to measure the items. Status consumption was assessed by using Eastman, Goldsmith and Flynn (1999)’s Scale; fashion orientation was assessed via Gutman and Mills (1982)’s Scale; social comparison was assessed via Chan and Prendergast (2007, adapted from Lennox and Wolfe, 1984)’s Scale. In order to assess participants’ online compulsive buying tendency, Lee and Park (2008)’s scale is employed. All items of the scales were originally generated in English. Therefore, all items of the scales were initially translated into Turkish, and then Turkish items were translated back into English and the last English forms of the items were compared with the original items to see if a mistake has been made in the translations. After that, three academicians studying on marketing evaluated the scales for the face validity and a pilot study was carried out with 12 graduate students in Business Administration to correct incomprehensible items.

There are also other questions to find out the participants profile like gender, income and there is a question about the frequency of online shopping behavior. All the scales used in the research are shown in Table 2.

Table 2

Scales of the Questionnaire

Status Consumption	Eastman, Goldsmith and Flynn (1999)
Fashion Orientation	Gutman and Mills (1982)
Social Comparison	Chan and Prendergast (2007) (adapted from Lennox and Wolfe-1984)
Online Compulsive Buying	Lee and Park (2008)

Source: Authors

Analysis

Reliability Analysis with Cronbach's Alpha

It was carried out to evaluate the goodness of data and also questioning whether items in each factor were free from errors to develop consistent outcomes. Cronbach's Alpha values are between 0 and 1,00. As the values get closer to 1.00, they show higher consistency. Values higher than 0,70 are evaluated as acceptable and it means good reliability if it is higher than 0,80 (George and Mallery, 2003). Here, the Cronbach's Alpha indicators are between 0,789 to 0,888, means the scales has at least acceptable reliability. (Online Compulsive Buying: 0,865; Status Consumption: 0,838; Fashion Orientation: 0,845; Social Comparison: 0,824). One of items of online compulsive buying (OCB6) and status consumption (SC5) were deleted to increase reliability scores. Cronbach's Alpha is 0,941 for the whole scale.

Construct Validity via Factor Analysis

It is a group of techniques to define which variables are related to each other and can be grouped into a factor so different related-items are grouped into separate factors (Abdullah and Asngari, 2011). Hair and

his friends (2009) asserted that if the standardized factor loadings are acceptable if it is 0,70 or higher. The Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) value is crucial and it was found to be 0,778 for status consumption; 0,825 for fashion orientation; 0,728 for social comparison and 0,874 for online compulsive buying, of whole values are acceptable (Kaiser, 1974).

Analyses show that status consumption has one factor with four items explaining 67,520 % of the total variance. Fashion orientation has four factors explaining 64,472 % of the total variance with 16 items. Two of items of fashion orientation were deleted to increase factor reliability scores (FO7 and FO12). When the factor structures are examined, it is seen that the scale shows a similar distribution to its original structure. According to this, the first factor is called “fashion interest”, the second factor is “anti-fashion attitude”, the third factor is “fashion leadership” and the fourth factor is “importance of being well-dressed”. Social comparison has one factor with 4 items explaining 66,147 % of the total variance. Online compulsive buying has one factor with six items explaining 60,796 % of the total variance.

After the factor analysis, reliability analysis was repeated. According to the results of the fashion orientation scale in which two items were dropped during the factor analysis, all dimensions’ reliabilities exceed 0,60 (Fashion Interest: 0,754; Anti-fashion Attitude: 0,638; Fashion Leadership: 0,753; Importance of Being Well-Dressed: 0,681) and the reliability score of overall fashion orientation scale is 0,848.

Multiple Regression Analysis to Test Hypotheses

For the analysis, “online compulsive buying” variable was set as dependent variable and the other three predictive variables; “status consumption”, “fashion orientation” and “social comparison” were set as independent variables. Table 3 presents F statistics results.

Table 3

Regression Analysis Test Summary Table

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,593a	0,352	0,345	0,80921310	,352	53,712	6	594	0,000

Source: Authors

As F statistics results show that setting this regression model is significant. R square means that 35,2 percentage of the variation of dependent variable is explained by status consumption, fashion orientation and social comparison. Meanwhile, the regression assumptions have been checked. Multicollinearity was checked with VIF value and it is expected to be lower than 10 (Hair et al., 2009). VIF values in this analysis are between 1,146 and 2,095. Condition index values vary between 1,000 and 2,815 which is lower than 15 show that multicolleration assumption is verified. Table 4 presents beta values of independent variables.

Table 4

Multiple Regression Analysis Coefficients Table

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	9,758E-	,033		,000	1,000
Status Consumption	,122	,043	,122	2,857	,004
Fashion Interest	,154	,042	,154	3,634	,000
Anti-Fashion Attitude	,348	,039	,348	8,949	,000
Fashion Leadership	,164	,037	,164	4,467	,000
Being Well-Dressed	,130	,035	,130	3,663	,000
Social Comparison	,113	,048	,113	2,358	,019

Source: Authors

On the Coefficients Table, Beta values are assessed as long as the variable's contribution is significant ($p < ,05$) and the larger the Beta value, the more it contributes to the dependent variable. (Pallant, 2005). Anti-fashion attitude has the highest Beta value ($\beta = 34,8\%$) and fashion leadership follows it ($\beta = 16,4\%$) at the significance level of 0,000 ($\beta = 34,8\%$; $p < ,05$). Fashion interest ($\beta = 15,4\%$; $p < ,05$), being well-dressed ($\beta = 13\%$; $p < ,05$),

status consumption ($\beta = 12,2\%$; $p < ,05$) and social comparison ($\beta = 11,3\%$; $p < ,05$) follow them respectively.

Findings

In order to test the research model, regression analysis was carried out. Initially, reliability and validity of the scales was checked. Cronbach's Alpha values and factor structures of the scales were evaluated. After doing necessary adjustments, multiple regression analysis was conducted. The results show that status consumption, all four factors of fashion orientation as fashion interest, anti-fashion attitude, fashion leadership, being well-dressed and social comparison has a significant influence on online compulsive buying. For this reason, H1, H2, H3, H4, H5 and H6 are all supported. Anti-fashion attitude has the highest Beta value ($\beta: 0,348$).

Discussion and Conclusion

Online compulsive buying has become one of the most crucial, jeopardous, worth-stressing issues of the new age, which just a few people have noticed pitifully the negative outcomes that it will cause. Widespread of Internet and online shopping opportunities make individuals be capable of shopping everywhere and any time they want. Abundance of products, easiness of buying process, 7/24 shopping opportunity from anywhere are the attractive features of online shopping which provides an important, favorable advantage for consumers with normal buying drive in a good manner. On the other hand, online shopping is a seducing tool for the consumers with nonfunctional buying habits like compulsive buying which may cause destructive results for both these consumers and their families as well as the whole society. For this reason, understanding the motivations that incline consumers to online compulsive buying has the greatest importance for both practioniers and theorists.

In this context, this study aims to discover the influence of status consumption, fashion-orientation and social comparison on online compulsive buying. Through an online survey, 601 complete and valid questionnaires were received and subjected to regression analysis. Results show that four dimensions of fashion-orientation, also status consumption and the social comparison has a significant effect on online compulsive buying, which reveal the regression model seems a functional model. Fashion orientation has the greatest influence, then the status consumption is following it and the social comparison has

the less effect on online compulsive buying. Bhatia (2019) found that the fashion interest has a significant influence on online compulsive buying so the present results support this finding. There has been no direct evidence which indicates the influence of either the social comparison or status consumption on online compulsive buying in the literature so the results of this paper provide a precursor proof for the significant effect of these two variables as the predictors of online compulsive buying. So the results are hoped to enhance the related literature.

Moreover, it is actually an unexpected result that anti-fashion attitude dimension of fashion orientation was found as the most important independent variable for online compulsive buying in this model. It is surprising because anti-fashion attitude dimension targets the participants' attitudes against fashion-related issues and the general averseness to the fashion patterns which are imposed by fashion industry. The results show that the increase in anti-fashion attitude substantially affects the increase in online compulsive buying. The authors think that this stems from the sample used in the research. Big city resident and higher educated participants may tend to show their self-reliant and independent characters which are not impressed from the fashion industry although they make online buying compulsively. They may shop online and buy something just because they desire whether the product is fashionable or not. They have also interest in fashion, fashion leadership and being well-dressed but the results show that anti-fashion attitudes predominated. The same model with a different sample may give different results so studying the same model with different samples are recommended to the future research.

Social comparison which has been intensively studied in psychology discipline and status consumption have been occasionally associated through materialism, luxury product consumption and consumers' need for uniqueness in the literature (Sharda and Bhat, 2018). Consumers may tend to buy online compulsively due to their status and social identity concerns. Lots of study supported the idea that the roots of the compulsive buying behavior are relieving the painful feelings and removing the negative situations. Status-seeking and identity-enhancing efforts are highly associated with acquiring material possessions and in the advanced chronic level of this process, it becomes a compulsive buying behavior. The outcomes of this research also expand our understanding of status consumption and social comparison literature.

Brands which serve an online shopping opportunity to the customers

should be aware of the results of the high-level anti-fashion attitudes of online compulsive buyers. Consumers' fashion interest, fashion leadership, being well-dressed and social comparison concerns as well as their status seeking efforts significantly influence their online compulsive buying tendency. Brands may take into consideration all these results to develop correct and profitable online marketing strategies. Brands, at this point, actually walk a thin line between a very profitable business and ruin results from the compulsive buyers who buy much more than their needs and financial limits then get into debt and face to harmful financial and social outcomes. Both brands and consumers with higher compulsive buying tendency should be aware of the danger which waits for them under the "clicks" and both sides are kindly asked to show the necessary sensitivity to the issue.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

References

- Abdullah, L. and Asngari, H. (2011). Factor analysis evidence in describing consumer preferences for a soft drink product in Malaysia. *Journal of Applied Sciences*, 11(1), 139-144.
- Assimos, B.M., Pinto, M.R., Leite, R.S. and Andrade, M.L. (2019). Conspicuous consumption and its relation to brand consciousness, status consumption and self-expression. *Brazilian Business Review*, 16(4), 350-369.
- Baumgarten, S.A. (1975). The innovative communicator in the diffusion process. *Journal of Marketing Research*, 12(1), 12-18.
- Bhatia, V. (2019). Impact of Fashion interest, materialism and internet addiction on e-compulsive buying behavior of apparel. *Journal of Global Fashion Marketing*, 10(1), 66-80.

Bighiu, G., Manolica, A. and Roman, C.T. (2015). Compulsive buying behavior in internet. *Procedia Economics and Finance*, 20, 72-79.

Bilgen, E. (2014). The effect of materialism, status consumption, fashion orientation and money attitude on compulsive buying. Thesis of Doctoral of Philosophy, Marmara University, Turkey.

Brougham, R.R., Jacobs Lawson, J.M., Hershey, D.A. and Trujillo, K.M. (2011). Who pays your debt? an important question for understanding compulsive buying among American college students. *International Journal of Consumer Studies*, 35, 79-85.

Chan, K. and Prendergast, G. (2007). Materialism and social comparison among adolescents. *Social Behavior and Personality*, 35(2), 213-228.

Chao, A. and Schor, J.B. (1998). Empirical tests of status consumption: Evidence from women's cosmetics. *Journal of Economic Psychology*, 19(1), 107-131.

Csikszentmihalyi, M. and Rochberg-Halton, E. (1981). *The meaning of things*. Cambridge: Cambridge University Press.

DeSarbo, W.S. and Edwards, E.A. (1996). Typologies of compulsive buying behavior: A constrained clusterwise regression approach. *Journal of Consumer Psychology*, 5(3), 231-262.

Dittmar, H., Long, K. and Bond, R. (2007). When a better self is only a button click away: Associations between materialistic values, emotional and identity-related buying motives, and compulsive buying tendency online. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(3), 334-361.

Durmuş, B., Yurtkoru E.S. and Çinko, M. (2011). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayın.

Duroy, D., Gorse, P. and Lejoyeux, M. (2014). Characteristics of online compulsive buying in parisian students. *Addictive Behaviors*, 39(12), 1827-1830.

Easey, M. (2009). An Introduction to Fashion Marketing. M. Easey (Ed). *In Fashion Marketing*. United Kingdom: Wiley-Blackwell, 1-17.

Eastman, J.K., Goldsmith, R.E. and Flynn, L.R. (1999). Status consumption in consumer behavior: Scale development and validation. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 7(3), 42-52.

Edwards, E.A. (1993). Development of a new scale for measuring compulsive buying behavior. *Financial Counseling and Planning*, 4, 67-85.

Eroğlu, F. (2015). The role of personal factors, postmodern consumption styles and advertising as a marketing effort on compulsive buying tendency, Doctoral Thesis in Marketing, Istanbul University Institute of Social Sciences, Turkey.

Faber, R.J. and O'Guinn, T.C. (1992). A clinical screener for compulsive buying. *Journal of Consumer Research*, 19(3), 459-469.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117-140.

George, D. and Mallery, P. (2003). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*, 11.0 Update Fourth Ed. Boston: Allyn & Bacon.

Gibbons, F.X. and Buunk, B.P. (1999). Individual differences in social comparison: Development of a scale of social comparison orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(1), 129-142.

Gutman, J. and Mills, M.K. (1982). Fashion life-style, self-concept, shopping orientation, and store patronage: An integrative analysis. *Journal of Retailing*, 58(2), 64-86.

Hair, Jr. J., Black, W., Babin, B. and Anderson, R. (2009). *Multivariate data analysis*, Prentice Hall.

Heaney, J., Goldsmith R.E. and Jusoh, W.J.W. (2005). Status consumption among Malaysian consumers: Exploring its relationships with materialism and attention-to-social-comparison-information. *Journal of International Consumer Marketing*, 17(4), 83-98.

Johnson, T. and Attmann, J. (2009). Compulsive buying in a product specific context: Clothing. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 13(3), 394-405.

Kaiser, H.F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39, 31-36.

Klabi, F. (2020). To what extent do conspicuous consumption and status consumption reinforce the effect of self-image congruence on emotional brand attachment? Evidence from the Kingdom of Saudi Arabia. *Journal of Marketing Analytics*, 8, 99-117.

Kukar-Kinney, M., Scheinbaum, A. and Schaefer, T. (2016). Compulsive buying in online daily deal settings: an investigation of motivations and contextual elements. *Journal of Business Research*, 69(2), 691-699.

Krueger, D.W. (1988). On compulsive shopping and spending: A psychodynamic inquiry. *American Journal of Psychotherapy*, 42(4), 574-584.

Larose, R. and Eastin, M.S. (2002). Is online buying out of control? Electronic commerce and consumer self-regulation. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 46(4), 549-564.

Lee, S., Lennon, S. and Rudd, N.A. (2000). Compulsive consumption tendencies among television shoppers. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 28(4), 463-488.

Lee, Y.J. and Park, J.K. (2008). The mediating role of consumer conformity in e-compulsive buying. *Advances in Consumer Research*, 35, 387-392.

Lee, E.-J., Lee, S.S. and Park, J.K. (2012). What Drives Online Compulsive Buying: The Role of Consumer Skill, Knowledge, and Facilitating Conditions in E-Services and Mobile Applications, 4(4), 48-60.

Lennox, R.D., and Wolfe, R.N. (1984). Revision of the self-monitoring scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 1349-1364.

Nirmala, R.P. and Dewi, I.J. (2011). The effects of shopping orientations, consumer innovativeness, purchase experience, and gender on intention to fashion products online. *Gadjah Mada International Journal of Business*, 13(1), 65-83.

O’Cass, A. (2001). Consumer self-monitoring, materialism and involvement in fashion clothing. *Australasian Marketing Journal*, 9(1), 46-60.

O’Cass, A. and McEwen, H. (2004). Exploring consumer status and conspicuous consumption. *Journal of Consumer Behaviour*, 4(1), 25-39.

O’Cass, A. and Frost, H. (2002a). Status brands: Examining the effects of non-product-related brand associations on status and conspicuous consumption. *Journal of Product & Brand Management*, 11(2), 67-88.

O’Cass, A. and Frost, H. (2002b). Status consciousness and fashion consumption. *ANZMAC 2002 Conference Proceedings*, 3371-3378.

O’Guinn, T. and Faber, R.J. (1989). Compulsive buying: A phenomenological exploration. *Journal of Consumer Research*, 16(2), 147-157.

Olsen, S.O., Khoi, N.H. and Tuu, H.H. (2022). The “well-being” and “ill-being” of online impulsive and compulsive buying on life satisfaction: The role of self-esteem and harmony in life. *Journal of Macromarketing*, 42(1), 128-145.

Pallant, J. (2005). *SPSS Survival Manual*, Second Ed., Sydney: Ligare Pty Ltd.

Park, H. and Burns, L.D. (2005). Fashion orientation, credit card use, and compulsive buying. *Journal of Consumer Marketing*, 22(3), 135-141.

Richins M.L. (1991) Social comparison and the idealized images of advertising. *Journal of Consumer Research*, 18, 71-83.

Ridgway, N.M., Kukar-Kinney, M. and Monroe, K.B. (2008). An expected conceptualization and a new measure of compulsive buying. *Journal of Consumer Research*, 35, 622-639.

Roberts, J.A. (1998). Compulsive buying among college students: an investigation of its antecedents, consequences, and implications for public policy. *The Journal of Consumer Affairs*, 32(2), 295-319.

Roberts, J. (2000). Consuming in a consumer culture: College students, materialism, status consumption, and compulsive buying. *The Marketing Management Journal*, 10(2), 76-91.

Scherhorn, G.L., Reisch, A. and Raab, G. (1990). Addictive buying in West Germany: An empirical study. *Journal of Consumer Policy*, 13(4), 355-387.

Schneider, S.M. and Schupp, J. (2014). Individual differences in social comparison and its consequences for life satisfaction: Introducing a short scale of the Iowa Netherlands comparison orientation measure. *Social Indicators Research*, 115, 767-789.

Sharda, N. and Bhat, A.K. (2018). The Role of Social Comparison and Consumer’s Need for Uniqueness in Explaining the Purchase Intention Towards Luxury Brands. *AMA Summer Academic Conference*, Proceedings 29, CB.67, August 10-12, Boston, MA.

Sharif, S. P. and Khanekharab, J. (2017). Identity confusion and materialism mediate the relationship between excessive social network site usage and online compulsive buying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(8), 494-500.

Sharif, S.P. and Yeoh, K.Y. (2018). Excessive social networking sites use

and online compulsive buying in young adults: The mediating role of money attitude. *Young Consumers*, 19(3), 310-327.

She, L., Rasiyah, R., Waheed, H. and Sharif, S.P. (2021). Excessive use of social networking sites and financial well-being among young adults: the mediating role of online compulsive buying. *Young Consumers*, 22(2), 272-289.

Sheth, J.N., Mittal, B. and Newman, B.I. (1999). *Customer behavior consumer behavior and beyond*. Fort Worth: The Dryden Press.

Shukla, P. (2009). Status consumption in cross-national context. *International Marketing Review*, 27(1), 108-129.

Sohn, S. and Choi, Y. (2012). A model of compulsive buying: Dysfunctional beliefs and self-regulation of compulsive buyers. *Social Behavior and Personality*, 40(10), 1611-1624.

Sproles, G. (1974). Fashion theory: A conceptual framework. *Advances in Consumer Research*, 11(1), 463-472.

Suresh, A.S. and Biswas, A. (2020). A study of factors of internet addiction and its impact on online compulsive buying behaviour: Indian millennial perspective. *Global Business Review*, 21(6), 1448-1465.

Tarka, P., Harnish, R.J. and Babaev, J. (2022). From materialism to hedonistic shopping values and compulsive buying: A mediation model examining gender differences. *Journal of Consumer Behavior*, <https://doi.org/10.1002/cb.2037>.

Tigert, D.J., Ring, L.J. and King, C.W. (1976). Fashion involvement and buying behavior: A methodological study. *Advances in Consumer Research*, 3(1), 46-52.

Trautmann-Attmann, J. and Johnson, T.W. (2009). Compulsive consumption behaviours: Investigating relationships among binge eating, compulsive clothing buying and fashion orientation. *International Journal of Consumer Studies*, 33(3), 267-273.

Trotzke, P., Starcke, K, Müller, A. and Brand, M. (2015). Pathological buying online as a specific form of internet addiction: A model-based experimental investigation. *Plos One*, 10(10), <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0140296>. 18.01.2019.

Türkyılmaz, C.A., Kocamaz, I. and Uslu, A. (2016). Materialism and brand

resonance as drivers of online compulsive buying behavior. *International Journal of Social Science*, 43(2), 91-107.

Vicdan, H., Chapa, S. and Santos, G. (2007). Understanding compulsive buyers' online shopping incidence: A closer look at the effects of sales promotions and bargains on Hispanic Americans. *Journal of Customer Behaviour*, 6(1), 57-74.

Williams, A.D. and Grisham, J.R. (2012). Impulsivity, emotion regulation, and mindful attentional focus in compulsive buying. *Cognitive Therapy and Research*, 36, 451-457.

Yang, H. (2006). Lead us into temptation: A survey of college students' media use, materialism, beliefs, and attitudes toward advertising, status consumption tendencies, compulsive buying tendencies, brand recall, and purchase intent of luxury products, A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor of Philosophy, School of Journalism in the Graduate School Southern Illinois University Carbondale Degree.

Yurchisin, J. and Johnson, K.K. (2004). Compulsive buying behavior and its relationship to perceived social status associated with buying, materialism, self-esteem and apparel-product involvement. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 32(3), 291-314.

Zhang, B. and Kim, J. (2013). Luxury fashion consumption in China: Factors affecting attitude and purchase intent. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 20, 68-79.

Zheng, Y., Yang, X., Liu, Q., Chu, X., Huang, Q. and Zhou, Z. (2020). Perceived stress and online compulsive buying among women: A moderated mediation model. *Computers in Human Behavior*, 103, 13-20.

Statista.com a <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/> 10.09.2020.

Statista.com b <https://www.statista.com/topics/871/online-shopping/> 12.09.2020.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Neoklasik Realist Teori Çerçevesinde Barack H. Obama Dönemi'nde Türkiye – ABD İlişkilerinin Analizi¹

*In the Framework of Neoclassical Realist Theory Under Barack H. Obama
Analysis of Turkey – USA Relations*

Yıldırım DENİZ

Dr.,
TESAM.
y.deniz@yandex.com
ORCID: 0000-0002-3297-4227

Barış ÖZDAL

Prof. Dr.,
Bursa Uludağ Üniversitesi, İİBF, Uluslararası
İlişkiler Bölümü.
barisozdal@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5460-6655

Cilt / Issue: 10(1), 295-325
Geliş Tarihi: 13.02.2022
Kabul Tarihi: 25.06.2022

Atf: Deniz Y. ve Özdal B. (2023). Neoklasik Realist teori çerçevesinde Barack H. Obama dönemi'nde Türkiye – ABD ilişkilerinin analizi. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 295-325. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1245700>

¹Bu makale Barış Özdal danışmanlığında yazılan ve başarı ile savunulan Yıldırım Deniz, "İttifak Parametreleri Çerçevesinde Türkiye – ABD İlişkileri'nin Obama ve Trump Dönemleri Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analizi", Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022'den ve tez savunması sunumundan özetlenerek oluşturulmuştur.

Öz

Literatürde genel kabul gördüğü üzere Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ittifak ilişkileri, 1950'li yıllardan itibaren başlamıştır. Soğuk Savaş Dönemi'nde yaşanan SSCB merkezli güvenlik tehdidi ise bu ittifakın temel çıkış noktasını ve devamlılığını sağlayan temel unsur olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra da aktörler arasında devam eden söz konusu ittifak ilişkisi, süreç içerisinde inişli çıkışlı bir seyir izlemişse de günümüze kadar devam etmiştir. Zira özellikle ABD'nin 44. Başkanı olan Barack H. Obama'nın görev yaptığı 2009 – 2017 yıllarında Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde birçok farklı sorun yaşanmış ve bu süreçte ittifakın geleceği her iki tarafta da sorgulanmaya başlamıştır. Aktör çiftleri analizlerinde hiç şüphesiz kullanılan teorik yaklaşımlar da önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan Neoklasik Realist yaklaşım, devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde uluslararası sistemin yanı sıra bazı içsel faktörlerin de etkili olabildiğini ileri sürmesi açısından önemlidir. Zira bu teorik yaklaşıma göre uluslararası sistemin yanında liderlerin algıları, stratejik kültür, devlet – toplum ilişkileri ve bürokrasi de etkili olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Neoklasik Realist yaklaşıma göre bir teorik çerçeve oluşturulmuş ve ardından Obama Dönemi'nde yaşanan sorunlar ele alınacaktır. Son bölümde ise oluşturulan parametreler ışığında Obama Dönemi'nde iki devlet arasında yaşanan sorunlar analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye – ABD İlişkileri, Neoklasik Realizm, Barack H. Obama, Recep Tayyip Erdoğan, Stratejik Kültür.

Abstract

The alliance relations between Turkey and the USA began in the 1950s. The

security threat centered on the USSR during the Cold War Era was the main element that provided the main starting point and continuity of this alliance. This alliance relationship, which continued after the end of the Cold War, has continued until today, although it has followed a fluctuating course from time to time. Especially during the years of 2009 – 2017, when the 44th President of the USA, Barack H. Obama, was in office, many different problems were experienced in the relations between Turkey and the USA, and in this process, the future of the alliance began to be questioned on both sides. Undoubtedly, the theoretical approaches used in the analysis of actor pairs are also important. In this context, the Neoclassical Realist approach used in the study is important in terms of asserting that some internal factors as well as the international system can be effective in shaping the foreign policies of the states. Because according to this theoretical approach, perceptions of leaders, strategic culture, state-society relations and bureaucracy can also be effective in addition to the international system. In this study, first of all, a theoretical framework will be created according to the Neoclassical Realist approach. Then, the problems experienced during the Obama Era will be discussed. In the third part of the study, the problems between the two states during the Obama Era will be analyzed in the light of the parameters created in the theoretical framework section.

Keywords: Turkiye – USA Relations, Neoclassical Realism, Barack H. Obama, Recep Tayyip, Strategic Culture.

Extended Abstract

The alliance relations between Turkey and the United States of America (USA) began in the 1950s. The security threat centered on the USSR during the Cold War Period was the main element that provided the main starting point and continuity of this alliance. The alliance relationship between the actors, which continued after the end of the Cold War, has continued until today, although it has followed a fluctuating course. Especially during the years of 2009 – 2017, when Barack H. Obama, the 44th President of the USA, was in office, many different problems were experienced in the relations between Turkey and the USA, and in this process, the future of the alliance began to be questioned on both sides. At the beginning of the disagreements between Turkey and the USA during this period, Turkey had problems in relations with Israel, the most important ally of the USA in the Middle East. Especially after HAMAS won the elections in 2006, the support given by the Erdogan administration to HAMAS, the "One minute" crisis in 2009, and then the Israeli authorities' demonstration against Turkey's ambassador in Israel in 2010, which was recorded as the "low seat crisis". The incident and the loss of 10 Turkish citizens in the same year, in the Israeli military attack

in international waters on the Mavi Marmara ship carrying humanitarian aid from Turkey to Gaza, put the relations between the two states into a great crisis. Although these problems between Turkey and Israel were resolved with the efforts of Obama, there were debates about a change in Turkey's foreign policy, expressed as "axis shift", and the Israel Lobby, which is a very effective lobby on the US administration, started to move away from Turkey. Again in this period, the development of Turkey's relations with Iran, which is considered to be the most important threat source in the region for the USA and Israel, and Turkey's attempts to mediate with Brazil during the conflict with the international community regarding Iran's nuclear activities, led to the escalation of the debates about the fact that there was an axis shift in the field of politics in the US. Turkey's development of relations with the Russian Federation in response to the problems it faced with the USA in this period and the rapid development of its military and commercial relations with this state were also seen as an important problem for the USA. Turkey's agreement with Russia, especially on the purchase of the S-400 Missile Defense System, has been a very important breaking point in relations with the United States. The problem, which is of great importance for Turkey to question its alliance with the USA, was the support given by the USA to the YPG forces during the Syrian Civil War. For Turkey, the most important break in relations with the United States was the July 15 Coup Attempt. The approach of the Obama administration to the events that took place on that date created a great disappointment for Turkey, and Turkey has quickly moved away from the United States and started to get closer to Russia. As emphasized within the integrity of the study, Turkey and the USA are states that maintain their relations within an alliance established under the umbrella of NATO. The relationship between these states, which have the two largest land armies of NATO, developed centered on the threat of the USSR during the Cold War Period. Undoubtedly, the theoretical approaches used in the analysis of actor pairs are also important. In this context, the Neoclassical Realist approach used in the study is important in that it asserts that some internal factors, as well as the international system, can be effective in shaping the foreign policies of the states. According to this theoretical approach, perceptions of leaders, strategic culture, state-society relations and bureaucracy can also be effective in addition to the international system. In this context, first of all, a theoretical framework has been created according to the Neoclassical Realist approach, and then the problems experienced in the Obama Era will be discussed. In the last part, the problems between the two states during the Obama Era were analyzed in the light of the parameters created.

When the relations between Turkey and the USA as of the Obama Era are analyzed within the framework of the Neoclassical Realist approach, it is seen that the problems in the relations have developed both centered on the international system and the internal dynamics of these states. From the perspective of the international system, it is seen that the steps taken by the USA, which is the most powerful state in the system, to preserve its position as a regional power, and Turkey, which is on the rise as a regional power, are experiencing serious conflicts of interest. These differences of interest have paved the way for the alliance of the two states, which has been close to a century, to be damaged to such an extent that it is questioned by both sides. In terms of internal dynamics, it is seen that the general approaches of the leaders of both states are not sufficient to overcome the problems and develop relations. When the relations are analyzed in terms of strategic culture, it can be argued that the strategic culture of the USA towards the Middle East and the steps taken to create a new strategic culture in Turkish Foreign Policy do not overlap with each other and the problems are accordingly continuous. Within the framework of state-society relations, it is seen that local actors such as Israel and Armenian lobbies can be effective in the making of US foreign policy. While state-society relations were effective for the USA in the deterioration of relations during the Obama Era, it is seen that this factor was not effective for Turkey. It is seen that the effect of bureaucracy, which is one of the local dynamics, proceeds in a line similar to the situation in state-society relations. Although institutions such as Congress, etc., can be influential in the foreign policy-making process in the USA alongside the President, it is seen that bureaucratic institutions are not effective in Turkey and President Erdoğan is almost the only decisive actor in the foreign policy decision-making mechanism.

Giriş

Retrospektif olarak analiz edildiğinde Osmanlı Devleti / Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile ABD arasındaki ilişkilerin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başladığı görülmektedir. Çalışmamızın ana konusunu oluşturan iki devlet arasındaki ilişkilerin bir “*ittifak*” seviyesine gelmesi ise 1950’li yıllardan itibaren gerçekleşmiştir. Genel ve soyut olarak belirtirsek ABD’nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’ni çevreleme politikası çerçevesinde Türkiye’nin jeopolitik bir öneme sahip olması, son derece önemli bir müttefik olmasını da sağlamıştır. Aynı dönem zarfında algıladığı komünizm tehdidi nedeniyle Türkiye’nin de en önemli müttefiki, ABD olmuştur.

1991 yılında Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra komünizm tehdidinin ortadan kalkmasına rağmen iki devlet arasındaki ittifak ilişkisi devam etmiştir. Zira ABD açısından uluslararası sistemde yeni oluşan dengeler çerçevesinde özellikle Orta Doğu’daki en önemli müttefiklerinden birisi Türkiye olmaya devam etmiştir. Türkiye açısından da uluslararası sistemde tek büyük askeri güç olarak kalan ABD ile ilişkilerin devam ettirilmesi ekonomik, siyasi ve güvenlik unsurları bakımından önemli olmuştur.

Türkiye ile ABD arasındaki ittifak, her ne kadar yaklaşık yetmiş yıldır sürüyor olsa da tüm birlikteliklerde olduğu gibi bu ittifak içerisinde de bir kısım sorunlar yaşandığı olmuştur. Bunlar arasında 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizi, 1964 yılında ABD Başkanı Lyndon B. Johnson’un Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü’ye yazmış olduğu mektubun yol açtığı kriz, 1974’te Türkiye’nin Kıbrıs’a yönelik düzenlediği Kıbrıs Barış Harekâtları karşısında ABD’nin silah ambargosu uygulaması ve Türkiye’nin bunun karşılığında Adana İncirlik Üssü’nün kullanımını askıya alması iki devlet arasında yaşanan en önemli krizler olarak sayılabilir (Özdal ve Karaca, 2021, ss. 358-426).

Ancak çalışmanın konusu olan Obama Dönemi’ne gelindiğinde Türkiye ile ABD arasında, daha önce yaşanan tüm krizlerden daha derin sorunların yaşanmaya başladığı bir sürece girildiği görülmüştür. Bu kapsamda çalışmada Türkiye ile ABD arasındaki ittifak ilişkisi, ABD’nin 44. Başkanı olan Obama Dönemi’nde yaşanan olaylar çerçevesinde ele alınacak ve öncelikle Neoklasik Realist yaklaşıma göre bir teorik çerçeve oluşturulacak, akabinde de analizler yapılacaktır.

Teorik Çerçeve

Klasik Realizm ile Neo Realizm’in Soğuk Savaş’ın sona ermesi sürecinden

itibaren uluslararası ilişkiler alanında yaşanan olayları açıklamada yetersiz kalması, bu iki yaklaşımın bir devamı niteliğinde yeni bir Realist yaklaşımın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 1998'de Gideon Rose tarafından yazılan "*Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy*" başlıklı makaleden itibaren de Realist yaklaşımın bu yeni yorumu, Neoklasik Realizm olarak literatürde kabul görmeye başlamıştır.

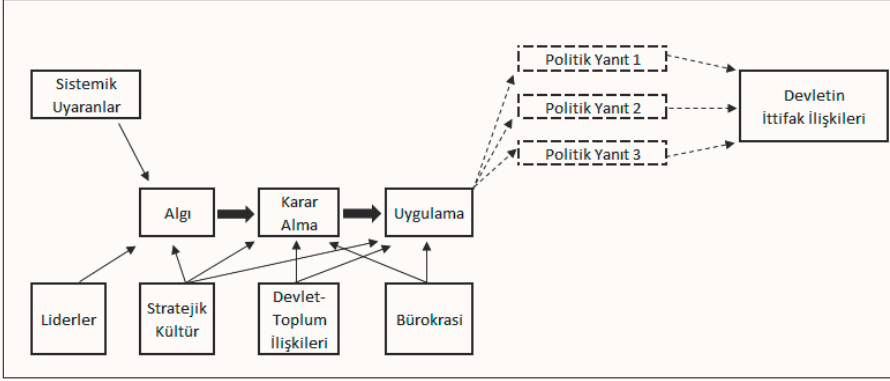
Klasik Realizm ve Neo Realizm'in yanında bir ara teori olarak ortaya çıkan bu yeni yaklaşım (Rose, 1998, s. 145), Realizmin iki yaklaşımı arasında "orta yolu" (Donnelly, 2013, s. 70) bulmayı amaçlamıştır. Zira Klasik Realist yaklaşımdaki devlet içi çözümlerlerin yanı sıra Neo Realist yaklaşımdaki uluslararası yapı konusundaki görüşleri benimsemiş olan Neoklasik Realist yaklaşım, Neo Realizmin güncel bir versiyonu olarak öne çıkmıştır. Diğer bir deyişle Neoklasik Realizm, Neo Realizmin Klasik Realizm süzgecinden geçirilmiş hali veya Klasik Realizmin günümüz dünyasına uyarlanmış ve güncellenmiş halidir (Ertoý, 2019, s. 16).

Bu bağlamda Soğuk Savaş Dönemi'nin bitmesinden sonra ortaya konulan Neoklasik Realist yaklaşım, iki kutuplu ve istikrarlı bir görünüm arz eden Soğuk Savaş Dönemi koşullarından sonra bu döneme göre daha bağımsız ve birbirinden farklı dış politikalar takip eden devletlerin, birbirine benzeyen koşullar karşısında hangi nedenlerle birbirinden farklı dış politikalara yöneldiklerini izah etmeyi hedeflemiştir.

Daha geniş bir biçimde belirtirsek temelde Realist geleneğin bir devamı niteliğinde olan Neoklasik Realizm, devletlerin dış politikalarının ana hatlarını Neo Realizmin ortaya koyduğu gibi bağımsız değişken olarak kabul edilen uluslararası yapının belirlediğini kabul etmektedir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası ilişkilerde yaşanan olayların açıklanmasında bunun yeterli olmayacağını ve yapılan analizlere devlet davranışlarını şekillendirdiği kabul edilen (Rose, 1998, s. 152; Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 58) bazı ara değişkenlerin de eklenmesi gerektiği öne sürülmüştür. Bu kapsamda "*stratejik kültür, liderlerin algıları, devlet – toplum ilişkileri, bürokrasi*" kavramları ara değişken olarak kabul edilmiş ve yapılan analizlere dahil edilmiştir.

Tablo 1

Neoklasik Realist Model

Kaynak: Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 34.

Aktardığımız tablodan da anlaşıldığı üzere Neoklasik Realizm, Klasik Realizmden bazı unsurlar aldığı gibi Neo Realizmden de bazı unsurları analizlerine dahil etmiştir. Neoklasik Realizme göre devletin dış politikasının kapsamı ve amacı, öncelikle o devletin uluslararası yapı içerisindeki konumu ve görece maddi güç kabiliyetlerine göre şekillenmektedir. Bu çerçevede Neoklasik Realizm, Realist geleneğin bir parçası olarak değerlendirilebilir (Rose, 1998, s. 146).

Uluslararası Sistem: Yukarıda genel hatları ile açıkladığımız üzere Klasik Realizm ile Neo Realizmin bir bileşkesi olarak nitelendirilebilecek olan Neoklasik Realizm hem Klasik Realizmden hem de Neo Realizmden bazı enstrümanlar almıştır. Örneğin, Klasik Realizmde bulunan devlet ve devletin yurt içi toplumla ilişkisi konusundaki hassasiyet paylaşımakla beraber (Zakaria, 1992, s. 198) Neo Realizmde olduğu gibi devletin dış politikasının belirlenmesinde uluslararası yapının çok önemli bir yeri olduğu yaklaşımı Neoklasik Realizmde de benimsenmiştir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 19; Rose, 1998, ss. 146-147; Taliaferro, 2006, s. 494).

Ayrıca Neoklasik Realizm çerçevesinde yapılan analizlerde, tıpkı Neo Realizmde olduğu gibi uluslararası yapı başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. Ancak uluslararası yapının devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde belli bir ölçüye kadar etkili olduğu görüşü kabul edilmiş ve yapının yanında devletlerin iç siyasal süreçleri de analizlere eklenmiştir. Bu çerçevede Neoklasik Realizmin amacı, sistemsel değişkenlerin

devletlerin iç siyasal süreçleri ile ne şekilde etkileşim içinde olduğu ve uluslararası yapının devletler üzerinde nasıl etki ettiğini hesaplayarak analizler yapmaktır. Zira Neoklasik Realist düşünürlere göre devletin dış politikasının kapsam ve amacı, her şeyden önce uluslararası yapıda sahip olduğu yer ve özellikle de görelî maddî güç yeteneklerine göre şekillenmektedir (Rose, 1998, s. 146). Uluslararası yapı ise bir bağımsız değişken olarak devletlerin birbirleriyle etkileşimlerinden bağımsız bir şekilde ele alınmalıdır.

Bu kapsamda birkaç örnek vermek gerekirse Schweller'a göre Neoklasik Realizmin, Realist teoriye olan en önemli katkılarından birisi, Waltz'un sistemci yaklaşımı tarafından göz ardı edilen iç politikayı, tüm çarpıklığı ve dalgalanması ile birlikte geri getirmesi olmuştur (Schweller, 2003, s. 347). Zakaria da bir ulusun dış politikasının iyi bir açıklamasını yapabilmek için yapılacak analizlerin, politikanın hangi yönlerinin hangi faktörlerle açıklanabileceğini belirleyen sistemik, yerel ve diğer etkileri içerecek şekilde yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Zakaria, 1992, s. 198).

Ayrıca Neoklasik Realizme göre devletlerin dış politika tercihleri, yerel (domestic) düzeye bağımlıdır. Zira Devletlerin iç politik tercihleri, dış politikalarının şekillenmesinde etkilidir (Taliaferro, 2006, s. 468; Taliaferro, Lobell ve Ripsman, 2009, s. 20). Daha geniş bir biçimde açıklarsak Neoklasik Realizme göre ülke içinde politika yapıcı liderler sistemik uyarılara uyacak şekilde bir kısım politikalar oluştururken, bu tercihleri genellikle yerel düzeydeki ara değişkenleri olumlu veya olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu ara değişkenler ise "liderlerin algıları", "stratejik kültür", "devlet-toplum ilişkileri" ve "yerel bürokratik kurumlar"dır.

Liderlerin Algıları: Neoklasik Realizme göre devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde uluslararası yapının yanında etkili olabilen devlet içi faktörlerin başında, liderlerin algıları gelmektedir. Bilindiği üzere insanlık tarihi kadar eski olan liderlik müessesesi, tarihin her döneminde milletlerin ve devletlerin geleceğini etkileyen çok önemli bir faktördür (Bozkurt, 2020, s. 24). Neoklasik Realizmin önde gelen düşünürlerinden Rose (1998, s. 147), Schweller (2004, s. 170), Zakaria (1998, s. 42) ve Christensen'in (1997, s. 68) de uluslararası ilişkiler alanında liderlerin en önemli aktörler olduğu konusunda hemfikir olduğu görülmektedir. Zira uluslararası sistemdeki tehdit, risk veya fırsatlara devletlerin verecekleri tepkiyi belirleyen en önemli hususların başında hiç şüphesiz, liderlerin aldığı kararlar gelmektedir. Liderlerin almış oldukları kararları doğrudan etkileyen en önemli faktörler ise "hayata bakışları", "olayları

algılamaları”, “inançları”, “tercihleri” ve “fikirleri” dir.

Daha net bir biçimde belirtirsek her insan karşılaştığı olayları, almış olduğu eğitim, edindiği değerler, inançlar ve imgeler vasıtasıyla algılamaktadır. İnsanın dış uyaranlara ilişkin algısını kişiselleştiren ve kişide bir kalıp yargı haline gelen bu bilişsel filtreler, karşılaşılan olaylara verilen tepkileri de belirleyen temel faktörlerdir. Hiç şüphesiz liderler de karşılaştıkları olaylara karşı, bu imajlara bağlı olarak farklı tepkiler vermektedir. Diğer bilişsel faktörlerin yanı sıra bir liderin kişiliği ve karakteri de bir devletin dış uyaranlara karşı vereceği tepkileri etkilemektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, ss. 62-63).

Stratejik Kültür: İlk defa Jack Snyder’ın 1977’de ABD Hava Kuvvetleri için hazırladığı “*The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*” başlıklı raporla birlikte literatüre giren “stratejik kültür”, bir devletin tarihsel birikimleri üzerinden savunma ve güvenlik politikaları üretmesini ifade eden bir kavramdır. Süreç içerisinde yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanan stratejik kültür kavramı, bir devletin ulusal çıkarlarını tanımlamada ve dolayısıyla da politika tercihlerini şekillendirmede çok önemli rol oynayan bir unsur olarak kabul edilmektedir (Longhurst, 2004, s. 1).

Daha net bir biçimde belirtirsek stratejik kültür, askeri kurumların bürokratik yapılarının doğası gereği, belli konularda takip edilen belli politikaların zaman içerisinde oluşturduğu yaklaşım tarzının örgütsel kültür ile kaynaşması sonucunda adeta bir yerleşik inanç ve dünya görüşü haline gelmesiyle ortaya çıkan bir kavramdır. Kavramın ortaya çıkışı ve genel kullanımı askeri alanda olmakla birlikte, günümüzde uluslararası ilişkiler alanında devletlerin davranışlarını ifade etmede kullanılmaktadır.

Devlet – Toplum İlişkileri: 1. Sanayi Devrimi’nden sonra toplumsal alanda yaşanan gelişmeler sonucunda devletin toplum içerisindeki rolü genişlemiştir (Zakaria, 1998, s. 125). Bu çerçevede örgütlü toplum anlayışı da gelişmiş ve toplumun farklı kesimlerinin temsil edildiği sivil toplum kuruluşları devlet kurumları ile etkileşime geçerek baskı grupları haline almıştır. Bu toplumsal gruplar ekonomik ve siyasi açıdan güçlendikçe, devletin iç ve dış politikalarının şekillenmesinde etkili bir faktör haline gelmişlerdir. Neoklasik Realizm de bu faktörü göz ardı etmemiş ve devletlerin karar alma süreçlerinde etkili olabilen ara değişkenlerden birisi olarak devlet kurumları ile toplumsal gruplar arasında bulunan ilişkileri analizlerine dahil etmiştir.

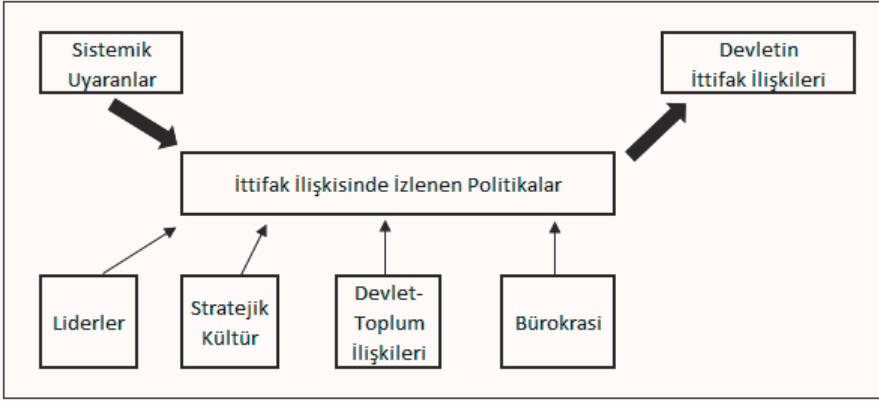
Bu bağlamda dış politikada devletlerin benzer durumlar karşısında verdikleri tepkilerdeki farklılıkların, siyasal ve sosyal aktörlerin tercihlerini de yansıttığı ileri sürülmektedir. Bu tepkiler aynı zamanda söz konusu aktörler için çeşitli kısıtlamalar ve fırsatlar oluşturan toplumun ve devlet organizasyonunun yapısal özelliklerini de yansıtmaktadır (Schweller, 2004, s. 168). Bu bağlamda devlet – toplum arasındaki uyumun seviyesi, toplumsal kesimlerin ulusal güvenlik konularına bakışı, toplumun dış politika konularındaki desteği/muhalefeti gibi hususlar dış politika yapım sürecini etkileyebilmektedir. Örneğin diğer tüm veriler sabitken bir dış tehdidin ortaya çıkması devlet ile çeşitli sosyal gruplar arasındaki bağların dayanışmasını artıracaktır (Schweller, 2004, s. 176).

Yerel Bürokratik Kurumlar: Neoklasik Realizmin ortaya koyduğu son ara değişken yerel bürokratik kurumlar yani bürokrasidir. Zira bürokrasinin dış politika yapım sürecindeki etkisi, siyasi yapı ve kültüre göre değişebilmektedir. Devletlerin sahip oldukları farklı kurumsal yapılar, sistemik baskılara yanıt verme yetenekleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Örneğin demokratik kurumların ve kültürün yerleştiği ülkelerde kuvvetler ayrılığı, gücün yürütmenin elinde toplanma derecesi, denge ve fren (check and balance) sistemi, seçim sistemi, siyasi partilerin siyaset içindeki yeri, bürokratik kurumların sistem içerisindeki etkinlikleri gibi faktörler, liderleri yeri geldiğinde sınırlandıran ve hatta savaşların dahi önüne geçebilen faktörlerdir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2016, s. 76).

Dış politika yapım sürecinde bürokrasinin etkisi, demokratik kültürün gelişim sürecine, demokrasinin seviyesine ve bunlara bağlı olarak sistem içerisinde bürokratik kurumların etkinliğine göre değişmektedir. Demokrasinin ileri seviyede olduğu ve kurumlarının etkin olduğu devletlerde bu kurumların dengeleme ve denetleme misyonuna sahip oldukları görülürken demokrasinin gelişmediği ve bu kurumların sayılarının ve etkinliklerinin zayıf olduğu devletlerde böyle bir misyondan bahsetmek mümkün değildir.

Tablo 2

Neoklasik Realizme Göre İttifak İlişkilerine Etki Eden Faktörler

Tablo 2'de de görüldüğü gibi Neoklasik Realizme göre devletin dış politika alanında karar alma mekanizmasında etkili olan faktörler, aynı zamanda devletin "ittifak parametrelerini" de ifade etmektedir. Bu bağlamda söz konusu parametreler, Obama Dönemi'nde (2009-2017) ittifak ilişkilerinin işleyişinde etkili olan olayların analizinde kullanılacaktır.

Tarihsel Perspektif: Obama Dönemi'nde Türkiye – ABD İlişkileri'nde Yaşanan Belirleyici Olaylar

Barack Hüseyin Obama, George W. Bush'un mirasını devralarak 44. ABD Başkanı olarak 2009-2017 yılları arasında iki dönem Başkanlık yapmıştır. Bush'un 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları sonrasında uluslararası sistemde izlemiş olduğu tek taraflı politikalar ve bu tarihten sonra izlenen işgal politikaları ise ABD'nin küresel imajını son derece olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bu işgal politikaları nedeniyle ortaya çıkan ekonomik maliyet ve 2008'den itibaren yaşanan küresel ekonomik krizin getirdiği yük, ABD ekonomisinin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.

Söz konusu koşullar altında göreve başlayan Obama, Bush'un izlediği yolu takip etmeyeceğini, uluslararası sistemde dost ve müttefik devletlerle birlikte hareket edileceğini, askeri güçten çok yumuşak güç unsurlarının kullanılacağını beyan etmiş ve böylelikle yeni bir döneme girileceği konusunda büyük bir beklenti oluşmasına neden olmuştur (Altunışık, 2009, s. 78). Bu çerçevede Obama, göreve başlamasından iki buçuk ay sonra Avrupa ülkelerini kapsayan bir geziye çıkmış ve en son olarak Türkiye'ye de gelmiştir. Bu ziyaretinde Türkiye'nin ABD için önemini

vurgulamış ve “Türkiye ile birlikte çalışmak Müslüman dünyası ile Batı dünyası arasında birleşmeyi sağlayacak ve bizi refah ve güvenliğe götürecektir” demiştir (NTV, 2009).

Genel olarak değerlendirildiğinde ABD Obama Dönemi’nde dış politika olarak, Bush Dönemi’ne nazaran daha sakin ve pasif bir tutum izlemiştir. Zira olayları yönlendirmek yerine İran, Libya ve Arap Baharı örneklerinde olduğu gibi olayların akışına göre bir politika belirleyerek buna göre hareket etmiştir (Krauthammer, 2011). “Arkadan liderlik” (*leading from behind*) olarak tanımlanan bu yaklaşım 2015 Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi’nde de yer alan “stratejik sabır” (*strategic patience*) ifadesi ile de desteklenmiştir. Bu çerçevede ABD dünya geneline dağılmış olan uzun süreli tehditler karşısında Bush Dönemi’nde uygulanan askeri yöntemleri terk ederek hem insani hem de teknoloji odaklı vekillere (yerel unsurlara) daha fazla misyon yüklemeye başlamıştır. Özellikle 11 Eylül 2012 tarihinde Libya’nın Bingazi şehrindeki ABD Konsoloslugu’na yapılan terör saldırısı sonrasında “taşıyıcı savaş” (*surrogate warfare*) olarak ifade edilen bu yaklaşım (Krieg and Rickli, 2019, s. 197) çerçevesinde ABD doğrudan kendi güçleriyle müdahale etmek yerine vekilleri desteklemeyi tercih etmiştir.

ABD için Orta Doğu’daki en önemli müttefiklerden biri olarak görülen Türkiye ile ilişkiler ise “stratejik ortak”, “Büyük Orta Doğu Projesi [BOP] eş başkanlığı” gibi kavramlarla tanımlanırken Obama Dönemi’ne geldiğinde her iki tarafın da ilişkileri rayına sokma amacıyla artık “model ortaklık” kavramı kullanılmaya başlamıştır. Ancak 2000’li yılların başlarından itibaren Orta Doğu bölgesi özelinde başlayan çıkar farklılaşması, Obama’nın Başkan olmasından sonra artarak devam etmiş ve “model ortaklık” da önceki adlandırmalar gibi üzerinde bir konsensüse varılan ortak bir çerçeveyi ifade edememiştir. Aslında “model ortaklık” ile ABD, Orta Doğu’daki hayati çıkarlarından taviz vermeden Bush Dönemi’nde izlenen politikalar nedeniyle bozulan ilişkilerin rayına oturtulmasını amaçlamıştır (Erhan, 2010). Türkiye ise dış politika alanında daha özerk hareket ederek bölgesinde daha etkin bir güç olma yolunda adımlar atmıştır. Türkiye’nin bu yaklaşımının ABD tarafından kabullenilmemesi ise Obama Dönemi’nden itibaren ilişkilerde yaşanan sorunların bizce temelini oluşturmuştur (Nuh Yılmaz, 2011, s. 567).

Aşağıda daha özel başlıklar altında ele alacağımız olaylar ise Obama Dönemi’nde (2009-2017) ittifak ilişkilerinin işleyişinde daha fazla etkili olduğunu ileri sürdüklerimizdir.

İsrail ile İlişkiler: Obama Dönemi’nde ABD ilişkileri etkileyen ve sonraki

dönemlerde de etkisi süren en önemli olayların başında Türkiye ile İsrail arasında yaşanan diplomatik krizler gelmektedir. Zira 2002'de AK Parti'nin iktidara geldiği döneme kadar İsrail ile Türkiye'nin ilişkileri "stratejik işbirliği" seviyesine kadar ilerlemiş olsa da Türkiye'nin Orta Doğu'da Müslüman nüfusa sahip devletlerle ilişkilerini geliştirme çabaları nedeniyle bu seviye korunamamıştır.

Özellikle İsrail'in 2005'te Gazze'den tek taraflı olarak çekilmesinden sonra HAMAS'ın², Gazze Bölgesi'nin kontrolünü ele geçirmesi ve 2006'da düzenlenen seçimler sonucunda tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu elde etmesi bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte Erdoğan Hükümeti HAMAS'ın bu başarısına sahip çıkıp, uluslararası platformlarda HAMAS'a destek için kamuoyu çalışmaları yaparken; İsrail ise HAMAS'ı ve seçim sonuçlarını tanımayacağını beyan etmiştir (BBC Türkçe, 2006). İsrail'in bu yaklaşımına rağmen Erdoğan Hükümeti HAMAS ile temaslarını sıklaştırmıştır. Hatta HAMAS'ın ilk yurt dışı gezisi bu süreçte Ankara'ya olmuştur. HAMAS lideri Halit Meşal'in başkanlığındaki bu ziyaret ise İsrail ve ABD tarafından tepki ile karşılanmıştır (Şalom, 2008).

AK Parti kurmaylarının HAMAS ile ilişkileri geliştirme çabaları, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerde bu tarihten sonra yaşanacak gerginliklerin bir habercisi olmuştur. Özellikle İsrail'in Filistinlilere karşı 27 Aralık 2008 - 18 Ocak 2009 tarihlerinde gerçekleştirdiği ve 1400'den fazla can kaybına yol açan "Dökme Kurşun Operasyonu / Operation Cast Lead", iki devlet ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Zira operasyonun sona erdiği tarihten birkaç gün sonra Davos Dünya Ekonomik Forumu'nda o dönemde Başbakan olan Tayyip Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'in konuşması üzerinden İsrail Devleti'ni insanlığa karşı suç işlemekle itham etmiş ve toplantıyı terk etmiştir. Bu olay, iki devlet ilişkilerinde bundan sonraki birkaç yıl boyunca sürececek olan gerilimi başlatmıştır. Literatüre "Davos Krizi / One Minute Krizi" olarak geçen bu gelişmeden yaklaşık bir yıl sonra ise Türk televizyonlarında yayınlanan popüler bir dizide İsrail aleyhine ifadeler kullanılması sebebiyle dönemin Türkiye İsrail Büyükelçisi Oğuz Çelikkol, İsrail Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Danny Ayalon ile görüşmek üzere İsrail Parlamentosu Knesset'e davet edilmiştir. Bu davet sırasında Çelikkol, Ayalon'un oturduğu koltuktan daha alçak bir kanepede ağırlanmış ve bu durum basına servis edilen fotoğraflara da yansımıştır. Ayrıca Ayalon, Çelikkol ile tokalaşmamış ve masada Türk bayrağına yer vermeyerek yalnızca İsrail bayrağı bulundurmuştur (BBC Türkçe, 2010). Bu tavır, Türkiye Cumhuriyeti'ni İsrail nezdinde temsil eden bir diplomatın şahsından öte, temsil ettiği devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik küçük düşürücü bir tavır

olarak görülmüş ve Türkiye büyükelçisini merkeze çekmiştir.

31 Mayıs 2010 tarihine gelindiğinde ise İsrail tarafından ablukaya alınarak dış dünya ile irtibatı kesilmiş olan Gazze'ye insani yardım taşıyan Mavi Marmara Gemisi'ne İsraili askerler uluslararası sularda bir operasyon düzenlemiş ve dokuz Türk vatandaşının ölümüne neden olmuştur. Bu olay, zaten kötüye giden iki devlet ilişkilerinde yeni bir büyük kırılma yaşanmasına neden olmuştur.

Genel ve soyut olarak aktardığımız bu gelişmeler sonucunda Türkiye ile İsrail ilişkilerin büyük bir çıkmaza girmesinden sonra, her iki devletle de ittifakını sürdürmek isteyen ABD devreye girmiştir. Özellikle Başkan Obama'nın 2013'teki İsrail gezisinde İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'yu Mavi Marmara konusunda Türkiye'den özür dileme ve ölenlerin ailelerine tazminat ödeme konusunda ikna etmesi, ilişkilerin biraz olsun durulmasını sağlamıştır. Obama'nın devreye girmesi ile Türkiye ile İsrail arasında yaşanan gerilim azalırken, Erdoğan yönetiminin bu gerilim sürecinde takip ettiği politikalar ise özellikle Washington çevrelerinde Türk Dış Politikası'nda bir "eksen kayması" yaşandığı yönündeki düşüncelerin yüksek sesle dile getirilmeye başlamasına neden olmuştur.³

İran ile İlişkiler: Türk Dış Politikası'nda bir eksen kayması yaşandığına dair düşüncelerin ortaya çıkmasında, ABD ve İsrail tarafından Orta Doğu'daki en önemli tehdit kaynağı olarak tanımlanan İran ile Türkiye'nin ilişkilerini gelişmesi de etkili olmuştur. Zira AK Parti iktidarı döneminde takip edilen "komşularla sıfır sorun" politikası çerçevesinde atılan adımlar neticesinde İran ile diplomatik temaslar artmış, ekonomik ve ticari ilişkiler hızla gelişmiştir.

Daha geniş bir biçimde ifade edersek; 1950'li yıllarda temelleri atılan "Barış İçin Atom Programı"nı 1990'lardan itibaren Rusya Federasyonu (RF)'nin destekleriyle sürdüren İran, ilk nükleer enerji tesisini 21 Ağustos 2010'da faaliyete geçirmiştir. Ancak İran'ın yürüttüğü nükleer faaliyetler konusunda Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (*International Atomic Energy Agency/IAEA*)'nin çağrularına rağmen şeffaf bir yol izlememesi, kısa bir sürede uluslararası bir krize dönüşmüştür. ABD konuya hem bölgede yer alan enerji kaynaklarının hem de İsrail'in güvenliği açısından yaklaşmış ve 2006'dan itibaren İran'a karşı çeşitli uluslararası yaptırımlar uygulanmasını sağlamıştır. ABD'nin bu sert yaklaşımına karşılık Türkiye, İran'ın nükleer silah üretme niyetini ortaya koyan yeteri kadar delil olmadığını ve her devlet gibi İran'ın da barışçı bir şekilde nükleer enerji elde etmede özgür olduğunu ileri sürmüştür (VOA, 2012).

İran'ın uluslararası topluma karşı pek de şeffaf olmayan bir şekilde izlediği nükleer enerji politikaları karşısında ABD ve İsrail çok sert söylemler içerisine girmiş ve hatta askeri operasyon seçenekleri konuşulmaya başlamıştır. Bu durum karşısında BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi olan Türkiye ve Brezilya, 2010 yılında sorunun çözülebilmesi için bazı girişimlerde bulunmuştur. Tahran'da 17 Mayıs 2010'da yapılan görüşmeler neticesinde İran nükleer faaliyetlerini sınırlandırarak şüpheli görülen tesislerini uluslararası denetime açmayı kabul etmiştir. Ancak atılan bu adıma ABD çok sert tepki göstermiş ve ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton tarafından “*Bugüne kadar İran'ın karşılaştığı en geniş yaptırımlar*” (Hürriyet, 2010) olarak nitelendirilen bir dizi yaptırım önerisi, Türkiye ve Brezilya'nın ret oyuna rağmen BM Güvenlik Konseyi'nde yapılan oylama ile kabul edilmiştir (UN, 2010).

İran özelinde ABD ile yaşanan bu anlaşmazlık, Washington'da Türk Dış Politikası'nda bir “*eksen kayması*” yaşandığı yönündeki düşünceleri destekleyen temel faktörlerden biri olmuştur. Bu çerçevede ABD nezdinde Türkiye'nin güvenilir bir müttefik olup olmadığı ve Batı'dan uzaklaşmaya başladığı konusunda yoğun tartışmalar yaşanmıştır (Uslu, 2016, s. 477). ABD ile Türkiye'nin izlediği politikadaki söz konusu farklılık, Obama ile Erdoğan'ın 26 Haziran 2010'da G-20 toplantısı için Toronto'da buluşmasıyla değişmiştir. İlgili görüşmede Obama ABD'nin Türkiye'den İsrail ile ilişkilerin düzeltilmesi ve İran Krizi'nde Batı ile beraber hareket etme hususunda beklentilerini açıkça ifade etmiştir. Bu görüşmeden sonra ise Türkiye hem İsrail hem de İran konusunda ABD'nin istediği doğrultuda adımlar atmış ve her iki konuda yaşanan sorunlar aşılmıştır.⁴

RF ile İlişkiler: Obama Dönemi itibariyle Türk Dış Politikası'nda eksen kayması yaşandığına dair düşüncelerin ortaya çıkmasında, Türkiye'nin RF ile olan ilişkilerinin de gelişmesi önemli bir faktör olmuştur. Esasında Türkiye'nin ABD ile yarım yüzyıldan daha uzun bir süredir devam eden ittifak ilişkisinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde temel faktör, günümüzdeki RF'nin ardılı olduğu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehdidi olmuştur. Zira Soğuk Savaş Dönemi koşullarında SSCB merkezli bir güvenlik tehdidi algısında olan Türkiye, Batı Bloku'nun lideri konumundaki ABD ile yakınlaşmış ve günümüzde de süren bir ittifak ilişkisi içerisine girmiştir. Ancak aradan geçen yıllarda ABD ile yaşanan ilişkilerdeki dalgalanmalar sırasında Türkiye'nin bazen SSCB ile yakınlaştığı da görülmüştür. Özellikle 1960 Darbesi'nden önce Menderes Hükümeti'nin ABD ile ilişkilerde yaşadığı sorunlar (Özkan, 2021), 1962 Küba Füze Krizi, 1964 Johnson Mektubu Krizi, 1970 – 1974 Afyon Krizi,

1974 Kıbrıs Barış Harekatları'ndan sonra ABD'nin 1978'e kadar Türkiye'ye karşı uyguladığı silah ambargosu gibi krizlerde Türkiye'nin SSCB ile ilişkilerini geliştirme yönünde adımlar attığı görülmüştür. (Özdal ve Karaca, 2021, ss. 358-426). Benzer bir durum Obama Dönemi'nde de yaşanmış ve özellikle 2016'dan sonra Türkiye ile RF arasındaki ilişkiler, arada bazı önemli anlaşmazlıklar bulunmasına rağmen hızlı bir şekilde gelişmiştir.

Türkiye ile RF, esasında Orta Doğu, Kafkaslar, Karadeniz ve Orta Asya'yı kapsayan geniş bir coğrafyada rekabet halinde olan iki önemli güçtür. Bu yüzden iki devlet arasında tarihsel süreç içinde çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Özellikle Aralık 2010'da başlayan ve hızla gelişen Arap Baharı sürecinden sonra Suriye ve Libya'da başlayan iç savaşlarda iki devletin farklı cephelerde bulunması, ardından 2014'te RF'nin Kırım'ı ilhak etmesi iki devletin bu bölgelerde yaşadığı rekabeti gün yüzüne çıkarmıştır. Ayrıca 2015'de Türkiye'nin Suriye ile olan sınırını ihlal ettiği gerekçesiyle RF'ye ait bir jet uçağını düşürmesi ve 2016'da RF Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov'un uğradığı suikast sonucu öldürülmesi de yeni krizler olarak Türkiye - RF ilişkilerini etkilemiştir. Bu olaylar döneminde gerek Rus medyasında yapılan haberler gerekse sosyal medyada yer alan olumsuz paylaşımlar sonucunda ise yapılan anketlerde Rus halkının gözünde "1 numaralı tehdit" olarak Türkiye'nin ön plana çıktığı görülmüştür (Darıcalı ve Özdal, 2017, s. 30). Bir tür "kompartmanlaştırma" olarak da tanımlanabilecek olan bir yaklaşım çerçevesinde iki devlet arasında belli alanlarda yaşanan krizler veya çıkar farklılıklarının diğer alanlara olumsuz etki yapmaması sağlanmış ve bu sayede ilişkiler gelişmiştir. Türkiye - RF arasındaki normal koşullarda "savaş sebebi" olarak kabul edilebilecek krizlere rağmen ilişkilerin tam tersi yönde gelişmesinde ise Türkiye-ABD'nin arasında yaşanan gerginliklerin etkili olduğu açıktır. Zira özellikle 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi, Türkiye açısından ABD ile ilişkilerin sorgulandığı, dış politikada ABD ve Batı'ya alternatif arayışlarının masaya yatırılmaya başlandığı bir dönüm noktası olmuştur.

Mısır ile İlişkiler: Türkiye'nin Obama Dönemi'nde ABD ile yaşadığı bölgesel çıkar çatışmalarının bir başka odağı Mısır olmuştur. Bilindiği üzere Mısır'da 3 Temmuz 2013'de gerçekleştirilen askeri darbe ile Muhammed Mursi Cumhurbaşkanlığı koltuğundan indirilmiş ve yerine General Abdülfettah Sisi geçmiştir. Yaşanan bu darbeye AK Parti yönetimi çok sert bir tepki gösterip konuyu uluslararası platformlara taşıyarak Mursi lehine bir kamuoyu oluşturmaya çalışırken; ABD bu olayı bir darbe olarak dahi nitelendirmemiştir. Hatta dönemin Dışişleri Bakanı John Kerry yaşanan olayları "demokrasiyi restore etmek" şeklinde

yorumlamıştır (The New York Times, 2013).

Müslüman Kardeşler geleneğinden gelen bir siyasi olan Mursi'nin bu süreçteki en önemli destekçisi ise kendisi de aynı gelenekten gelen Erdoğan olmuştur. 2014'te General Sisi'nin Cumhurbaşkanı olmasından sonra ise Türkiye - Mısır ilişkileri en düşük seviyede yürütülmeye başlanmıştır.

Suriye İç Savaşı ve ABD – YPG İlişkileri: Türkiye'nin Obama Dönemi'nde ABD ile yaşadığı sorunlardan bir diğeri de Suriye İç Savaşı sırasında ABD'nin, PKK'nın Suriye kolu olan YPG'yi desteklemesi olmuştur. Bilindiği üzere Arap Baharı sürecinde Suriye'de halkın yönetime karşı düzenlediği gösterilere rejim güçlerinin çok sert müdahale etmesiyle çatışmalar bir iç savaşa dönüşmüş ve bu süreçte Türkiye ilk olarak Beşşar Esed yönetiminin yanında yer almışsa da çatışmaların devamında rejim karşıtı güçleri destekleme yoluna gitmiştir. ABD ise Türkiye gibi davranmamış ve uzunca bir süre "bekle – gör" politikası takip etmiş ve 2012 Mayıs ayındaki seçimden sonra konuya eğilmeye başlamıştır.

Obama Yönetimi'nin Suriye'de yaşanan iç savaşa müdahalede ağırdan almasının bir diğer nedeni de 11 Eylül 2012 tarihinde Libya'nın Bingazi şehrindeki ABD Konsoloslugu'na yapılan saldırı olmuştur. Bu saldırı sonrasında "taşıyıcı savaş" olarak nitelendirilen bir yaklaşımı benimseyen ABD, Suriye'ye doğrudan müdahale etmek yerine bölgedeki YPG unsurlarına askeri ve ekonomik destek vermek suretiyle dolaylı bir müdahale seçeneğini tercih etmiştir.⁵ Ancak Obama Yönetimi'nin bu tercihi Türkiye ile zaten bozuk olan ilişkileri daha da derinden sarsmış ve uzun bir süre devam edecek önemli bir krizi başlatmıştır.

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Süreci: 2009'da göreve başlayan Obama'nın Başkanlığı döneminde yaşanan farklı birçok kriz sonrasında yaşanan çok önemli bir kırılma noktası 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi olmuştur. Zira 17-25 Aralık 2013 sürecinden, 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi'ne kadar olan dönemde FETÖ yapılanmasının Türkiye'de seçim yoluyla iş başına gelmiş olan AK Parti iktidarına karşı yaptığı operasyonlara ABD'li makamların yaklaşımı, büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu sürecin sonunda yaşanan Darbe Girişimi ve sonrasında ABD'li yetkililerin yaşanan olaylar karşısındaki tavır ve tutumları⁶ ise bir müttefikten beklenmeyecek bir tablo ortaya çıkarmıştır. ABD'li yetkililerin yaklaşımının aksine RF lideri V. Putin'in Türkiye ve Erdoğan lehine yapmış olduğu açıklamalar ve verdiği destek ise bu süreçte Türkiye'nin ABD'den uzaklaşmasına ve RF ile ilişkilerin hızlı bir şekilde gelişmesine zemin hazırlamıştır.

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi, 2009'da görevine başlayan Obama'nın

Başkanlığı döneminde yaşanan farklı birçok kriz sonrasında yaşanan çok önemli bir kırılma noktası olmuştur. Genel olarak 2010 yılından itibaren yaşanan krizler nedeniyle iki müttefik devletin birbirine olan güveninin her iki tarafça sorgulandığı bir dönemde yaşanan bu başarısız darbe girişimi, iki devlet arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olarak kayıtlara geçmiştir.

Genel olarak bakıldığında ise 2010'dan itibaren yaşanan krizler nedeniyle iki müttefik devletin birbirine olan güveninin her iki tarafça sorgulandığı bir dönemde yaşanan bu başarısız darbe girişimi, iki devlet arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca süreç içerisinde Washington çevrelerinde Türkiye'nin dış politikasında bir eksen kayması yaşandığına dair oluşan güvensizliğe karşılık Türkiye cephesinde de ABD'ye karşı bir güvensizlik oluşmuştur. Oluşan bu güvensizliğin ilk yansımalarından bir tanesi, hiç kuşkusuz Türkiye ile RF arasındaki ilişkilerin hızlı bir biçimde gelişmesi olmuştur. Türk kamuoyunda oluşan ABD karşıtı eğilim, bu tarihlerde yapılan kamuoyu araştırmalarına da yansımıştır. Sözelimi 2010'dan itibaren Kadir Has Üniversitesi tarafından her yıl yapılan Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması'na (TSSEA) göre Türkiye'ye yönelik en önemli dış tehdit olarak 2015'te RF % 64,7 ile ilk sıradayken ABD % 39,2 ile beşinci sırada yer almıştır. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi'nden sonra yapılan çalışmalarda ise ABD önce % 60,4 ile ikinci sıraya çıkmış (Kadir Has Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi, 2017), ardından 2017'de % 64,3 (CTRS, 2018, s. 49), 2018'de ise % 81,9 ile en önemli tehdit olarak tanımlanmıştır (CTRS, 2019, s. 53).

Tablo 3

Ülkelerin Türkiye İçin Tehdit Oluşturma Durumları (2012-2018)

Ülkelerin Türkiye İçin Tehdit Oluşturma Durumları (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ABD	58,4	68	51,3	39,2	60,4	64,3	81,9
Rusya Fed.	30,9	40,3	28,2	64,7	49,4	25,1	39,1

Kaynak: CTRS, 2019, s. 53.

Dönem İçinde Türkiye – ABD İttifakı'nın Analizi

Yukarıdaki başlıkta genel hatlarıyla tespit ettiğimiz üzere Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde Soğuk Savaş Sonrası Dönemde yaşanan önemli krizlerin Obama Dönemi itibariyle yaşandığı veya bu dönemde başladığı görülmektedir. Dönemin başlarında “*model ortak*” olarak lanse edilen ancak içeriği bir türlü doldurulamayan ilişkiler, özellikle 2011'den itibaren Arap Baharı süreci ile birlikte giderek bozulmaya başlamıştır. Hatta yaşanan sorunlar nedeniyle ittifak ilişkisinin karşılıklı sorgulandığı bir süreç yaşanmıştır. Bu bağlamda çalışmamızın bu bölümünde, teorik kısımda aktardığımız “*ittifak parametreleri*” çerçevesinde bir analiz yapılacak ve söz konusu sorunların ittifak ilişkisine ne gibi etkilerde bulunduğu irdelenecektir.

Uluslararası Sistemin Etkisi: Literatürde genel kabul gördüğü üzere ABD, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde uluslararası sistemde rakipsiz bir askeri güç olarak tek başına kalmıştır. 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları'ndan sonra uluslararası sistemde kendi çıkarları doğrultusunda tek taraflı hareket etmiş olan ABD, özellikle Bush Dönemi'nin sonlarına doğru bazı problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Zira ABD'nin tek taraflı hareket etme seçeneğini tercih etmesi hem uluslararası kamuoyunda ABD'nin imajını zedelemiş hem de gerçekleştirilen askeri operasyonların maliyeti ülke ekonomisine ağır bir yük getirmiştir. Üstelik bu sürecin devamında yaşanan 2008 Küresel Ekonomik Krizi, artan maliyetler nedeniyle ABD ekonomisini derinden etkilemiştir. Bush Dönemi'nde yaşanan bu sorunlardan sonra Obama hem iç hem de uluslararası kamuoyu tarafından büyük beklentiler eşliğinde görevine başlamıştır. ABD'nin Orta Doğu'daki en önemli müttefiklerinden birisi olan ve Bush Dönemi'nde ABD ile ilişkilerinde bazı sorunlar yaşamış olan Türkiye'de de Obama Dönemi'ne yönelik olumlu beklentiler oluşmuştur.

Seçim kampanyası sürecinde halkla ilişkiler konusunda Bush'tan daha olumlu bir portre çizmiş olan Obama, görev süresinin başlarında müttefik devletlere ve özellikle de 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları sonrasında hedef tahtasına konmuş olan İslam Dünyası'na yönelik olumlu mesajlar vermeye gayret etmiştir. Ancak ilk yurt dışı gezilerini İslam ülkelerine düzenleyen Obama'nın İslam Dünyası ve özellikle de Türkiye ile Orta Doğu ülkelerine karşı bu iyi niyetli ve samimi görünen yaklaşımının Arap Baharı süreci ile birlikte değiştiği görülmüştür. Zira Arap Baharı sürecinde ABD, ülkeden ülkeye değişen pragmatik bir dış politika izlemiş ve bu durum Türkiye ile olan ilişkilere de yansyarak, çeşitli sorunlar yaşanmasına yol açmıştır.

Türkiye ise Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası sistemde bölgesel bir güç olma yolunda önemli bazı adımlar atmış ve özellikle 2002 Genel Seçimleri'nde AK Parti'nin tek başına iktidara gelmesiyle beraber izlenen politikaların da etkisiyle Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Doğu Akdeniz'de önemli bir aktör olmaya başlamıştır. Obama Dönemi'nde, Bush Dönemi'ndeki gibi Orta Doğu'ya bizzat ve tek taraflı müdahale eden bir yönetim anlayışının yerine hem ekonomik hem de iç ve dış kamuoyunda oluşan beklentilere paralel bir şekilde olayları geriden takip eden ve doğrudan müdahale seçeneğini gündemine almayan bir yönetim anlayışının sergilenmesi, zaten bir "bölgesel güç" olarak yükseliş trendinde olan Türkiye'nin Orta Doğu'da daha aktif bir dış politika izlemesine zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin bölgede daha aktif bir dış politika izlemesi ise ABD ile çatışma zeminini hazırlamıştır.

Obama Dönemi'nde Türkiye ile ABD, başta Suriye olmak üzere İran ve Mısır politikalarında çıkar çatışmaları yaşamıştır. Ayrıca ABD'nin Orta Doğu'daki en önemli ve öncelikli stratejik ortağı olan ve ABD yönetimi üzerinde önemli bir etkisi bulunan İsrail ile Türkiye'nin yaşadığı sorunlar da doğrudan Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde ABD ile ilişkilerde yaşanan sorunlara paralel olarak Türkiye'nin RF ile ilişkilerinin derinleşmesi ve son olarak da 17 – 25 Aralık 2013 süreci ile 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi'nde ABD'nin göstermiş olduğu olumsuz yaklaşım, ilişkilerde derin bir kriz yaşanmasına neden olmuştur.

Lider Algısının Etkisi: Yukarıda da belirtildiği üzere 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları sonrasında teröre karşı ABD'nin küresel bir savaş ilan etmesi ve uluslararası sistemde tek taraflı hareket etmesi, küresel liderliğine zarar veren bir husus olmuştur. Bush'tan sonra daha ılımlı ve liberal söylemleri olan Obama gibi bir Başkanın seçilmesi ise tüm dünyada ve Türkiye'de olumlu beklentiler oluşmasına neden olmuştur. Obama, ilk yıllarında küresel kamuoyu ve özellikle Müslüman nüfusa sahip ülkelerde ABD'nin yıpranmış olan imajının düzelmesi için bazı adımlar da atmıştır. Ancak özellikle Arap Baharı sürecinde ABD'nin bölgesel çıkarları neyi gerektiriyorsa o şekilde hareket edilmesi, Obama'dan kaynaklı beklentilerin boşa çıkmasına neden olmuştur.

Özellikle Obama Dönemi'nde yaşanan bir terör olayı da Obama'nın izlediği dış politikanın şekillenmesinde rol oynamıştır. 11 Eylül 2012'de Bingazi'de bulunan ABD Konsoloslugu'na bir terör saldırı yapılmış ve bu saldırının etkisiyle Obama'nın "stratejik sabır" ve "arkadan liderlik" yaklaşımlarının bir neticesi olan "taşıyıcı savaş" yaklaşımını benimsenmiştir.

Bu yaklaşım kapsamında ABD'nin bölgesel çıkarlarını korumak için, problem yaşanan bölgelerdeki vekillere (yerel unsurlara) destek verilmeye başlanmış ve bu sayede ekonomik / askeri yükün vekillere yüklenmesi uygulaması yaygınlaştırılmıştır. Bu yaklaşımın Türkiye'yi ilgilendiren en önemli boyutu ise Suriye İç Savaşı'nın başlamasının ardından Obama Yönetimi'nin, Türkiye'nin her platformda karşı çıkmasına rağmen YPG unsurlarını vekil olarak seçerek, söz konusu terör örgütüne büyük miktarda askeri ve ekonomik yardımlarda bulunulması olmuştur.

2010'den itibaren Türkiye - İsrail ilişkilerinde yaşanan sorunlar; Türkiye'nin İran ile yaşanan Nükleer Anlaşma Krizi'nde arabuluculuk yapmaya çalışması, Mısır'da Müslüman Kardeşler üyesi Mursi'ye karşı yapılan askeri darbe sonrası Türkiye'nin ve ABD'nin olaya verdiği farklı tepkiler, Türkiye'nin RF ile gelişen ilişkileri ve Suriye İç Savaşı'na farklı yaklaşımı gibi sorunlar ise iki devlet arasındaki ilişkilerde ciddi krizler yaşanmasına neden olmuştur. Bunlardan İsrail ve İran merkezli yaşanan sorunların aşılmasında, bizce Erdoğan ile Obama arasındaki kişisel samimiyet ve diyalog etkili olurken diğer problemlerin aşılmasında bu samimiyet yeterli olamamıştır. Hatta bu sorunlardan bazıları, Trump Dönemi'nde de büyüyerek devam etmiş ve iki devletin ilişkilerinde çok ciddi krizlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Obama Dönemi'nde, Türk Dış Politikası karar alma mekanizmasında en üst noktada yer alan isim hiç şüphesiz Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Yukarıda detaylı bir şekilde ele alındığı üzere bölgesel bir güç olarak yükselişe geçmiş bir devlet olan Türkiye'nin, Obama'nın Başkanlığı süresince izlediği dış politikaların şekillenmesinde, Erdoğan'ın büyük bir etkisi olmuştur. Bu çerçevede Erdoğan'ın dini konulara yönelik hassasiyeti ve Müslüman Kardeşler teşkilatına olan gönülden bağlılığı, Türk Dış Politikası kapsamında alınan kararların şekillenmesinde etkili olmuştur. Erdoğan'ın Filistin Meselesi'ne dair yaklaşımı, HAMAS ile hızlı bir şekilde gelişen ilişkileri, Mavi Marmara Olayı ve Davos Zirvesi'nde yaşanan "One Minute Krizi", İsrail ile ilişkilerin bozulmasında etkili olmuştur. İsrail ile ilişkilerin bozulması ise ABD yönetimi üzerinde güçlü bir etkisi olan İsrail (Yahudi) Lobisi'nin desteğinin kaybedilmesine sebep olmuştur. İsrail ile ilişkilerin bozulduğu bu dönemde özellikle Kongre'de Türkiye aleyhtarı bir hava oluşmuş ve bu durum 2016'dan itibaren yaşanan sorunların daha da büyümesine zemin hazırlamıştır.

Stratejik Kültürlerin Etkisi: Türkiye'de 2002 yılında AK Parti'nin tek başına iktidara gelmesinden sonra yakalanan ivme Türk Dış Politikası'na da yansımış ve böylelikle Türkiye bölgesel bir güç olma yolunda önemli

adımlar atmıştır. Ancak Türkiye'nin özellikle Obama Dönemi'nde atılmış olduğu adımlar, ABD'nin Orta Doğu merkezli hayati çıkarları ile çatışmış ve bu durum müttefik iki devletin arasında önemli sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. ABD açısından Orta Doğu'daki en önemli iki sorun, bölgeden çıkarılan enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara güvenli bir şekilde ulaştırılması ve İsrail'in güvenliğidir. ABD'nin bu iki soruna dair yaklaşımında hassas olduğu bir başka husus ise İran konusudur. Zira 1979'a kadar ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiklerinde biri olmasına rağmen İslam Devrimi sonrasında nükleer enerji ve İsrail'in güvenliği konularında tehdit olarak görülmesi, ABD açısından İran'a yönelik bir stratejik kültür oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin Obama Dönemi'nde önce HAMAS ile ilişkileri en üst seviyeye çıkarması, sonrasında ise Mavi Marmara Olayı ve "One Minute Krizi" ile birlikte Türkiye – İsrail ilişkilerinin bozulması, ABD ile ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. Bu süreçte İsrail ile ilişkilerin bozulmasına paralel olarak İran ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Nükleer Anlaşma Krizi'nde Türkiye'nin arabuluculuk girişimlerinde bulunması, ABD nezdinde birçok soru işaretinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda 2009 sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde Washington çevrelerinde Türk Dış Politikası'nda "eksen kayması" yaşandığına dair tartışmalar ortaya çıkmış ve ittifak ilişkileri sorgulanmaya başlanmıştır.

Obama'nın 2010'da Toronto'da düzenlenen G-20 toplantıları sırasında Erdoğan ile yaptığı yüz yüze görüşme sonucunda İsrail ve İran konularında yaşanan sorunlar aşılmıştır. Ancak her iki tarafta oluşan güvensizlik bundan sonraki süreçte de artarak devam etmiştir. Bunun en önemli göstergesi ABD Kongresi'nin 2009 – 2010 yıllarından sonra Türkiye aleyhtarı bir çizgide hareket etmiş olmasıdır. Zira Türkiye bu süreçte ABD Kongresi üzerinde en etkili baskı grubu olan İsrail Lobisi'nin desteğini kaybetmiştir. Obama'nın Başkanlık yıllarında başlayan bu durum, Trump'ın Başkanlığı Dönemi'nde de sürmüş ve ABD Kongresi Türkiye açısından -adeta- bir muhalefet odağına dönüşmüştür.

Obama Dönemi itibariyle stratejik kültür konusunda ilişkileri etkileyen bir başka konu da 1915 Olayları'na ilişkin Ermeni iddiaları olmuştur. Bu konuda Obama, seçim sürecinde her ne kadar farklı ifadeler sarf etmişse de göreve geldikten sonra ABD'nin bu konudaki stratejik kültürü doğrultusunda her 24 Nisan'da Ermenice "*büyük felaket*" anlamına gelen "*meds yegern*" ifadesini kullanmıştır.

2002 sonrasında Türkiye'de tek başına iktidarda bulunan AK Parti Dönemi'nde, Türk Dış Politikası'nda öncelikle komşularla olan ilişkilerde

yaşanan sorunları çözmek ve ilişkilerde güvenlik merkezli bir yaklaşım yerine işbirliği ve diyalogu en üst seviyeye çıkaracak bir yaklaşım sergilemek suretiyle yeni bir stratejik kültür oluşturulmaya çalışılmıştır. “Komşularla sıfır sorun”, “aktif bölgesel diplomasi”, “uluslararası örgütlere etkin katılım” gibi yaklaşımlar çerçevesinde geleneksel Türk Dış Politikası’nın dışına çıkılarak yeni bir çerçeve belirlenmek istenmiştir. Bu bağlamda ABD’nin ve İsrail’in Orta Doğu’daki en önemli tehdit olarak kabul ettiği devlet olan İran ile de ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak İran konusunda sergilenen bu yeni yaklaşım ve oluşturulmaya çalışılan stratejik kültür, ABD’nin Orta Doğu’ya yönelik stratejik kültürü ile örtüşmemiş ve bu sorun Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilere olumsuz yansımıştır.

Türkiye ile ABD arasında Obama Dönemi’nde yaşanan sorunlardan bir diğeri de İsrail merkezli gelişmiştir. Milli Görüş geleneğinden gelen ve Müslüman Kardeşler’e yakın duran başta Erdoğan olmak üzere AK Parti yönetiminin Filistin Meselesi’ndeki hassasiyetleri, Türk Dış Politikası’na da yansımıştır. 2006’da Filistin’de yapılan seçimleri kazanan ve Müslüman Kardeşler ile yakınlığı bilinen HAMAS ile bu tarihten itibaren resmi temaslar artırılmıştır. Bu durum ise HAMAS’ı bir terör örgütü olarak kabul eden ABD ve İsrail açısından büyük bir sorun teşkil etmiştir. HAMAS’la diyalogların geliştirilmesinin yanında 2008 – 2009 yıllarında Filistinlilere yönelik olarak İsrail’in düzenlediği operasyonlar, 2009’daki Davos Zirvesi’nde Erdoğan’ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez üzerinden İsrail Devleti’ni insanlığa karşı suç işlemekle itham etmesi ve 2010’da Mavi Marmara Olayı Türkiye ile İsrail arasında ciddi bir kriz yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olaylar, Erdoğan yönetiminin Filistin Meselesi’nde takip ettiği politikalarda bir süreklilik olduğu ve bu yeni yaklaşımın Türk Dış Politikası’nda bir strateji değişikliği olduğu şeklinde algılanması, İsrail’in güvenliği çerçevesinde meseleye büyük bir hassasiyetle yaklaşan ABD’nin stratejik kültürü ile çakışmıştır. Söz konusu durum, Türkiye ile ABD arasında bu tarihlerden sonra yaşanacak birçok sorunun da temelini oluşturmuştur.

Sonuç olarak Obama Dönemi’nde yaşanan sorunların temelinde ABD’nin Orta Doğu’ya yönelik olarak uzun yıllardır sürdürdüğü ve artık bir stratejik kültür haline alan politikalarının, Türk Dış Politikası’nda bu kulvarda atılan adımlarla çakışmasından doğduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

Devlet – Toplum İlişkilerinin Etkisi: ABD’de, dünyanın diğer ülkelerinden farklı bir şekilde bazı toplumsal gruplar iyi organize olarak gücünü devlet kurumları üzerinde kullanabilen baskı grupları diğer bir deyişle lobiler

haline gelmiştir. Bu toplumsal gruplar özellikle Kongre veya Başkan üzerinde etkili olmak suretiyle her zaman ABD'nin dış politikasında önemli bir faktör olmuştur. Bu çerçevede Obama Dönemi itibariyle Türkiye ile ABD ilişkilerinde genel olarak etkili olabilen toplumsal gruplar olarak İsrail ve Ermeni lobileri öne çıkmıştır.

Türkiye ile İsrail ilişkilerinin 2009 – 2010 yıllarından itibaren yukarıda aktardığımız sorunlar nedeniyle bozulmasının en önemli sonucu ise Kongre ve Beyaz Saray üzerinde en etkili toplumsal grup olan İsrail Lobisi'nin desteğinin kaybedilmesi olmuştur. Bilindiği üzere özellikle Kongre üzerinde etkili olan İsrail Lobisi, Obama Dönemi'ne kadar, İsrail'in Orta Doğu'daki en önemli müttefiklerinden birisi olarak görülen Türkiye ile ilgili Kongre gündemine gelen meselelerde hep Türkiye'nin lehine kararlar alınması için destek vermiştir. Ancak Obama Dönemi'nde Türkiye ile İsrail arasında yaşanan sorunlar, Türkiye'nin bundan sonraki süreçte bu destekten mahrum kalmasına yol açmıştır. Bu çerçevede yıllardır Kongre'de Türkiye aleyhine kararlar alınması için çabalayan Ermeni Lobisi, İsrail Lobisi'nin bu konudaki Türkiye'ye olan desteğini çekmesinden sonra özellikle 2010'dan itibaren 1915 Olayları ile ilgili birçok karar çıkartmaya muktedir olmuştur.

ABD ile karşılaştırıldığında devlet – toplum ilişkileri konusunda Türkiye'nin yerinin daha devletçi bir konumda olduğu görülmektedir. Türk tarihinde “*devlet*” kurumunun çok özel bir yeri olması ve sivil toplumun gelişiminin ABD'ye göre çok daha farklı süreç izlemesi hiç şüphesiz bunda etkili olmuştur. Bu yüzden Türkiye'de herhangi bir toplumsal kesim, ABD'deki gibi iyi organize olarak devletin karar alma mekanizması üzerinde etkili olabilmiş değildir. Bunun belki de tek istisnası olarak kabul edilebilecek olan Türkiye'deki en büyük sanayici ve iş insanlarının bir araya gelerek kurduğu toplumsal kesim Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)'dır. 1990'lı yıllarda ve AK Parti'nin tek başına iktidar olduğu 2000'li yılların başlarında ancak belli konularda etkili olabilmiş olan TÜSİAD, Erdoğan ve AK Parti iktidarının gücünün zirvede olduğu 2009 – 2017 arası dönemde ise karar alma mekanizması üzerindeki etkisini kaybetmiştir.

Bürokrasinin Etkisi: Başkan'ın karar alma mekanizmasının en tepesinde olduğu bir sistem ile yönetilen ABD'de dış politika karar alma mekanizmasında bürokratik kurumlar da etkili olabilmektedir. Bu kurumlar arasında en etkili olanı ise şüphesiz Kongre'dir. Zira Başkan her ne kadar etkili bir konumda olsa da Kongre ile bazı yetkileri paylaşmıştır. “*Denge ve fren*” sistemi olarak da ifade edilen bu sistem

sayesinde dış politika alanındaki bazı önemli hususlarda Başkan'ın yanı sıra Kongre de çeşitli yetkilerle donatılmıştır. Bu yüzden de Başkan ile Kongre'nin her iki kanadının (Temsilciler Meclisi ve Senato) aynı partiden olduğu dönemlerde sistem sorunsuz olarak yürürken, farklı siyasal eğilimler (Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti) söz konusu olduğunda bazı tikanıklıklar yaşanmaktadır.

Obama'nın Başkanlık yıllarında Kongre'nin her iki kanadında 2009 – 2011 Dönemi'nde Demokrat Parti, 2015 – 2017 Dönemi'nde de Cumhuriyetçi Parti'nin çoğunluğa sahip olduğu görülmektedir. 2011 – 2015 Dönemi'nde ise Senato'da Demokrat Parti, Temsilciler Meclisi'nde ise Cumhuriyetçi Parti'nin çoğunluktur. Obama'nın son iki görev yılı olan 2015 – 2017 Dönemi'nde ise Kongre'nin her iki kanadında da Cumhuriyetçi Parti'nin çoğunluğa sahip olması, Obama'nın işini zorlaştıran bir husus olmuştur. Bu uyumsuzluğun aslında Türkiye'ye bu yıllarda doğrudan bir yansıması olmamışsa da Türkiye'nin 2010'dan itibaren İsrail ile ilişkilerinde yaşadığı sorunlar ve devamında İsrail Lobisi'nin desteğinin kaybedilmesinden sonra Kongre'de Türkiye karşıtı bir yaklaşımın hakim olmaya başladığı görülmüştür. 2015'den sonra ise Kongre'de Türkiye karşıtlığının arttığı ve Trump'ın Başkanlığı Dönemi'nde de bu karşıtlığın devam ettiği görülmüştür.

Obama Dönemi itibariyle Türk Dış Politikası'nda karar alma mekanizmasında bürokrasinin etkisi irdelendiğindeyse durumun ABD'den oldukça farklı olduğu görülmektedir. Zira Türk Dış Politikası karar alma mekanizmasında genel olarak yürütme erki etkilidir ancak dönem dönem farklı kurumların da karar alma sürecinde etkili olabildiği görülmüştür. Örneğin tarihsel süreç içinde bazı dönemlerde Dışişleri Bakanlığı, bazı dönemlerde de askeri bürokrasi etkili olabilmiştir. 2002'de iktidar olan AK Parti'nin ilk yıllarında Dışişleri Bakanı olarak Ahmet Davutoğlu'nun görev yaptığı süre dışında genel olarak Erdoğan'ın diğer aktörlerin önünde daha etkili bir rol oynadığı ileri sürülebilir. AK Parti'nin iktidara gelmesinden sonraki süreçte etkisi giderek azalan askeri bürokrasinin ise 2007'de Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra sürece katkısı çok daha az olmuştur.

Bu bağlamda 2009'da ABD ile ilişkilerde yaşanan sorunlar irdelendiğinde genel olarak Erdoğan'ın merkezde olduğu konular olduğu görülmektedir. Zira HAMAS ile ilişkilerin geliştirilmesi, Mavi Marmara Olayı ve "One Minute Krizi" bağlamında İsrail ile yaşanan gerginlikte dış politika karar alma mekanizmasının başında Erdoğan'ın olduğu tespit edilmektedir. Mısır'da Müslüman Kardeşler üyesi Mursi'ye karşı yapılan askeri darbeden

sonra meseleyi adeta “milli” bir mesele olarak ülke gündemine taşıyan ve gerginliğin süreç içerisinde giderek tırmanmasında başrol oynayan kişi yine Erdoğan olmuştur.

Erdoğan’ın bu denli güçlü bir şekilde Türk Dış Politikası’nda belirleyici bir liderlik sergilemiş olması, Obama Dönemi itibariyle Türkiye’de bürokrasinin bu alanda etkisinin azalmasına yol açmıştır. Erdoğan’ın karar alma mekanizması içerisindeki bu etkin rolü 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrasında ise daha da güçlenmiştir. Sonuç olarak Türk Dış Politikası’nda Obama Dönemi itibariyle bürokrasi, dış politikanın diğer konularında olduğu gibi ABD ile olan ilişkilerde de geri planda kalmış ve belirleyici bir rol oynamamıştır.

Sonuç

Çalışmanın bütünlüğü içinde vurgulandığı üzere Türkiye ile ABD, NATO şemsiyesi altında kurulan bir ittifak içerisinde ilişkilerini sürdüren devletlerdir. NATO’nun en büyük iki kara ordusuna sahip olan bu devletler arasındaki ilişki, Soğuk Savaş Dönemi boyunca SSCB tehdidi merkezli olarak gelişmiştir. Soğuk Savaş Dönemi’nde ve sonrasında yaşanan sorunlara rağmen de ittifak ilişkisi kesintisiz sürdürülmüştür. Ancak Obama Dönemi itibariyle iki devlet arasında yaşanan sorunların, iki devlet arasında daha önce yaşanan sorunlardan daha farklı bir seviyede ilerlediği görülmüştür. Neoklasik Realist yaklaşım çerçevesinde Obama Dönemi itibariyle Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler analiz edildiğinde, ilişkilerde yaşanan sorunların hem uluslararası sistem hem de bu devletlerin iç dinamikleri merkezli geliştiği görülmüştür.

Uluslararası sistem açısından bakıldığında sistem içerisindeki en güçlü devlet konumundaki ABD’nin bölgesel bir güç olarak konumunu muhafaza etmeye yönelik attığı adımlar ile bölgesel bir güç olarak yükseliş trendinde olan Türkiye’nin ciddi çıkar çatışmaları yaşadığı görülmektedir. Bu çıkar farklılıkları, iki devletin yüz yıla yaklaşan ittifakının her iki taraf açısından da sorgulanmasına varacak bir boyutta zarar görmesine zemin hazırlamıştır.

İç dinamikler açısından bakıldığında ise öncelikle her iki devletin liderlerinin genel yaklaşımlarının, sorunların aşılması ve ilişkilerin geliştirilmesi için yeterli olmadığı görülmektedir. Hatta Erdoğan’ın liderliği açısından bakıldığında Obama Dönemi itibariyle Türk Dış Politikası’nda geleneksel olarak takip edilen batıcılık ve statükoculuk ilkelerinden uzaklaşıldığı ve bu bağlamda ABD yönetim çevrelerinde Türk Dış Politikası’nda bir eksen kayması yaşandığına dair düşüncelerin

kuvvetlenmeye başladığı görülmektedir.

Stratejik kültür açısından ilişkiler analiz edildiğinde dönem itibariyle yaşanan sorunların temelinde ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik stratejik kültürü ile Türk Dış Politikası'nda yeni bir stratejik kültür oluşturmaya yönelik olarak atılan adımların birbiri ile örtüşmediği ve sorunların buna bağlı olarak süreklilik arz ettiği ileri sürülebilir.

Devlet – toplum ilişkileri çerçevesinde İsrail ve Ermeni lobileri gibi yerel aktörlerin ABD dış politika yapım aşamasında etkili olabildikleri görülmektedir. Özellikle İsrail Lobisi gibi ABD yönetimi üzerinde son derece etkili bir toplumsal grubun desteğinin kaybedilmesi, Türkiye'nin ABD nezdinde bundan sonraki süreçte daha da büyük sorunlar yaşamasına zemin hazırlamış ve önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu bağlamda Obama Dönemi'nde ilişkilerin bozulmasında ABD açısından devlet – toplum ilişkileri etkili olurken, Türkiye açısından bu faktörün etkili olmadığını görülmektedir.

Yerel dinamiklerden bürokrasinin etkisinin ise devlet – toplum ilişkilerindeki duruma benzer bir çizgide ilerlediği görülmektedir. ABD'de Başkan'ın yanında dış politika yapım sürecinde başta Kongre vb kurumlar etkili olabilmesine karşılık Türkiye'de bürokratik kurumların etkili olmadığını, dış politika karar alma mekanizmasında neredeyse tek belirleyici aktörün Cumhurbaşkanı Erdoğan olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda ise bir bütün olarak çalışmada analiz ettiğimiz hususları ve sonuçlarını görmek mümkündür.

Obama Dönemi'nde (2009-2017) Türkiye - ABD İlişkilerinde İttifak Parametrelerinin Etkileri					
	Uluslararası Sistem	Lider Algısı	Stratejik Kültür	Devlet - Toplum İlişkileri	Yerel Kurumlar
ABD	Etkili	Etkili	Etkili	Etkili	Etkili
Türkiye	Etkili	Etkili	Etkili	Etkili Değil	Etkili Değil

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Altunışık, M. B. (2009). Ortadoğu ve ABD: Yeni bir döneme girilirken. *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 69-81.

BBC Türkçe. (2006, 26 Ocak). Filistin'de Hamas zaferi. Erişim tarihi: 23.10.2022, https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/01/060126_hamas_lead.shtml.

BBC Türkçe. (2010, 12 Ocak). Türkiye'yle İsrail arasında koltuk krizi. Erişim tarihi: 26.12.2020, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/01/100112_turkey_israel.

Bozkurt, M. İ. (2020). *Liderlik sanatı*. Bursa: TESAM Yayınları.

Christensen, T. J. (1997). Perceptions and alliances in Europe, 1865–1940. *International Organization*, 51(1), 65-97.

CTRS. (2018, 31 Ocak). Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması. Erişim tarihi: 24.04.2021, <https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/TSSEA-2017.pdf>.

CTRS. (2019, 30 Ocak). Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması. Erişim tarihi: 24.04.2021, <https://www.mustafaaydin.gen.tr/source/TSSEA2016.pdf>.

Darıcı, A. B. ve Özdal, B. (2017). Enformasyon savaşı bağlamında Rusya Federasyonu-Türkiye ilişkilerinin analizi. İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4(1), 19-40.

Donnelly, J. (2013). Realizm. S. Burchill, A. Linklater vd. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* kitabı içinde (s. 53-84) (A. Aslan ve M. Ağcan, Çev.). (Üçüncü Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.

Erhan Ç. (2010, 15 Haziran). Model ortaklık demode oluyor. Erişim tarihi: 20.12.2020 <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-cagri-erhan/451082.aspx>.

Ertoyl, B. (2019). Uluslararası ilişkilerde realist geleneğin dönüşümü ve neoklasik realizm. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-26.

Hürriyet. (2010, 10 Haziran). BM İran'a yeni yaptırımları kabul etti, Türkiye 'hayır' dedi. Erişim tarihi: 27.12.2020, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bm-irana-yeni-yaptirimlari-kabul-etti-turkiye-hayir-dedi-14977295>.

Kadir Has Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi. (2017, 18 Şubat). KHAS Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması 2016 sonuçları açıklandı. Erişim tarihi: 24.04.2021, <https://www.khas.edu.tr/uploads/turkiye/tssea-2016.pdf>.

Krauthammer, C. (2011, 28 Nisan). The Obama Doctrine: Leading from behind. Erişim tarihi: 24.12.2020, https://www.washingtonpost.com/opinions/the-obama-doctrine-leading-from-behind/2011/04/28/AFBCy18E_story.html (24.12.2020).

Krieg, A. and Rickli, J. M. (2019). *Surrogate warfare: The transformation of war in the twenty-first century*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Longhurst K. (2004). *Germany and the use of force*. Manchester: Manchester University Press.

NTV. (2009, 6 Nisan). Obama: Türkiye'nin görüşüne odaklandım. Erişim tarihi: 24.12.2020, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/obama-turkiyenin-gorusune-odaklandim,zKcpxrLSk-87f-nQlifFg>.

Özdal B. ve Karaca R. K. (2021). *Diplomasi tarihi – 2*. (Üçüncü Baskı). Bursa: Dora Yayınları.

Özkan, B. (2021, 27 Mayıs). Alman ve ABD belgelerinde 27 Mayıs darbesine giden yol. Erişim tarihi: 11.04.2022, <https://yetkinreport.com/2021/05/27/alman-ve-abd-belgelerinde-27-mayis-darbesine-giden-yol/>.

Ripsman N. M., Taliaferro J. W. and Lobell S. E. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press.

Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*, 51(1), 144-172.

Schweller, R. L. (2003). The progressiveness of neoclassical realism. In C. Elman and M. F. Elman (Eds.) *Progress in International Relations Theory* (pp. 311-348). Massachusetts: MIT Press.

Schweller, R. L. (2004). Unanswered threats a neoclassical realist theory of underbalancing. *International Security*, 29(2), 159-201.

Snyder J. L. (1977). *The Soviet strategic culture: Implications for limited nuclear operations*. Santa Monica: Rand Corporation.

Şalom. (2008, 9 Ocak). Hamas temsilcisiyle Ankara`da sıcak saatler. Erişim tarihi: 22.10.2022 <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/62711/hamas-temsilcisiyle-ankarada-sicak-saatler>.

Taliaferro J. W. (2006). State building for future wars: Neoclassical realism and the resource-extractive state. *Security Studies*, 15(2), 464-495.

Taliaferro J. W., Lobell S. E. and Ripsman N. M. (2009). Introduction. In S. E. Lobell, N. E. Ripsman and J. W. Taliaferro (Eds.) *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (pp. 1-41). New York: Cambridge University Press.

The New York Times. (2013, 1 Ağustos). Kerry says Egypt's military was 'restoring democracy' in ousting Morsi. Erişim tarihi: 20.04.2021, https://www.nytimes.com/2013/08/02/world/middleeast/egypt-warns-morsi-supporters-to-end-protests.html?_r=0.

UN. (2010). Security Council imposes additional sanctions on Iran, voting 12 in favour to 2 against, with 1 abstention. Erişim tarihi: 27.12.2020, <https://press.un.org/en/2010/sc9948.doc.htm>.

Uslu, N. (2016). Çatlak ittifak: 1947'den günümüze Türk-Amerikan

ilişkileri. Ankara: Nobel Yayıncılık.

VOA. (2012, 11 Şubat). Türkiye'yle Amerika'nın Suriye konusunda ortak pozisyonu var. Erişim tarihi: 27.12.2020, <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiyeyle-amerikann-suriye-konusunda-ortak-posizyonu-var-139158774/903307.html>.

Yılmaz, N. (2011). Stratejik ortaklıktan model ortaklığa: Türkiye'nin bağımsız dış politikasının etkileri. B. Duran, K. İnat ve M. Özcan (Ed.) *Türk Dış Politikası Yıllığı 2010* kitabı içinde (s. 551-577). Ankara: SETA Yayınları.

Zakaria F. (1992). Realism and domestic politics: A review essay. *International Security*, 17(1), 177-198.

Zakaria F. (1998). From wealth to power: The unusual origins of America's world role. New Jersey: Princeton University Press.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Fransız ve Rus Devrimi Özelinde Altan Devrimlerin Otoriter Yönetimlere Dönüşme Nedenleri

Reasons for the Transformation of Revolutions from Below to Authoritarian Governments in the Cases of French and Russian Revolutions

Zehra ERATA

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Samsun Üniversitesi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi
Tezli Yüksek Lisans Programı .
zehraerataa@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4480-5965

Mehmet Talha PAŞAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi,
Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari
ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
talha.pasaoğlu@samsun.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3427-0730

Cilt / Issue: 10(1) 327-355

Geliş Tarihi: 27.03.2022

Kabul Tarihi: 14.11.2022

Atıf: Erata, Z. ve Paşaoğlu, M.
T. (2023). Fransız ve Rus devrimi
özelinde altan devrimlerin otoriter
yönetimlere dönüşme nedenleri.
Tesam Akademi Dergisi, 10(1), 327-
355. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1094025>

Öz

Bu çalışma, modern çağdaki belki de en önemli devrimler olarak sayılabilecek Fransız ve Rus devrimleri özelinde altan devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerini konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, söz edilen iki toplumsal devrimin ortadan kaldırmayı amaçladığı otoriter yönetimlerin devrimlerin ardından yeniden kurulmasının nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın yöntemi, tarihsel karşılaştırmalı araştırmadır. Bu yöntem ile incelenen devrimler özelinde ortak ve farklı otoriterleşme sebeplerinin saptanarak karşılaştırılması mümkündür. Çalışma, Fransız ve Rus devrimlerinin ortaya çıkış sebepleri, devrimlerin yaşandığı an ve bu devrimler sonucunda ortaya çıkan yönetim biçimleri hakkında literatür tartışmaları ve bu yönetimlerin neden otoriter olduğu üzerine iki devrimin benzerliklerinin ve farklılıklarının karşılaştırılmasını içeren bölümlerden oluşmaktadır. Sonuç bölümü ise çalışılabilecek bir konu olarak her altan devrimin bir üstten devrim olup olmadığı şeklinde sunulan araştırma sorusu üzerindedir. Çalışma sonunda kurumsallaşma gereği, devrimin korunup savunulması, her şey altan prensibi ve proletarya diktatörlüğü altan devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri olarak saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı Siyasi Hareketler, Altan Devrim, Proletarya Diktatörlüğü, Direktuar, İmparatorluk.

Abstract

This study focuses on the main reasons of transformations of revolutions from below into authoritarian governments, especially for the French and Russian Revolutions, which can be considered as perhaps the most important revolutions in the modern age. The aim of the study is

to reveal the reasons for the re-establishment of authoritarian governments which was aimed to abolish after the revolutions, in the case of the two social revolutions mentioned above. The method of the study is a comparative historical analysis. With this method it is possible to determine and compare the common and different reasons of authoritarianism in the case of revolutions analyzed. The study is consisting of literature-based discussions about the reasons for the emergence of the French and Russian Revolutions, the moment of the Revolutions and the forms of government that emerged as a result of these Revolutions; the comparison of the similarities and differences of the two Revolutions and a discussion on why these governments became authoritarian. The concluding part is on the research question presented as whether every revolution from below is a revolution from above as a subject that can be studied. At the end of the study, the necessity of institutionalization, the protection and defense of the revolution, the principle of everything from the bottom and the dictatorship of the proletariat occurred as the reasons to turn into authoritarian governments for the Revolutions.

Keywords: Comparative Political Movements, Revolution from Below, Directory, Dictatorship of the Proletariat, Empire.

Extended Abstract

Literature Review

Revolutions are rare but have great effects in that they radically change the social structure as well as the political structure. In this context, revolutions are divided into two forms: Revolutions from below and revolutions from above. Revolutions from above emerge with the struggle of the elites within the country rather than the popular masses; Revolutions from below are seen as uprisings in which the people themselves took part. These revolutions take a bloody form as they occur as a confrontation between the state and the people (Gürsoy, 2018, ss. 81-82).

Revolutions are considered as both a continuity and a rupture (Paşaoğlu, 2019, ss. 309-310). In addition, revolutions are open to different possibilities and creative processes in the way of achieving goals and objectives (Paşaoğlu, 2019, s. 311). However, the process of keeping the revolution alive can also occur contrary to its goals and objectives. The French Revolution (1789) pioneered many changes in the world. It can

be said that the revolution constitutes the political background of the social and economic transformations created by the Industrial Revolution (Zencirkıran, 2016, s. 27). The French Revolution was sustained by the empire following the oppressive Directorates, and the Russian Revolution by a totalitarian regime that lasted until the collapse. The emergence of the Russian Revolution in a country that suffered defeat in wars can be seen as a result of the state's loss of respect against other states. Again, these wars triggered the revolution by causing many economic problems in the country. As in the case of the Russian Revolution, revolutions find ground in countries with political confusion and distorted political stability (Goldstone, 1994).

This study seeks an answer to the question of why revolutions from below result in authoritarian governments by addressing the reasons behind the emergence of authoritarian governments as a result of revolutionary processes from below. The method of this study, which is based on the literature review on the aforementioned revolutions, is historical comparative research.

Methodology

Historical comparative research is a method that started to be used after the establishment of the discipline of sociology and emerged as a synthesis of the fields of economics, history and political science. Comparative analysis of political history, especially inherited by historians from sociologists, in the 20th century created a diverse literature that includes both quantitative and qualitative research. According to Neuman (2013, s. 603), this literature, which is also referred to as historical sociology, has enabled 40% of the leading scientific publications in the USA to be historical and / or comparative analyses since the 1990s. Comparative studies focused on questions such as why the transformations that occur in some societies are not seen in other societies. The studies of Theda Skocpol are given as the clearest example of the historical comparative research method: She examines the components of social events with certain / clear results such as civil war, revolution and coup d'état.

Comparative historical research makes it possible to present long-term determinations about the long-term social effects of political system changes (Neuman, 2013, s. 604). It can also enable us to see the relationship between concepts, contexts, and facts in terms of specific historical events and moments. In this study, two common phenomena stand out in the authoritarianization of revolutions from below: Instrumentalization of the revolution and the experience of institutionalization.

Findings and discussion

The relationship of the two revolutions can be explained by emphasizing social conditions and war conditions as the sources of legitimacy. It is obvious that the two revolutions are closely linked to each other. This relationship manifests itself in the goals of the two revolutions and in the ways they resorted to in keeping the revolution alive. As a result, the communist priorities of the Jacobin ancestors and the Jacobin of the Bolsheviks (Furet, 2013, s. 29) render these two revolutions inseparable from each other within the framework of both intellectual and concrete examples.

The October Revolution is not an insurrection that emerged out of nowhere. Until the revolution in October 1917, the difficult conditions of the working class in Russia (Bookchin, 2013, s. 52) and class consciousness that developed with the necessity of being together triggered the 1905 Revolution, and this revolution was the basis for later revolution attempts. The revolution attempt in February 1917 is important in terms of its closeness to the October Revolution and its consequences as a process and affect the October Revolution. The Bolsheviks who came to power showed their existence as a vanguard party under the leadership of Lenin. This period of power also constituted the beginning of the transition period called the dictatorship of the proletariat.

In the experience of the “dictatorship of the proletariat”, Lenin intervenes in the economy in order to end the famine and to eliminate the damages of the war. He states that by adopting a freer attitude in foreign policy, industrialization will accelerate the transition to a stateless society in the country. After Lenin’s death, Stalin, the party’s general secretary, was tasked with implementing this request (Carr, 2013, s. 126). Although increasing the number of members is seen as a kind of development of democracy, it is seen that the registries are actually the symbol of the changes following a process (2013, s. 127). The Lenin records, where members are registered, and the process of transforming the party into a mass party contributed to the power of the party secretary. In addition to the change of the party as a mass party, there was also an obligation for all members to comply with a decision and to support this decision. As a result, Stalin’s rule led to the permanence of the dictatorship of the proletariat and a distance from the stateless society. He ensured the infallibility of the party and thus His infallibility by tightening the loyalty of the members of the party.

Results and recommendations

The French and Russian Revolutions left many marks around the world. These traces include lessons as well as examples. One of these lessons is that revolutions are made from below, in the form of a popular movement, can turn into non-democratic forms of government which do not include people. The French and Russian Revolutions have become authoritarian for two common reasons: The first is the obligation to defend and protect the revolution against the opponents of the revolution in the outside world; another one is the result of a need for institutionalization.

The main lines of the study are as follows: The actors of the revolution instrumentalized the power at the point of preserving the revolution in both cases and, on the other hand, there were the specific reasons for transformation of the revolutions to authoritarian regimes for them.

Giriş

Duyulduğu anda herkes için aynı anlamı ifade ediyor gibi görünen devrim kavramı özellikle Fransız Devrimi sonrası kazandığı siyasi anlamlarla birlikte devletin kurumlarının ve meşruiyetinin toplumsal olarak geçirdiği ani ve kökten değişimler (Tazmini, 2012, s. 20) olarak anlaşılmaktadır. Bir değişim ve dönüşüm aracı olarak nitelenen devrimler siyasal ve toplumsal devrimler olarak sınıflandırılmaktadır. Yalnızca siyasal yapıyı değiştiren, sınıf çatışmalarını bu değişim için zorunlu görmeyen devrimlere siyasal devrimler denilmektedir ve buna en iyi örnek İngiliz Devrimi'dir. Bu çalışmanın konusu olan, siyasi yapının yanında toplumsal yapıyı da değiştiren devrimler ise toplumsal devrim olarak anılmakta, alttan ve sınıf temelli olarak ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı bir şekilde toplumsal ve siyasi yapının değişimi ve dönüşümü toplumsal devrimleri ayrıcalıklı kılmakta yalnızca ortaya çıktığı yerde etkili olmaktan çıkarıp evrensel etkiler yaratabilme niteliğiyle de özdeşleştirmektedir (Gürsoy, 2018, s. 81; Skocpol, 2004).

Siyasal ve toplumsal yapıyı birlikte değiştiren ve dönüştüren toplumsal devrimler kendi içinde alttan ve üstten devrimler olarak ayrıştırılmaktadır. Üstten devrimler asli olarak seçkin kesimin gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümdür (Türkiye (1923), Japonya (1968)). Alttan devrimler ise, temeli halka, sınıflara dayanan olaylardır. Sadece birkaç ülkede yaşanan bu devrimlere örnek olarak Fransa (1789), Rusya (1917), Çin (1911-1949), Küba (1959), İran (1979) ve Nikaragua (1979) verilebilir. Bu devrimlerde değişimin ve dönüşümün değiştirilmek istenen siyasal yapının içerisinde hizmet veren kişilerin öncülüğünde, tepeden bir şekilde gerçekleştirilmesini içeren üstten devrimlerin aksine merkezde olan halktır, sınıflardır. Burada da seçkinlerin rolü söz konusu olsa da üstten devrimlerdeki halk gibi ikincil bir öneme sahiptir. Alttan devrimlerde değişimin ve dönüşümün asli belirleyicisi halktır. Halkın etkin rol oynaması devlet ile karşı karşıya kalan sivil gerçeğini de ortaya çıkarmakta ve bu devrimler kanlı bir şekilde vuku bulmaktadır. Sayılan bu nitelikleri yanında bu çalışma için önem arz eden ve tüm yazarların üzerinde hemfikir olduğu niteliği, devleti yıkma hedefi ile gerçekleştirilen bu devrimlerin otoriter ve merkezi bir devlet yapısının pekişmesiyle sonuçlanmasıdır (Gürsoy, 2018, ss. 81-82; Skocpol, 2004).

Altan devrimler dünyada yalnızca belli ülkelerde ortaya çıkan olaylar olarak belli koşullara gereksinim duymaktadır. Ancak bu koşullar üzerinde bir uzlaşma söz konusu değildir. Devrimlerin ortaya çıkış nedenleri hakkında görüş belirten Karl Marx toplumsal devrimlerin

kaçınılmazlığı üzerinde durur. Ona göre devrimler bir üretim tarzından diğerine geçişte elzem olan bir araçtır. Marx, gelişmiş ülkelerde kapitalist üretim tarzından komünist üretim tarzına geçişin gerçekleşeceği üzerine bir teori ve öngörü geliştirmiş ancak bu gerçekleşmemiştir. Aksine sanayileşmemiş tarım ülkeleri olan Rusya ve Çin’de komünizm amaçlı devrimler ortaya çıkmış ve Marx’ın öngörüsünü ve teorisini sorgulatmıştır (Gürsoy, 2018, s. 83). Marx dışında devrimlerin kaynağını ekonomik koşullarla ilişkilendiren başka yazarlarda olmuştur. Ted Gurr bu yazarlardan biridir. Görelî yoksunluk kavramına yaptığı vurguyla devrimlerin nedenini halkın kendisini üst sınıflarla karşılaştırması sonucu eşitsizliğe karşı geliştirdiği tepki olarak açıklamıştır (Gurr, 1970). Ekonomik koşullara bağlanan bu nedenler günümüzde kabul görmemektedir. Ekonomik nedenlerin yanında siyasi nedenler de devrimleri ortaya çıkaran unsurlar olarak önemsenmektedir. Devletin halkın taleplerine cevap verme kapasitesi ile (Huntington, 1968) devrimi yapacak halk veya sınıfın örgütlenme kapasitesi (Tilly, 1978) ekonomik nedenlere eklenen siyasi nedenlerdendir.

Devrim kavramına ilişkin tartışmalarda birbirleriyle zıt görünen iki kavram daha ortaya çıkar: Süreklilik ve kopuş. Alain Rey (1989, s. 18) devrim olgusunun doğası gereği geçmiş ve gelecek gibi, yıkım ve yeniden yapım gibi, süreklilik ve kopuş gibi zıt anlamlılıkları birlikte taşıdığını ifade eder. Her devrim kendinden önceki tarihsel tecrübe ile süreklilik içeren toplumsal olguları, sınıfsal dinamikleri yeni döneme taşıırken aynı zamanda yıktığı rejimden ve toplumsal düzenden kopuşu simgeleyen yeni kurumlar ve yeni sınıfsal ilişkiler doğurur. Özgür Adadağ (2006) bu zıtlıkların kavramın ideolojik yükü ile yakından ilgili olduğunu hatırlatır. Devrimlerin yeni yönetimler tarafından geçmişle birliktelik mi, geçmişten kurtuluş/arınma mı olarak algılandığı kavram üzerine yeni/yeniden yapılan ideolojik okumalar ile kaynaklara ve gelecek kuşaklara aktarılır. Bu bağlamda devrimlerin tarihyazımı ile yakından bağlantılı olduğu unutulmamalıdır.

Bu çalışma, alttan devrimlerden olan Fransız (1789) ve Rus (1917) Devrimlerini tarihyazımının sunduğu ve sınırladığı imkânlar dahilinde konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, alttan devrimlerin meydana geldiği ülkede asıl amacına, yani devleti ortadan kaldırma amacına ulaşamama ve sonuçta eski devlet yapısının yerine yenisinin gelmesinin nedenlerini bahsedilen iki devrimin incelenmesi yoluyla ortaya çıkarmaktır. Çalışmada bu soruya cevap verebilmek için ilk bölümde, ekonomik, siyasi ve toplumsal koşullar ile düşünsel faaliyetler bağlamında iki devrimin ortaya çıkış nedenleri, meydana geldikleri anda ve sonrasında

yaşananlar, yani eski devletin ortadan kaldırılma talebinin sebepleri ve çabası ile yeni devletin kurulması ve kurumsallaşması arasındaki olaylar anlatılmaktadır. Bu bölümün araştırma sorusuna katkısı tarihsel süreçte yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi olayların ve gelişen fikirlerin devrimlerin sonuçlarının koşullarını da bünyesinde barındırmasından ileri gelmektedir. İkinci bölümde iki devrimin otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri tarihselliği olan siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin çıktıkları olarak saptanmıştır. Bu nedenler kurumsallaşma gereği, her şey alttan prensibinin kaosu beraberinde getirmesi, devrimin savunulup korunması ve proletarya diktatörlüğü olarak sıralanabilir. Nedenlerin tarihsel ve düşünsel sürecin çıktıkları olarak görülmesine uygun olarak çalışmada tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemi benimsenmiştir. Çalışmada, Fransız ve Rus Devrimlerinin devrim öncesinde, sırasında ve sonrasında yaşananların bağlantısı kurularak otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerinin saptanmasının literatüre katkısı, belirlenen ve yapılan literatür araştırması bağlamında elde edilebilecek bir çıkarımla açıklanabilir: İdeal olanı hedefleyen bu iki devrimin yarattığı ani ve kökten değişim ve dönüşümler devrimleri ideal olanın aksini gerçekleştirme veya ortadan kaldırılan sistemi yeniden kurma aracına dönüştürmektedir. Bu durum devrimlerin bir kısıtını oluşturmaktadır. Bu kısıt ile ideal olarak görülen ve hedeflenen durum, hayalperest bir tasarı olarak kalmaktadır. Ancak bir durumun ideal/olması gereken olması onu tek başına gerçekdışı kılmamaktadır. Tersine olması gerekenin gerekliliği gereği varlığını korumaktadır. Toplumların farklı dinamiklerle tarihe katkı sağlıyor olması ve çağların değişmesiyle koşulların değişmesi Fransız ve Rus Devrimini tarihte iki örnek olarak kabul etmeyi beraberinde getirebilmektedir. Ancak toplumsal/alttan devrimlerin sahip olduğu belirli koşul ve nedenler vardır. Bu benzerlikler *Doğal Devrim Tarihi* (Brinton, 1965) tezinde şöyle açıklanmaktadır: Devrim öncesinde aydınlar var olan sistemi desteklememeye başlarlar. Devlet reformlar yapar. Siyasi bir kriz ile eski sistem çöker. Sistem karşıtları arasında gruplaşmalar meydana gelir. Sistemin tümünden değişimini savunmayan ılımlılar iktidara gelir. İlimlilerin sistemi reformlar üzerinden düzeltme çabası söz konusu olur ve bu süreç ılımlıların başarısızlığı ile sonuçlanır. Bu başarısızlık radikalleşmeyi ve bir terör döneminin yaşanmasını yaratır. İç ve dış mücadeleler döneminin yaşanmasının ardından ise ılımlılar iktidara geri döner (Brinton, 1965). Sonuçta bu benzerlikler akılda tutulduğunda bu iki devrimin sonuçları tüm zamanlar için bir yol gösterici olarak kabul edilebilir.

Yöntem

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, sosyoloji disiplininin kuruluşu ile birlikte, ekonomi, tarih ve siyaset bilimi alanlarının bir sentezi olarak ortaya çıkan araştırmalarda kullanılmaya başlanan bir yöntemdir. Tarihçilerin sosyologlardan devraldığı karşılaştırmalı siyasi tarih analizleri ile öne çıkan bu yöntem 20. yüzyılda hem nicel hem de nitel araştırmalar içeren kendi içinde çeşitli bir literatür sundu. Neuman'ın (2013, s. 603) aktardığına göre tarihsel sosyoloji olarak da ifade edilen bu literatür 1990'lı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde önde gelen bilimsel yayınların yüzde 40'ının tarihsel ve/veya karşılaştırmalı analizler olmasını sağlamıştı. Karşılaştırmalı çalışmalar daha çok makro ölçekte soruların sorulduğu ve büyük toplumsal değişimlerin analiz edildiği araştırmalar olup hangi temel özelliklerin toplumlarda ortak/farklı olduğu; niçin bazı toplumlarda ortaya çıkan dönüşümlerin başka toplumlarda görülmediği gibi soruların peşinden gidiyordu. Theda Skocpol'un çalışmaları, tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemine en net örnek olarak verilir: İç savaş, devrim, darbe gibi belirli/net sonuçlar içeren toplumsal olayların hangi bileşenlerin ortaya çıkmasıyla gerçekleştiği; bunun yanında, siyasal sistem değişikliklerinin uzun vadeli toplumsal etkilerinin ne olduğu konusunda uzun zamana yayılan değerlendirmeler sunmayı mümkün kılan bu yöntem (Neuman, 2013, s. 604) kavram, bağlam ve olgular arasındaki ilişkiyi örnek tarihsel olay ve momentler özelinde görmemizi sağlayabilir. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma nicel verilerden hareketle ülkeler arasındaki belli parametreleri pozitivist bir bakışla incelemeyi mümkün kıldığı gibi yorumlayıcı perspektiften nitel örnek olay çalışması ve saha araştırmasını içeren karşılaştırmalı analizler de (Neuman, 2013, ss. 605-608) mevcuttur. Bu çok çeşitli yöntem yelpazesi içinde bu çalışma, modern çağın en büyük devrimleri olarak siyasi tarihe damga vurmuş iki olay özelinde (1789 Fransız Devrimi ve 1917 Rus Devrimi) alttan devrim olgusunun makro perspektiften otoriterliğe dönüşme sebeplerini karşılaştırmalı olarak analiz etme amacındadır.

Bu bağlamda çalışmada genel olarak alttan devrimlerin otoriterleşmesinde iki ortak olgunun öne çıktığı tespit edilmiştir: Devrimlerin ihtiyaç duyduğu kurumsallaşma tecrübesi ve devrim sürecinin araçsallaştırılmasının doğurduğu somut sonuçlar, diğer bir deyişle bilanço. Devrimlerin yeni bir siyasi ve toplumsal meşruiyet ile kurumsallaşması gereği, özellikle modern devrimlerde ulus inşası tecrübesi ile paralel iken yeni devletin bütün kurumları ile yepyeni bir gerçeklik inşa etmesi, yukarıda söz edilen yeni ve kalıcı sınıfsal ilişkileri kurabildiği ölçüde başarılı olması ile açıklanabilir. Bu bağlamda devrimin bir "kopuş" olarak başarıya

ulaşabilmesi kurumsallaşma ihtiyacına bağlıdır denilebilir. Söz konusu olgu alttan devrimlerin bürokratik kurumların oluşturulmasında ve yukarıdan aşağıya bir reform siyaseti ile taçlandırılmasında otoriterleşmeyi beraberinde getirebilmektedir. Yine devrimleri gerçekleştirenlerin devrimin korunup yaşatılması noktasında iktidarı araçsallaştırmaları ve kurulan güç ve çıkar ilişkilerini ayakta tutma çabaları muhtelif devrimlerde ortaklaşabilmektedir. Devrim hayallerinin gerçeğe/olguya dönüştüğü anların yeni kurulan siyasi iktidarlar tarafından kendi meşruiyetinin aracı haline getirilmesi, toplumsal sonuçları (bilançosu) olan gelişmeleri beraberinde getirebilmektedir.

Otoriter Yönetimlerle Sonuçlanan Alttan Devrimler: 1789 Fransız ve 1917 Rus Devrimi

Fransız Devrimi (1789) vukuundan sonra dünyada yaşanacak birçok değişimin öncüsü olmuştur. Devrimin Sanayi Devrimi'nin yarattığı sosyal ve ekonomik dönüşümlerin siyasi arka planını oluşturduğu söylenebilir (Zencirkıran, 2016, s. 27). Ancak devrimin kendisi hakkında konuşmadan önce devrimin biraz öncesine gitmekte fayda vardır. 1789 Fransız Devrimi'nin yaşandığı yıllarda Avrupa ekonomisi kıra dayanmaktaydı (Hobsbawm, 2003). Kırsal yaşamda tüm sorunların temeli bir sınıf ayrımı şeklinde ortaya çıkmakta, toprak sahibi ve toprağı işleyenler arasında kendini göstermekteydi (Hobsbawm, 2003, s. 21). Tarıma dayalı sorunların çözümüne ilişkin bir reform girişimi önce 1781'de Avusturya İmparatoru II. Joseph tarafından denenmiş ancak bir köylü ayaklanması ve yerleşik düzenin savunucularının karşı koyması ile başarısızlığa uğramıştı. Devrime kadar tarım sorununa ilişkin gerçek bir başarıya ulaşamamıştı (Hobsbawm, 2003, s. 32).

Fransız Devrimi öncesi tek sorun tarımdaki sınıf çatışması değildi. Bu sorun merkezde yer alsa da bundan başka sebepler de devrimde itici güç olmuştur. Bu sebeplerden ilki tarım dışında ülke içinde var olan sosyal sınıflardır. Fransa bu dönemde soylular, ruhban ve halk sınıfına ayrılmaktaydı. Bu sınıfların üstünde de monark yer almakta ve ruhban ve soylular kırdaki sorunun ana muhatabı olarak öne çıkmaktaydı. Zira bu sınıflar toprakların yarısından fazlasının sahibiydiler. Birçok ayrıcalığa sahip olan bu sınıfların da monarşiyle sorunları vardı (Armaoğlu, 1997, s. 33). Örneğin ruhban sınıfında sadece üst düzeydeki din adamları ayrıcalıklardan yararlanabiliyordu. Bunun dışındaki din adamları halk kesimiyle aynı durumdaydı (Armaoğlu, 1997, s. 34). Yine ayrıcalıklı bir sınıf olan soylular toprak sahipliği ile birlikte sermaye sahibi konumuna gelmiştir. Ancak bu sınıf sahip olduklarına rağmen siyasal ve sosyal

haklar edinemiyordu (Armaoğlu, 1997, s. 35). Bu sebeple bu sınıfta da mevcut sisteme tepki söz konusuydu. Ayrıca değinmek gerekirse halk, büyük ve küçük burjuvazi ve köylülerden oluşmaktaydı. Ayrıcalıklardan mahrum olan bu sınıf devrimin de başrolündeydi (Armaoğlu, 1997, s. 34).

Elbette Fransız Devrimi'ni ortaya çıkaran ve başarılı kılan fikirler ve dönüşümler sıfırdan oluşmadılar. Devrimden on yıl önce serflüğün son kalıntıları Fransa topraklarından kaldırılmış, yurttaşlık hakları Protestanları kapsayacak şekilde genişletilmiş ve yargılamalarda işkenceye son verilmesi kabul edilmişti (Price, 2005, s. 107). Kısacası, demokratik ve/veya Cumhuriyetçi bir yapının tesis edilmesi için bir gelişme zaten kat edilmişti. Bu reformlar aynı zamanda Aydınlanma'nın entelektüel havasında teneffüs edilen fikirlerin yönetim alanında da geçerli ve etkili olduğunu gösteriyordu. Roger Price'ın (2005, s. 107) belirttiği üzere 1789 ile Fransızların hayatına giren hukuk sistemi de bu yıllarda zaten tartışılmaktaydı. Bu bağlamda Devrim'den önce ortaya çıkan fikir akımlarının da devrimin sebepleri arasında ikinci sırayı aldığı söylenebilir. Bu fikirlerden ilki Katolik kilisesine karşı ortaya atılmıştır. Başta Voltaire'in savunduğu bu fikir dine değil, kilise ve din adamlarına karşıdır. Dinin sosyal yaşamda gerekliliğinden söz den Voltaire yine sosyal yaşamı etkileyen hak ve özgürlüklerden de bahseder (Ekinci, 2016, s. 154). Montesquieu ise kuvvetler ayrılığını savunarak devrime ilham olur. Kuvvetlerin ayrılmadığı bir sistemde özgürlüklerin yer bulamayacağını belirtir (Ekinci, 2016, s. 155). Son olarak Rousseau toplum sözleşmesi ve genel irade üzerine yazdıklarıyla devrimin fikir öncülüğünü yapmıştır. "Genel irade" fikri devrimin ilkeleri yaşatılırken azınlığın bastırılması ve çoğunluğun kararının kamu yararı için olduğuna dair bir kabul/inanç inşasında işlevsellik sağlamıştır (Ekinci, 2016, s. 157).

Devrimin itici güçleri arasında sayılabilecek son sebep/dinamik Amerikan Bağımsızlık Savaşı'dır (Armaoğlu, 1997, s. 35). Bu savaşa katılan bazı Fransızlar özgürlük ve yönetimin el değiştirmesi, halka geçirilmesi için mücadeleye verilmesi fikriyle tanışmışlardır (Armaoğlu, 1997, s. 36). XVI. Louis'nin Yedi Yıl Savaşları'nda aldığı yenilgiyi unutturmak ve/veya onun intikamını alabilmek için Amerika kıtasındaki savaşa katılma isteği (Price, 2005, s. 109) büyük bir yıkım getirmiştir. Ayrıca İngiliz düşmanlığı sebebiyle destek verilen bu savaş Fransa'yı ekonomik bir buhranın içerisine sürüklemiştir (Armaoğlu, 1997, s. 36). İngilizler, Prusyalılar ve ittifak kurdukları diğer ülkelerle yapılan Yedi Yıl Savaşları ile zaten ekonomisi çökmüş Fransa, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile dibe çekilmiştir (Koç, 2011, s. 45).

Yukarıda sayılan nedenler neticesinde Fransız Devrimi “oluş” muştur. Soyluların sahip oldukları ekonomik güçle zıt bir şekilde yönetimde söz sahibi olamamaları yanında ayrıcalıklarına da dokunulması yani vergi ödemelerinin istenmesi hoşnutsuzluklarını arttırmış ve devrim ilk olarak soyluların başkaldırışı ile başlamıştır. Soylulara yüklenen vergiler devletin içinde bulunduğu mali bunalıma çözüm niteliği taşımaktaydı (Koç, 2011, s. 45). Ancak bunun kabul görmemesi ile kral 175 yıldır toplanmayan Etats Generaux’yu (Genel Meclis) toplanmaya çağırmıştır (Ağaoğulları, 2015, s. 598). İşte soyluların devrime katkısı bu noktadan itibaren başlamıştır. Çünkü Etats Generaux’nun toplanması ülkede yerleşik olan düzenin yıkılmasının ilk adımı olmuştur. Genel Meclis, ülkedeki tüm sınıfların temsil edildiği üç ayrı meclisten oluşan bir meclisler topluluğudur (Ateş, 2017, s. 111). Bu meclisin halk sınıfı temsilcileri, sınıf ayrımı gözetmeksizin bir bütün olarak toplanılmasını istemişlerdir. Ancak bu teklifin kabul edilmemesi sonucu bazı ruhban sınıfı temsilcilerinin de katıldığı Ulusal Meclis kendi varlığını ilan etmiştir (Ateş, 2017, s. 112). Kralın önlemlerine rağmen toplanmaya devam eden bu devrimci kitle Fransa’nın kaderini sonsuza dek değiştirmiştir. Kararlı duruşlarıyla kralın önlemlerine karşı koyarak Ulusal Meclisi kabul ettirmişlerdir. Bu Meclis, bir kurucu meclis oluşturmak suretiyle Fransa için anayasal monarşinin kapılarını aralamıştır (Ateş, 2017, s. 113). Ancak bu sırada kral, Paris’e silahlı askerler yığmıştır. Kralın bu girişimi ise halkı daha da fazla teşvik etmiş ve halk silahlanmaya başlamış (Ateş, 2017, s. 114); halk kralın saldırısını beklemeden monarşinin sembolü konumundaki Bastille Hapishanesi’ni ele geçirip yakmıştır. Bu olay kralın uzlaşma yoluna gitmesine ve halkın isteklerini kabul etmesine sebep olmuştur. Tarım sorununu kökten çözen köylü ayaklanmaları ülkenin birçok yerinde bu tarihten itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Meclis, ayaklanmalar sonucunda feodal yapıyı tamamen yıkmaya karar almıştır (Ateş, 2017, s. 116). Kurucu Meclisin hazırladığı Anayasa 1791’de kralın onayıyla yürürlüğe girmiş, Fransa mutlak monarşiye veda etmiştir. Ülkede ortaya çıkan fikir akımlarından biri olan kuvvetler ayrılığı Anayasa’nın hazırlanmasında da temel ilkelerden biri olarak yer almıştır. Yürütmenin krala, yasamanın Meclise ve yargının da halkın seçmiş olduğu yargıçlara bırakıldığı bir sistem oluşturulmuştur (Armaoğlu, 1997, s. 41).

Direktuar yönetimine geçmeden önce devrim bir Konvansiyon dönemi geçirmiştir. Bu dönem başlarda ılımlı devrimciler olarak nitelendirilebilecek Jirondenler egemenliğinde yaşanmıştır (Ateş, 2017, s. 122). Sonrasında ise devrimin radikal kesimini temsil edenlerin içinde bulunduğu terör dönemi yaşanmış ve devrimin önde gelenlerinin yönetiminde Danton’un Satürn’e benzettiği devrim, kendi çocuklarını yemiştir (Büchner, 2011, s.

25). Bu dönemde 38 dakikada 21 kişinin giyotine gitmesi gibi korkunç rekorlar kırılmıştır (Tarihte Büyük Güçlerin..., t.y.). Terör dönemi Jakobenlerin devrim ilkelerini yerleştirme çabası olarak yorumlanabilir. Onlara göre halkı en iyi tanıyan ve onları temsil etmede en başarılı olacaklar yönetimde olmalıydı. Bu kişiler de kendilerinden başkası değildi. Jakobenler kendilerine karşı gelinmesini hoş karşılamamış ve bunu aptallık olarak nitelendirmişlerdir (Ateş, 2017, s. 124). Toprakları köylülere dağıtmak (Koç, 2011, s. 50) gibi halkın yararını gözeten uygulamaları ise günümüzde bir diktatörlük yönetimi olarak yorumlanmaması için dayanak oluşturmuştur. Ateş'e göre (2000'den akt., Ateş, 2017, s. 127) Jakobenlerin amacı toplumda var olan eşitsizliği ortadan kaldırmak, yönetenler tarafından eşitliğin sağlanması ile yerleşen eşitliği korumaktır.

Terör döneminin ardından 1795 yılında yapılan Anayasa ile başlayıp 1799 yılında sona eren Direktuvar dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde ilk defa yasama erki iki meclisli bir sistemle oluşturulmuştur. Yürütme ise yasama organının Beşyüzlü Meclisi adını taşıyan bölümünün hazırladığı bir listeden İhtiyarlar Meclisi tarafından seçilen beş direktuvara verilmiştir (Ekinci, 2016, s. 160). Direktuvar dönemi yönetimi bir bütçe, gelir gider hesabı gibi maliye düzeninden yoksundu. Ülke ekonomisi para basma üzerine kuruluydu. Sürekli artan enflasyon ile bir diğer gün basılacak para adedi artmakta, durumu daha da kötü bir hale sokmaktaydı. Sonunda başvurulan çare ise gelenekseldi (Gaxotte, 1969, s. 302). Zor kullanarak borçlanma şeklinde adlandırılabilir bu çözüm vergi mükelleflerinin madeni para cinsinden 600 milyonluk borçlanmasına dayanmaktaydı (Gaxotte, 1969, s. 304). Halk tarafından başlangıçta hoş karşılanan – çünkü kendilerine dokunmayacağını düşünmüşlerdi – bu çözüm uygulamaya koyulmasıyla işlemez hale gelmiştir. Ödemelerin yapılmasında hem isteksizlik hem de yolsuzluk baş göstermiştir (Gaxotte, 1969, s. 305).

Direktuvar toplumda devrimci ruhun savunucusu olarak monarşi karşıtı, devrimin radikalleşmesi noktasında devrim karşıtı bir tutum sergilemiştir. Halkın bu yönetime son vermek için bir karşı koymaya başvurmaması, Direktuvar'ın savaşı sürekli kılarak halkı dış dünyayla ilgilenmeye mecbur bırakmasından kaynaklanmıştır. Sonuç olarak yönetimdeki bu başarısızlığı ile Direktuvar yerini Napolyon'un yükselişi ile gelen imparatorluğa bırakmış, Napolyon devrimin savunduğu ilkeleri Avrupa'ya taşıırken Fransa, kendi devriminden birçok yönden mahrum bırakılmıştır (Ateş, 2017, s. 128).

İngilizlere karşı verdiği mücadele ile 24 yaşında general olmaya hak kazanan, bir siyasetçi olan Robespierre'in kanatları altında tüm Direktuvar

tarafından tanınan ve varlığı endişe uyandıran Napolyon (Ateş, 2017, s. 129), başarısız Direktuvar yönetiminden parlayarak çıkmış, Direktuvar yaptığı sürekli savaşlarla adeta kendi sonunu hazırlamıştır. Napolyon, Direktuvar'ın yaptığı savaşlarda başarısız olması ile yine bir Direktuvar üyesi olan Siéyes'in "bir kılıç arıyorum" sloganıyla çıktığı arayışta devrimin ilkelerinin koruyucusu olarak hükümet üzeri yetkilere sahip olmuştur (Gaxotte, 1969, ss. 329-331). Bu şekilde seçilen Napolyon'un iktidara gelişi için iki günlük bir program hazırlanmıştır (Gaxotte, 1969, s. 332). Birinci gün yani 9 Kasım (18 Brumaire) günü Siéyes'in yaratacağı kargaşa ve ikinci gün ise Napolyon'un meclisi kendisine geniş yetkiler vermeye zorlaması şeklinde planlanmıştır (Gaxotte, 1969, ss. 332-333). Bir tür darbe şeklinde meclisin yetkilerinin Napolyon tarafından ele geçirilmesi sonrası üç konsülden oluşan geçici bir komisyon kurulmuştur. Konsüller Napolyon, Siéyes ve Napolyon'un darbesinde mecliste karışıklık çıkaran bir diğer isim olan Roger-Ducos'tur (Gaxotte, 1969, s. 335). Bu tarihten itibaren Napolyon birçok reforma imza atmıştır. Fransa'yı merkezîyetçi sisteme göre il ve ilçelere bölmek, yargıçların halk yerine hükümet tarafından atanması, eğitimin devlet denetiminde verilmesi, Medeni Kanun'un kabul edilmesi bu reformlardan bazılarıdır (Armaoğlu, 1997, s. 61). Bu reformlar otoriter bir yönetimin unsurlarını taşımaktadır. Ancak aynı zamanda devrim sonrası Fransa'nın kurumsal bir yapılanmayla düzene ve istikrara kavuşmasını da sağlamıştır (Armaoğlu, 1997, s. 62). Napolyon bir "kılıç" yani koruyucu olarak seçildiği andan itibaren devrimi içerde ve dışarda koruma amacını taşımıştır. Bu sebeple savaş en belirgin politikası olmuştur. Diğer politikaları savaşın sonuçları ile şekillenmiştir. Direktuvar'ın başarıya ulaşamadığı maliye, Napolyon'un yaptığı savaşlarda başarıya ulaşmasıyla doğru orantılı olarak iyileşmiş, ülke içindeki kaotik ortam yerini yine savaşların Fransa lehine sonuçlandığı müddetçe/ölçüde düzene ve huzura bırakmıştır.

Napolyon Fransa'sı iç politikalarla düzen kurmayı başarsa da dış politikaları yüzünden birçok ülkenin düzenini altüst etmiştir. Gittiği her yere devrimin ilkelerini de ihraç eden Napolyon'a karşı altı koalisyon oluşturulmuş ve bu koalisyonlarla Napolyon ve ilkeleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Ateş, 2017). Koalisyonlar içinde Avusturya, Rusya ve İngiltere vardır. Sonradan İsveç ve Prusya koalisyonlara dahil olmuştur. Dördünün Fransa'nın üstünlüğüyle son bulduğu koalisyon savaşları, Napolyon'un egemenliğini de sonlandırmıştır. Napolyon işgal ettiği yerlerde yaydığı devrimin ilkeleriyle yenilmiştir. İlk olarak İspanyol ulusçuluğunun uyanmasıyla başlayan (Ateş, 2017, s. 141) ayaklanmalar savaşlarda yenilgiyi de beraberinde getirmiştir. Napolyon yaşadığı yenilgiler sonucu Elbe Adası'na sürülmüştür. Napolyon'a karşı

birleşen Avrupa ülkelerinin kararıyla XVI. Louis' nin kardeşi Comte de Provence XVIII. Louis olarak tahta geçirilmiştir. Bourbonların tekrar hüküm sürdüğü bu dönem Restorasyon dönemi adını taşımaktadır (Armaoğlu, 1997, s. 78). XVIII. Louis ilan ettiği Anayasa ile iki meclisli bir parlamento oluşturmuştur. Kralın seçtiği senato ve üyelerini halkın seçtiği bir başka meclisten oluşan bu yapı Fransa'nın yönetimini meşruti monarşi olarak değiştirmiştir. Bu yönetimin Napolyon dönemine nazaran halka daha fazla özgürlük verdiği söylenebilir. Devrimin kurumları ve ilkeleri korunmuştur. Vergide eşitlik, basın özgürlüğü bu konuda örnek olarak verilebilir. Ancak Bourbonların hoş karşılanmayan uygulamaları da yok değildir. Öyle ki bu uygulamalar sonrasında bir Napolyon dönemi daha yaşanmasına sebep olmuştur. Devrimin üç renkli bayrağı yerine Bourbonların, beyaz renkli bayraklarını benimsemeleri, devrimin gerçekleştiği süreçte ülkeden kaçan asillere topraklarını geri vermek istemeleri ve Napolyon'un Büyük Ordusunun az bir ücret karşılığı terhis bu uygulamalardandır. Ayrıca ekonomideki liberal politikalar çerçevesinde İngiliz mallarının Fransız pazarına girişine izin verilmesi yerli tüccarın ve sanayicinin zor duruma düşmesine sebep olmuştur. Napolyon'un sürgünü ile aynı yılda toplanan Viyana Kongresinde yaşanan çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıklar Napolyon'un Elbe Adası'ndan kaçışı için uygun bir diğer şartı yaratmıştır. 10 Mart 1815 günü geldiği Lyon'da imparatorluğunu tekrar ilan etmiştir. Napolyon Avrupa ülkelerine artık Fransa'yı 1792 sınırlarında tutacağı yönünde bir beyanda bulunsa da Avrupa ülkelerinin ona karşı birleşmesini engelleyememiştir. Napolyon bir başka koalisyon için hazırlık yapmaya başlamış, ilk adımı attığı Waterloo'da İngilizlerle yapılan savaşta yenilmiştir. Mısır'da yaptığı gibi askerlerini bırakıp kaçmayı düşünmüş ancak yakalanmıştır. 100 gün süren bu imparatorluk dönemi yine bir sürgünle sonuçlanmıştır (Armaoğlu, 1997, ss. 79-80). Sonuç olarak sürgünde ölen Napolyon'un yönetimi Fransa için Direktuar'dan farklı olmamıştır. Napolyon da savaşı sürekli kılmıştır. Halkın bu yönetimi de kabullenmesi, devrimin ilkelerinin yaygınlaştırılması ve korunması ile bir nevi devrime karşı görevin yerine getiriliyor olduğu inancının yerleşmesinden kaynaklanmış olabilir.

Furet'ye göre Fransız Devrimi, Kavimler Göçü'nün soylular için mit niteliği taşıyan yapısına benzer olarak eşitlikçi düzenin miti olmuştur (Furet 2013, s. 24). Bu devrim kendisinden sonra gerçekleşen devrimlerin önce düşünsel altyapısında, ardından da hedeflerinde kendisini göstermiştir. Devrim üzerine yapılan en basit yorum Fransız Devrimi'nin genel oy talebine yöneliktir. Bu talep gerçekleştirildiği için Fransız Devrimi'nin bittiğine işaret edilmiştir. Ancak bu yorum Devrim'in Paris isyanından

soyutlandığı bir anlayışı içerisinde barındırmaktadır (Furet, 2013, s. 29). Fransız Devrimi'nin yorumunda geniş bir bakış açısına sahip olduğunda ise ulusal bir kurum olarak başarıya ulaşan Devrim'in aslında bundan fazlası olduğu sonucuna varılmaktadır. Fransız Devrimi Cumhuriyet'i ülke yönetiminde yerleştirmesi yanında, bünyesinde barındırdığı dinin devletten ayrımı gibi laik dönüşümler sebebiyle yalnızca bir yönetim değişikliği olma hedefine değil, bundan fazlasına sahip olduğunu göstermektedir (Furet, 2013, s. 30).

Fransız Devrimi'ne dair yorumlarda belki de en dikkat çekici olan yorum Tocqueville'e aittir. Tocqueville, Fransız Devrimi'ni sadece bir kopuş olarak ele almanın yanlışlığına değinir. O, Devrim'i, geçmişin gelişimi olarak niteler; monarşinin başlattığını tamamlayan bir sürece dahil eder. Kısacası Tocqueville'in Devrim'e bakışı o güne dek kabul gören anlayışın eleştirisi niteliğindedir. Bu eleştiri Devrim'in en çok değiştirdiği siyasi alana dair olduğundan ayrıca dikkat çekicidir. Tocqueville'in üzerinde durduğu bu süreklilik, Devrim ile birlikte tüm toplulukların iktidar egemenliği altında toplanmasından kaynaklanır. Bu süreklilik yöneticiler arasında söz konusu olduğu gibi demokrasinin ve onun getirdiği eşitliğin de Fransız toplumunda yer bulabilmesine açıklık getirmektedir (Furet, 2013, ss. 39-40). Yani eski yönetimin hali hazırda başlattığı bir durum devrim gibi süreci hızlandıran bir olayla kopuş benzeri bir görünüm yaratır (Furet, 2013, s. 42). Tocqueville eşitlikçiliğin bir değer olarak ortaya çıkışını monarşi dönemine dayandırmakla birlikte bu sürekliliğin neden doğal seyrinde değil de devrim yolundan geçerek bir kopma yanığı yarattığını sorgulamaktadır (Furet, 2013, s. 50). Cevaplandıramadığı bu soru üzerine şunlar söylenebilir: Fransa'da sürekliliğin devrimle doğal seyrinden çıkıp hız kazanması dönemin içerdiği sorunlarla ilişkilendirilebilir. Devrim süreç gibi yavaş işleyen bir değişim içermemesi yanında sürecin içerisinde barındırdığı değerlerin sindirilmesi ve yerleşmesi olgularını da göz ardı etmektedir. Sırf bu sebepten hızla gelişen değişim sindirilememiş ve yerini kaotik bir ortama ardından da imparatorluğa bırakmıştır. İmparatorluk sonrası yönetim ve değerler ise Devrim'in hedeflerine tam olarak uymayan şekillerde olmuştur.

Süreklilik ve kopuş üzerine tartışma dışında Fransız Devrimi'nin Cumhuriyet'ten daha fazlası olarak içerdiği vaatler, onu daha sonraki devrimlerde bir mit gibi görme eğilimi yaratmıştır. Bu çalışmada incelenecek bir diğer devrim olan ve 1917'de gerçekleştirilen Rus Devrimi, Fransız Devrimi'nin hedeflerini taşımasıyla bu duruma örnek verilebilir. Ancak bu Devrim artık demokrasi ve sosyalizm için verilen

mücadelenin adı olmuştur (Furet, 2013, s. 28). Fransız Devrimi tarihçileri Rus Devrimi'nin Fransız Devrimi tarafından önceden bildirilen bir olay olarak ortaya çıktığını ve Rusların devrimi gerçekleştirme mirasını Fransa'dan aldıkları için Fransızların yerine geçtiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Rus Devrimi'nin Fransız Devrimi'nden ayrı görülmemesi 1917'nin izahında 1789'un referans oluşturmamasından kaynaklanır (Furet, 2013, s. 29). Buna, Furet (2013, s. 36) tarafından, Mathiez'in 1920'de yaşanan Bolşevik şiddetini aynı koşullara sahip Fransa'da yaşanan şiddetle açıklayarak haklı göstermesi örnek olarak verilir.

Bu çerçevede iki devrimin ilişkisi meşruiyetin kaynağı olarak toplumsal koşulların ve savaş şartlarının öne çıkarılması ile de açıklanabilir. Bu iki devrim koşullar sebebiyle faili olduğu suçlardan aklanmışken, bugün yine koşullar sebebiyle siyasi tarih analizinde onları aklamamanın doğru olmadığı yönünde eleştirilmektedirler (Furet, 2013, s. 36). Ayrıca savaşın, vatani korumanın değerleri korumakla özdeş bir görüntü çizen yapısı iki devrimin de baskıcı yönetimler kurmalarına imkan tanımıştır (Furet, 2013, s. 111). Verilen bu bilgilerin ışığında iki Devrimin birbirlerine sıkı bir bağla bağlı oldukları anlaşılmaktadır. Bu ilişki iki devrimin taşıdıkları hedefler ve devrimin yaşatılması sürecinde başvurdukları yollarda kendisini göstermektedir. Sonuçta Bolşeviklerin sahip olduğu Jakoben atalar ve Jakobenlerin sahip olduğu komünist öncelikler (Furet, 2013, s. 29) bu iki devrimi hem düşünsel hem somut örnekler çerçevesinde birbirinden ayrılmaz kılmaktadır.

Rus Devrimi Marx'ın öğretileri doğrultusunda Komünizm hedefiyle ortaya çıkmıştır. Marx kapitalist toplumun sosyalist ve daha sonrasında komünist topluma evrilmesini modern ekonominin üretim tarzına ve ilişkilerine dayandırmaktadır. Ona göre işçi sınıfının üretim ilişkilerinde sömüren sınıfa karşı üstünlük kazanma çabasının ilerleyişi zamanla siyasal iktidar kazanma mücadelesine dönüşecektir (Engels ve Marx, 2014). Marx'ın savunduğu üzere sanayileşmiş ülkelerde değil de Rusya'da bu hedefe ulaşmak için adım atılması ve bir ölçüde başarıya ulaşması iki nedene bağlıdır: İlki Rusya'da en azından devrimi örgütleyenler tarafından Marksist öğretiye ilginin uyanması ve öğreti hakkında bilgi edinme gereksinimi duyulmasıdır. Kısacası Aydınlanma'nın "keşfedip" Marksizmin somut hale büründürüp fikir verdiği devrimci insan Rusya'da ortaya çıkmıştır (Plehanov, 2014, s. 12). Bu, belki de Marx'ın öğretisinde gözden kaçırıldığı noktadır. Devrimi sadece sanayileşmiş ülkelerde beklemesi devrimci insanın nerede ortaya çıktığı gerçeğiyle çelişki yaratmıştır. İkinci neden ise işçi sınıfının büyük fabrikalar içerisinde kalabalık bir topluluk şeklinde yaşamasıdır (Bookchin, 2013, s. 52). Bu

da devrimin bir gereği olan örgütlenme için elverişli ortam yaratmıştır. Ayrıca bu birliktelik mücadele için gereken bilincin, bireyin ancak içinde bulunduğu sınıf ile hayatta kalabileceği bilincinin, oluşmasına katkı sağlamıştır (Bogdanov, 2017, s. 3).

Ekim Devrimi bir anda ortaya çıkan bir ayaklanma değildi. Ekim 1917'de devrim gerçekleşene kadar Rusya'da işçi sınıfının zor koşulları (Bookchin, 2013, s. 52) ve bir arada bulunma zorunluluklarıyla gelişen sınıf bilinci 1905 Devrimi'ni tetiklemiş, bu devrim daha sonra yapılacak devrim girişimlerine temel teşkil etmiştir. 1917 Şubat'ında yaşanan devrim denemesi ise Ekim Devrimi'ne yakınlığı ve sonuçlarının bir süreç şeklinde ortaya çıkarak Ekim Devrimi'ne etki etmesi bakımından önemlidir. Devrim girişimi birçok insanın hayatına mal olan Birinci Dünya Savaşı'na karşıtlık şeklinde ortaya çıkmış, savaşın sebep olduğu kıtlık, hükümeti de devrim korkusuna itmiştir. Ancak devrime inanmayanlar da yok değildir. Bolşevik Merkez Komitesi'nin başkanı halka ekmek verilmesini, bu şekilde, olabilecek bir ayaklanmanın önlenebileceğini belirtmiştir. 25 Şubat'ta sokağa dökülen Ruslara askerlerin ateş açması ile son bulan olay ile devrimin ilk kanlı mücadelesi verilmiştir. Burada ateş açması emredilen askerler, tıpkı devrimin bir diğer hazırlayıcısı olarak nitelendirilen Potemkin Zırhlısı İsyanı'nda olduğu gibi ateş açmayı reddetmeye başlamışlardır (Erem ve Köker, t.y.).

Olaylar Çar'ın tahttan çekilmesi ve imparatorluğun tarihe karışması ile sonuçlanmıştır. Bu günden itibaren oluşturulan Geçici Hükümet adındaki yönetim hak ve özgürlükleri genişletmiş, siyasi suçlular için af ilan edip bir seçim düzenlenmesine karar vermiştir. İdam cezasının kaldırılması da bu hükümet dönemine rastlamıştır. Ancak tüm bu reformize girişimler devrimin daha fazla güç kazanmasına neden olmuştur. Çünkü Ekim Devrimi'ne liderlik edecek olan kişiler Rusya'ya geri dönmeye başlamışlardır (Erem ve Köker, t.y.). 1917 Ekim Devrimi Şubat Devrimi'nin sonucunda ortaya çıkan Geçici Hükümet'in başarısızlıklarından doğmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda kalma kararını devrimi ve ilkelerini koruma amacına dayandıran hükümete karşı devrimde radikalleşmeyi savunan Bolşevikler işçileri ayaklandırmıştır (Erem ve Köker, t.y.). Hitap edilenin işçi sınıfı olması, işçilerin köylülere devrimde liderlik edeceği düşüncesinden ileri gelmektedir. Lenin (1975, s. 124) köylülerin işçilere güvenmesini istemiştir. Bu da Marksizmin doğasıyla örtüşmektedir. Çünkü devrimi yapacak olan işçilerdir. Geçici Hükümet, işçilerin Bolşeviklere yakınlaşması ile birlikte yine devrimi besleyecek bir reformla toplanma ve örgütlenme yasağını ve basındaki sansürü kaldırmıştır. Bu reformlar protestoların daha büyük bir kitle ile yapılmasına yol açmıştır. Yasakların kalkması

ile yaygınlık kazanan gösteriler sonucu Geçici Hükümetin Bolşevikler üzerindeki baskısı artmıştır. Ancak 23 Ekim’de Geçici Hükümet’in artık devrilmesi kararı alınmış ve Devrimci Askeri Komite kurulmuştur. Kısacası devrim baskılardan etkilenmemiştir. Geçici Hükümet bazı isyanların Bolşeviklere bağlı askeri birliklerce bastırılması ve tüm kurumların ele geçirilmesiyle 8 Kasım’da tamamen devrilmiştir (Erem ve Köker, t.y.). Sonuçta savaşın ertelediği ancak 1905’in uyandırdığı devrimci ruhıyla Rusya proletaryası ülkeyi savaşın bataklığından çıkarmış ve kendini ileriye taşıyacak tek şeyin yine kendisi olduğu bilinciyle devrimi gerçekleştirmiştir (Luxemburg, 2018, s. 15).

İktidara gelen Bolşevikler Lenin önderliğinde bir parti olarak varlığını göstermiştir. Bu iktidar dönemi aynı zamanda proletarya diktatörlüğü adı verilen geçiş döneminin başlangıcını oluşturmuştur. Ancak bu yönetim bazı açılardan diktatörlük olarak nitelendirilmemektedir. Çoğunluğun yönetimde bulunması bugün demokrasilerde ortak nokta olduğu için demokrasi gibi algılanması söz konusudur (Kıvılcımlı, 2008). Ancak bu yönetimin demokrasiden ayrılan iki önemli yanı vardır: Birincisi azınlığın yönetimde yer alamaması hatta bastırılması; ikincisi ise tek partili yönetime dayanmasıdır. Bu tek parti, proletaryanın savunucusu olma görevine kendini layık görmüştür (Ağır ve Baharçipek, 2014, s. 11). Denetimden yoksun olan bu tek parti yönetimi için diktatörlük tanısı çok daha ağır basmaktadır.

“Proletarya diktatörlüğü” tecrübesinde Lenin ekonomiye, yaşanan kıtlığı sona erdirmek ve savaşın zararlarını gidermek amacıyla müdahalelerde bulunmuştur. Dış politikada daha serbest bir tutum sergileyerek sanayileşmenin ülkede devletsiz topluma geçişi hızlandıracağını belirtmiştir (Tarihte Büyük Güçlerin..., 2018). Lenin’in ölümünün ardından Zinovyev’in halef olarak seçilmesi yanında Zinovyev-Troçki-Stalin çatışması baş göstermiş ve Stalin’in yükselişine giden yol bu çatışma sonucunda gerçekleşmiştir. Bu çatışmaya değinmeden önce Zinovyev’in iktidarı elinde bulundurduğu sürede imza attığı iki karardan bahsetmek, bu kararların Stalin’in yükselişinde oynadığı rol sebebiyle faydalı olacaktır. Bu kararlardan ilki Petrograd’ın adının Leningrad olarak değiştirilmesi, diğeri de partinin üye sayısını artırmak suretiyle partiyi güçlendirmektir. Bu istek daha öncesinde Lenin ve Troçki’nin beyanlarında mevcuttur. Lenin’in ölümünün ardından ise bu talebi uygulama görevi parti genel sekreteri olan Stalin’e verilmiştir (Carr, 2013, s. 126). Üye sayısının artırılması bir tür demokrasinin geliştirilmesi olarak görülse de kayıtların aslında bir süreci takip eden değişimlerin simgesi olduğu görülmektedir (2013, s. 127). Üyelerin

kaydının tutulduğu Lenin kayıtları ve bu kayıtların partiyi bir kitle partisine dönüştürme süreci parti sekreterinin gücüne katkı sağlamıştır. Partinin kitle partisi olarak değişmesinin yanında bir karara tüm üyelerin uyması ve bu kararı desteklemesi zorunluluğunun getirilmesi de söz konusu olmuştur. Ancak bununla birlikte kararlara karşı parti içerisinde tartışma açılabileceği ve kararların alınmasında demokratik süreçlerin takip edileceği de varsayılmıştır. Kısacası Stalin daha iktidara gelmeden kitle partisi şeklinde örgütlediği partinin yanılmazlığının meşruluğunu üyelerine yüklediği bağlılık ile sağlamıştır. Demokratik süreçleri de terk etmeden yönetiminin temellerini diktatörlükten uzak bir konuma itmeye çalışmıştır (2013, s. 128).

Stalin'e verilen görevin yine Stalin'i güçlendirmesi dışında Troçki ve Zinovyev ile çatışması Stalin'in iktidara yükselişini etkilemiş; Stalin söylemleri ile Troçki'nin yerilmesinin medya ve parti toplantılarında yerleşmesini sağlamış ve Troçki'yi tarafsız bırakmıştır (Carr, 2013, ss. 131-132). Troçki'nin Lenin ile uyuşmayan, Lenin karşıtı söylemleri dile getirilmiştir. Stalin, tek ülkeden sosyalizm savunusu geliştirerek Troçki'nin sürekli devrim teorisini çürütmeye çalışmıştır. Stalin'in bu savunusu, Rusya'da gerçekleşen devrimin diğer ülkelerde bir devrim gerçekleşmese dahi yaşayabileceğine dayanır. Bu konuyu desteklerken Lenin'e de atıflarda bulunmayı ihmal etmemiştir (Carr, 2013, s. 133). Bu hayali savununun olumlu etkileri olmuştur. Rus Devrimi'nin dışarıdan gelecek yardımlara ihtiyaç duymadan varlığını sürdürebileceği yönünde bir inanç gelişmiştir. Rus kimliğinin yüceltilmesi de bu savunu ile ortaya çıkmıştır. Devrim sadece Rusların başarısı olarak görülmeye başlanmıştır. Rusya'daki devrimin bir öncül ve başlangıç olarak bütün dünyaya örnek teşkil ettiğine inanılmıştır (Carr, 2013, s. 134). Bu şekilde Troçki'den kurtulan Stalin, benzeri bir yöntemle Zinovyev'i de alt etmiştir (Carr, 2013).

Sonuç olarak Stalin'in yönetimi proletarya diktatörlüğünün kalıcılığına ve devletsiz toplumdan uzaklaşılmasına neden olmuştur. Partinin yanılmazlığını ve bu şekilde kendisinin yanılmazlığını partiye üye isimlerin bağlılıklarını daha sıkı hale getirerek sağlamış, Lenin'e bağlılığından kuşku uyandırmadan Lenin'in zıddı politikalar yürütmüştür. Lenin ekonomide dışa kapalı bir politika izlemekten uzak dursa da Stalin bunu terk etmiştir. Dünyada yaşanan 1929 Krizi ile devrimin sosyalist yapısının tüm dünyada olumsuz anlamından kurtulması da bu döneme rastlamıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı ile birlikte işçi sınıfının gücü de bir kez daha görülmüştür (Tarihte Büyük Güçlerin..., 2018). Sonuçta devrim asıl hedefine ulaşmadan 1991 yılına kadar yaşamıştır. Ancak

yaşayan sadece devrime olan inançtır. İlkeleri ise bir partinin yönetimi altında ezilerek yok olmuştur.

Otoriterleşme Sebepleri ve Devrimlerin Karşılaştırması

1789 Fransız ve 1917 Rus Devrimleri etkilerinin evrenselliği bakımından önemli olaylardır. Bu durum iki devrimin de en önemli ortak noktası olabilir. Fransız Devrimi kardeşlik, eşitlik ve özgürlük ilkeleri ile birçok imparatorluğun yerini ulus devletlerin almasını sağlayarak egemenliği adeta halkla özdeşleştirmiştir. Rus Devrimi ise ulus devletlerin liberal olarak şekillendirilmesine paralel olarak sosyalist yönetimlerin ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. Rus Devrimi'nin bir diğer önemli etkisi kapitalist sistem içerisinde ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesinde alternatif sistemlerin varlığını göstermesidir. Fransız Devrimi imparatorluk, Rus Devrimi ise çarlık rejimlerinin çöküşü ile ortaya çıkmıştır. Son olarak sonuç bölümünde de değinilen bir ortak noktadan bahsedilebilir: İki devrim de alttan devrim olarak nitelendirilmektedir ancak öncüleri olan devrimlerdir. Bu öncülerin çoğu, üstten devrimlerde olduğu gibi eski sistemin içerisinde belli görevlerde olan kişiler olmasa da, devrimlerin öncesinde bilinçlendirme noktasında ve sonrasında ortaya çıkan oluşumlarda ön plana çıkmışlardır. Fransız ve Rus Devrimlerinin sayılan ortak noktaları dışında farklılıkları da yok değildir. Bu farklılıklardan en belirgin olanı Fransız Devrimi'nin feodal yapı tarafından beslenildiği, devrimin bu sistem içerisinde geliştiğidir. Rus Devrimi'ni besleyen ise daha çok kapitalizmdir. Devrim işçi sınıfının bilinciyle ve teorik altyapının var olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır.

Fransız ve Rus Devrimleri dünyada birçok iz bırakmıştır. Bu izler örnek teşkil ettiği gibi dersler de içermektedir. Bu derslerden biri devrimlerin, devleti ortadan kaldırıp/dönüştürüp halk merkezli yerel yönetimler kurma hedefinin aksine önceki rejimler gibi otoriter bir şekilde kurumsallaşmasıdır. Önceki bölümde incelenen iki devrimin benzer süreçlerden geçerek gerçekleşmesi bu devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme sebeplerinde de mevcuttur. Fransız ve Rus Devrimleri iki ortak sebeple otoriterleşmiştir: Bunlardan ilki devrimin dış dünyada karşıtlarının bulunması, devrimin savunulup korunması; bir diğeri ise kurumsallaşma gereğidir.

Devrimin savunulması, korunması sebebi Fransız Devrimi için şu şekilde açıklanabilir: Devrim gerçekleştirildiğinde Avrupa ülkeleri devrimin ilkelerinden ve bu ilkelerin kendi ülkelerinde yer bulmasından korkmuşlardır. Bu sebeple devrimi ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunmuşlardır. Napolyon kendi ifadeleriyle, devrimden sonra iktidara

gelenin, durmadan dış düşmanlarının saldırısına uğrayan, içeride birçok entrikaya maruz kalan hükümetin biraz sert olması gerektiğini, barış zamanı diktatörlüğü bırakacağını ve meşruti monarşiye geçeceğini belirtmiştir (Pirenne, 1964'den akt., Ateş, 2017, ss. 149-150). Aynı mantıkla Jakobenler iktidardayken kendilerine karşı gelinmesini sert yöntemler ile engellemişlerdir (Ateş, 2017, s. 124). Bunun da sosyalizmin gereği olan eşitlik sağlanana kadar karar mekanizmasının sorgulanmaması şeklinde yorumlanması mümkündür. Rusya'da *devrimin korunması, savunulması* ise Fransa'da olduğu gibi sert önlemlerle sağlanmamıştır. Burada devrimin korunması savaştan çekilmekle olmuştur. Devrimin sosyalist yapısı diğer ülkeleri sınırların dışında tutmuştur (Tarihte Büyük Güçlerin..., 2018). Lenin döneminde geçerli olan bu durum Stalin döneminde tersine dönmüş, devrim savaşta gösterilen işçi sınıfı mucizeleriyle ayakta tutulmaya çalışılmıştır. İşçi sınıfı bütün gücüyle üretmiş ve savaş onların çabasıyla kazanılmıştır.

İki devrim için ortak olan bu nedeni Skocpol (2004) ifadelerinde devrime öncülük eden ve devrimde yönlendirici etkiye sahip parti özelinde ele alır. Bu parti, devrimin savunularını pekiştirme ve güçlendirme noktalarında kendine ihtiyaç duyulduğu üzerine vurgular yaparak aslında kendini de pekiştirmekte ve güçlendirmektedir. Özellikle radikalleşme döneminde kendini gösterdiği öne sürülen bu durum Jakoben iktidarın söylem ve uygulamaları ve Bolşevik Partisi'nin karşısındaki örgütlenmiş muhalefetin ortadan kaldırılması ile kanıtlanmıştır (Smith, 2014, ss. 360-361).

İkinci ortak neden olan *kurumsallaşma gereği* devrimin korunması ve savunulması sebebiyle örtüşmektedir. Kurumsallaşma Fransa'da Rusya'dan çok daha gerekliydi. Çünkü Rus Devrimi Marx'ın öğretisiyle kurgulanmış bir proletarya diktatörlüğü tecrübe edecekti. Devrim belli bir yönetim olarak biçim alacaktı. Ancak Fransa'da halk hiçbir kurumsal yapısı olmadan devrimi gerçekleştirmiş, sonucu konusunda bir öngörü geliştirmemişti. Bu sebeple devrim sonrası kaos yaygınlaşmış ve Napolyon'un imparatorluğu devrimin ilkelerine ters olsa da düzen ve istikrar sağlaması sebebiyle benimsenmiştir. Bir diğer ifadeyle, Fransa özelinde bahsi geçen kurumsallaşma gereği, halkın gerçekleştirdiği devrimin bir düzeni beraberinde getirecek altyapıdan yoksun olmasından kaynaklı, bir devletin ihtiva ettiği düzen ve istikrar unsurlarına devrimin devamlılığı için duyulan ihtiyaçla açıklanabilir. Bu anlamda Napolyon'un yönetimi düzen ve istikrarı sağlaması bakımından kurumsallaşma boyutu olarak ele alınmalıdır. Jironenlerin veya Jakobenlerin yönetimi devrimin savunucusu olan halk içinden isimleri bünyesinde barındırması ve bu isimlerin de idealist ancak yerleşik olmayan bir düzeni zor gücüyle veya

anlaşılmayan reformlarla benimsetme çabaları sebebiyle hayalperest olarak nitelenebilecek uygulamaları beraberinde kaosu getirmiştir. Bu sebeple Napolyon'un yönetimi, devletin nitelediği kurumsallaşmaya karşılık gelmekte ve devrimin hedefinden şaşmasının -otoriter bir yönetimle sonuçlanmasının- bir nedeni olmakla birlikte aynı zamanda devrimin sonrası için plansız yapısının yarattığı kaosu -kurumsallaşma gereğinin- bir sonucudur.

Rus Devrimi için *kurumsallaşma gereği* proletarya diktatörlüğünün sona ermemesi noktasında önemlidir. Lenin ile başlayan ve Stalin ile devam eden proletarya diktatörlüğü devletsiz bir topluma geçişle son bulmalıydı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ve Marksist öğretinin sağladığı meşruiyet bu yönetimin yerini bir devletsizliğe bırakmasını imkansız hale getirmiştir. Rusya'daki devrimin hedefine ulaşamaması kurumsallaşmanın devamlılığından gelmektedir denilebilir.

Devrimlerin başarısızlığı olarak addedilebilecek bu yön, Skocpol (2004) tarafından uluslararası koşullar ile iç ve dış baskılar temelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Ona göre bu koşullar altında merkezi ve otoriter yönetimler kurulması kaçınılmazdır. Fransa'da devrime karşı açılan savaşlar uluslararası koşulları, mali bunalım ise iç baskıyı ifade etmiş ve Napolyon'un kılıçla çıktığı tarih sahnesinde hiçbir direnişle karşılaşmaması iki nedenin birlikte gerçekleştiğini göstermiştir. Rusya'nın kurumsallaşması ise Moore'un incelemeleri neticesinde belirttiği gibi Marksist-Leninist geleneğin bir ürünüdür (Smith, 2014, s. 360). Marx'ın kapitalist toplumdaki komünist topluma geçişte siyasal iktidarı araçsallaştırma yoluyla kullanmaya yetkili kıldığı proletaryadan ayrıca merkezileşme için de çabalamasını istemesi ve proletaryayı temsil eden partinin yine Marx tarafından genel bir devlet olarak nitelendirilmesi (Engels and Marx, 1978; Newman, 2006, ss. 55-56) söz konusu olmuştur. Lenin'in (2016, s. 12) de söylemlerinin öncelikli hedefinin üretim tarzını ve ilişkilerini değiştirmeye yönelik yapısı, Marx'ın teorisi ile birleşmiş ve bu bağlamda partiyi kendi üzerinde toplanan iktidarı günden güne pekiştirmeye itmiştir. Kısacası Rusya'da, devrimin içsel koşulları ve İkinci Dünya Savaşı'nın partiye duyulan ihtiyacı pekiştirmesi kurumsallaşmayı pekiştirip güçlendirmiştir.

Devrimlerin sayılan iki ortak sebebi dışında kendilerine özgü otoriterleşme nedenleri de bulunmaktadır. Fransız Devrimi için bu neden *her şey alttan prensibinin beraberinde getirdiği kaostur* (V. İ. U., Gelgeç Devrim Hükümeti Üzerine'den akt., Kıvılcımlı, 2008, s. 189). Fransız Devrimi'nde her şey alttan prensibi kaosu, kaos yani terör dönemi ise otoriterleşmeyi yani

önce Direktuar yönetimini ardından da Napolyon'un imparatorluğunu beraberinde getirmiştir. Bu prensip devrimi yapanların bütün siyasal kurumları elinde bulundurması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum kararların, devrimi korumak uğruna keyfi ve zarar verici niteliğe bürünmesine neden olabilir.

Rusya'nın kendine has otoriterleşme sebebi ise ortak sebeplerden biri olan kurumsallaşma gereğinde de bahsi geçen ve Marksist öğretinin zorunlu gördüğü *proletarya diktatörlüğü* pratiğidir. Proletarya diktatörlüğü bütün bir devrimin başarısızlığında gösterilebilecek bir faktör olarak ayrı bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. 'Proletarya diktatörlüğü' hedefi muğlak bir süreç olarak keyfiyete kapı açmıştır. Bir geçiş evresi olarak zorunlu addedilen bu dönem, özellikle Marksist teorinin devleti nitelenmesindeki belirsizlikten de beslenerek kalıcı bir hale gelmiştir. Aslında Marx da Engels de devleti aşılması gereken bir baskı aracı olarak görmüşlerdir. Ancak bazı durumlarda aynı devlet burjuvazi karşıtı bir tavır içerisinde nitelenerek özerklik kazanan bir kurum olmuştur (Newman, 2006, s. 45). Yine Marx (2009), devleti genel oy ile ortadan kaldırmaktan, devletin toplumdaki çelişki ve gerilimleri çözümlenmedeki yetersizliğinden bahsetmiş ve devletin ortadan kaldırılması gereğini belirtmiş, bunun yanında siyasal tahakkümün aşılması sonrası sınıfların ortadan kalkması ile geçiş evresinin sona ereceğini ve devletin sönmüneceğini söylemiş, bu soyut ifadelerle her devrimin bünyesinde barındırdığı karşı devrimciliği neredeyse küçümsemiştir (Newman, 2006). Sonuçta devrim için başarısızlık getiren proletarya diktatörlüğü evresi, devrimin sona ermesinden sonra dahi etkilerini sürdürmüştür. Bu süreç devrim döneminde demokratik olmayan bir gelenek yerleştirmiş, bugün dahi Rusya demokrasi kültürünü özümseyememiştir. Rusya günümüzde rekabetçi otoriter rejimi benimsemiştir. Bu rejim, demokrasi geleneğinin eksikliğinden, çok partili yaşam tecrübesinin olmamasından ve sivil toplumun merkezi yönetim karşısındaki zayıflığından yararlanan iktidarların merkezîyetçiliği artırma yolunda adımlar atmalarına dayanır. Komünizmin benimsendiği yıllarda bir tek parti yönetiminin olması, günümüzde de muhalefetin sindirilmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca komünist tecrübeye benzer şekilde iktidarı destekleyenler güçlendirilmekte, muhalifler baskı araçlarıyla sindirilmektedir. Bu rejimin komünist yönetimden en önemli farkı, seçimlerin ve partilerin açıkça yok edilmemesidir (Gürsoy, 2018, ss. 84-85).

Sonuç

Toplumsal ve siyasal değişimlerin halk tarafından gerçekleştirildiği alttan devrimler genellikle otoriter yönetimlerle sonuçlanmaktadır. Otoriter yönetimlerle sonuçlanan alttan devrimler olarak öne çıkan Fransız (1789) ve Rus (1917) Devrimlerini ele alan bu çalışma söz konusu iki devrimi, otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri açısından incelemeyi ve karşılaştırmayı konu edinmiştir. Çalışmanın literatüre katkısı olarak karşılaştırılan iki devrimin benzer otoriterleşme nedenleri ortaya koymalarının bir idealin hedeflendiği toplumsal çabalarda tüm zamanlar için yol gösterici olacaklarına ilişkin edinilen kanı gösterilebilir. Çalışmada, Fransa ve Rusya'da ortaya çıkan devrimlerin ortaya çıkış sebepleri, devrimlerin gerçekleştikleri anda ve sonrasında yaşanan olaylar incelenmiş; bu incelemede iki devrimin farklı nedenler yanında birçok benzer nedenle gerçekleştikleri saptanmıştır. Bu benzerlikler iki devrimin de düşünsel altyapıya sahip olması, farklı sınıflar olmaları yanında temelde sınıf temelli ve eski rejimin çöküşü ile meydana gelmeleri şeklinde sıralanabilir. Devrimler üzerine yapılan incelemenin çalışmanın asli sorusu olan otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerine katkısı ise tarihsel anlatının ortaya konulmak istenen nedenlerin de koşullarını içermesidir. Yaşanan siyasal, ekonomik ve toplumsal olaylar otoriterleşmeye giden sürece az ya da çok katkı sağlamışlardır.

İki devrimin otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri olarak kurumsallaşma gereği; devrimin korunması ve savunulması; her şey alttan prensibinin beraberinde getirdiği kaos ve proletarya diktatörlüğü saptanmıştır. Bu nedenlerden kurumsallaşma gereği ve devrimin korunması iki devrim için ortak, her şey alttan prensibinin yarattığı kaos Fransız Devrimi'ne ve proletarya diktatörlüğü ise Rus Devrimi'ne özgü nedenler olarak belirtilmiştir. Nedenlerden kurumsallaşma gereğinin Fransa için bir ihtiyaç olarak kendini gösterdiği, kaosun yarattığı huzursuzluğun Napolyon'un yönetimiyle dinmesi sebebiyle eski düzenin tekrar kurulmasının hoş karşılandığı saptanmıştır. Rusya'da ise bu gereklilik esas alınan ideolojinin öngördüğü bir durumdur. Öngörülen proletarya diktatörlüğünün kalıcı hale gelmesinin bir sonucu olarak devrimin hedefi etkisiz hale gelmiş, geçiş döneminin belirli bir zaman dilimini kapsamaması ile devlet tekrar eski düzeni ihtiva eder yani otoriter bir şekilde kurulmuştur. Devrimin korunması nedeni de iki devrim açısından ortak ancak uygulamada farklılık göstermektedir. Fransa'da içte ve dışta savaş ile korunmaya çalışılan devrim, Rusya'da Lenin döneminde savaştan uzak durma; Stalin döneminde ise savaş yoluna başvurma şeklinde iki döneme ayrılarak korunmaya çalışılmıştır. Devrimlerin kendilerine

özgü nedenlerinden biri olan her şey alttan prensibinin yarattığı kaos Fransız Devrimi'ne özgülenmiştir. Bu neden kurumsallaşma gereğinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Devrimi gerçekleştirenlerin yönetimi elinde bulundurarak devrimin ilkelerini yerleştirme çabalarını ifade etmektedir. Son olarak Rus Devrimi'ne özgü bir neden olarak proletarya diktatörlüğünden bahsedilmiştir. Bu diktatörlük devrimin esas aldığı ideolojinin bir öngörüsüdür. Yine kurumsallaşma gereği ile bağlantılı olan bu neden; kurulan bu geçiş yönetimi, belirsiz bir gelecekte ortadan kalkmasının hedeflenmesi ve Marx'ın devletin yıkılması karşıtlığının içerdiği çelişkiler gibi nedenlerle devrimi başarısızlığa sürüklemiştir.

Bu çalışmada otoriter yönetimlere dönüşmenin nedenleri dışında bu yönetimlerin devrimin önde gelen aktörlerinin siyasi iktidara gelişiyle başlaması (Fransa'da Robespierre, Danton gibi isimlerin yönetsel kadroda bulunması, Lenin'in Bolşevik Parti'nin lideri olması) alttan devrimlerin gerçekleştikten sonra üstten devrimlere dönüşmesiyle bağlantısını akla getirmektedir. Yani halk kitlelerinin asli/başat rol oynayarak toplumsal ve siyasal dönüşümleri gerçekleştirmesinin devrimler sonrasında araçsal hale gelmesi ve devrimin, onu gerçekleştirenlerden olan ancak kitlelere nazaran seçkin konumda sayılabilecek kişilere bırakılması ile yukarıdan aşağıya politikaları benimseyen üstten devrimler ve otoriter yönetimlere dönüşmesinin birbirine bağlı olgular olup olmadığı tartışılabilir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Adadağ, Ö. (2006). Devrim. A. Cevizci (Ed.), *Felsefe Ansiklopedisi* (4. Cilt) kitabı içinde. İstanbul: Babil Yayınları.

Ağaoğulları, M. A. (2015). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da siyasal düşünceler*. (Altıncı Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ağır, O ve Baharçipek, A. (2014). Rusya'nın başarısız demokratikleşme tarihi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 4(8), 5-27.

Armaoğlu, F. (1997). *19. yüzyıl siyasal tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ateş, T. (2017). *Siyasal tarih*. (Altıncı Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bogdanov, A. (2017). *Proleter şiir*. (A. Akova, Çev.). İstanbul: SUB Yayınları.

Bookchin, M. (2013). *Devrimci halk hareketleri tarihi 1905'ten 1917'ye Rus devrimleri cilt 3*. (A. İ. Başgöl, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.

Brinton, C. (1965). *The anatomy of revolution*. New York: Vintage Books.

Büchner, G. (2011). *Danton'un ölümü*. (A. Çalışlar, Çev.). İstanbul: Mitos Boyut Tiyatro Yayınları.

Carr, E. H. (2013). *Lenin'den Stalin'e Rus devrimi, 1917-1929*. (L. Cinemre, Çev.). İstanbul: Yordam Yayınları.

Ekinci, E. (2016). Devrimden günümüze Fransız siyasal sisteminin evrimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 150-171.

Engels, F. and Marx, K. (1978). Address of the central committee to the communist league. In R. C. Tucker (Eds.), *The Marx-Engels Reader* (pp. 501-511). New York: Norton.

Engels, F. ve Marx, K. (2014). *Komünist manifesto*. (N. Satlıgan, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.

Erem, O ve Köker, İ. (2020). 1917: Dünyayı değiştiren devrimlerin yılı. Erişim tarihi: 20.11. 2020, https://www.bbc.com/turkce/resources/iddt-sh/russian_revolution_turkish.

Furet, F. (2013). *Devrim'in yorumu Fransız devrimi'ne üç yaklaşım biçimi*. (A. Kuyaş, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Gaxotte, P. (1969). *Fransız ihtilali tarihi*. (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goldstone, J. A. (1994). *Revolutions*. Orlando: Harcourt Brace College Publishers.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton: Princeton University Press.
- Gürsoy, Y. (2018). Rejim değişiklikleri: Otoriterleşme ve demokratikleşme. S. Sayarı ve H. Dikici Bilgin (Ed.), *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar* kitabı içinde (s. 76-100). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2003). *Devrim çağı Avrupa 1789-1848*. (B. S. Şener, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven: Yale University Press.
- Kıvılcımlı, H. (2008). *Devrim nedir?* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Derleniş Yayınları.
- Koç, Y. (2011). 1789 Fransız devrimi ve 1917 Ekim devrimi üzerine notlar (Jakobenlik-Bolşeviklik). *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 205, 45-59.
- Lenin, V. İ. (1975). *Nisan tezleri ve Ekim devrimi*. (M. Ardos, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Lenin, V. İ. (2016). *Halkın devlet yönetimine katılımı üzerine*. (M. Çulhaoğlu, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Luxemburg, R. (2018). *Rus devrimi üzerine makaleler*. (M. Çakır, Çev.). Erişim tarihi: 20.11.2020, http://www.murat-cakir.de/wp-content/uploads/RL_RusDevrimi.pdf.
- Marx, K. (2009). *Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisi*. (K. Somer, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (2. Cilt). (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası.
- Newman, S. (2006). *Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriteryanizm ve iktidarın altüst oluşu*. (K. Kızıltuğ, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Paşaoğlu, M. T. (2019). İslami devrim nedir? 1979 İran örneği. *İnsan & İnsan*, 6(20), 307-323.

Plehanov, G. (2014). *Tarihte bireyin rolü üzerine*. (N. Özkan, Çev.). İstanbul: Yazılama Yayınları.

Price, R. (2005). *Fransa'nın kısa tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Rey, A. (1989). *Révolution. histoire d'un mot*. Paris: Gallimard.

Skocpol, T. (2004). *Devletler ve toplumsal devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in karşılaştırmalı bir çözümlemesi*. (S. E. Türközü, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

Smith, D. (2014). Olguların ve değerlerin keşfi: Barrington Moore'un tarihsel sosyolojisi. T. Skocpol (Ed.), *Tarihsel Sosyoloji Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler* kitabı içinde (s. 348-395). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi Tutkulu Zamanlar: Fransa. Erişim tarihi: 20.11.2020, <https://www.dailymotion.com/video/x75b5y1>.

Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi Rüzgarın ve Bulutların Yeni Yolu: SSCB. (2018). Erişim tarihi: 20.11.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=PF0fNJSjTxw>.

Tazmini, G. (2012). *Revolution and reform in Russia and Iran*. I. B. Tauris.

Tilly, C. (1978). *From mobilization to revolution*. New York: Random House.

Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. (Üçüncü Baskı). Bursa: Dora Yayınları.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

European Union Global Strategy and Turkey: An Analysis of the Term 2016-2021

*Avrupa Birliği Küresel Stratejisi ve Türkiye: 2016-2021
Dönemine Yönelik Bir İnceleme*

Abstract

The European Union (EU) set out its aim to be a global power in 2003, with the announcement of the European Security Strategy, however, it was not until the 2016 EU Global Strategy that this goal was stressed more clearly and decisively. The comparison between these two strategies illustrates the change in the EU's rhetoric and foreign policy. With the 2016 Strategy, the EU embarked on an effort to shape its own geopolitics, this time, much freer from the US domination, focusing specifically on the migration crisis and the recent security threats in Europe. This paper aims to concentrate on the status of Turkey in EU foreign policy and elaborate on the intensification of the EU's focus on Turkey, in its foreign policy, in the period 2016 - 2021. The paper argues that the EU limited emphasis on the role of Turkey to areas, such as migration, counterterrorism, and energy. Therefore, it is argued that this limited approach damages the cooperative understanding between the parties, especially regarding the candidacy process.

Keywords: European Security Strategy, EU Global Strategy, EU Foreign Policy, Turkey.

Öz

Avrupa Birliği (AB), Avrupa Güvenlik Stratejisi'ni kamuoyuna duyurduğu 2003 yılında küresel bir güç olma hedefini ortaya koymuştur. Bununla birlikte bu hedef, 2016 AB Küresel Stratejisi'nde daha kararlı ve daha açık bir şekilde vurgulanmıştır. 2016 Stratejisi ile birlikte AB, göç krizini ve özellikle son dönemdeki diğer güvenlik tehditlerini göz önünde bulundurarak kendi jeopolitiğini bu defa ABD liderliğinden bağımsız olarak şekillendirmeye gayret etmektedir. Bu çalışma, AB dış politikasında Türkiye'nin konumuna

Zühal ÜNALP ÇEPEL

Dr. Öğr. Üyesi,
Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
zuh.alnalp@deu.edu.tr
ORCID: 000-0002-2057-5966

Cilt / Issue: 10(1) 357-368

Geliş Tarihi: 18.02.2022

Kabul Tarihi: 25.01.2023

Atf: Ünalp Çepel, Z. (2023). European Union global strategy and Turkey: An analysis of the term 2016-2021. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 357-368. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1075694>

odaklanmayı ve AB'nin 2016-2021 döneminde dış politikasında Türkiye'ye daha fazla yer vermesinin nedenlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Türkiye'nin rolünün AB tarafından göç, terörle mücadele ve enerji gibi alanlarla sınırlandırıldığı ifade edilmektedir. Sonuç olarak, AB'nin yaklaşımının taraflar arasındaki iş birliği anlayışına özellikle adaylık süreci bakımından zarar verdiği tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Güvenlik Stratejisi, AB Küresel Stratejisi, AB Dış Politikası, Türkiye.

Introduction

The European Union (EU) has become one of the strongest normative actors in promoting democracy, human rights, and the rule of law in world affairs. The enlargement process and European Neighbourhood Policy (ENP) are the two mechanisms that provide harmonization with the EU acquis in the member states and the region. These mechanisms are aimed to protect cosmopolitan values inside and outside of the EU, and these have been adopted as security strategies since 2003. The European Security Strategy (ESS) in 2003 and EU Global Strategy in 2016 are the two significant outputs of the Common Foreign and Security Policy (CFSP), which aimed to identify the EU's foreign affairs priorities. The EU's role in global politics is a key study area in the literature. As a contribution to this literature, the comparison between ESS in 2003 and EU Global Strategy in 2016, and Turkey's status in these, will be valuable in illustrating changes in the EU's rhetoric and foreign policy.

Considering this, the paper aims to answer the following two questions: What were the changes in the EU's perception of the status of Turkey in its foreign policy strategy between 2003 and 2016? What was the extent of the influence of the EU's normative power in Turkey, and in the regional conflicts around Turkey, between 2016 and 2021? The paper aims to examine the efforts of the EU between 2016 and 2021 to promote democracy and protect human rights inside and outside the Union, taking into consideration the growing challenges, such as populist governments in some member states, deadlock in Turkey-EU relations, frozen relations with Syria, the ineffectiveness of ENP, Russia's role in the region and the reluctance of Arab states to share the burden of migration. The methodology of the paper consists of document analysis and content analysis on ESS in 2003, the EU Global Strategy in 2016, and the 2019 report evaluating three years of the EU Global Strategy, entitled "Three Years on EU Global Strategy". The analysis is based on

the prior concepts/words of ‘Turkey, security, partnership, enlargement, candidacy, and resilience’, in the strategies.

EU and Turkey as Foreign Policy Actors

The EU has long been a normative power model for the world, especially since the 1990s, and has had a considerable role in Turkey’s foreign policy since 1963, when the Ankara Agreement established an associational relationship between the parties. However, the westernization and modernization of Turkey’s foreign policy orientation date to 1923. To enhance this modernization goal, Turkey became a Council of Europe member in 1949; a NATO member in 1952, and an associate state to the European Economic Community through the Ankara Agreement in 1963. In 1995, Turkey signed a Customs Union Agreement with the EU and was granted EU candidacy status at the 1999 Helsinki Summit.

Between 1999 and 2005, nine harmonization packages were adopted in Turkey, which brought reforms in many areas, such as civil society, fundamental rights, minority rights, and the rule of law. However, the relations between Turkey and the EU changed direction with the admission of South Cyprus. In 2006, Turkey refused to sign the Association Agreement with Cyprus or to become a party to the Customs Union Agreement with Cyprus on the grounds that this agreement would lead to the recognition of South Cyprus as the representative of the whole island. After this declaration, negotiations between Turkey and the EU were frozen on the initiative of several member states, particularly Greece, South Cyprus, and France. Even though 16 chapters have been opened, 8 are frozen, and no chapter will be closed (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Even though the relations over candidacy or future membership have slipped off the agenda, the EU and Turkey undeniably remain key actors in each other’s foreign policies. Trade relations, security cooperation, and cultural and educational cooperation between the parties have not only connected the two sides’ governments but also, their societies. In 2015, an important turning point in relations was reached, which changed the agenda of the EU policymakers. After the start of the Syrian civil war in 2011, migration influx from Syria to Europe made Turkey a very significant transit point, leading to Turkey and the EU agreeing on a Readmission Deal on 18 March 2016. This Deal has regulated not only the influx, but also free visa negotiations, opening new chapters in the candidacy process, and revitalizing the Customs Union Agreement (European Commission, 2016). The key product of the Deal was the great reduction in deaths on the migration routes. The success of the Deal

increased the hopes of new membership talks, but recently emerging key difficulties in the relationship are the Eastern Mediterranean question since 2019, and political problems between Turkey and some European countries such as France, Austria, and Greece.

In the following part, relations between Turkey and the EU are examined in terms of the status of Turkey in the foreign policy of the Union. The research is limited to the strategies of the Union announced in 2003, and 2016, and the report published in 2019.

European Security Strategy in 2003

The European integration process has witnessed initiatives to establish defense and security organizations at the supranational level. The Pleven Plan in 1950 was one of those initiatives designed to promote federalist ideas. The plan aimed to establish a European Defense Community with joint armed forces but was rejected by France. Subsequently, the Fouchet Plan proposed in 1961 aimed to create a Common Security Policy. However, despite the establishment of European Political Cooperation in the 1970s, there has been no significant change in the foreign policy actorness of the EU in global affairs.

The Maastricht Treaty, which established CFSP as a second pillar of the EU and Petersberg tasks, which were declared in 1992, has also been significant steps in the development of the European Security and Defense Policy (ESDP) (Kaplanova, 2015, p. 51). Nevertheless, these policies have resulted in no successful projects. Amongst the most important reasons for failure were the EU policies over conflicts in Kosovo, and the crises in Yugoslavia. The EU had no role in ending the Balkan wars in the 1990s. Eventually, NATO intervened, and with the leadership of the US, Dayton Peace Agreement was signed in 1995. The EU initiated ESDP in 1999 in order to avoid a repeat of the dramatic events of the Bosnian war. The EU evolved principles to empower its foreign policy, however, there was no change in practice until the September 11 terrorist attacks in 2001 and the Iraq war in 2003. In order to prepare for the regional crises, the EU declared the European Security Strategy (ESS) in 2003 to protect human rights, and to secure the Union.

In ESS, the EU's first attempt at strategy as a global player, the Union focused on four areas: weapons of mass destruction, terrorist attacks, energy, and climate change (Kaplanova, 2015, p. 52). In the 16 pages-long Strategy document, the concept of 'security' occurred 33 times. After September 11 attacks and the Iraq war, key threats to the EU were

listed as “terrorism, the proliferation of weapons of mass destruction, regional conflicts, state failure, and organized crime” (ESS, 2003). Especially during the Iraq war, European states were divided; some member states supported the US intervention and others totally rejected any armed intervention (Tocci, 2017, p. 488). ESS had three priorities: security threats, ensuring security in the EU’s neighbouring region, and building “international order on an effective multilateralism” (Smith, 2017, p. 508). Through this method, the Union emphasized the role of norms and values in conflict-resolution mechanisms. However, the EU’s strategy was influenced by the 2008 economic crisis, and member states tended to prioritize their economic programs over EU foreign policy actions. The Strategy named the USA, Russia, China, Japan, Canada, and neighbour countries as “partner countries” of the EU, but not Turkey. In the following part, the status of Turkey in the ESS is evaluated, and there is a discussion of the EU’s perception of the role of Turkey in EU foreign policy at the beginning of the 2000s.

Turkey in European Security Strategy

In ESS, there were 4 references to Turkey: firstly, as a transit route of energy; secondly, as a special state in EU-Russia relations; thirdly, as a candidate country; and finally, as an important country for regional cooperation, in addition to Egypt, Jordan, Qatar, and Saudi Arabia.

Energy security and Russia: Turkey as a transit route

One of the significant concepts used in ESS was ‘energy security’. To secure the energy routes, the EU aimed at closer cooperation with Central Asia, the Caucasus, and Africa. Eastern Partnership and the Union for the Mediterranean under ENP were considered the tools of closer cooperation with those regions. Energy has also always been a key sector in relations with Russia, and thus the EU focused on the transit routes such as Turkey and Ukraine regarding energy relations. While the EU considered Turkey simply as one of the transit routes, it accorded China, India, Japan, and the US status as the “partners” in the production of renewable energy and low-carbon technologies (ESS, 2003, p. 14).

The candidacy of Turkey and cooperation in the region

ESS prioritized stability in Europe after the September 11 attacks and the Iraq war. Stability in Europe could only be achieved through regional stability. Turkey was considered one of the significant countries in this regard. From that perspective, the Strategy stressed the candidacy process

of Turkey and underlined the negotiation process started in 2005. Other significant countries, which served the stability in Europe were Western Balkan states. Croatia, North Macedonia, Serbia, Bosnia, and Kosovo, in particular, were crucial to a peaceful environment in the environs of the EU (ESS, 2003, p. 16).

The EU's special interest in conflict management in the neighbourhood meant that ESS discussed the conflicts in the Southern Caucasus, the Republic of Moldova, and Israel. In this policy, the EU stressed the important roles of Egypt, Jordan, Saudi Arabia, Qatar, and Turkey. The Union put a special emphasis on Turkey's role as a contributor to the Alliance of Civilisations (ESS, 2003, p. 23).

EU Global Strategy in 2016

EU Global Strategy was a response to the new developments in Europe and the world, was prepared during the term of the High Representative of the EU, Federica Mogherini, in 2015, and published the following year (Smith, 2017, p. 509). The years after 2010 witnessed so many diversifications in world affairs: the Russian annexation of Crimea, the Eurozone crisis, migration influx, Brexit, and populist governments in member states, which deeply influenced the European continent (Tocci, 2017, p. 490). This led to new priorities for the Union, focusing on the *"security of the EU, state and societal resilience, an integrated approach to conflicts and crises, cooperative regional orders, and global governance for the 21st century"*. The Strategy has proven that many problems have originated in the region around the EU, inevitably involving the organization. In order to cope with these problems, the Union has stressed partnerships with regional powers. The concept of 'partnership' was used 11 times in ESS, increasing to 73 times in the EU Global Strategy, indicating the change in the views of the member states over the conflicts around the region, and the need for cooperation in response.

The 60 pages-long Strategy has a more pessimistic view of European security than the ESS (Smith, 2017, p. 509). This view can also be noticed in the increased use of the concept of 'security' from 33 times in ESS to 150 times in the EU Global Strategy. The security challenges emphasized in the Strategy are *"energy security, irregular migration, climate change, and terrorism"* (EU Global Strategy, 2016). In order to manage these challenges, the EU stressed that diplomacy was the policymakers' first tool. In place of unilateral acts seen in the US foreign policy, the EU prefers to follow multilateral approaches with partner countries. The EU has also witnessed the failure of peacekeeping forces in Balkan conflicts and has

learned lessons from the Bosnian war; consequently, the Union, as a single unit, took no measures to control or end the war. Therefore, in the Global Strategy, a peacebuilding approach has been adopted in order to prevent the re-emergence of conflict in the region. Through various activities, the EU supports projects of non-governmental organizations aimed at understanding and empowering the local actors.

The emergence of a new concept, “*principled pragmatism*”, in the EU Global Strategy has also demonstrated the changed EU foreign policy approach. Stress on ‘pragmatism’ has emphasized the need for the use of armed/technological/economic power to shape any conflict in the region. This was an important turn for the EU foreign policy, showing that it had abandoned normative approaches, which had no sustainable influence over the conflicts. With the lessons from the Enlargement Policy, ENP, and relations with Russia, the EU was able to take on a renewed position in the world, based upon its principles, norms, and values, but at the same time, taking a cost and benefit analysis approach to relationships, namely pragmatism.

EU Global Strategy stressed the “*resilience of states and societies*” in Europe, Central Asia, and Central Africa. From the perspective of the EU policymakers, the concept of resilience has a different aim from partnerships with neighboring countries. With a special emphasis on the resilience of the Western Balkans and Turkey, EU Global Strategy was designed to promote economic, social, and climate/energy relations and migration policies (EU Global Strategy, 2016, p. 9). Furthermore, the Strategy has followed a different course from the Enlargement Policy, drawing attention to migration, energy security, terrorism, and organized crime as problematic areas in the relations between the EU, the Western Balkans, and Turkey. Therefore, the resilience of countries in regions close to the EU has been prioritized, not only in the interests of democracy but also in European security (EU Global Strategy, 2016, p. 25).

EU Global Strategy stressed firstly the conflicts in the Mediterranean, Middle East, and Africa, and has underlined the need for cooperation with regional organizations and civil societies to take action on migration, climate issues, non-proliferation, water and food security, and terrorism. Urgent cases for attention are the Palestinian-Israeli conflict and the Syrian and Libyan conflicts. Secondly, the Strategy stressed cooperation with Turkey in economic sectors, regional security, and migration.

In order to fight terrorism and radicalization, the EU aimed at cooperation

among member states and EU agencies. However, Europe underestimated the seriousness of this and therefore, member states were encouraged to engage more with North Africa, the Middle East, the Western Balkans, and Turkey (EU Global Strategy, 2016, p. 21).

Turkey's Status in EU Global Strategy

Compared to ESS, EU Global Strategy took a different approach to Turkey. The Syrian civil war, migration influx, and the role of other regional powers such as Russia and Iran had a considerable negative impact on Turkey. The Strategy refers to Turkey 6 times. Firstly, there is an emphasis on *"the resilience of Turkey"*. With this approach, the EU aimed to implement *"strict and fair conditionality for candidate countries"*. The Strategy points to the key role of economic and societal issues, climate/energy fragility, and effective migration policies in the EU's relations with Turkey (EU Global Strategy, 2016, p. 9).

As a second reference, the Strategy puts emphasis on a counterterrorism partnership with Turkey (EU Global Strategy, 2016, p. 21). The third point in the Strategy has stressed *"cooperation in education, energy, and transport"* (EU Global Strategy, 2016, p. 35). The fourth reference relates to *"Peace in the Middle East, Africa, and the Mediterranean"*. Sectoral cooperation with Turkey, especially the modernization of the Customs Union Agreement is cited as a motivation for improved relations. The remaining references were based on promoting democracy in Turkey, described as the *"normalization of relations with Cyprus and fair accession conditionality"* (EU Global Strategy, 2016, p. 35). EU Global Strategy indicated that the EU was aware of the Cyprus issue as one of the most serious obstacles to Turkey's EU membership process, and fair accession conditionality should only cover the Copenhagen criteria.

2019 – Three Years on - EU Global Strategy

In 2019, a new report analyzing the impact of the EU Global Strategy after three years was published by the High Representative of the EU, Federica Mogherini. The concept of 'security' was mentioned 87 times in the report, showing how much more the EU valued security after 2016 and indicating how the EU would shape its current and prospective policies.

Another important feature of the report concerned attitudes to Turkey. The report put emphasis on Turkey's *"successful cooperation with the EU on preserving multilateralism and addressing common challenges in areas*

such as migration, counterterrorism, energy, transport, economy, and trade". The report also welcomed the high-level political dialogue between the two sides. Through the dialogue, greater cooperation was expected in the relations with Syria, Iraq, Iran, and Libya (EU Global Strategy, 2019, p. 17). The reference to Turkey in the report indicated that Turkey-EU relations are sufficiently stable to balance the regional powers and ease the escalation of conflicts in and around the EU. This approach can be described as 'everything but membership for Turkey', and there continues to be no place for membership negotiations in the EU foreign policy agenda.

Turkey's Status in the EU Foreign Policy between 2019 and 2021

In 2019, accession negotiations were frozen, after Turkey distanced itself from the EU norms. Even though EU Global Strategy referred to the revitalization of the Customs Union Agreement, there was no agreement on the start of negotiations because of the political context. Failed coup initiative in 2016 brought strict measures by the Turkish government, and the EU was critical of the consequent political and social effects enforced by governmental policies in Turkey. EU's financial support to Turkey was limited for 2020, in addition to the limit placed on credits of the European Investment Bank to Turkey. Since 2019, the main dimension in relations has been the Eastern Mediterranean crisis. Turkey's policies related to its hydrocarbon search in the Eastern Mediterranean are disapproved of by Greece, South Cyprus, and the EU; therefore, high-level political dialogue has been suspended by the decision of the Council. Josep Borrell, the current High Representative of the EU, explained the situation: "*EU relationship with Turkey has deep historical roots. However, the country's present direction of travel seems to take it further away from the EU*" (The way ahead, 2020).

The tense relations between the parties improved slightly with European Council conclusions in March and June 2021. Reductions in sanctions and the start of a "positive agenda" for Turkey increased the hopes for the regeneration of relations; however, there is still no serious development in advancing political cooperation. Another notable point was the status of Turkey within the European Council conclusions. Relations with Turkey were evaluated in the June 2021 European Council conclusions, entitled "*European Council conclusions on external relations*". This documented the issues of cyber security, and also EU relations with Libya, Russia, Belarus, Sahel, Ethiopia, and Turkey (European Council Conclusions, 24 June 2021). This implies that Turkey was not regarded as a candidate

country and was not considered under the title of Enlargement Policy in the document. The conclusions for Turkey instead indicated plans for conditional cooperation between the parties. Accordingly, unless Turkey takes measures to de-escalate the Eastern Mediterranean crisis, no steps can be taken to revitalize the Customs Union Agreement.

It should also be emphasized that Turkey's approaches to the Copenhagen criteria and its harmonization efforts are being monitored by EU institutions. Therefore, Turkey needs to increase its efforts for democratization, seriously consider the European Commission's annual Turkey Reports, and protect the rule of law in the country. In addition to internal policies, the EU expects Turkey to act in a cooperative manner in the Cyprus issue. Turkey supports the reopening of Varosha, a militarised zone, in Cyprus, but many EU member states, predominantly Greece, do not, and currently are critical of Turkey's actions (Turkey says, 2021).

Conclusion

The EU's foreign policy strategies in 2003, 2016, and 2019 reports have indicated that Turkey's position in the eyes of the EU has shifted from candidate country status to an 'important neighbour country'. Security issues, migration influx, the democratic deficit in Turkey, the Cyprus issue, and the Eastern Mediterranean crisis have demonstrated that a multi-level approach is needed. The double standards of the EU leaders in membership conditionality need to be eliminated, allowing a new initiative to promote democracy in Turkey. The last 5 years have indicated that the EU and Turkey are primary actors in the protection of migrants' rights and the reduction of tension in the region. Currently, Turkey is not regarded as a candidate country and was not considered by the EU leaders and policymakers for inclusion in the Enlargement Policy. The recent EU documents concerning Turkey have indicated preferences for conditional cooperation between the parties, even though Turkey's clear goal of full membership since the 1999 Helsinki Summit. On the other hand, the EU made it clear that unless Turkey de-escalates the crisis in the Eastern Mediterranean, no steps will be taken for the revival of the Customs Union Agreement, and prospects of full membership will recede further. However, if the EU aims to maintain its motivational power for normative contribution to democratization in Turkey, cooperation and dialogue between the parties should extend beyond security, migration, and energy, to embrace Customs Union reformation efforts, free visa negotiations, negotiation chapters, candidacy process, and financial support.

This paper concludes that the re-establishment of an interactive relationship, dialogue, and cooperation between the EU and Turkey is important for the maintenance of a peaceful region. Equally, Turkey has the responsibility to harmonize with the EU acquis and put into effect the rules and norms required to promote its further democratization.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: The earlier version of this paper was presented in Erasmus+ Jean Monnet Network POWERS (Online) Workshop on “ The Contribution of EU’s CSDP Missions and Operations to the Promotion of Human Rights in its Wider Neighborhood” at University of Seville, Spain, on 18 June 2021. (Ref. no. 599962-EPP-1-2018-1-RU-EPPJMO-NETWORK).

References

Aljazeera. (2021, 20 July). Turkey says Cyprus town of Varosha to reopen amid Greek objection. Accessed 16.08.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/20/turkey-says-deserted-cyprus-town-to-reopen-amid-greek-objections>.

Council of the European Union. (2003). European security strategy, 15895/03, Brussels, 8 December 2003. Accessed 16.08.2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/#:~:text=The%20European%20Council%20adopted%20the,approach%20and%20remains%20fully%20relevant>.

European Commission. (2016). EU-Turkey statement: Questions and answers, 19 March 2016. Accessed 16.08.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_963.

European Council. (2021). European council conclusions on external

relations, 24 June 2021.

European Council. (2021). European Council conclusions on external relations, 24 June 2021. Accessed 16.08.2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/25/european-council-conclusions-on-external-relations-24-june-2021/>.

European External Action Service. (2020). The way ahead after a difficult 2020 for EU-Turkey relations, News, 18 December 2020. Accessed 14.08.2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/90861/way-ahead-after-difficult-2020-eu-turkey-relations-%C2%A0_en.

European Union. (2016). Shared vision, common action: A stronger Europe. A global strategy for the European Union's foreign and security policy. Accessed 14 August 2021, https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.

European Union. (2019). The European Union's global strategy three years on, looking forward. Accessed 15 August 2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_global_strategy_2019.pdf.

Kaplánová, P. (2015). European Union as a Foreign Policy Actor in International Relations, *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 8(2), 48-63.

Smith, K. E. (2017). A European Union global strategy for a changing world? *International Politics*, 54, 503-518.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı. (2016). Katılım müzakerelerinde mevcut durum. Accessed 15.08.2021, https://www.ab.gov.tr/katilim-muzakerelerinde-mevcut-durum_65.html.

Tocci, N. (2017). From the European security strategy to the EU global strategy: Explaining the journey. *International Politics*, 54(4), 487-502.

DÜZELTME
ERRATUM

Düzeltilme Yazısı / Erratum

TESAM Akademi Dergisi'nin Cilt: 9, Sayı: 1, 289-315 sayfasında yayımlanan yazarları Doktora öğrencisi Şefika Aydın ve Doç. Dr. Murat Şentürk'e ait "Asamblaj Kavramı ile Aktör-Ağ Teorisi Arasındaki Bağlantıların İncelenmesi: Asamblaj Kentçiliği" başlıklı araştırma makalesinde, mizanpaj aşaması sırasında sehven yazar bilgileri "Öğr. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu" olarak yazılmış ve makalenin yazarın doktora tezinden üretildiği belirtilmemiştir.

Doğru olan yazar bilgilerinin "Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı" olması ve dipnotta "Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda çalışmaları devam eden doktora tez çalışmasından üretilmiştir." bilgisinin yer alması gerekmektedir. Bu durumda makaleye ait düzeltilen yerler aşağıda belirtilmiştir:

Cilt: 9, Sayı: 1 (Ocak Sayısında) "Öğr. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu" yazar bilgileri ; "Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı" olarak düzeltilmiştir.

Ayrıca dipnot kısmına "Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda çalışmaları devam eden doktora tez çalışmasından üretilmiştir." bilgisini eklenmiştir.

The authors of the TESAM Academy Journal, Vol: 9, No: 1, 289-315, are PhD student Şefika Aydın and Assoc. Dr. In Murat Şentürk's research article titled "Investigation of the Relationships Between the Concept of Assemblage and Actor-Network Theory: Assemblage Urbanism", the author information was inadvertently written as "Lecturer, Tekirdağ Namık Kemal University, Vocational School of Social Sciences" during the layout phase. It is not stated that the article was produced from the author's doctoral thesis.

The correct author information is "Ph.D. Student, Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology" and in the footnote, "This article was produced from a doctoral thesis study in progress at the Department of Sociology of Istanbul University Institute of Social Sciences." information must be included. In this case, the corrected parts of the article are listed below:

Volume: 9, Issue: 1 (January Issue) "Lecturer, Tekirdağ Namık Kemal University, Vocational School of Social Sciences" author information; Edited as "PhD Student, Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology".

Also, in the footnote, "This article was produced from a doctoral thesis work in progress at Istanbul University Institute of Social Sciences, Department of Sociology." information has been added.

DÜZELTME
ERRATUM

Düzeltilme Yazısı / Erratum

TESAM Akademi Dergisi'nin Cilt: 9, Sayı: 2, 503-535 sayfasında yayımlanan yazarı Dr. İlyas Bozkurt'a ait "*Mevduat ve Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri ve Türkiye Ekonomisine Katkıları (2005-2020)*" başlıklı araştırma makalesinde, mizanpaj aşaması sırasında sehven makalenin yazarın doktora tezinden üretildiği belirtilmemiştir.

Doğru olan dipnotta "*Bu makale, İlyas Bozkurt tarafından hazırlanan "Katılım bankaları ile geleneksel bankaların farklılıkları, güçlü ve zayıf yönleri ve Türkiye ekonomisine katkıları (2005 - 2020)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.*" bilgisinin yer alması gerekmektedir. Bu durumda makaleye ait düzeltilen yerler aşağıda belirtilmiştir:

Cilt: 9, Sayı: 2 (Temmuz Sayısında) dipnot kısmına "Bu makale, İlyas Bozkurt tarafından hazırlanan "Katılım bankaları ile geleneksel bankaların farklılıkları, güçlü ve zayıf yönleri ve Türkiye ekonomisine katkıları (2005 - 2020)" bilgisini eklenmiştir.

Published in TESAM Academy Journal Vol: 9, No: 2, 503-535, the author is Dr. In the research article titled "*Strengths and Weaknesses of Deposit and Participation Banks and Their Contributions to the Turkish Economy (2005-2020)*" by İlyas Bozkurt, it is not stated that the article was inadvertently produced from the author's doctoral thesis during the layout phase.

In the correct footnote, "*This article was produced from the doctoral thesis titled 'Differences between participation banks and traditional banks, their strengths and weaknesses and their contributions to the Turkish economy (2005-2020)' prepared by İlyas Bozkurt.*" information must be included. In this case, the corrected parts of the article are listed below:

Volume: 9, Number: 2 (July Issue) footnote section "This article was produced from the doctoral thesis titled 'Differences between participation banks and traditional banks, their strengths and weaknesses and their contributions to the Turkish economy (2005-2020)' prepared by İlyas Bozkurt." has been added.

YAZARLARA BİLGİ

AMAÇ VE KAPSAM

Tesam Akademi Dergisi, TESAM Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin sosyal politika, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji alanında orijinal ve özgün çalışmalarla hazırlayıp yılda 2 kez (Ocak ve Temmuz) yayınladığı hakemli bir dergidir.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğu takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.

Açık Erişim İlkesi

Tesam Akademi Dergisi, tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Tesam Akademi Dergisi'nin makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri TESAM Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Makale Değerlendirme Kabul Şartı

Derginin Yazarlara Bilgi metninde açıklanan ilke ve kurallara uymayan ve Yazıların Hazırlanması başlığı altında belirtilen şartları taşımayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve gerekli düzenlemelerin tamamlanması için makale yazara iade edilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale

konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

TESAM Akademi Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Dergi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir

zorlama altında olmamalıdır.

- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.

- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.

- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.

- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.

- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle ilgili materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

GENEL BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Yazı Tipi

Bütün metinde 11 punto Cambria yazı karakteri kullanılır. Tablo ve şekillerin nasıl hazırlanacağına dair ilgili bölüme bakınız.

Sayfa Yapısı

- A4 boyutlarındaki kâğıda üst, alt, sağ ve sol boşluk 2,5 cm (0.98 inç) bırakılarak, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz şekilde olmalıdır.

- Çalışmalar tek sütun olarak hazırlanmalıdır.
- Paragraflarda ve başlıklarda girinti ve çıkıntı olmamalıdır.
- Çalışmalar 4500 - 8500 sözcük arasında olmalı ve sayfa numaraları sayfanın altında ve ortada yer almalıdır.

Paragraf Yapısı

Paragraf sekmesinde girintiler bölümünde;

- önce ve sonra alanı 0,6 nk
- satır aralığı 1,5 olmalıdır.

ÇALIŞMA BÖLÜMLERİ

Başlık

Makale başlığı, büyük harfli, bold ve sayfaya ortalı olmalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. giriş başlığının sonuna ⁽¹⁾ dipnotu konularak açıklama yapılmalıdır.

Yazar İsimleri

Yazar isimleri italik olmalıdır. Yazarın/yazarların tam adları, unvanları, çalıştıkları kurumlar ve elektronik posta bilgileri belirtilmelidir.

Öz

Öz 150-180 kelime arasında olmalıdır. Özde atıf kullanılmamalıdır.

Anahtar Kelimeler ve Genişletilmiş Özet

Dergimize gönderilen Türkçe makalelerde Giriş bölümünden önce 150-180 sözcük arasında çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden Türkçe ve İngilizce öz (abstract) ile Türkçe makalelerde 750-1000 kelime içeren İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. İngilizce makalelerde ise, yalnızca İngilizce öz (abstract) yer almalıdır. İngilizce ve Türkçe özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 İngilizce, 3-5 Türkçe anahtar kelime yer almalıdır.

Ana Metin

Nicel ve nitel çalışmalar Giriş, Yöntem, Bulgular ve Tartışma bölümlerini içermelidir.

Derleme türü çalışmalar problemi ortaya koymalı, ilgili literatürü yetkin bir biçimde analiz etmeli, literatürdeki eksiklikler, boşluklar ve çelişkilerin üzerinde durmalı ve çözüm için atılması gereken adımlardan bahsetmelidir.

Diğer çalışmalarda konunun türüne göre değişiklik yapılabilir, fakat bunun okuyucunun metinden faydalanmasını güçleştirecek detayda alt bölümler şeklinde olmamasına özen gösterilmelidir.

Kaynakça

Hem metin içinde hem de kaynakçada Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yayımlanan Publication Manual of American Psychological Association (APA) (6. baskı) adlı kitapta belirtilen yazım kuralları uygulanmalıdır.

TABLO, ŞEKİL VE EKLER

Tablo ve Şekiller

Tablo, Şekil, resim, grafik vb. unsurlar metin içerisinde yer almalıdır. Çalışmanın sonunda ayrıca verilmemelidir.

Tablo ve Şekillerde genel Őablonun dışında 10 punto Cambria yazı karakteri kullanılır.

Kaynak kısmı ise tablonun altında olup, 9 punto Cambria ve standart yazı karakteri kullanılır.

Paragraf sekmesinde girintiler bölümünde;

- nce ve sonra alanı 0 nk,
- satır aralığı tek olmalıdır.

Başlıklar sola dayalı, bold ve rakam ile sıralanarak yazılmalı. (“**Tablo 1**” veya “**Şekil 5**” gibi...)

Tablo ve Şekiller sola dayalı olmalı ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır.

Ekler

Her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir.

Başlıkları 11 punto Cambria, bold ve sola dayalı yazılmalıdır. (“**EK 1**” gibi...)

BAŞLIK SİSTEMİ

Başlık Oluşturma

Her düzeydeki başlığı oluşturan kelimelerin ilk harfi büyük yazılmalıdır (ve, ile, de, mi gibi ekler her zaman küçük harfle yazılmalıdır.)

Tablo ve Şekil başlıkları da bu kurala göre düzenlenmelidir.

Temel Başlıklar

Çalışmanın başlığı büyük harflerle ortalı ve bold yazılmalıdır.

Birinci Düzey Başlık

Sola dayalı ve bold yazılmalıdır. Kendinden nceki paragraftan bir satır boşluk ile ayrılmalıdır.

İkinci Düzey Başlık

Sola dayalı bold ve italik yazılmalıdır. Kendinden nceki paragraftan satır

boşluğu ile ayrılmalıdır.

Üçüncü Düzey Başlık

Sola dayalı, bold ve italik yazılmalıdır. Sonuna üst üste iki nokta konmalı ve paragraf başlığın hizasından devam etmelidir. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmalıdır.

Dördüncü Düzey Başlık

Sola dayalı ve italik yazılmalıdır. Sonuna üst üste iki nokta konmalı ve paragraf başlığın hizasından devam etmelidir. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmamalıdır.

Beş düzeyden daha fazla başlık oluşturulması önerilmemektedir.

Tablo ve Şekil Başlıkları

Tablo ve Şekil ifadeleri (**Tablo 1**, **Şekil 1** gibi) bold kullanılmalıdır, başlıklar ise ifadelerin altında düz şekilde yazılmalıdır.

REFERANS KULLANIMI

Metin İçi Referans Gösterimi

Atıflarda yazarlar arasında & işareti değil ve ibaresi kullanılmalıdır.

Örnek;

Arpacı ve Kuyu'nun (2000) çalışması... (Kesme işaretini parantezli ifadeye koymayınız)

(Arpacı ve Kuyu, 2010, s. 72)

(Arpacı, Kuyu ve Huysuz, 2000, ss. 12-13)

Detaylar için **Temel Atıf Biçimleri** tablosuna başvurunuz.

Atıfların Sıralanması

Parantez için atıflar alfabetik olarak dizilmelidir.

Örnek;

(Arpacı, 2013; Arpacı ve Kuyu, 2010, s. 15; Karman, 2000; Zengin, Warrant, Güner, Aykut ve Karpata, 2013)

Aktarılan Kaynak

Bir referansın içindeki bir başka referanstan yapılan aktarma aşağıdaki gibi gösterilmelidir.

Örnek;

(Torgerson, 1958, ss. 1-8'den akt., Baykul, 2000; Zengin, 1957'den akt., Pınar, 1999)

DİĞER HUSUSLAR

Vurgu

Başlıklar, tablo ve şekillerde yer alan temel değişkenler haricinde metin içerisinde bold kullanılmamalıdır. Vurgulanmak istenen hususlar açma kapama tırnak imi [“ ”] veya italik kullanımı ile yapılmalıdır.

Doğrudan Alıntılar

Doğrudan alıntılar normal metne göre soldan ve sağdan girintili ve 11 punto italik olarak yazılmalıdır.

Temel Atf Biçimleri

Atf Türü	Metin İçinde İlk Atf	Metin İçi Müteakip Atflar	Parantez İçi İlk Atf	Parantez İçi Müteakip Atflar
Tek Yazarlı	Walker (2007)	Walker (2007)	(Walker, 2007)	(Walker, 2007)
İki Yazarlı	Walker ve Allen (2004)	Walker ve Allen (2004)	(Walker ve Allen, 2004)	(Walker ve Allen, 2004)
Üç Yazarlı	Bradley, Ramirez ve Soo (1999)	Bradley ve arkadaşları (1999)	(Bradley, Ramirez ve Soo, 1999)	(Bradley ve ark., 1999)
Dört Yazarlı	Bradley, Ramirez, Soo ve Walsh (2006)	Bradley ve arkadaşları (2006)	(Bradley, Ramirez, Soo ve Walsh, 2006)	(Bradley ve ark., 2006)
Beş Yazarlı	Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker ve Soo (2008)	Walker ve arkadaşları (2008)	(Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker ve Soo, 2008)	(Walker ve ark., 2008)
Altı ve Daha Fazla Yazarlı	Wasserstein ve arkadaşları (2005)	Wasserstein ve arkadaşları (2005)	(Wasserstein ve ark., 2005)	(Wasserstein ve ark., 2005)
Kurum (Kısaltması yaygın kullanılan)	Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2003)	MEB (2003)	(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2003)	(MEB, 2003)

Temel Kaynakça Ögeleri

Kitap

Türkçe Kitap

Bazlıoğlu, M. İ. (2015). *İhtiraf – Karbona- 2: İktidar meselelerinin analizi* (İkinci Baskı). Bursa: Bevizyon Medya.

Türkçe'ye Çevrilmiş Kitap

Morris, C. (2002). Psikolojiyi anlamak [A. Erbuğ, B. Batıgün ve B. Ayvazık Çev.]. Ankara: TFD Yayınları.

Türkçe Editörlük Kitap

Gleave, R. (2011). Şükri, Y. M. Çamcıoğlu (Ed.), *Ortadoğu Tarihi* kitabı içinde (s. 103-124). İstanbul: İnkilap Yayınları.

Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Karhan, B. ve Tıtselilik, K. (2016). *Bir müteahhütün hikayesi: Yazınistat ve Türkiye ile azınlık vakıfları*. İstanbul: TESEV.

Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Ökten, E. (2006). Yeni Vakıflar Kurumunun rüsumat vakıflarına ilişkin hükümleri bakımında uluslararası hukuk açısından bazı gözlemler. S. Yazıcı, K. Gözler ve E. Gözbuğ (Ed.), Prof. Dr. Ergun Gözbuğ'un anısına, *CSB II: Anayasa Hukuku kitabı* içinde (s. 547-377). Ankara: Yetkin Yayınları.

İngilizce Kitap

Garr, T. B. (1993). *Minorities at risk*. Washington, D.C.: USIP Press.

İngilizce Editörlük Kitap

Ani, C. and Coing, C. (2017). Conclusion. In C. Cedric, C. Ani and J. Karlsrud (Eds.), *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Routledge.

Çok Yazarlı İngilizce Kitap

Fruitt, D.G., Kim, S.H. and Rubin, J.Z. (2004). *Social conflict: Escalation, stalemate, and settlement*. New York: McGraw-Hill.

İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Kjelsrud, S. and Vercaut, L. (2017). Protecting government from insurgencies. In C. Cedric, C. Ani and J. Karlsrud (Eds.), *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Routledge.

<p>Makale</p>	<p>Türkçe Makale Taşdemir, H. ve Saraçlı, M. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye perspektifinden azınlık hakları sorunu. <i>Uluslararası Hukuk ve Politika</i>, 2(8), 25-35.</p> <p>İngilizce Makale Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305.</p> <p>Online Edinilmiş Makale Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305. Retrieved from https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf</p>
<p>Tez</p>	<p>Yüksek Lisans Tezi Ateş, T. (2016). <i>Azınlık hakları bağlamında Türkiye’de gayrimüslim cemaat vakıfları</i> (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara)</p> <p>Doktora Tezi Türkel, R. (2013). <i>Vehhabilik ve arka planı (Başlangıçtan II. Suûd Devleti’ne kadar)</i> (Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü Ana Bilim Dalı, İzmir.)</p>
<p>Kongre / Sempozyum Bildirileri</p>	<p>Tanrısever, O. (2017, Kasım). <i>Turkey’s migration diplomacy and the migration trends in its neighbouring regions: Opportunities and risks</i>. Quo Vadis Türkiye? – Ekonomik, Siyasal, Sosyal ve Güvenlik Boyutları ile Türkiye’nin Gelecekteki Konumu, II. Uluslararası TESAM Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildiri, Bursa.</p> <p>Ateş, H. ve Bektaş, M. (2016). Suriyelilerin toplumsal, kültürel ve sosyal entegrasyonu. Y. Deniz ve F. Bilgin (Ed.), <i>TESAM Uluslararası sosyal bilimler sempozyumu ekonomik siyasal ve sosyal boyutları ile göç bildiri kitabı</i> içinde (s. 17-42). Erişim tarihi: 09.11.2017, http://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocsempozyumbildirikitabi.pdf.</p>
<p>İnternet Kaynakları</p>	<p>T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2017). Yunanistan’daki Türk Varlığı. Erişim tarihi: 01.01.2017, http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa.</p> <p>Hürriyet Gazetesi. (2015, 20 Kasım). Yunan sahil güvenlik mülteci botunu böyle patlattı. Erişim tarihi 04.10.2017, http://www.hurriyet.com.tr/yunan-sahilguvenlik-multeci-botunu-boyle-patlatti-40016425.</p> <p>Brookings Institution. (2014). <i>Syrian refugees and Turkey’s challenges: going beyond hospitability</i>. Erişim tarihi: 23.11.2017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf.</p>

INFORMATION FOR AUTHORS

AIM AND SCOPE

TESAM Academic Journal is a refereed journal covering original and genuine studies on the areas of social policy, economy, foreign policy, sociology and published biannually (January and July) by TESAM Economic, Politic and Strategic Research Centre.

Besides hypothetical and analytical genuine studies, the Journal provides genuine compilations, short assertions, translations, and letter to the editor like writings and also it provides notes that examine current events under the name of agenda.

The main objective of the TESAM Academy is, to prepare an academic ground for both scientific studies about published issues and to create new opportunities by enabling relevant views to be shared. Also to be able to contribute to the domestic and abroad social sciences literature with the synergy composed of the ideas of writers who think differently in social sciences.

Without any compromising on quality and reliability, and with its persistency, TESAM Academy Journal claims to be the one of the chief publications in the academic community.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author. The

copyright of the published articles and pictures belong to the Journal.

Open Access Statement

Journal of TESAM Academy is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Journal of TESAM Academy are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en/>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by TESAM Economic, Politic and Strategic Research Centre. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Condition of Acceptance For Evaluation

Manuscripts which do not comply with the principles and rules defined in the Information for Authors and which do not meet the requirements stated in the Manuscript Preparation section in below are not taken into consideration and will be returned to the corresponding author for the completion of the necessary arrangements.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal. Reviewers' judgments must be objective.

Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Journal of TESAM Academy is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are

unnethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

The journal adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered

for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed. Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process. The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

THE GENERAL FORMAT FEATURES

Font

11 point Cambria font is used for all text. Look at the related section about how to prepare the tables and figures.

Page Setup

- You should leave 2.5 cm (0.98 inch) blank to the top, bottom, left and right margins of the A4 size paper. It should be full justified. There should not be a hyphen at the end of the lines
- Studies should be prepared as a single column.
- There shouldn't be recesses and protrusions in the paragraphs and headings
- The manuscripts should contain between 4500 and 8500 words and the page numbers must be at the bottom and in the middle.

Paragraph Structure

In paragraph tab, indents section;

- 0.6 pt before and after
- Line space should be 1.5.

SECTIONS of the STUDY

Title

Article's title should be uppercase, bold and centered on the page. If the study has already submitted or it is made from a project or thesis, etc, an explanation should be made by placing * footnote at the end of the title.

Author Names

Author names should be italicized. Author's / authors' full names, academic degrees, institutions in which they work and e-mail information should be

specified.

Abstract and Extended Abstract

Submitted manuscripts in Turkish must have before the introduction section, the abstract both in Turkish and English, between 150 and 180 words and an extended abstract in English between 750-1000 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used. Underneath the abstracts, 3 to 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in Turkish and in English. If the manuscript is written in English, it must include an abstract only in English.

Main Text

Quantitative and qualitative studies should contain Introduction, Methods, Results and Discussion sections. The sample / Working Group, Data Collection Tools and Process subdivisions should necessarily be situated in method section. Subdivision of model should exist only if the model is original.

Compilations should reveal the problem, analyze relevant literature with a competent way, should concentrate on the deficiencies, gaps and contradictions in the literature and should mention the steps to be taken for the solution.

The changes can be made according to type of the issue in the other studies. But you should be careful that it shouldn't have many subsections or else so many details cause that the reader has difficulties about taking advantage of the text.

Bibliography

The writing rules that are specified in a book, Publication Manual of the American Psychological Association (APA) (6th edition) published by American Psychological Association, should be applied both in the text and bibliography.

TABLES, FIGURES AND APPENDIX

Tables, Figures

Elements like tables, figures, pictures, graphics etc. should be included in the text. They shouldn't be placed additionally at the end of the study.

10 point, Cambria and regular font is used in the tables and figures except general template.

The resource section is under the chart, 9 point Cambria font is used.

In paragraph tab, recess section;

before and after space 0 pt,

line spacing should be single.

The titles should be left justified, bold and written by putting in order with number. (For instance “**Chart 1**” or “**Figure 5**” ...)

Tables and figures should be left justified and text scrolling feature should be turned off.

Appendices

Each annex should be in separate pages and given after the bibliography.

Titles should be written left justified, 11 point, Cambria and bold (like “**Annex 1**”)

TITLE SYSTEM

Title Formation

All title's words' initial should be capitalized. (words like and, with, also should be written in small letters all the time)

Table's and figure's titles should be arranged according to these rules.

Basic Titles

The title of the study and basic headings (Methods, Results, Discussion) should be written center justified and bold.

First Level Title

It should be written left justified and bold. It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Second Level Title

It should be written left justified, bold and italicized . It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Third Level Title

It should be written left justified, bold and italicized . There should be colon at the end of it and the paragraph should continue from the title's alignment. It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Fourth Level Title

It should be written left justified and italicized. There should be colon at the end of it and the paragraph should continue from the title's alignment. It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

It isn't recommended that you create more titles than five levels.

Tables and Figures' Titles

Tables and Figures' statements (like **Table 1**, in **Figure 1**) should be bold.

The titles of tables and figures should be italic.

USE OF REFERENCE

Reference Display Inside of the Text

You should use “and” instead of & symbol between authors in citations.

For Instance;

Arpacı and Kuyu’s (2000) study... (Do not use the apostrophe in parenthetical statement)

(Arpacı and Kuyu, 2010, p. 72)

(Arpacı, Kuyu and Huysuz, 2000, p. 12-13)

Look at table of **Basic Citation Format** for details.

Ordering Citations

Citations in parenthesis should be in alphabetical order

For Instance;

(Arpacı, 2013; Arpacı and Kuyu, 2010, p. 15; Karman, 2000; Zengin, Warrant, Güner, Aykut and Karpat, 2013)

Resources Transferred

A transfer made from a reference that is in another reference should be indicated as follows:

For Instance;

(Torgerson, 1958, from pp.1-8 Baykul, 2000; Zengin, from 1957, Pınar, 1999)

OTHER ISSUES

Emphasis

Bold shouldn’t be used in the text except for basic variables in titles, tables and figures. The points that required to be highlighted should be italicized or you should use opening and closing quotation marks [“”].

Direct Quotes

Direct quotes should be written 11 point, italics, left and right indented as regards normal text.

Basic Citation Format

Reference Type	The first reference in the text	Following references in the text	The first reference in the parenthesis	Following references in the parenthesis
Single Author	Walker (2007)	Walker (2007)	(Walker, 2007)	(Walker, 2007)
Two Authors	Walker and Allen (2004)	Walker and Allen (2004)	(Walker and Allen, 2004)	(Walker and Allen, 2004)
Three Authors	Bradley, Ramirez and Soo (1999)	Bradley et al. (1999)	(Bradley, Ramirez and Soo, 1999)	(Bradley et al., 1999)
Four Authors	Bradley, Ramirez, Soo and Walsh (2006)	Bradley et al. (2006)	(Bradley, Ramirez, Soo and Walsh, 2006)	(Bradley et al., 2006)
Five Authors	Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker and Soo (2008)	Walker et al., (2008)	(Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker and Soo, 2008)	(Walker et al., 2008)
Six and more Authors	Wasserstein et al. (2005)	Wasserstein et al., (2005)	(Wasserstein et al., 2005)	(Wasserstein et al., 2005)
associations, government agencies etc. (commonly used abbreviation)	Ministry of Education (MOE, 2003)	MOE (2003)	(Ministry of Education[MOE], 2003)	(MOE, 2003)

References Examples

Book in Turkish

Bozkurt, M. İ. (2015). *İnhiraf-Kırılma- 2: İslam mezheplerinin analizi*. (İkinci Baskı). Bursa: Revizyon Medya.

Book Translated in Turkish

Morris, C. (2002). Psikolojiyi anlamak (A. Erkuş, D. Batıgün ve B. Ayvaşık, Çev.). Ankara: TPD Yayınları.

Edited Book

Gleave, R. (2011). Şiilik. Y. M. Choueiri (Ed.), *Ortadoğu Tarihi kitabı* içinde (s. 103-124). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Turkish Book with Multiple Authors

Kurban, D. ve Tsitselikis, K. (2010). *Bir mütekabiliyet hikayesi: Yunanistan ve Türkiye’de azınlık vakıfları*. İstanbul: TESEV.

Book Chapter in an Edited Book in Turkish

Öktem, E. (2008). Yeni Vakıflar Kanununun cemaat vakıflarına ilişkin hükümleri hakkında uluslararası hukuk açısından bazı gözlemler. S. Yazıcı, K. Gözler ve E. Göztepe (Ed.), *Prof. Dr. Ergun Özbudun’a armağan, Cilt II: Anayasa Hukuku kitabı* içinde (s. 547-377). Ankara: Yetkin Yayınları.

Book in English

Gurr, T. R. (1993). *Minorities at risk*. Washington, D.C.: USIP Press.

English Edited Book

Aoi, C. and Coning, C. (2017). Conclusion. In C. Cedric, C. Aoi and J. Karlsrud (Eds.) *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Rutledge.

English Book with Multiple Authors

Pruitt, D.G., Kim, S.H. and Rubin, J.Z. (2004). *Social conflict: Escalation, stalemate, and settlement*. New York: McGraw-Hill.

Book Chapter in an Edited Book in English

Kjeksrud, S. and Vermeij, L. (2017). Protecting government from insurgencies. In C. Cedric, C. Aoi and J. Karlsrud (Eds.), *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Rutledge.

Books

<p>Article</p>	<p>Article in Turkish Taşdemir, H. ve Saraçlı, M. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye perspektifinden azınlık hakları sorunu. <i>Uluslararası Hukuk ve Politika</i>, 2(8), 25-35.</p> <p>Article in English Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305.</p> <p>Online Magazine Article Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305. Retrieved from https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf</p>
<p>Thesis</p>	<p>Master's Thesis Ateş, T. (2016). <i>Azınlık hakları bağlamında Türkiye'de gayrimüslim cemaat vakıfları</i> (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara)</p> <p>Doctoral Dissertation Türkel, R. (2013). <i>Vehhabilik ve arka planı (Başlangıçtan II. Suûd Devleti'ne kadar)</i> (Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü Ana Bilim Dalı, İzmir.)</p>
<p>Meetings and Symposium</p>	<p>Tanrısever, O. (2017, Kasım). <i>Turkey's migration diplomacy and the migration trends in its neighbouring regions: Opportunities and risks. Quo Vadis Türkiye? – Ekonomik, Siyasal, Sosyal ve Güvenlik Boyutları ile Türkiye'nin Gelecekteki Konumu</i>, II. Uluslararası TESAM Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildiri, Bursa.</p> <p>Ateş, H. ve Bektaş, M. (2016). Suriyelilerin toplumsal, kültürel ve sosyal entegrasyonu. Y. Deniz ve F. Bilgin (Ed.), <i>TESAM Uluslararası sosyal bilimler sempozyumu ekonomik siyasal ve sosyal boyutları ile göç bildiri kitabı</i> içinde (s. 17-42). Erişim tarihi: 09.11.2017, http://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocsempozyumbildirikitabi.pdf.</p>
<p>Internet</p>	<p>T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2017). Yunanistan'daki Türk Varlığı. Erişim tarihi: 01.01.2017, http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa.</p> <p>Hürriyet Gazetesi. (2015, 20 Kasım). Yunan sahil güvenlik mülteci botunu böyle patlattı. Erişim tarihi 04.10.2017, http://www.hurriyet.com.tr/yunan-sahilguvenlik-multeci-botunu-boyle-patlatti-40016425.</p> <p>Brookings Institution. (2014). <i>Syrian refugees and Turkey's challenges: going beyond hospitability</i>. Erişim tarihi: 23.11.2017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf.</p>

